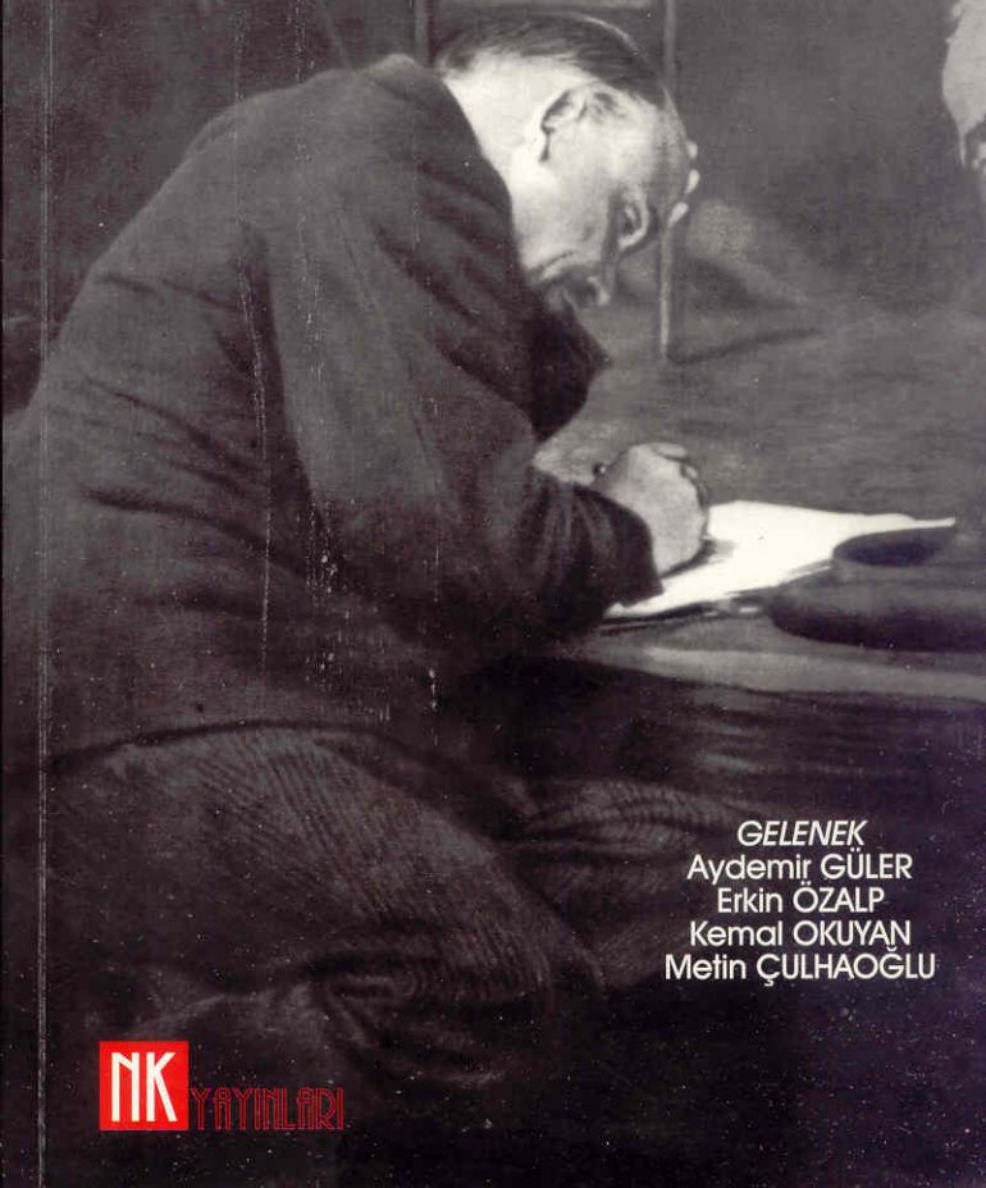

SOSYALİST DEVRİM TEORİSİ

GELENEK
Aydemir GÜLER
Erkin ÖZALP
Kemal OKUYAN
Metin ÇULHAOĞLU

SOSYALİST DEVRİM TEORİSİ

NK Yayınları: 23
GELENEK dizisi: 7

SOSYALİST DEVRİM TEORİSİ

GELENEK Yazıları

Editör:
Erkin Özalp

Kapak Tasarımı:
Tuluğ Ünlütürk

Birinci Baskı
Şubat 2005

ISBN:
975-8271-73-3

Baskı
Kayhan Matbaacılık
Güven San. Sitesi D Blok No: 155
Topkapı - İSTANBUL (0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)

İrtibat
Tel: 0212 251 54 10 / Faks: 0212 244 66 64
www.nkyayinlari.com
nk@nkyayinlari.com

Dünya Yayımcılık Org. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Osmanağa Mah. Nihal Sok. No: 4
Kadıköy - İSTANBUL

SOSYALİST DEVRİM TEORİSİ

GELENEK

Aydemir Güler

Erkin Özalp

Kemal Okuyan

Metin Çulhaoğlu

NK Yayınları

İçindekiler

Sunuş.....	7
Sosyalist Devrim Teorisi ve Türkiye’de Demokratik Devrim Tezleri <i>GELENEK</i>	9
Demokrasi Sorunu ve Nihai Hedef Üzerine METİN ÇULHAOĞLU	37
Sosyalist Devrim Teorisi: Marx’tan Türkiye’ye AYDEMİR GÜLER	45
Bir Tartışmada Yeni Ufuklar KEMAL OKUYAN	59
Solda Kimlik Ararışı ’61-71 METİN ÇULHAOĞLU	85
Devrimci Demokrasiden Reformizme ERKİN ÖZALP	113
İktidardan Kaçış KEMAL OKUYAN	139
Sosyalist Devrim ve Yurtseverlik AYDEMİR GÜLER	171
Devrim Stratejisinde Avrupa Birliği KEMAL OKUYAN	199
11 Eylül’den Sosyalist Devrime ERKİN ÖZALP	225

Sunuş

Sol, bir zamanlar, devrim stratejisi tartışmalarına büyük önem verirdi. Strateji farklılıkları, farklı sol örgüt ve hareketler arasındaki en önemli ayrım noktaları olarak görülürdü. Bir dönemin Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim tartışması, tüm eksikli ve zaafly yanlarına karşın, merkezinde “devrim sorunu” durduğu ölçüde, solun bütünü için ilerletici yanlar barındırabilmişti.

Türkiye’nin 1980 ve dünyanın 1989 dönemeçlerinden sonra, strateji tartışmaları ve asıl önemlisi devrim sorunu, solun önemli bir kesiminin gündeminden düştü. Türkiye’de, bir zamanlar “tek yol devrim” diyenler, Avrupa Birliği’nden gelmesini bekledikleri “demokrasi”nin hayallerini kurmaya başladılar.

Devrim stratejisine ve iktidar perspektifine sahip olmayan bir sol, varlık nedenini büyük oranda yitirmiş demektir.

İşin üzücü yanı, solun önemli bir kesiminin, tam da emperyalist-kapitalist sistemin iç çelişkilerinin bu denli derinleştiği, kapitalizmin her tür ilerleme umuduna düşman kesildiği bir dönemde, devrim ve iktidar kavramlarından bu denli soğumuş olmasıdır.

Ama geçici bir durumla karşı karşıyayız.

1989 sonrasının “tarihin sonu”, “ideolojilerin sonu”, “neoliberalizmin nihai zaferi”, “(burjuva) demokrasi(si)nin nihai zaferi” şamatası geride kalıyor. Emperyalizm saldırgan yüzünü giderek daha fazla gösterirken, Irak’ta, Venezüella’da, Balkanlar’da ve başka ülke ve coğrafyalarda, emperyalizmin dünya ölçeğindeki egemenliğini tehdit eden hareketlenmeler yaşanıyor.

Türkiye’de de, sınıf mücadeleleri tarihinin yeni bir evresine girmek üzere olduğumuzun ipuçları artıyor.

Devrim stratejisi tartışmasını yeniden açma zamanının geldiğini

düşünüyoruz.

Sol, sosyalist iktidar perspektifine sahip olmadığı için, 1960'lı ve 1970'li yılların toplumsal yükseliş dönemlerine hazırlıksız yakalanmış ve her iki dönemde de toplumsal hareketlerin gerisinde kalmıştı.

Bugünün Türkiye'sinde, devrim stratejisine, sadece bir kez daha fenersiz yakalanmamak için değil, ama aynı zamanda işçi sınıfı hareketinin yeni bir yükselişini örgütlemek için ihtiyacımız var.

Neyse ki, sıfırdan başlamıyoruz. Güçlü bir teorik birikime sahibiz.

Yayın hayatına 1986 yılında başlamış olan *Gelenek* dergisi, gerici ve liberal saldırıların yoğunlaştığı bir dönemde, sosyalist devrimciliğin teorik altyapısını sağlamlaştırırken, leninist öncülük ve örgüt teorisiyle devrim teorisi arasındaki bağları kurarak, solun yeni bir atılım dönemine girmesi için gereken teorik birikimi oluşturmayı da başarmıştı.

21. yüzyılın Türkiye'sinde, demokratik devrim-sosyalist devrim tartışmasının, *Gelenek*'in ciddi pay sahibi olduğu bir sürecin ürünü olarak aşıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Demokratik devrimcilik, mazereti kalmamış olan bir geriliktir.

Öyleyse, eski tartışmaları da içeren bir derlemeye neden ihtiyaç var?

Elbette, tarihsel birikimimizi bugüne taşıyabilmek ve yeniden ambalajlanan geri tez ve yaklaşımlara karşı uyanık olabilmek için.

Ama bu derlemede yeniden gözden geçirilerek bir araya getirilen makaleler, demokratik devrim-sosyalist devrim tartışmalarına taraf olmanın ötesinde, Türkiye'nin sosyalist devrim yoluna ışık tutuyor. Emperyalizme ve özelde Avrupa Birliği'ne karşı yürütülen mücadelenin devrim sürecinde nereye oturacağı, 1989 döneminin sol üzerindeki ideolojik ve siyasal etkileri, 11 Eylül sonrasının dünyasında ve Türkiye'sinde nelerin değiştiği ve nelerin değişmediği ve başka pek çok güncel sorun, elinizdeki kitapta kapsamlı bir şekilde ele alınıyor.

Türkiye'nin sosyalist devrim yolunu açmak için...

GELENEK

Sosyalist Devrim Teorisi ve Türkiye’de Demokratik Devrim Tezleri*

GELENEK

GİRİŞ

Devrim stratejisi tartışması, hedeflenen devrimin niteliği sorunu-
nu merkeze alır ve devrimin sınıfsal karakteri, devrimin siyasi
öncüsü ve devrim sürecinin gelişimi ile ilgili teorik ve siyasal
yaklaşımları içerir.

Her devrimin kendine özgü somut koşulları vardır. Çünkü her
devrim, sınıf mücadelelerinin özgül bir birikiminin ürünüdür.

Her deneyim kendi politikasını kendi somut durumunun somut
çözümlemesinden çıkarmıştır. Ve her deneyim kimi noktaların ev-
rensel geçerliliğe sahip olduğunu yeni baştan kanıtlamıştır. Kanıt-
lananlar, en başta, öncülük, iktidar ve proletarya diktatörlüğüdür.

Devrim stratejimizin temel dayanakları değişmese de, devrim
sürecine ilişkin teorik ve siyasal yaklaşımlarımız karşılıklı ilişki
içinde ve sınıf mücadelelerinin seyri ışığında sürekli yeniden
üretilmeye muhtaçtır.

I. BÖLÜM: SOSYALİST DEVRİM TEORİSİ

1. Devrim Nedir?

Bilimsel sosyalizmde devrim, başlıca iki boyuttan oluşan bir sü-

* Daha önce “Sosyalist Devrim Yazıları” başlıklı *Gelenek Seçkisi*’nde yayımlan-
mış, bu kitap için gözden geçirilmiştir.

reçtir: i) siyasal iktidarın ele geçirilmesi ile gerçekleşen ve iktidarın sınıfsal niteliğini değiştiren *siyasal devrim*; ii) üretim ve mülkiyet ilişkilerinden başlayarak tüm toplumsal ilişki biçimlerinin değiştirilmesini içeren *toplumsal devrim*.

Sosyalist devrimde bu iki boyut birbirini bütünler. Siyasal iktidarın işçi sınıfının öncü partisi tarafından alınması, yani siyasal devrim, toplumsal ilişkilerin bilinçli ve planlı olarak dönüştürülmesinin, yani toplumsal devrimin başlangıç noktasıdır. Toplumsal devrim süreci, proletaryanın bir sınıf olarak kendisini tüm öteki sınıflarla birlikte tasfiye etmesiyle son bulacaktır.

2. Marx'ta Devrim Teorisi

İnsanların eşit ve özgür olacağı bir toplum arzusu ve sosyalizm düşüncesi, bilimsel sosyalizmin ortaya çıkışından çok daha eski tarihlere dayanır. Bu hülya Rousseau'dan ütöpik sosyalistlere dek pek çok düşünürü etkilemiştir. Kurtuluşu (Marx'ın deyimiyle) "şans perilerine" havale eden Rousseau'cu yaklaşım, devrimi teknik bir komploya indirgeyen bakış ve sosyalizmi soyut modeller olarak kurgulayan ütöpik sosyalist yaklaşımlar, sınıfsız topluma giden yolu bilimsel-maddi temellere oturtan bilimsel sosyalizm tarafından aşılmıştır.

Bilimsel sosyalizmin kurucuları, özgürlüğü, "zihinsel değil, tarihsel bir eylem" olarak niteler ve tarihin motorunun sınıf savaşmaları olduğunu altını çizerler. Marx ve Engels'e göre sınıfsız topluma giden yolu ancak, kendi (tarihsel) çıkarları tüm sınıfların ortadan kaldırılmasında yatan işçi sınıfı açabilir. İşçi sınıfı devriminin teorisi olarak marksizmin temel amacı, işçi sınıfının devrimin öncü gücü haline gelmesinin koşullarını tarif etmektir.

Leninizmin en önemli başarısı, proletarya devriminin özgül niteliklerinin kavranmasına ve sosyalist hareketin (öncülüğün) devrim sürecindeki yerinin tarif edilmesine yönelik katkılarında yatmaktadır. Bu katkılar, marksizm ile leninizm arasındaki sürekliliğin en önemli halkasıdır ve marksizmin marksizm-leninizme dönüşmesini sağlamıştır.

2.1. 19. Yüzyıl Marksizminde Devrim Teorisi

19. yüzyıl, kapitalizmin giderek bir dünya sistemi haline geldiği, sermaye egemenliğinin üretim ilişkileri başta olmak üzere tüm toplumsal ilişkilere damgasını vurduğu, ama bu arada kapitaliz-

min mezarını kazmaya başlayan işçi sınıfının da tarih sahnesindeki yerini aldığı bir yüzyıl. Kuşkusuz, 19. yüzyıldaki gelişmelerin kaynağını ararken daha gerilere gitmek gerekiyor. Kapitalist ilişkilerin ortaya çıkışı ile bir toplumsal oluşum olarak kapitalizmin biçimlenişi arasında, köklü dönüşümleri de içeren bir tarihsel süreç var. Bu sürecin en önemli iki halkası İngiliz sanayi devrimi ile 1789 Büyük Fransız Devrimi olmuştur. İngiliz sanayi devrimi, üretim ilişkilerinin dönüşümü ile birlikte sermayenin ekonomik düzeydeki egemenliğini, Büyük Fransız Devrimi ise ekonomik gücü arkasına alan burjuvazinin siyasal iktidarı da ele geçirmesini sağlamıştır.

Feodal toplumda, sömürülen sınıflar üzerindeki egemenlik ilişkisi ekonomi-dışı zor mekanizmaları aracılığıyla kurulur. Burjuvazi ise, fabrikalarda çalıştırabilmek için, üretim araçlarından yoksun ve emek gücünü satmakta “özgür” emekçilere ihtiyaç duyar. Tam da bu nedenle, kapitalizmin ortaya çıkış döneminde, burjuvazi, emekçileri toprak ağalarına, beylere ya da lonca ustalarına bağımlı kılan ilişki biçimlerini ortadan kaldırma mücadelesi yürütmüş, ezilen yığınları arkasında toplamak için de “eşitlik”, “özgürlük” ve “kardeşlik” sloganlarına başvurmuştur.

Ancak, uğruna mücadele edilen dönemde emekçilerin (burjuvazinin bayrağının arkasında da olsa) birleşmesini sağlayan “emek gücünü sermaye sahiplerine satma özgürlüğü”, burjuvazi iktidara geldikten sonra, emekçiler arasında şiddetli bir rekabete ve bölünmeye yol açar. Üretim araçlarından yoksun olduklarından yaşayabilmek için emek güçlerini satmak zorunda olan emekçiler, yani işçiler, iş bulabilmek için, işten atılmamak için ve daha insanca koşullarda yaşamak üzere daha yüksek ücretler alabilmek için, birbirleriyle rekabet ederken, kapitalist düzenin kurallarına da ayak uydururlar.

Egemen ideolojinin egemen olmasını sağlayan, gerçek toplumsal ilişkilerin ifadesi olmasıdır. İnsanların yaşadıkları dünya ve kendileri hakkındaki düşüncelerin düzenin gerekleriyle uyumlu olmasını sağlayan da, parçası oldukları toplumsal ilişkilerdir.

Bu nedenle de, marksizmin kurucuları, daha 1845 yılında, “siyasal devrim”-“toplumsal devrim” ayrımının önemini vurgulamış ve işçi sınıfının siyasal iktidarı almadan önce bilinçlenme sürecini tamamlamayacağını, toplumsal devrimi gerçekleştirmek için, öncelikle, siyasal devrimin gerçekleştirilmesi gerektiğini saptamış-

ınışlardır.

Egemen sınıfın egemenlik, baskı ve zor aygıtı olarak devlet iktidarı, her tür sınıflı toplum açısından merkezi bir yere sahiptir. Ama diğer yandan, siyasal iktidar, bir birey, grup ya da gruplar koalisyonunun denetimindeki bir devlet aygıtının, gücünü kendinden alan iktidarı değildir. Devlet iktidarı, gücünü egemen sınıftan, daha doğrusu bu sınıfı egemen sınıf haline getiren maddi koşullardan alır.

19. yüzyıldaki devrim modeli tartışmalarında, sınıf egemenliğinin (ve bir sınıfın egemenliğinin yerine bir diğerinin konmasının) maddi (üretim sürecinden kaynaklanan) koşulları ile siyasal koşulları arasındaki ilişkiler sorunu, temel eksenlerden birini oluşturur. Marx'ın geliştirdiği ilk devrim modelinin yine kendisi tarafından birkaç kez revize edilmiş olmasına karşın, bu sorunun en gelişkin çözümüne kavuşturulduğunu söylemek mümkün değil.

Aşağıda bu konuya yeniden döneceğiz. Şimdiden vurgulanması gereken, söz konusu eksikliğin son derece nesnel dayanaklara sahip olduğu. Birincisi, marksizmin kurucularının önündeki deneyimler burjuva devrimleridir ve bu deneyimlerden proletarya devriminin tüm koşullarını çıkarmak olası değildir. İkincisi, bilimsel sosyalizmin kuruluş döneminde proletaryanın nitel ve nicel gelişkinlik düzeyi, henüz daha gelişkin formülasyonlara olanak tanıyacak kadar ileri değildir. Üçüncüsü, eşitsiz gelişmenin bir yasallık olarak formüle edilmesini sağlayacak nesnellik henüz olgunlaşmamıştır. Bunun için emperyalizmin gelişimini beklemek gerekmiştir.

Bu ve benzeri nedenlerle, siyasal devrim ile toplumsal devrim arasındaki ilişki ve ayrımların en gelişkin tarifine ancak 20. yüzyılda, Lenin'in katkısıyla ulaşılmıştır.

2.2. İlk Model: Komünist Manifesto ve "Yükselen Devrim"

Marksizmin ilk evresinde geliştirilen devrim teorisine göre, proletaryanın devrimin öznesi haline gelmesi için nitel bir değişim geçirmesi (sınıf olduğunun bilincine varması) en önemli ön koşuldur. *Komünist Manifesto*, kapitalizmin sömürüyü dolaysız hale getirmesine dikkat çeker: "*Burjuvazi dinsel ve siyasal yanılsamalarla perdelenmiş sömürünün yerine açık, utanmaz, dolaysız, kaba sömürüyü koyar.*" Ancak bu dolayunsızlaşma yeterli değildir. Marx ve Engels, proletaryanın "kendinde sınıf" olmaktan çıkarak

“kendisi için sınıf” a dönüşmesinin ancak mücadele içinde gerçekleşebileceğinin altını çizer. Sınıf savaşımının kazandırdığı deneyim ve birikime üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte proletaryanın nicel çoğunluğu oluşturması eşlik edecektir. Kapitalizmin gelişimiyle birlikte sınıfsal ayrışma ve mülksüzleşme artacak, ara katmanlar proletaryaya yakınlaşacak, proletarya içi eşitsizlikler azalacak ve nihayet iki düşman sınıf karşı karşıya gelecektir. Sanayi proletaryasının liderliğinde yapılan bu iktidar yürüyüşü “kaçınılmaz zafer” le noktalanacaktır.

Bilimsel sosyalizmin ilk evresine ait bu modelde, a) Devrim. ıradı/keyfi zorlamalara ya da rastlantılara bağlı olmaktan çıkarılmış, sınıf savaşımının yasallıkları vurgulanmış; b) Sınıfları ortadan kaldıracak sürecin öznesinin proletarya olduğunun altı çizilmiştir.

Marx ve Engels’in bu devrim modelinde çözmeye çalıştıkları temel sorun, proletaryanın kendi devrimini yapabilecek gelişkinliğe henüz ulaşmamış olmasıdır. Proletaryanın güncel durumu ile tarihsel görevi arasındaki açığı ya da boşluk, *Manifesto*’da çizilen devrim modeline göre, nesnelliğin gelişimi ile dolacaktır.

Söz konusu dönemde, sınıfın gerek nicel, gerekse nitel açıdan gelişmesinin temel nesnel koşulu, kapitalizmin ve burjuva demokrasisinin gelişmesi olarak görülmüştür. *Manifesto*’da, ilerici barutunu henüz yitirmediği düşünülen burjuvazinin kapitalist ilişkileri yaygınlaştırmaya ve derinleştirmeye dönük faaliyetlerinin desteklenmesi de bundan kaynaklanmıştır. Üretici güçlerin gelişimine paralel olarak burjuva demokrasisinin de gelişimi ve asıl önemlisi, burjuvazinin feodal sınıflara karşı mücadele ederken işçi sınıfının desteğini örgütlemesi, proletaryanın siyasal eğitimini sağlayacaktır.

Burjuva demokrasisi içinde eğitilen proletarya, toplumun neredeyse iki karşıt sınıftan ibaret hale geldiği, emek-sermaye çelişkisini perdeleyen tüm diğer çelişkilerin çözüme kavuştuğu ve söz konusu temel çelişkinin tüm çıplaklığıyla ortaya çıktığı, toplumsal gelişmenin burjuvazinin egemenlik koşullarını ortadan kaldırmaya başladığı ve bu sınıfın ilericiliğini tümüyle yitirdiği noktada, kendi devrimini gerçekleştirecektir.

Komünist Manifesto’da, yükselen bir çizgi izleyen, her bir evresi gelişmenin önündeki belirli engelleri kaldıran ve bunu gerçekleştirdiğinde de tıkanan, devrimin taşıyıcılığının her yeni evrede

daha radikal (ya da ileri) unsurlara geçtiği Fransız Devriminin etkileri fazlasıyla belirgindir. Marx'ın modelinde de devrim, doğrusal bir gelişim izler ve doğrusal gelişimin ürünüdür. Proletarya devriminin temel ön koşulu, kapitalist gelişmenin en ileri noktasına varmasıdır. Üretici güçlerin gelişimi ile proletaryayı da eğiteceği öngörülen burjuva demokrasisinin gelişimi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

Bugünün merceğinden bakıldığında, bilimsel sosyalizmin doğuş dönemine denk düşen devrim modelinin önemli kimi eksik ve hatta “yanlış”lar barındırdığı görülür. Kuşkusuz Marx ve Engels'in öznel zaaflarından değil, dönemin nesnelliğinden kaynaklanan bu noktalar şunlardır:

a) Marx ve Engels, kapitalizmin gelişmesinin çelişkileri sadeleştirici ve sınıf bilincini eşitleyici etkisine fazlaca güvenmiştir. Proletaryanın devrimi yapacak bilince sınıf mücadeleleri içinde (kendiliğinden) varacağı düşüncesi bu güvenin bir sonucudur. Sanayi proletaryasının sınıfın en ileri kesimi olduğunun saptanmasına karşın, sınıf içi eşitsizliklerin üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte azalacağı ve giderek ortadan kalkacağı düşünülmüştür.

b) Proletaryanın devrimi yapacak bilince kendiliğinden varacağı inancı, komünistlere bu tarihsel görevin yerine getirilmesinde daha çok gözlemcilik rolünün düşmesine yol açmıştır. Proletarya devriminin nesnel koşulları fazlasıyla vurgulanırken öznel koşullar üzerinde yeterince durulmamıştır.

c) Devrimin, üretici güçlerin en gelişkin olduğu Avrupa'dan başlayacağı ve bu merkezden kapitalist dünyanın diğer kesimlerine yayılacağı öngörülmüştür. Marx ve Engels'te bu anlamıyla Avrupa-merkezci bir bakış öne çıkar.

d) Dünya devriminin neredeyse eş zamanlı bir devrimler dalgasının sonucunda gerçekleşeceği düşünülmüştür.

2.3. 1848 Sonrasında Yeni Çılgılık: “Sürekli Devrim”

Modern toplumun iki sınıfının bütün ulusu iki kampa bölerek birbirlerine karşı giriştikleri ilk çatışmaya sahne olan 1848 Devrimleri yalnızca proletarya açısından önem taşımadı. Burjuvazi, proleter ayaklanması karşısında tarihsel korkusunu ilk kez bu kadar somut olarak yaşadı ve çıkardığı dersleri evrenselleştirerek günümüze kadar devretti.

Devrimin hikayesi çok özet olarak şöyle: Fransa'da başlayan, ar-

dından Almanya, Avusturya, Macaristan ve neredeyse tüm Avrupa'ya yayılan devrim dalgası karşısında aristokrasi kılıçlarını burjuvazinin emrine veriyor, bir proleter devrimi korkusuyla titremekten kurtardıkları burjuvalar da bunun karşılığında aristokrasiye siyasal egemenlik hakkını bırakıyor. Bu uzlaşmanın bedelini ise Avrupa'nın başkentlerini kanıyla yıkayan proletarya ödüyor.

Proletaryanın bağımsız bir sınıf olarak tarih sahnesine çıkması ile birlikte burjuva devrimleri nitelik değiştiriyor. Burjuvazi, feodalizmi köklü ve bütünsel bir dönüşümle ve bunun için gerekli halk hareketlenmeleri ile tasfiye etmeye çalışmanın, işçi sınıfını bizzat kapitalizmi tehdit eder tarzda öne çıkardığını görüyor. Bunun sonucu, burjuvazinin aristokrasiyle (feodal sınıfla) uzlaşması, kapitalist dönüşümlerin çok daha sancılı ve yükünü proletaryanın çektiği bir tedrici süreç içinde gerçekleşmesi ve burjuva devrimlerin demokratik içeriğinin fazlasıyla geri plana düşmesi oluyor. Burjuvazi bu tarihten sonra çok daha az ilerici ve çok daha fazla statükocudur.

1848 Devrimleri, Marx ve Engels'in beklentilerinin aksine, Fransız Devriminde olduğu gibi yükselen bir çizgi izlemek yerine, alçalan bir çizgi izliyor. Burjuvazi, devrimi ileriye taşımak yerine, önce proletarya, ardından da küçük burjuvazi ile mücadeleye girişerek sonuçta monarşiyi geri getiriyor. Dolayısıyla, burjuva demokratik idealler, bizzat burjuvazi tarafından inkar edilmiş oluyor.

Burjuvazinin gericileşmesi, *Komünist Manifesto*'da çizilen devrim modelinde bir boşluğun doğmasına yol açtı. Burjuvazi üzerine düşenleri yerine getirmediğine göre, proletaryanın siyasal eğitimi ne şekilde gerçekleşecektir?

1850 yılında formüle edilen "Sürekli Devrim", bu sorunun çözümüne yönelik sınırlı bir revizyon girişimidir. Sürekli devrim modelinde, burjuva demokratik ideallerin taşıyıcılığı küçük burjuvaziye devredilir. Ancak küçük burjuvazi, devrim bir kez gerçekleştiğinde, ilericiliğinin nesnel sınırlılığı nedeniyle, onu en kısa sürede sonuçlandırmaya ve belirli sınırlar içinde tutmaya çalışacaktır. Bu nedenle, proletarya, küçük burjuvaziyi mümkün olan en ileri noktaya kadar zorlamalı, ama küçük burjuvazinin nefesinin tıkanıp gittiği noktada devrim bayrağını eline alarak nihai kurtuluşuna doğru yürümelidir. Proletarya ile küçük burjuvazi arasındaki ilişkide güven değil, güvensizlik ve zorlama esastır.

Sürekli devrim modelinde, devrimin siyasal boyutu ile toplum-

sal boyutu arasındaki boşluk daha belirgin hale gelmiştir. Burjuvazinin siyasal iktidarı son verilmesi ile kapitalist ilişkilerin egemenliğine son verilmesi arasında bir geçiş dönemi yer alır ve proletaryanın temel görevi devrimin sürekliliğini sağlamaktır.

1850 yılında gerçekleştirilen bu revizyon, *Komünist Manifesto* da çizilen gerçeğin pek çok temel ögesinin korunması nedeniyle sınıftır. Birincisi, altı çizilen, hâlâ nesnelliğin gelişimidir. İşçi sınıfının varlığı temel olarak iktisadi gelişmenin zayıflığına bağlanır. İkincisi, burjuva demokrasisi, proletarya devriminin ön koşulu olarak görülür. Üçüncüsü, çelişkilerin giderek sadeleştiği bir süreç beklentisi devam etmektedir. Dördüncüsü, sınıf içi eşitsizlikler henüz devrim teorisine dahil edilmemiştir. Beşincisi, Avrupa-merkezcilik sürmektedir. Altıncısı, dünya çapında eş zamanlı bir devrim beklentisi sürmektedir.

Marx ve Engels, burjuva devrimlerinin tam olamayışı gerçeğinden proletarya için bir silah türetmek yerine, aynı gerçeğe proletaryanın sınıf bilincini engelleyen bir işlev tanıdılar. Onlara göre, burjuva devrimlerinin tam olamayışı sonucunda demokrat hareket ve taleplerin varlığı, emek-sermaye çelişkisinin büründüğü biçimleri daha örtülü, daha karmaşık bir yapıya kavuşturuyor, proletaryanın sınıf mücadelesini boğuyordu. Bunun aşılmasını ise demokratik talepleri karşılayacak bir iktidarın tabloyu yalınlaştırmasına bağladılar. Oysa, yüzyıllardır süren sınıf mücadeleleri, tablonun hiç de yalınlaşmadığını işaret ediyor. Günümüzde, gelişkin kapitalist ülkelerde bile, emek-sermaye çelişkisinin ürünü olmakla birlikte aynı zamanda onu perdeleyen çelişkiler proletaryanın sınıf bilincini bulanıklaştırmaya devam ediyor.

Ama tüm bunlar, 1848 devrimlerinden çıkarılan derslerin önemini azaltmaz:

a) Burjuvazinin gericileştiği saptanmıştır. Marx ve Engels, 1848 devrimlerinden itibaren liberal burjuvaziye devrimcilik atfeden yaklaşımı bir daha geri dönmek üzere terk eder.

b) Proletaryanın siyaset sahnesine kendi bağımsız kimliğiyle çıkması gerektiği saptanmıştır.

c) "Yükselen devrim" modelinde burjuva demokratik devriminin tamamlanmasına kadar pasif bir konumda duran proletarya, sürekli devrim modelinde sürecin başından itibaren aktif bir rol oynar.

d) "Proletarya diktatörlüğü" formüle edilir.

e) Devrimler ile kapitalizmin bunalımları arasındaki bağlantı saptanır. Bunalımlar ile devrimler arasında kurulan nedensellik ilişkisi, Marx'ı çağdaşı komplocu sosyalistlerden bir kez daha ayırır.

f) İttifak politikası, devrimci mücadelenin gündemine sokulur. *Komünist Manifesto*'da tümüyle gerici kampa dahil edilen küçük burjuvazi, 1848 devrimlerinden sonra müttefik adayı olarak görülmeye başlar.

Marx, 1852 yılında yayımlanan *18 Brumaire*'de birkaç adım daha atar. Burjuvazinin demokratik ideallerini terk ettiği koşullarda proletaryanın gündeminde proletarya devriminin olması gerektiğini saptar ve "demokrasi" için mücadeleyi proletaryanın birincil sorunu olmaktan çıkarır. Küçük burjuvazi ile kurulan ilişkide proletaryanın öncü-belirleyici rolünün altını çizer. Komünistlerin devrim sürecindeki rolünü daha fazla vurgular.

Devrim teorisindeki bu gelişmeler, eşitsiz gelişmenin, nüve halinde de olsa, kavranışını içerir.

2.4. 1871 Paris Komünü ve Devlet Sorunu

Sürekli devrim modelinin ortaya koyduğu en önemli soru, siyasal egemenliğine son verilen burjuvazinin toplumsal varlığını koruyabildiği bir "geçiş dönemi"nin gerçekte ne anlama geldiğiydi. Proletarya tek başına ya da küçük burjuvazi ile birlikte egemen sınıf olarak örgütlenmeden siyasal iktidarı elinde tutabilir mi? Eğer proletarya egemen sınıf olarak örgütlenmeden siyasal iktidarı elinde tutamazsa, burjuvazinin toplumsal varlığı sürerken proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmesi gerçekleşebilir mi?

Paris Komünü deneyimi ile birlikte proletarya diktatörlüğünün merkeze alındığı bir devlet teorisine yönelinmesi, sorunun yanıtlanması için gerekli araçları sağladı.

İşçi sınıfı, mevcut devlet mekanizmasını ele geçirip onu kendi çıkarları için kullanamaz. Onu parçalayarak yerine diğer sınıflar üzerindeki egemenliğinin de aygıtı olarak proletarya diktatörlüğünü koymak zorundadır. Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın iktidarı almasından sınıfsız topluma dek süren dönemin geçici devlet biçimidir.

Sosyalizmi sınıfsız toplumun eşiği ve görece kısa sürecek bir evre olarak gören Marx ve Engels, bu nedenle, proletarya diktatörlüğünü "devlet olmayan devlet", kurulduktan hemen sonra sönmelenmeye başlayan devlet olarak tarif eder. Devletin sönmelenme-

sine ilişkin (eş zamanlı devrim beklentisiyle uyumlu) bu beklentinin fazlaca iyimser olduğu, tek tek ülkelerdeki sosyalist kopuşlarla dünya devrimi arasında görece uzun bir sürecin yaşanmak zorunda olduğunun anlaşıldığı bugün daha belirgindir. Ama bu durum, proletarya diktatörlüğünün özgül niteliğini, geçici bir devlet biçimi olduğu gerçeğini değiştirmez.

Sosyalizm, kapitalizm ve sınıfsız toplumun aksine, kalıcı bir toplumsal oluşum değil, bir geçiş sürecidir. Proletarya diktatörlüğü de, bu çerçevede, bir yönetim biçimi olmanın yanında ve daha önemlisi, sınıfsız topluma ulaşma mücadelesinin aracıdır.

Nitekim, Komün'de haklı olarak proletarya devletini gören Marx, kısa süren bu deneyimden katı bir devlet modeli çıkarmaktan kaçınmış, tam tersine sınıf mücadelesinin somut gereksinimlerinin belirleyiciliğinin altını çizmiştir.

3. Lenin'in Katkısı

Lenin'in devrim teorisine en önemli katkısı, Marx'ın üzerinde durmakla birlikte tam bir çözüme kavuşturamadığı temel sorunu, proletaryanın kapitalizm koşullarındaki bilinç düzeyinin geriliği ile tarihsel görevi arasındaki boşluğun kapatılması sorununu, devreye öncülüğü sokarak çözmesidir.

Bir noktada yanılıya düşülmemelidir: Lenin, özneliğin altını çizirken, bunu nesnel dinamikleri ihmal etmek pahasına yapmamıştır. Tam tersine, komünist öncünün devrim sürecinin kritik bileşeni haline gelmesi bizzat nesnel dinamiklerin ürünüdür ve o şekilde görülmüştür.

Kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelmesi ve emperyalizme dönüşmesi ile birlikte, eşitsiz gelişme yasası kendisini çok daha gelişkin biçimlerde açığa vurmuştur. Marx'ta daha çok nüve halinde bulunan eşitsiz gelişmenin teorisinin asli bileşenleri arasına girmesi, komünist öncünün devrim sürecindeki rolünün de yeniden ele alınmasını gerektirmiştir.

Kapitalizmin uluslararası düzeydeki eşitsiz gelişmesi, çelişkilerin zincirin zayıf halkalarında birikmesine, devrimin bu halkalarda güncelleşmesine yol açmıştır. Ancak bu durum, Rusya özelinde de yaşandığı üzere, sosyalist devrim nesnelliği ile zayıf halka proletaryasının bilinç ve örgütlülük düzeyi arasındaki boşluğun daha fazla önem kazanmasına neden olur. Leninist öncü, sosyalist devrim nesnelliğini merkeze yerleştirir.

Dolayısıyla, özelliğinin rolü, var olmayı yaratmak değil, nesnel dinamiklerin eşitsizliğini bir dezavantaj olmaktan çıkararak avantajla dönüştürmektir.

Vurgulanması gereken bir diğer nokta, Lenin'in katkısının ancak Rus devrim sürecinin bütününden soyutlanabilir olduğudur. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSİDP) kuruluşundan Ekim Devrimi'ne dek süren dönem, komünist öncünün değişim sürecini de içerir. Bolşevizasyon olarak adlandırılan bu sürecin temel girdisi, bolşeviklerin siyasal mücadelesidir. Leninizm, sürecin başından itibaren bolşeviklere kılavuzluk eden tamamlanmış bir çerçeve değildir; devrim sürecinin dönemeç noktaları, leninizmin biçimlenmesinde de kritik önem taşımıştır. Dolayısıyla, leninizmin Lenin'in belirli bir tarihte yazdıklarından ibaret görülmesi, ortaya birden fazla Lenin ve leninizm çıkaracaktır.

Leninizmin siyasal mücadele içinde olgunlaşmış olmasına karşın, bunu mümkün kılan dayanak noktaları değişmemiştir. Zaten aksi düşünülemezdi: Siyasal mücadele, güçlü teorik ve ideolojik dayanaklara sahip olmayan özneleri güncelliğe hapseder ve günceli aşamayan ölür. Lenin'in ve bolşeviklerin sürecin belirli bir evresinde takılıp kalmaması, dönemeçleri teorik atılımlarla alabilmeleri, marksist birikime yeterince vakıf olmalarından ve bu birikimin dinamik özünü kavrayabilmelerinden, iktidar perspektifine sahip olmalarından ve proletaryanın ideolojik bağımsızlığını eksene yerleştirmelerinden kaynaklanır. İktidar perspektifi, bolşeviklerin her dönemde en ileri (ya da sol) tezleri savunmalarını mümkün kılmıştır. Proletaryanın ideolojik bağımsızlığının eksene yerleştirilmesi, işçi sınıfına demokratizm yerine sosyalist ideolojinin taşınması anlamına gelmiş ve temel hedefe yabancılaşmanın önüne geçmiştir.

3.1. "İki Taktik" ve Demokratik Devrim

Lenin'in 1905 Devrimi döneminde kaleme aldığı "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", demokratik devrim savunucularının kutsal kitabı olagelmıştır. *İki Taktik*'te demokratik devrim tezinin savunulduğu yeterince açık. Ama *İki Taktik*'ten demokratik devrimciliğin evrensel ve tarih-ötesi bir savunusunu türetmenin geçerliliği fazlasıyla tartışmalı. 1905 döneminde yürütülen devrim tartışmalarını tarihsel bağlamlarına yerleştirmeden ele almak, Lenin'i Lenin'in karşısına çıkarmaktan başka bir anla-

ma gelmeyecektir.

İki Taktik'te yer alan *İşçi Sınıfı ve Köylülüğün Devrimci Demokratik Diktatörlüğü* (İKDDD) formülasyonu, burjuvazinin henüz iktidarı almadığı bir dönemde dile getirilmiştir. Burjuvazi, işçi sınıfı ve köylülükle birlikte toplumsal muhalefetin bir bileşenidir ve çarlık rejimine karşı mücadele etmektedir.

Çarlık rejiminin sallantıda olduğu söz konusu dönemde proletaryanın mücadele deneyimi görece sınırlı, genel olarak sosyalist hareket ve özelde de bolşevikler görece güçsüzdür. Bu koşullarda bolşevikler ile menşevikler arasındaki tartışma, devrilecek olan iktidarın yerine "geçici devrim hükümeti" mi, yoksa "kurucu meclis" mi koymak gerektiğine ilişkindir. Menşeviklerin tasarımı iktidarın burjuvaziye teslim edilerek kapitalizmin olgunlaşmasının beklenmesidir ve kurucu meclis hedefi bunun ürünüdür. Buna karşın bolşevikler, kapitalizmin olgunlaşıp yerleşiklik kazanacağı bir aşamayı değil, sosyalizmin güncelleşmesini sağlayacak bir nesnellik yaratmayı hedefler.

1905 yılında, o dönemki adlandırmayla Rus sosyal demokrasi-nin tüm fraksiyonları gündemdeki devrimin (demokratik görevleri üstleneceği anlamında) burjuva niteliği konusunda hemfikiridir. Tartışma, devrimin hangi sınıf ya da sınıfları iktidara getireceği üzerinedir. Menşevikler, iktidarı burjuvaziye teslim etme yanlısıdır. Bolşevikler, Rus köylülüğünün devrimci dinamizmini de hesaba katarak, işçi sınıfı ile köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünü savunurlar. İKDDD, kalıcı bir aşamayı değil, temel işlevi sosyalist devrimin koşullarını olgunlaştırmak olan geçici bir evreyi anlatır. Siyasal bir gücü temsil etmeyen ve tartışmaya "dışarıdan" katılan Trotskiy ise, teorik açıdan güçlü kimi noktaları olan, ama siyasal açıdan etkisiz "sürekli devrim" tezini ileri sürer. Trotskiy, proletaryanın hangi taleplerle olursa olsun bir kez iktidara geldiği durumda kendisini demokratik taleplerle sınırlayamayacağını ve sosyalizme doğru yürümek zorunda olduğunu savunur. Diğer yandan, köylülüğün siyasal bir temsilci çıkarmasının olanaksızlığından hareketle, işçi-köylü ittifakının da olanaksız olduğunu vurgular.

Eş zamanlı ve Avrupa merkezli bir dünya devrimi beklentisi, dönemin tüm marksistlerinin bir diğer ortak paydasıdır. Menşevikler, Avrupa devrimi öncesinde Rusya'da sosyalist devrimin olanaksız olduğunu düşünürler. Bolşevikler, Rusya'da gerçekleşe-

cek bir demokratik devrimin Avrupa devriminin kıvılcımı olacağı ve Avrupa devriminin de Rus sosyalist devrimini olanaklı kılacağı kanısındadırlar. Trotskiy ise, Rusya proletaryasının iktidarı alabileceğine, ama Rus devriminin kaderinin Avrupa devrimine bağlı olacağına inanır.

Devrim sürecinde köylülüğün oynayacağı rol, Rus devrim sürecinin başından Ekim Devrimi'ne kadar tartışılmaya devam etmiştir. Menşeviklerin tutumu köylülüğe sırtlarını ve burjuvaziye yüzlerini dönmektir. Lenin tam tersini yapar. Devrimci demokratik mücadele geleneği olan ve tarım sorununun çözülmediği Rusya'da köylülüğün devrimci dinamizmini hesaba katmamak mümkün değildir. Trotskiy'in bu tartışmadaki konumu ise daha teorik bir içerik taşır. Köylülüğün kendi siyasal temsilcisine sahip olmayacağı, Marx'tan beri marksizmin doğruları arasında yer almaktadır ve Trotskiy de bu noktayı vurgular.

Lenin'in soruna yaklaşımı politiktir. Bazı dönemlerde köylülüğün siyasal bir temsilci çıkarabileceğine gerçekten inanmış olan Lenin, bazı dönemlerde de bundan umudunu kesebilmiştir. Diğer taraftan, Rus köylülüğünün siyasal temsiliyetine deyim yerindeyse ramak kalmış, SR'lar ("Sosyalist Devrimci"ler) bu konuma fazlasıyla yaklaşmıştır. SR'ların başarıları köylü dinamizminin önemine, başarısızlıkları ise bu dinamizmin nesnel ve teorik sınırlarına işaret etmiştir.

Sonuçta, İKDDD türü bir rejim, Rus devrim sürecinin hiçbir kesitinde hayata geçmemiştir.

Lenin'i klasik aşamacılıktan ayıran ve Şubat 1917 sonrasındaki teorik ve siyasal atılımı olanaklı kılan, iktidar perspektifi, maksimalizm, örgütü eksene yerleştiren bakış açısı ve işçi sınıfına her koşulda sosyalist bilinç taşımak konusundaki açıklık yer almaktadır.

Trotskiy'in en önemli eksiği, öncülük ve örgütü devrim teorisine içselleştirememiş olmasıdır. "Sürekli devrim"in teorisini. Lenin'in en önemli katkısını, Ekim Devrimi'nin arifesine kadar kavrayamamıştır. Bu eksiklik, Trotskiy'in Rus devrim sürecindeki siyasal etkisinin sınırlılığının bir tesadüf olmadığını da gösterir.

Sürekli devrim teorisinin bir parçası olan "geçiş talepleri", aslen sosyalist içerik taşımamakla birlikte sınıfın güncel gereksinimlerini ifade eden ve düzenin karşılaması mümkün olmayan talepleri formüle etme temeline dayanır. Bu modelde de, sınıfın güncel

bilinç düzeyi ile tarihsel görevi arasındaki boşluğun doğrusal bir süreç içinde kapanması öngörülür. Dolayısıyla, sürekli devrim, öncülük ve örgüt teorilerinden yoksun bir marksizm kavrayışının ulaşabileceği en ileri noktayı temsil ederken, sosyalist devrim teorisine göre geri bir konuma yerleşir.

3.2. 1917 Ekim Sosyalist Devrimi: Özgünlük İçinde Evrensellik

Lenin, Rusya'ya bakarken yalnızca çarlık rejimini, üretici güçlerin gelişme düzeyinin geriliğini, köylülük sorununu, demokrasi sorununu, Rusya'nın özgünlüklerini görmedi. Bu özgünlükleri kapitalizmin emperyalizm aşamasına girmesiyle, bu son aşamaya damgasını vuran çelişkinin kapitalizm ile sosyalizm arasındaki çelişki olmasıyla ilişkilendirdi. Rusya'nın özgünlüklerini bu ülkenin kendine özgü açmazları olarak değil, kapitalist-emperyalist sistemin çelişkilerinin kapitalistleşme sürecine geç giren bir ülkede birikmesi olarak değerlendirdi. Bu çelişkilerde, devrimi bilinmez bir geleceğe erteleyen engeller değil, dünya devriminin olanaklarını gördü. Rus proletaryasına yaklaşırken onun nicel ve nitel zayıflığını değil, devrimin öznesi olmaya aday bir "güç" olmasını önemsendi.

Birinci Dünya Savaşı'nda emperyalist Avrupa ülkelerinin sosyalist partileri sınıf uzlaşmacılığına savrulurken, "geri" Rusya'da bolşevikler "emperyalist savaşı iç savaşa çevirme" çağrısını yaptı. Milliyetçilik batağına düşen güçlü Avrupa sosyalist partilerinin karşısında evrenselliğin ve enternasyonalizmin temsilcilik ve taşıyıcılığının Rus komünistlerine düşmesi bir tesadüf değildir.

Savaşın getirdiği devrimci olanaklar 1917 Şubat Devrimi'nde açığa çıktı. Dönemin Rus sosyalistlerinin neredeyse tümü, Şubat Devrimi'nde aynı şeyi gördü: demokratik devrim. Menşevikler, iktidarı burjuvaziye teslim etmenin zamanının geldiğine karar verdiler. Bolşeviklerin çoğunluğu ise, demokratik devrimin eksik kısmını tamamlama mücadelesine giriştiler.

Lenin'in düşüncesinin evrenselliği bu noktada kendisini bir kez daha gösterdi. Lenin'in Şubat Devrimi'nde gördüğü, demokratik devrimin eksikleri değil, sosyalist devrimin olanaklılığı oldu. Şubat Devrimi'nden sonra demokratik mücadele, işçi sınıfını geri hedeflerle oyalamak ve burjuva egemenliğinin sağlam temellere kavuşmasına izin vermekten başka bir anlama gelmeyecektir. 1848 Devrimleri ve Komün deneyimi, geri hedeflerde takılıp kal-

manın devrimin sonu anlamına geldiğini göstermiştir. Sorun, burjuva demokrasisinin tam olup olmadığı değil, sosyalist devrimin öznel ve nesnel koşullarının bulunup bulunmadığıdır ve Lenin bu koşulların bulunduğuna karar verir.

Bolşevikleri demokratik devrim hedefinin aşıldığına ikna etmek hiç de kolay olmadı. Bir kere, İKDDD hedefine bile ulaşamamıştı. Dahası, Avrupa devrimi gerçekleşmeden Rusya'da sosyalist devrimin olanaksızlığı (etkisi sınırlı Trotskiy'i bir yana bırakırsak) genel bir kabul görüyordu.

"Nisan Tezleri", "eski" bolşevikleri yeni hedeflere kazanma mücadelesinin belgesidir. Lenin, bu çalışmasında, menşevikler ve SR'ların denetimindeki ve iktidarı alabilecek iradeye sahip olmayan Sovyetleri, İKDDD'nin somut biçimi olarak gösterir. Şubat Devrimi ile burjuvazinin iktidara geldiğini ve bu yönüyle burjuva demokratik devrimin tamamlanmış olduğunu savunur. Gündemde devrimin ikinci aşaması, iktidarın proletarya ve yoksul köylülük tarafından ele geçirilmesi vardır. Lenin, *Nisan Tezleri*'nde sosyalist devrimin adını anmaz, hatta gündemde olmadığını belirtir. Ama bu konudaki çekincesi bolşevikleri ikna etmenin zorluktan kaynaklanır; yoksa, işçi sınıfı ile yoksul köylülüğün iktidarı sosyalist devrimden başka bir şey değildir. *Nisan Tezleri*'nde sosyalist devrimin bizzat kendisi üzerinde durulmaz, ama onu güncelleştirecek taktikler formüle edilir.

Lenin'in Rus devriminin evrensel önemi konusundaki düşüncelerinin açıklığı, *Nisan Tezleri*'nde yeni bir enternasyonal çağrısının yapılmasında da somutlanır. Uluslararası komünist hareket, Birinci Dünya Savaşı'ndaki farklı tutumlarda açığa çıkan yol ayrımını netleştirmeye ve kalıcılaştırmaya davet edilir.

Bolşevikler, Temmuz ayına kadar "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını atarken, bunları ellerinde tutan menşevik ve SR'ların iradesizliğini hedef gösterir. Bu slogan, bolşeviklerin kitlesel bir güç kazanmasının aracı olmuştur. Temmuz ayında iktidar tümüyle burjuvazinin eline geçer ve baskı dönemi başlar. Bu noktadan sonra yukarıdaki slogan da geçersiz ve yanlıştır. Sloganın bolşevikler açısından yeniden güncellik kazanması Ekim Devrimi'nin arifesinde, Moskova ve Petersburg Sovyetlerinin bolşeviklerin eline geçmesiyle birlikte gerçekleşir. Ama artık "Bütün İktidar Bolşeviklere" anlamına gelmektedir.

Ekim Devrimi, ne Rus halkının, ne de Rus proletaryasının ço-

ğunluğuna dayanmıştır. Bolşevikler, yalnızca iki büyük proletarya kentinde çoğunluğu ele geçirebilmiştir. Ama devrim için önem taşıyan, nicel çoğunluk değil, iktidarı almak için gerekli güce sahip olmaktır. Devrim, çoğunluğu kazanmanın da aracıdır.

4. Sosyalist Devrim

Ekim Devrimi, sosyalist devrim teorisi açısından ikili bir önem taşır. Birincisi, bu teori, Rus devrim süreci içinde biçimlenmiş ve olgunlaşmıştır. İkincisi, devrimin başarısı, sosyalist devrim teorisinin evrensel geçerliliğini somut olarak göstermiştir.

Bu bölümde, sosyalist devrim teorisinin bazı temel taşlarını hatırlatacağız.

a) Çağımız, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağıdır.

b) Güncel tüm yerel ve evrensel çelişkiler, son tahlilde, emek-sermaye çelişkisine dayanmaktadır.

c) Eşitsiz gelişmenin bir yasallık olarak formüle edilebildiği koşullarda, tarihsel gelişmeyi ve devrim süreçlerini doğrusal gelişme modelleriyle açıklamak mümkün değildir. Toplumsal çelişkilerin çözümünü standart ve değişmez bir sıraya bağlayan ve emek-sermaye çelişkisinin çözümünü tüm diğer çelişkilerin çözümünün arkasına bırakan yaklaşımlar, kapitalizmin ikincil sorun ve çelişkiler üretmek konusundaki doğurganlığı da hesaba katıldığında, tümüyle eskimiştir. Emek-sermaye çelişkisinin çözümü, tüm diğer çelişkilerin çözümünün de anahtarıdır.

d) Doğrusal gelişme beklentileri gibi, kapitalizmin geçmiş toplumlardan devraldığı ve bizzat ürettiği sorunların her birinin kendi içinde çözüme kavuşturulması beklentisi de anlamsızlaşmıştır. Gelişkin çelişkilerin çözümü, diğerlerinin çözümünü de içinde barındırır. Sözelimi, burjuva demokrasisinin “tam” olmayışı, bizzat kapitalizmin yasallıklarından kaynaklanır. Burjuvazinin gericileştiği koşullarda, emek-sermaye çelişkisi çözülmeden “tam” burjuva demokrasisine ulaşmak mümkün değildir. Ama emek-sermaye çelişkisinin nihai çözümüne doğru atılan en önemli adımlardan biri olan sosyalist devrimle birlikte, proletarya, burjuva demokratik devrimini tamamlama çabasıyla oyalanmak yerine, sosyalist demokrasiyi getirme olanağına kavuşur. Sosyalist devrim, tarihsel anlamda daha geri sorunların “geçerken” çözülmesini de sağlar.

e) Bir dünya sistemi haline gelen ve emperyalizme dönüşen ka-

pitalizmin çelişkileri kapitalist-emperyalist zincirin zayıf halkalarında birikir. Devrim, zayıf halkalarda güncellik kazanır.

f) Devrimin güncelliği, proletaryanın bilinç ve örgütlülük düzeyini "kendiliğinden" yükseltmez. Yüzyılların sınıf mücadelesi deneyimlerine yaslanan ve proletaryaya karşı savaşımında güçlü ideolojik-siyasal araçlara ve zor mekanizmalarına sahip burjuvazi, sınıfı bölmek ve bilinçlenme süreçlerinin önüne geçmek konusunda uzmanlaşmıştır.

g) Burjuvazinin ideolojik egemenliği, yalnızca siyasal iktidardan kaynaklanmaz. Burjuva ideolojisi gücünü temel olarak toplumsal ilişkilerin kapitalist bir temele dayanmasından alır. Proletarya da, olağan dönemlerde, bu ilişkilerin bir parçası olmasıyla belirlenir. Buna karşın, bunalım dönemleri, burjuvazinin ideolojik hegemonyasının da zayıflamasına yol açar. Mevcut toplumsal ilişkilerin "doğal" ve "değişmez" olduğu inancının zayıfladığı bu dönemler, proletaryanın düzenden siyasal ve ideolojik olarak kopuşunun olanaklarını da barındırır.

h) Burjuva ideolojik hegemonyanın zayıfladığı bunalım dönemleri bile, kendiliğinden, sosyalist ideolojinin hegemonyasına yol açmaz. Sosyalist ideolojinin toplumsal düzeydeki egemenliği, ancak, toplumsal ilişkilerin sosyalist bir temelde dönüştürülmesi ile mümkündür. Bunun yolu ise proletaryanın siyasal iktidarı almasından, siyasal devrimden geçer. İşçi sınıfının kendisini tümüyle bağımsızlaşmış bir sınıf olarak kurması ve sınıfsız topluma giden süreci örgütlemesi, ancak proletarya iktidarı altında mümkündür.

i) Sınıf mücadelelerinin temel hedefi iktidardır.

j) Sosyalist devrimin güncelliği ile proletaryanın kapitalizm koşullarındaki bilinç ve örgütlenme düzeyi arasındaki boşluk, devrim teorisi ile öncülük ve örgüt teorilerinin birbirinden ayrılmaz oluşunu işaret eder.

k) Sosyalist hareket ile işçi sınıfı hareketi farklı kanallarda gelişir. Bu ikisinin tam olarak buluşması, ancak özel dönemlerde mümkündür. Devrimci durum, bu buluşmanın yaşanabileceği dönemdir. Leninist öncü, kendisini olağan dönemlerin statükosuna göre biçimlendirmez.

l) İşçi sınıfı hareketinin oluşum ve gelişimi kesintili, sıçramalı ve eşitsizlikler barındıran bir süreçtir. Kendisini asıl olarak devrimci duruma hazırlayan leninist öncü, bu sürece müdahalelerini

de iktidar perspektifi ışığında tasarlar. Sınıfın geri kesimlerini ya da ortalamasını değil, öne çıkan ve sınıfın bütününe ileriye taşıma potansiyeline sahip kesimlerini önemser.

m) Sosyalist devrim teorisi, proletaryanın güncel bilinç ve örgütlülük düzeyinin geliştirilmesinin önemsiz görülmesini değil, ama bu alandaki asıl önemli sıçramanın devrimci durumda yaşanacağını kabulünü ve güncel mücadelelere, devrimci duruma leninist bir müdahalenin yapılmasının olanakları açısından bakılmasını içerir.

l) Devrimci durum, yönetenlerin eskisi gibi yönetemediği, yönetilenlerin eskisi gibi yönetilmek istemediği ve yığınsal bir eylemliliğin yaşandığı dönemin adıdır. Sosyalist devrim, devrimci durumda doğan iktidar boşluğunun sosyalist özne tarafından doldurulmasıdır.

m) Devrimin niteliğini belirleyen, devrimin hemen öncesinde atılan sloganların içeriği ya da devrim sonrasında atılan ilk adımların niteliği değildir. Sosyalist devrim, işçi sınıfının öncü partisinin iktidarı almasıdır.

n) Sosyalist devrim, “saf” bir işçi devrimi değildir. Sosyalist devrim teorisi, (“ulusal”, “tekelci olmayan”, “orta” vb. unsurları da dahil olmak üzere) burjuvazi dışındaki toplumsal sınıf ve katmanlarla işçi sınıfı arasındaki ilişkilere ilişkin önsel sınırlamalar getirmez. İşçi sınıfı, bu kesimlerin kendisini desteklemesine çalışır. Bunun için, gerekirse, kendi hegemonyasındaki ittifaklara da başvurabilir.

o) Sosyalist devrim, bir çoğunluk devrimi olmak zorunda değildir. Devrimci durumda bile, işçi sınıfının bütünü sosyalist devrim hedefiyle hareket etmez. *Devrimci kitle* ile *devrimin kitle* arasında bir ayrım vardır. Devrim, leninist öncünün devrimin kitlelerini tümüyle kazanmaya yönelik mücadelesi henüz tamamlanmadan gerçekleşebilir. Devrimci durumda doğan iktidar boşluğu kısa sürelidir. Müdahalenin zamanında yapılmaması, burjuvazinin iktidarını yeniden tahkim etmesine ve devrim olanağının bir sonraki devrimci duruma kadar gündemden düşmesine yol açar. İktidarın alınması ise, yalnızca niceliğe değil, diğer pek çok etkene de bağlı olan “kuvvet”e bağlıdır. Leninist öncü, iktidar boşluğunun bulunduğu ve yeterli güce sahip olduğu noktada devrimi gerçekleştirmek için sayısal çoğunluğu bekleyemez. Zaten, sosyalist devrimin asıl kitle tabanı, devrimden sonra yaratılır.

p) Sosyalist devrimin en önemli meşruluk kaynağı, sınıfsız topluma doğru en önemli sıçrama olmasıdır.

II. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK DEVRİM TEZLERİ

1. Giriş

Demokratik devrim savunularını temel olarak iki kategoriye ayırmak mümkün. Bir yanda sosyalist hareketin *demokratik devrimci* bölmeleri, diğer yanda ise bir bütün olarak *devrimci demokrasi* bulunuyor. Demokratik devrimin sosyalist savunusu, kapitalizmin gelişme ve proletaryanın bilinç ve örgütlülük düzeylerinin sosyalist devrimi olanaksız kıldığı düşüncesine dayanır. Küçük burjuva dinamizminin ürünü devrimci demokrasi açısından ise, demokratik devrimcilik, siyasal kimliğin ayrılmaz ve ayırt edici bir bileşenidir.

Ancak bu ayırım, demokratik devrimciliğin 20. yüzyıldaki evrimi sonucu, pek çok örnekte netliğini yitirmiştir. Birincisi, Ekim Devrimi ve sosyalizmin uluslararası düzeydeki prestij ve otoritesi, demokratik devrimci çizgileri sosyalizme ve lafzi düzeyde de kalsa marksizme yaklaştırmıştır. Kendisini “marksist-leninist” olarak adlandırmayan devrimci demokrat hareketlerin sayısı fazlasıyla sınırlıdır. İkincisi, iki kutuplu dünya nesnelliği, iktidara gelebilen devrimci demokrat öznelerin önemli bir bölümünü sosyalist kutba ve giderek sosyalizme yönelmeye zorlamıştır. Üçüncüsü, işçi sınıfı hareketinin toplumsal muhalefetin temel direğini oluşturduğu pek çok ülkede devrimci demokrat hareketler sınıf vurgusunu öne çıkarmak zorunda kalmıştır.

Tüm bunları olanaklı kılan, devrimci demokrasinin çelişkili karakteridir. Devrimci demokrasi, küçük burjuvazinin siyasal temsilcisi olmaktan çok, küçük burjuva dinamizminin bir yansımasıdır. Sınıfsal bir bütünlük oluşturmayan küçük burjuvaların ortak bir tarihsel çıkarı bulunmaz. Küçük burjuvazi, burjuva egemenliğinden ve kapitalist ilişkilerin gelişip derinleşmesinden zarar görür; burjuvazinin ekonomik düzeydeki egemenliğinin daraltılmasından yanadır. Ama diğer yandan da mülkiyet ideolojisine sıkı sıkıya bağlıdır ve sınıf atlama hayalleriyle yaşar; en büyük korkusu proleter saflara düşmektir. Bu nedenle de, belirli dönemlerde düzen dışı bir dinamizm sergiler ve siyasal düzeyde prole-

taryaya yaklaşırken, varlık zeminini oluşturan sınıflı topluma yönelik proleter tehdidinin güçlendiği dönemlerde burjuvazinin yanında yer alabilir. Kuşkusuz, her iki türden yönelim de, küçük burjuvazinin bütününe değil, belirli kesimlerini kucaklar. Küçük burjuvazinin düzen dışı yönelimlerinin ürünü devrimci demokrasi, bu çelişkilerin de taşıyıcısıdır.

Küçük burjuvazinin “daha adil”, “daha dengeli” bir sınıflı toplum özlemlerinin kapitalist düzen içinde karşılanmasının olanaksızlığı, devrimci demokrasinin “devrimci” yanını güçlendirir. Buna karşın, küçük burjuvazinin uzlaşmacı eğilimlerinin güç kazandığı dönemlerde “demokratik” yan öne çıkar. “Devrimci”lik ve “demokrat”lık, devrimci demokrat kimliğin çelişkili birliğini anlatır. Son olarak, küçük burjuvazi ile devrimci demokrasinin organik bir bağa sahip olmaması, devrimci demokrasinin “devrimci” yanının belirli dönemlerde “demokratik” yanı tümüyle geri planda bırakmasını olanaklı kılar. Bu tür dönemlerde devrimci demokrasi ile sosyalist hareket arasındaki ayrım mücadele tarzlarının farklılığına indirgenebilir. Ancak bu ayrım hiç de önemsiz değildir. Güncel dinamiklerin belirlenimine tabi devrimci demokrasi, koşulların değişmesiyle birlikte savrulmaya her zaman açıktır. Nitekim, reel sosyalizmin çözülüşü, uluslararası düzeyde devrimci demokrat hareketlerin önemli bir bölümünün uzlaşmacı-reformist yönelimler içine girmesine yol açmıştır.

Demokratik devrimci tezlerin uluslararası sosyalist hareket düzeyinde karşılık bulmasının gerekçelerini ise şu şekilde sıralamak mümkün:

a) *Leninizmin yeterince kavranamaması*: Ekim Devrimi sonrasında Sovyetler Birliği’nin tek sosyalist ülke olarak kalması ve tek ülkedeki sosyalizmin korunması zorunluluğu, Sovyet komünist önderliğinin, uluslararası düzeydeki sosyalist olmayan devrimci, ulusal ve anti-emperyalist dinamikleri kaçınılmaz olarak fazlasıyla önemsemesine yol açmıştır. Bu dinamikleri sosyalizme yaklaştırmak için aşamacı devrim tezlerinin öne çıkarılması, leninizmin uluslararası sosyalist hareket düzeyinde henüz yeterince kavranamamış olan yönlerinin geri planda kalmasını, sığ bir leninizm yorumunun yaygınlık kazanmasını getirmiştir. Bu sığlığın devrim stratejisi tartışmalarına yansımaları, asgari-azami program ayrımının şablonlaştırılması olmuştur.

b) *Doğu Avrupa devrimlerinin şablonlaştırılması*: İkinci Dünya

Savaşı sırasındaki tek ülkedeki sosyalizmin korunması hedefiyle örtüşen anti-faşist mücadele ve cephe deneyimleri ve savaş sonrasında son derece özgün şartların ürünü olarak gerçekleşen devrim süreçleri de, gelişkin bir leninizm kavrayışına sahip olmayan sosyalist hareketler tarafından teorileştirilmiştir.

c) *Savaş sonrasında “üçüncü dünya”cılığın yükselişi:* İkinci Dünya Savaşı sonrasında devrimci demokrat hareketlerin uluslararası düzeydeki kimi başarıları, anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı hareketlerin iki kutuplu dünya nesnelliğinin ürünü olarak güç kazanması ve sosyalizme yakınlaşması, bunların sonucunda “üçüncü dünyacı” ve “kapitalist olmayan yol” tezlerinin güç kazanması ve bu tezlerin Sovyet komünist önderliği tarafından da pragmatik kaygılarla desteklenmesi, ortalamacı ve aşamacı yaklaşımların aşılmasını son derece zorlaştırmıştır.

d) *Enternasyonalizmin yanlış kavranışı:* Gelişkin kapitalist ülkelerden hiçbirinde sosyalist devrimin gerçekleşmemesi, sosyalizm rotasına giren ülkelerin görece zayıflıkları vb. kısıtlar nedeniyle, SBKP'nin (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) uluslararası komünist hareket üzerindeki politik otoritesi, kaçınılmaz olarak, olması gerekenin ötesinde önem kazanmıştır. “Ortalamacı” Sovyet tezlerinin iktidar perspektifine sahip olmayan yerel komünist hareketler üzerindeki etkisi geri çekici yönde olmuştur. Ama buradaki asıl sorun, Sovyetler Birliği'nde değil, sosyalist bir “devlet” olmanın sorumluluğuyla hareket etmenin anlamını ve enternasyonalizmin içeriğini yanlış kavramış olan yerel komünist hareketlerdedir.

2. 1960'lı Yıllarda Demokratik Devrim Savunusu

Türkiye’de, Kurtuluş Savaşı dönemini bir kenara bırakırsak, sosyalist hareket 1960'lı yıllarda ve devrimci demokrasi ile birlikte toplumsal bir güç haline gelebilmiştir. Gerek sosyalizm-devrimci demokrasi ayrışmasının geç ve görece uzun bir süreç içinde yaşanması, gerekse kemalizmin Türkiye solu üzerindeki etkisi ve 27 Mayıs'ın bu etkiyi pekiştirmesi, demokratik devrim tezlerinin sosyalist hareket düzeyinde önemli bir ağırlık kazanmasına yol açmıştır.

Demokratik devrim savunusu, 1960'lı yıllarda, “Türkiye'nin özgünlüğü” tezlerine dayandırılmıştır. Bu dönemde, kemalist devrimin anti-emperyalist ve kemalizmin ilerici olduğu, ordunun

devrimci bir potansiyel barındırdığı gibi tezler oldukça yaygın bir kabul görmüştür. Diğer yandan, dönemin sol gündemi Türkiye'nin kalkınma sorunu üzerinde odaklanır. Devrimin gerekliliği de Türkiye'nin mevcut düzeninin hızlı kalkınmayı gerçekleştirmesinin olanaksızlığı ile temellendirilir.

TKP kökenli Mihri Belli'nin başını çektiği "Milli Demokratik Devrim" odağı aşağıdaki görüşleri savunur:

- Türkiye'de sınıfsal ayrışma gerçekleşmemiştir.
- Bu nedenle proletaryanın öncülüğü mümkün değildir.
- Kalkınma, ancak devrimle gerçekleşebilir.
- İktidar, komprador (işbirlikçi) burjuvazi ile toprak ağalarının (feodalite) elindedir.
- Gündemde, anti-emperyalist ve anti-feodal nitelikte milli bir demokratik devrim vardır.
- Milli burjuvazi, devletçilik yoluyla kalkınma stratejisinin başlıca müttefikleri arasında yer alacaktır.
- Henüz halktan soyutlanmamış olan ilerici subaylar ve dolayısıyla ordu da devrim sürecinde önemli bir rol oynayacaktır.

MDD tezinin karşısında Türkiye işçi sınıfının gücünü önemseyen, Türkiye kapitalizminin çözümlenmesinde eşitsiz gelişmeye yer veren ve sosyalist devrim tezini savunan TİP'in daha gelişkin bir çerçeveye sahip olmasına karşın, gerek MDD-SD tartışmalarının son derece sığ bir zeminde yürütülmesi, gerekse TİP'in parlamentarizmi ve dönemin yükselen öğrenci hareketliliğine hitap edememesi nedeniyle, SD tezi hak ettiği ağırlığı kazanamamıştır.

MDD tezinin demokratik devrimciliği tek başına temsil ettiği süre görece kısadır. 1960'lı yılların sonuna doğru devrimci demokrat kopuşlarla birlikte orijinal MDD çizgisini savunanların sayısı fazlasıyla azalır. Ancak bu durum, MDD düşüncesinin teorik düzeyde aşıldığı anlamına gelmez. Ortaya çok sayıda demokratik devrim modelinin çıkmasına karşın, MDD'nin "ruhu" korunur.

3. Devrimci Demokrat Çıkışlar

'60'lı yılların sonu ve '70'li yılların başı, öğrenci hareketi kökenli devrimci demokrat hareketlerin doğuş dönemidir. Öğrencileri daha çok bir yedek güç olarak gören MDD odağı, öğrenci aktivizmine hitap edememeye başlar. Öğrenci gençliğin uluslararası düzeydeki gerilla hareketlerinden etkilenen ve giderek daha radikal mücadele biçimlerini benimseyen kesimi kendisine farklı

modeller aramaya başlar. Bu arayışın ürünü, uluslararası sol hareketten model ithalidir. TİİKP (Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi), Çin Devrimi'ni, THPK-C, (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi) Küba Devrimi'ni örnek alır. Bu çizgiler, söz konusu deneyimleri şablonlaştırarak Türkiye'ye taşır. "Teorik" herhangi bir katkı getirmeyen THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) ise, MDD'den en az uzaklaşan ve tek önemli ayrım noktası silahlı mücadeleyi benimsek olan çizgidir.

3.1. THKP-C ve "Sunî Denge"cilik

Mahir Çayan'a göre, dünya kapitalizmi "III. Bunalım Dönemi"ni yaşamaktadır. Bu dönemde:

- Emperyalistler arasındaki rekabetin yeni bir paylaşım savaşına yol vermesi olanaksızdır.

- Emperyalist işgalin biçimi değişmiştir. Sömürge sistemi kalkmış; açık işgal yerini gizli işgale bırakmıştır.

- Üçüncü Dünya ülkelerinde, dış dinamikle geliş(tiril)en bir kapitalizm söz konusudur. "Çarpık kapitalizm" olarak nitelendirilen bu modelde emperyalizm artık dışsal değil, içsel bir olgudur.

- "Üçüncü Bunalım Dönemi", bu çerçevede, aynı zamanda bir "sürekli bunalım" dönemidir. Kapitalizmin iç dinamikle gelişmemesi, "oligarşi" ile "halk" arasında bir "sunî denge"nin oluşumuna yol açmıştır.

- "Sürekli bunalım", devrimci durumların artık yaşanmaması, evrim ve devrim süreçlerinin iç içe geçmesi anlamına gelmektedir. Kapitalizmin Üçüncü Dünya ülkelerindeki gelişim dinamikleri tümüyle kurumuştur. "Halk yığınları"nın "hoşnutsuzluğu" sürekli ve bunun devrim sürecine kanallize edilmesi, öncünün düzenin değiştirilebileceğini bizzat savaşarak ("öncü savaşı") halka göstermesine bağlıdır.

Çayan, "kesintisiz devrim"i savunur. Buna göre gündemde demokratik devrim vardır; ama demokratik devrim ile sosyalist devrim arasında "Çin seddi" yoktur ve demokratik devrimden sonra kesintisiz bir biçimde sosyalist devrime yönelinecektir.

"Sunî denge" kavrayışı, devrimci demokrasinin evrensel özelliklerinden birini yansıtmaktadır. Açık olarak formüle edilmese bile diğer devrimci demokratik hareketlerce de paylaşılan bu yaklaşım, verili nesnellığe tümüyle dışsal bir öznenin bu nesnellığe müdahale ederek değişimin önünü açması beklentisine dayanır.

Bu yaklaşımda halkın “hoşnutsuzluk”u ve devrime yakınlığı veri kabul edilirken, burjuva ideolojisinin gücü tümüyle ihmal edilir. İktidarda yalnızca “bir avuç” insandan oluşan “oligarşi”nin bulunduğu ve bunların kitleleri yalnızca baskı ve zor mekanizmaları yardımıyla kontrol altında tuttuğu düşünülür. Bu durumda devrimci öznenin kitlesel meşruiyet kazanma sorunu önemsizleşir; “öncü savaşı” ile bunun kazanılması zaten güvence altına alınmıştır. Gerçeklikle pek az ilgisi bulunan “sürekli bunalım” saptaması ve kapitalizmin gelişme dinamiklerini tümüyle tükettiği varsayımı ise, bu söylenenlerin “teorik” temelini güçlendirmek için gereklidir.

Ülkenin emperyalizmin “gizli işgal”i altında olduğu teziyle dış dinamik aşırı derecede önemsenir. Gerek burjuva iktidarının “bir avuç” unsura indirgenmesi, gerekse dış dinamiğe yapılan abartılı vurgu, burjuvazinin bir kesiminin devrimci saflarda yer alacağı beklentisini yansıtır.

“Çarpık kapitalizm” tezi, eşitsiz gelişim yasasının kavranamayışını ve 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaşanan tüm burjuva devrimlerinin paylaştığı ortak özelliklerin görülemeyişini anlatır.

Çayan, gerilla savaşının klasik şemasını temel olarak benimsemiş, ancak bu şemayı Türkiye nesnellğine uydurmak için üç aşamalı gerilla savaşını dört aşamaya çıkarmıştır. Kırdan kentlerin fethedilmesine dayalı devrim modelinin temel gerekçeleri şunlardır:

- İşçi sınıfı nicel ve nitel olarak zayıftır. (Bu nedenle de, işçi sınıfının “fiili” değil, “ideolojik” önderliği söz konusudur. Fiili öncülük, gerilla savaşının temel gücü olacak olan köylülüktedir.)

- Şehirlerde emperyalizmin askeri denetimi çok güçlüdür ve gerilla savaşının örgütlenebileceği kırlar bir “yumuşak karın” oluşturmaktadır.

Ancak, devrimci hareketin kentlerde güçlü olması, Çayan'ın gerilla savaşına bir ilk aşama eklemesine yol açar:

1. Şehir gerillasını yaratma,
2. Şehir gerillasını geliştirme - kır gerillasını yaratma (psikolojik yıpratma veya stratejik savunma aşaması),
3. Şehir gerillasını yaygınlaştırma - kır gerillasını geliştirme (stratejik denge aşaması),
4. Kır gerillasını yaygınlaştırma (stratejik saldırı aşaması).

Çayan, genel askeri stratejisini PASS (Politikleştirilmiş Askeri

Savaş Stratejisi) olarak isimlendirmiştir. (Savaş zaten politik mücadelenin bir biçimi olduğundan, bu ifadenin de marksizmle bir ilgisi yoktur.)

Türkiye işçi sınıfının gücünü küçümseyen ve köylülüğün dinamizmini aşırı abartan bu yaklaşımı bugün uzun uzadıya tartışmaya gerek kalmadı. Türkiye işçi sınıfı, Türkiye devriminin gerek ideolojik, gerekse “fiili” öncüsü olmaya aday tek sınıf olduğunu yeterince gösterdi. Buna karşın, tarımsal yapının kapitalist dönüşüm sürecini neredeyse tümüyle tamamlamasıyla birlikte köylülüğün devrimci dinamizmi ise (Kürt illeri dışında) büyük oranda tükendi.

3.2. Türkiye’de Maoizm

Burada, genel bir maoizm tahlili yapılmaktan çok, Türkiye’deki devrimci demokrasiyi anlamak açısından önem taşıyan bazı noktalar üzerinde durulacak.

Temel olarak köylülüğe dayanan Çin Devrimi, sonrasında çeşitli ülkelerdeki devrimci demokrat hareketler tarafından model alınmıştır. Bu arada, Çin devrim sürecini evrenselleştirmeye çalışan maoizm de transfer edilmiştir.

Maoizmin devrim sürecine ilişkin temel kavramları, “(uzun süreli) halk savaşı” ve “toprak devrimi”dir. Bunlara göre, proletaryanın güçsüz olduğu Üçüncü Dünya ülkelerinde devrimin temel gücü köylülüktür. Halk savaşı, “kırlardan şehirlerin kuşatılması” ile başarıya ulaşacaktır. Kırlar konusundaki tercih, kentlerin emperyalizm tarafından iyi tahkim edilmesinin ve kırların “yumuşak karın” olarak görülmesinin de ürünüdür. Devrim sürecinde kurtarılmış bölgelerin yaratılması temel bir önem taşır. Uluslararası ölçekte ise, dünyanın kırları olan Üçüncü Dünya ülkeleri emperyalist ülkeleri kuşatacak ve fethedecektir.

İttifak yapacak olan güçler şöyle sıralanır: Proletarya, köylülük, küçük burjuvazi ve ulusal burjuvazi.

Halk savaşının başarıya ulaşmasıyla birlikte “Yeni Demokratik Halk İktidarı” kurulacaktır. Bu iktidarın temel karakteri anti-emperyalist ve anti-feodal olacak, içerideki ilk hedef olarak feodal kalıntıların tasfiyesini görecektir. Mao şunları söyler: “Yeni demokratik birleşik devlet varolmadan, (...) özde kapitalist ekonomi geliştirilmeden, sömürge, yarı sömürge ve yarı-feodal düzenin yıkıntıları üzerinde sosyalizmi kurmaya çalışmak tam anlamıyla

bir ütopya olurdu.”

Buna göre, devrimin zaferinden sonra “demokratik sınıflar”ın (ulusal burjuvazi dahil) ittifakına dayanan bir düzen kurulacaktır. Çin’in bayrağındaki dört yıldız, söz konusu dört “demokratik sınıf”ı temsil etmektedir.

Türkiye’de Çin devrimini model alan ve maoizmi benimseyen yapıların sürekli feodal kalıntı aramalarında bu tercihlerinin de etkisi vardır. Bu modelin merkezi ögesini oluşturan “toprak devrimi”nin, tarımda kapitalist ilişkilerin geliştiği, devrimci demokratik bir mücadele geleneği bulunmayan bir köylülüğe sahip Türkiye’ye taşınması yanlış, maoist olmayan devrimci demokrat hareketler tarafından da paylaşılır.

Diğer yandan, “uzun süreli halk savaşı” ve “kurtarılmış bölgeler” yaratma politikası, burjuva iktidarının da uzun süreli bir zayıflık döneminden geçmesini zorunlu kılar. Bu koşulun çok özel kimi durumlar dışında gerçekleşmesi mümkün değildir.

Maozimin yönetsel yaklaşımı açısından büyük önem taşıyan bir ayrım, “temel” çelişki ile “baş” çelişki arasındadır. Buna göre, temel çelişkinin emek-sermaye çelişkisi olmasına karşın, her dönemin özgül bir “baş” çelişkisi vardır ve temel çelişkiye giden yol, biri çözüldüğünde diğeri çıkan baş çelişkilerin teker teker çözülmesinden geçer. Eşitsiz gelişme kavrayışından uzak ve emek-sermaye çelişkisinin çözümünü çok uzak bir geleceğe erteleyen bu yaklaşım biçimi, devrimci demokratizmin ortak paydalarındandır.

Bu ayrımla paralel bir diğer ayrım, “temel” ve “tali” mücadele biçimleri arasındakidir. Her dönem için, birincil ve ikincil mücadele biçimlerinin ayrıştırılması, nesnelliğin tahlilinin en önemli bileşenlerindendir. Devrim sürecinde pek değişmeyenler ise:

- Kırlardaki mücadelenin temel, şehirlerdeki mücadelenin tali;
- Silahlı mücadelenin temel, diğer mücadele biçimlerinin tali olmasıdır.

Mücadele biçimlerinin şematik olarak ayrıştırılması da, temel-baş çelişki ayrımı gibi, açık ya da örtülü olarak tüm devrimci demokrat hareketler tarafından benimsenir.

4. Demokratik Devrimciliğin En “İleri” Noktası:

Demokratik Halk Devrimi

Türkiye nesnelliği demokratik devrim modellerinin altını sürekli olarak oymuş ve giderek daha “gelişkin” modellerin benimsenme-

sini zorlamıştır. Ancak bu ilerleme teorik kavrayış düzeyindeki bir gelişmeyle çok fazla bütünleşmemiş, görece geri demokratik devrim tezleri sadece “pratik olarak” aşılmıştır.

Sözgelimi, 15-16 Haziran 1970 Kalkışması, Türkiye işçi sınıfını küçümseyen yaklaşımları aşındırmış, sınıfa görece daha fazla önem verilmesini sağlamıştır. Diğer yandan, 1971 darbesi, ilerici darbe beklentilerini gündemden düşürmüş, kemalizmin ilericiliği yanılışmasının zayıflamasını getirmiştir. Demokratik devrim modellerinde yer alan müttefik listeleri süreç içinde sürekli daralmış, “tarafsızlaştırılacaklar” listesi ise kabarılaşmıştır.

Son olarak, demokratik devrim ile sosyalist devrim arasında tarif edilen süreç giderek kısalmıştır.

Doğu Avrupa deneyimlerinden Türkiye’ye ithal etme onurunu sosyalist bir yapının, TSİP’in (Türkiye Sosyalist İşçi Partisi) taşıdığı Demokratik Halk Devrimi (DHD) modeli, demokratik devrimciliğin en “ileri” noktasını ve devrimci demokrasinin ulaşabileceği son noktayı temsil eder. Bu modelin muhtelif versiyonları 1980’li yıllara doğru giderek daha çok sayıda sol yapı tarafından benimsenmiştir.

DHD, tek bir devrim öngörür. Yakın hedef olan “emperyalizme bağlı tekelci burjuvazinin ve müttefiklerinin egemenliğine son vermek ve bağımsızlık ve demokrasiyi getirmek” için öngörülen Demokratik Halk İktidarı, proletarya ve müttefiklerinden oluşacak, bu hedeflere ulaşıldıktan sonra yeni bir devrime gerek olmadan sosyalizm yörüngesine girilecek, bu süreçte müttefiklerin sayısı giderek azalacak ve sürecin sonunda proletarya iktidarın tek sahibi olacaktır. (DHD’nin gerçekleştirilmesinden hemen sonra bazı sosyalist görevlerin de yerine getirilip getirilmeyeceği, farklı DHD versiyonları arasındaki “temel” [!] bir ayrım noktasıdır.)

DHD modeli, demokratik devrim aşamasını sosyalist devrime en yakın noktaya koymakla birlikte, demokratik devrim tezlerinin tüm temel özelliklerini paylaşır. Bu ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

a) *Eşitsiz gelişme yasasının kavranamaması*: Demokratik devrim savunucuları, burjuva demokratik devriminin tamamlanmamış olmasını, sosyalist devrimin henüz güncellenmemiş olmasının temel gerekçesi olarak değerlendirir. Doğrusal gelişmeyi mutlaklaştıran bu yaklaşımda nesnellığe proleter devriminin olanakları

açısından değil, kapitalist gelişme düzeyi bile hesaba katılmaksızın, demokrasinin gelişkinliği açısından bakılır.

b) Burjuva iktidarının sınıfsal niteliğinin değil, ikincil önem taşıyan ("işbirlikçi", "tekelci", "faşizan" vb.) niteliklerinin öne çıkarılması ve böylelikle sınıfsal egemenlik ilişkilerinin perdelenmesi.

c) Proletaryanın güncel bilinç ve örgütlülük düzeyinin veri kabul edilmesi ve gerek sınıf hareketinin sıçramalı gelişme potansiyelinin, gerekse öncünün sürece müdahale olanaklarının ihmal edilmesi.

d) *Siyasal devrim-toplumsal devrim ayrımının silikleştirilmesi*: Demokratik devrim tezlerinde, siyasal devrimin proletaryanın bilinçlenme sürecinin yalnızca bir sonucu değil, ama aynı zamanda bunun bir koşulu olduğu gerçeği ihmal edilir. Böylelikle, sosyalist ideolojinin ancak sosyalist devrimle giderilebilecek olan zayıflığı, demokratik devrimin bir gerekçesi haline getirilir.

e) *İttifak politikasının mutlaklaştırılması*: Demokratik devrim savunucuları somut durumda ve güçler dengesine göre biçimlenecek bir ittifaklar politikasına değil, daha işin başında belirlenmiş bir müttefikler listesine sahiptir. Bu listenin mümkün olduğunca geniş tutulması çabası, hedeflenen devrimin niteliği sorununu önceler.

f) *Çoğunluk devrimi beklentisi*: Demokratik devrim savunucuları, devrimin yalnızca sayısal çoğunluğa değil ama daha önemlisi devrimci durumdaki güçler dengesine bağlı olduğunu ve devrimin kendi kitle tabanını da yaratacağını ihmal eder.

Tüm bu noktalar da, aslında, tek bir ortak noktaya indirgenebilir: *İktidar perspektifinin yokluğu*.

Demokrasi Sorunu ve Nihai Hedef Üzerine *

METİN ÇULHAOĞLU

Türkiye solunda nihai hedefin yani sosyalizmin vurgulanması neredeyse bir "garabet" olarak görülmeye başlandı. Nihai hedefin vurgulanması 1961-1971 döneminde de belirli çevrelerden tepki alırdı. Gerekçe şuydu: Türkiye'de ürkütülmemesi gereken millici güçler vardı, bunlar "cephhe"ye katılmak üzereyken sosyalizm hedefini yineleyip bir çuval inciri berbat etmenin alemi yoktu... Benzer kaygıları, bu kez burjuvazinin demokrat olduğu varsayılan kesimlerinden hareketle bugün de duyanlar olabilir. Amacım bunları tartışmak değil. Doğrusu bu tür yaklaşımların eskisi kadar ciddiye alındığını da sanmıyorum. Ancak bir başka eleştiri daha var ki ona kısaca göz atmak gerekiyor.

Söylenen, özetle şu: Sürekli olarak nihai hedefin vurgulanması ortada duran yakın ve pratik görevlerin ihmal edilmesine yol açmıyor mu? Durmadan gerçek kurtuluşun sosyalizm olduğunu söyleyip başka iş yapmamak gerçekte pasifizmin daniskası değil midir? Bu sosyalizm denen şey ikide bir adı söylendiğinde gelecek bir cin mi sanki?

İsteyen "safça" bulabilir. Ama bu tür itirazların ve soruların tümünün ardında iyi niyet olduğu varsayımıyla yola çıkıyorum ve bu kısa tartışmayı da aynı çerçevede sürdürmeye çalışacağım. Yalnızca şu kadarını söylemeden de edemeyeceğim: Yakın hedefleri dile getirenlerin hepsinin yoğun çalışmadan ötürü alınlarır-

* Gelenek'in Ocak 1988 tarihli 14. sayısında yayımlanmıştır.

dan ter damladığı, buna karşılık nihai hedefi sıkça vurgulayanlar-
rınsa boş gezenin boş kalfaları oldukları türünden bir anlayış,
eğer varsa, hemen terk edilmelidir. Çeviri kitaplardan öğrenilen
batılı geveze entelektüel tipiyle Türkiye’de sosyalizmin bağımsız
konumunu pekiştirmeye çalışanlar arasında zorlama özdeşlikler
kurmak, kimsenin haddine düşmez.

Bir Boşluğun Doldurulması

Bilimsel sosyalist düşüncenin gelişimine bakıldığında yakın he-
defler-nihai hedef ilişkilerini içeren bir sorunun, farklı görünüm-
ler altında da olsa, hemen her dönem ele alınıp tartışıldığına tanık
olunur. Adına tam tamına “yakın hedefler-nihai hedef diyalektiği”
denmese bile özü gerçekte bu olan sorun, varlık nedeni sürekli
boşluk aracılığıyla, teorinin gelişiminde itici bir rol oynamıştır.
Gelenek’teki başka yazılarda da değinmeye çalışmışım. Okurlar-
dan özür dileyerek tekrarlıyorum: Siyasal devrim-toplumsal dev-
rim ya da siyasal kurtuluş-toplumsal kurtuluş süreçlerinin çakış-
mazlığı, ortaya Marx’ın sürekli olarak uğraştığı bir boşluk çıkar-
mıştır.

Pratik deneyimlerle Marx’ın çözümleme gücü birleştiğinde, söz
konusu boşluğu doldurmayı hedefleyen çeşitli kavramlar da şekil-
lendi: Yükselen (ascending) burjuva devrimi modeli, sürekli dev-
rim, sosyal demokrasi ve elbette proletarya diktatörlüğü... Hep-
sinde boşluk ya da çakışmazlık sorunu çerçevesinde düşünülen
bir “geçiş süreci” teması ağırlığını duyurur. Gene hepsinde, top-
lumsal devrimin ve toplumsal kurtuluşun temsilcisi olan prole-
taryanın bu konumunun, onun siyasal gücü ve hegemonyası ile
de örtüşebileceği bir süreç gözetilir.

Ne var ki soru Marx’ta tam bir çözüme kavuşmamıştır.

Marx’ın ulaştığı kavramlar, bu arada elbette proletarya diktatör-
lüğü, çok önemli adımlardır. Gene de bu kez sınıf-bilinç ilişkileri-
nin kuruluşunda belirli bir sınırı aşamaması, sorunu 20. yüzyı-
la devretmiştir.

Aşağı yukarı aynı soruna 20. yüzyıl başlarında Lenin’in buldu-
ğu yanıtı özetlemek mümkün. Yanıt en başta “Ne Yapmalı”dır. Bu
önemli çalışmaya ilişkin olarak *Gelenek*’te bugüne kadar söyle-
nenleri yinelemeden, küçük bir ekleme yapmak istiyorum:
Marx’tan devralınan boşluğu doldurmaya yönelik Lenin’i takvi-
yenin biçimi bir örgütse, özü de bir “ruh”tur. Bu ruh soyut ve

somutun, tekil bireylere de uzanabilecek denli güçlü bir karışımını barındırır. Aynı ruh'u çerçeveleyen, kanımca Lukacs'ın çok yerinde olarak kullandığı bir kavramla, devrimin güncelliği'dir.

Yanlış anlamalara meydan vermemek için yazıyorum. Devrimin güncelliği, dar ve bilinen anlamda "devrimci durum"u tanımlamıyor. Devrimin güncelliği, bir nesnel durumu değil, sonuçta kolektif bir yapı oluşturmuş bireylerin ruhsal konumlarını ve sönme-yen ateşlerini anlatıyor. Marksist öğretinin 20. yüzyıl başlarında Çarlık Rusya'sında ele almış, başka bileşenlerle birlikte, böyle bir ruh'u, onun taşıyıcılarını ve hepsinin kolektif yapısını yaratmıştır. Gene çok açık olarak eklemek mümkün: Çarlık Rusya'sında toplumsal bir devrimin kaçınılmazlığı ile böyle bir devrimi gerçekleştirmesi gereken güçlerin görelî siyasal geriliği arasındaki boşluğu, bu ruh ve onun örgütlenişi doldurmaya çalışmıştır.

Sözü edilen ruh'un şekillenmesinde Rusya'nın 19. yüzyıl devrimci demokrat geleneğinin ve gene bu ülkeye özgü Jakobenizmin büyük katkısı olduğunu sanıyorum. Ama elbette Jakobenizmin ne olduğunda anlaşmak koşuluyla. Önce Jakobenizmin sabah akşam "bizim millet adam olmaz" demekten başka işi olmayan emekli subaylara sorumsuzca dağıtılacak bir paye olmadığını bilmek gerekiyor. Jakobenizm her şeyden önce, devrim sürecinin tepe noktası gibi kitlesel ve kaotik bir ortamda bile, bireyleri bu sürecin özneleri olmaya itecek bir birikim ve tutkudur. "İhtilalci" sıfatını bir ihtilale katılan herkes için kullanmak mümkün olabilir. Jakoben ihtilalci ise, kendi derinliğini ve tutkularını içinde yer aldığı sürece taşıyabilen ihtilalcidir. Böylece aynı sürece derinlik ve yön verebilendir. Bu söylenenlerin bir adım ötesi ise şu oluyor: Sosyalist Jakobenlik, belirli bir ruh'un ve dönüştürme tutkusunun, en durgun dönemler dahil, kolektif yapılarda sürekli ve egemen kılınmasıdır.

Bu noktadan sonra toparlamak mümkün. Kadro sorunu her koşulda ve durumda sosyalist hareketin can damarını oluşturuyor. Nihai hedef başlangıç aşamalarında sözü edilen nitelikte kadroların ortaya çıkarılmasında, mücadele sürecinin daha ileriki aşamalarında ise ana yörüngeden güncel dalgalanmalar sonucu sapılmaması amacıyla, özel biçimlerde vurgulanır, öne çıkarılır. Her iki gerekçenin aynı anda geçerli olduğu, birbirini karşılıklı olarak etkilediği durumlar da söz konusudur. Sosyalist literatürde sıkça kullanılan "kuyrukçuluk", "Menşevizm" ve benzerleri. eğer ger-

çekten de her dönem için geçerli olabilecek tehlikelerse, bunların kökeni elbette tek başına güncel ve yakın görevlerle uğraşmak değildir. Bu tür tehlike ya da sapmaların kaynağı, güncel ve yakın görevlerle nihai hedef arasındaki açıklığı kapatabilecek kadrolaşma ve ideolojik sağlamlığa ulaşılabilmesidir.

Herhangi bir ülkede yukarıda tanımlanan tipte kadroları ve onların “çelikleşmiş” yapılarını peşinen var sayıp bunların verili andaki tek görevinin yakın hedeflerle uğraşmaları olduğuna inanarak, gündemlerinin en başına bu açıklığı dolduracak kadroların yaratılması sorununu alanlar arasında elbette belirli farklılıklar olacaktır. Ya ayrı dilleri konuşacaklardır, ya da aynı dilin farklı lehçelerini...

Modeller ve Geçerlilikleri

Yukarıdaki öncelik vurgulamasında bir noktanın yanlış anlaşılmasını istemem. Yakın hedefler-nihai hedef ilişkisi, sosyalist mücadelenin her alanında tam tamına özdeş biçimlerde kurulmaz kuşkusuz. Buraya dek, ilişkinin kadrolar sorunu çerçevesindeki kuruluşuna değinmeye çalıştım. Ancak aynı ilişki, sözgelimi bir program sorunu çerçevesinde elbette daha farklı bir biçimde kurulacaktır. Program, kısa süreli ve operasyonel hedefleri de içermeye durumunda olan bir belgedir. Böyle bir belge, güncel görevler-nihai hedef ilişkileri açısından belirli ağırlık kaymalarına tanıklık edebilir ve bu da doğal sonuçtur.

Gene de “program” sorunu çerçevesinde söylenebilecekler burada bitmiyor.

Dünyada sosyalist hareketin yaklaşık son 70 yıllık gelişimi alındığında yakın hedefler-nihai hedef ilişkisinin hep belirli modeller çerçevesinde kurulduğuna tanık olunur. İlk grup modelleri “savunma cepheleri” başlığı altında toplamak mümkün. Adından da anlaşılacağı gibi bu modellerde iktidardan çok eldeki mevzilerin korunması amaçlanıyor. 1923’le birlikte “eldeki mevzi” hemen her yerde tek ülkede sosyalizm ve onun korunması olmuştur. Daha sonra ise gündeme bilindiği gibi faşizm ve faşizme karşı mücadele olgusu gelmiştir. Ayrıca açmaya gerek yok, bu modellerin hemen hemen tümünde, nihai hedef bilinçli tercihlerle çok geri planlara itilmiştir.

Yukarıda kısaca özetlenen modelin dışında, gene uluslararası geçerlilikler taşıdığı öne sürülen, ancak belirli anlamlarda iktidarı

hedeflediği için “savunma” modellerinden ayrılan iki modelden daha söz etmek mümkün. Yakın-uzak hedef ilişkilerinin kurulması, her iki modelde benzer ve farklı yönler taşır. Bu modellerden ilki Doğu Halkları Kurultayı’nda Lenin’in önerdikleriyle başlar, III. Enternasyonal’in özellikle Çin’deki mücadeleye ilişkin yönergeleriyle sürer ve nihayet Mao’nun katkılarıyla nihai biçimine kavuşur. İkinci model ise pek çok açıdan yenidir: Avrupa Komünizmi...

Nihai biçimlenişine Mao ile kavuşan modelin temel özelliği yakın-uzak hedef ilişkilerini, birbirleriyle ortak bir bütünlük ya da iç içe geçmişlik taşımayan ayrı çelişkilerin belirlemesidir. Başka deyişle mücadele sürecinin her evresinde, o evrenin kendine özgü hedeflerini kendi başına belirleyen bir çelişki vardır ve bu çelişki başka çelişkilerle, örneğin temeldeki emek-sermaye çelişkisi ile organik bir bütünlük oluşturmaz. Bu modelde, nihai hedefe etap etap ilerlenir.

1971’den önce MDD hareketi en çok bu modelden etkilenmiştir.

Ancak aynı modelin etkilerinin bugün tümüyle silindiğini düşünmemek gerekir. Sözelimi bir ülkedeki baş çelişkiyi demokrasi-anti-demokrasi olarak görmenin de ötesinde, emek-sermaye çelişkisindeki saflaşmaları bu baş çelişkiden ayrı ve ona göre tali tutmak, aynı modelin günümüzdeki etkilerinin bir göstergesidir.

Avrupa Komünizmi modelini ve yakın-nihai hedef ilişkisinin bu modeldeki kuruluş biçimini, bir önceki modelden çok kesin hatlarla ayırmak mümkün değil. Gene de Avrupa Komünizmi modelinin, özellikle Gramsci düşüncesinden aldığı esinlerle ayrı bir hava taşıdığını unutmamak gerekiyor. Bu “ayrı hava” kanımca şöyle özetlenebilir:

İşçi sınıfı demokratikleşme alanında koyduğu hedefler ve attığı adımlarla toplumda yeni kesimleri kendi yanına alıyor, aşılacak her etapta sonra işçi sınıfının yandaşları genişliyor. Aynı süreç paralel olarak yeni içerikler kazanan demokratik hedefler, bu içerikleriyle, giderek sosyalist hedeflerle örtüşmeye başlıyorlar. Sosyalizme daha çok yaklaşan bu “demokratik” hedeflere yürüyen ve sayıca da iyice artan kesimler, burjuvazinin son kalesi olan siyasal toplumu kuşatıyor. Tecrit edilmiş ve her türlü ikmal yolları kapalı burjuvazinin teslim olmasıyla da savaş kazanılmış oluyor...

Söz konusu modeller hangi açılardan eleştirilebilir?

Eleştirinin Zemini ve Sonuç

Bazı konuları açıkça ve önyargısız ele almanın zamanı. Kendi hesabıma açıkça söyleyebiliyorum: Yakın geçmişte sıkça toplanan partilerin konferanslarınca, daha uzak geçmişte ise III. Enternasyonal tarafından şekillendirilen modelleri, bir noktadan sonra hiç anlamlı bulmuyorum. Kesinlikle bu modellerin mantık kurgusunu ve iç tutarlılıklarını eleştirmiyorum. Yalnızca bugünün koşulları ve tek tek alındığında ülkeleri için taşıdıkları anlamın çok sınırlı olduğunu söylüyorum. Ancak bütün bunlardan, yine birtakım karakuşu yöntemlerle, sosyalist devrim stratejisinin günümüzde evrensel geçerliliğe sahip tek model olduğu sonucunu da çıkarmıyorum.

Söylediğim yalnızca şu: Bugünün dünyasında, eşitsizlikleri bir anda törpüleyecek, farklılıkları yok edecek, insanlığı bir anda aynı yol ağzına getirecek evrensel katastrofik olgular belirmediği sürece, her ülke kendi iktidar yolunu kendi belirleme durumundadır. Bu bir “özgürlük” ya da “bağımsızlık” meselesi değildir; doğrudan doğruya, en doğru ve en gerçekçi olan yoldur.

Bu açıdan bakıldığında, sözü edilen modellerin eleştirisi, ancak bu modeller bir başka ülkeye, örneğin Türkiye’ye ithal edilmek istendiğinde bir anlam kazanabilecektir. Açıkçası Türkiye’de hiç kimse diyelim İtalya’nın yaşadığı eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin ürünü olan özel belirlenmeleri bir İtalyan marksisti kadar yaratıcı bir biçimde değerlendiremez. Ancak bu, başka ülkelerin marksistlerinin ortaya koyduğu ürünlerin bizler için bütünüyle dokunulmaz olmaları anlamına gelmiyor. Her şeyden önce bilimsel sosyalist öğretinin artık evrenselleşmiş kavramlar ve ilkeleri vardır ve bunlar herkes tarafından eşit biçimde tartışılabilir. Örnek verelim: Diyelim gene İtalyan Komünist Partisi’nden biri, kim olursa olsun, “marksist teorinin şu kavramı günümüz dünyasında artık aşılmıştır” dediği taktirde, bir Türk ya da Japon marksistin kendisiyle kıyasıya tartışma hakkı vardır. Ancak aynı İtalyan, “marksist teorinin şu kavramı, İtalya’nın özgün koşullarında şöyle bir içerikle somutlanacaktır.” dediğinde, bu konuyu bir Türkün ya da Japon’un bir önceki güven ve yetkiyle tartışma durumu yoktur. Elbette, hepsi karşılıklıdır: Türkiye’de neyin nasıl olacağı konusunda nihai sözü söyleyecek hiçbir “evrensel model” ya da “uluslararası merkez” yoktur, olamaz. Hepsi aşılmıştır.

Şimdi, belirli bir ülke söz konusu olduğunda, özellikle yakın

hedefler-nihai hedef ilişkileri çerçevesinde kurulabilecek modellere ışık tutacak kimi ilkelerden söz etmek istiyorum.

Kanımca öncelikle dikkate alınması gereken, söz konusu ülkede çelişkilerin hangi özel konumda belirlendiğidir. Ülkeler ve durumlar vardır: Emek-sermaye çelişkisi yeterince oluşmamıştır; ya da yeni belirginleşmektedir, ancak henüz bir geçiş dönemindeki tüm çelişkileri belirleyip çerçeveleyecek güçte değildir. Ya da başka grup ülkelerinden söz edilebilir: Emek-sermaye çelişkisi, söz konusu ülkenin tarihsel birikimi ve uluslararası konumu nedeniyle, toplumdaki diğer tüm çelişkileri ilk ve son kertede belirleyip biçimlendirmektedir. Kuşkusuz her iki örnekte de farklı stratejik söylemlere başvurmak gerekir.

Yukarıdaki model soyutlamaların ötesinde Türkiye için neler söylenebilir?

Eleştirilip tartışılması dileğiyle bazı yaklaşımlarda bulunmak istiyorum. En başta, toplumumuzda siyasal, ideolojik, kültürel, ulusal, etik vb. tüm çelişkilerin doğrudan emek-sermaye çelişkisi tarafından belirlendiğine inanıyorum. Bu, doğru da olsa yalnızca bir soyutlamadır, Türkiye'ye özgü herhangi bir yanı yoktur ve içinin doldurulmasını beklemektedir. Türkiye'nin özgüllüğü, yukarıdaki soyutlamanın içini doldurmaya başladığımızda ortaya çıkıyor. Şöyle özetleyebiliyorum: Türkiye'deki çelişkilerin temelinde emek-sermaye çelişkisi tarafından belirlenmesi, bizzat emek-sermaye çelişkinin Türkiye'deki özel eşitsizliği nedeniyle, gene özel bir biçimde gerçekleşmektedir. Söz konusu olan, emek-sermaye çelişkisinde taraf olanların bilinç ve örgütlülük düzeylerindeki çarpıcı eşitsizliktir. Dolayısıyla Türkiye'deki çelişkileri belirleyen, yalnızca soyut bir emek-sermaye çelişkisi değil, bu çelişkinin taraflarının bilinç, örgütlenme ve mücadele alanlarında sergiledikleri somut eşitsizliktir.

Türkiye'deki gelişmeleri, yıllardır bu ilginç durumun belirlediğini sanıyorum. Bir yanda alabildiğine örgütlü, korumalı ve dik-katli ama o ölçüde huzursuz, ülkedeki ve dünyadaki geleceğine o ölçüde güvensiz sermaye, öte yanda potansiyel ve gelecek açısından son derece ürkütücü ama o ölçüde örgütsüz, başsız ve bilinçsiz emek... Türkiye'nin kaderini bu belirliyor. Burjuvazi için bugünün rahatlığı ve güvencesi, karşı tarafın geri konumundan sıyrarak alacağı mesafe sonucunda, yarının karabasanına dönüşebilecektir. Emek cephesinin bugünkü sinmişliği, yarınki atılımları

için bir trampelen oluşturabilecektir.

Soyut ya da tarafları arasında eşitsizliğin bu denli belirginleşmediği bir emek-sermaye çelişkisi, demokrasi konusunda olsun, başka yakın hedefler konusunda olsun, daha farklı bir nesnellik yaratabilirdi. Bu zemine sahip olmadığınızı düşünüyorum. Bugün Türkiye’de pek çok solcu için, kendileri bu terminolojiyi kullanmasalar bile, temeldeki emek-sermaye çelişkisi gündemin başındaki demokrasi-anti-demokrasi çelişkisi tarafından bir anlamda “üstbelirlenmiş”tir. Başka deyişle, demokrasi-anti-demokrasi çelişkisinin çözümüyle, emek-sermaye çelişkisinin çözümünde tüm kapılar ardına kadar açılacaktır.

Katılmıyorum.

Daha önce açıklamaya çalıştığım eşitsizlik ve onun yarattığı özgül belirlenim nedeniyle katılamıyorum. Dahası, bugünün koşullarında “demokrasi” sorununun burjuvazinin eline bazı tehlikeli kozlar verdiğini sanıyorum. Türkiye burjuvazisi kuşkusuz demokrasi konularında da geri adım atacak, bazı demokratik açılımları onaylamak zorunda kalacaktır. Ancak, bunların tümünde, bir noktayı gözetecektir: Karşı tarafın bilinçsizliği ve örgütsüzlüğü onu bugün rahatlatıyor ama yarın için uyuklarını kaçırıyor; mutlak örgütsüzlük, mutlak başsızlık ve bilinçsizlik yerine, bunların tümünün kontrollü bir varlığı tercih edilemez mi?

Türkiye’de gerçekten bir demokrasi sorunu vardır.

Ama Türkiye’deki demokrasi sorunu, dar anlamda bir demokrasi sorunu değildir.

Sosyalist Devrim Teorisi: Marx'tan Türkiye'ye*

AYDEMİR GÜLER

Gelenek kitaplarında en çok ele alınan konulardan biri de demokratlık ve sosyalistlik kategorileri oldu. Demokrasinin sınıfsallığı çeşitli açılardan tartışıldı. Sol içinde oldukça yaygın olduğu gözlenen "önce demokrat olmalı" bakışına yeterince eleştiri yöneltildi. Eleştirilen, çok kısaca, soyut bir hümanizm ile başlayıp demokratlık basamaklarını tırmanarak sosyalist olunacağı şeklindeki yaklaşımdır. Siyasal programatik projeksiyonu aşamalı devrimde sonlanan bu bakışın yerine, sosyalizmin, demokratiğin üzerinde yükselmek değil, burjuva demokratizminin reddi olduğu gerçeği konulmaya çalışıldı.

Türkiye'de demokrat ve aşamacı perspektifin yaygınlığını ve güncel tehlikelerini gören çevrelerin bu müdahaleye sempati ile baktığını düşünüyorum. Ancak bu sempaside yer yer şöyle bir yargı da seziliyor:

"Evet, demokratizm güncel olarak bir tehlike oluşturuyor. Dolaşısıyla çubuğu hunun eleştirisine doğru bükmek yararlı. Ama yine de önce demokrat olunmalı." Bu ikircikli tutumun çeşitli nüanslarının bulunabileceğine inanıyorum.

Bu yazıda, söz konusu tutumun nüanslarını otopsi masasına yatırmak amaçlanmıyor. Ayrıntılara ya da örneklendirmeye hiç girmeden, yazının amacını aydınlatmak istiyorum. Üst paragrafta

* *Gelenek*'in Şubat 1988 tarihli 15. sayısında "Aydın Giritli" imzasıyla yayımlanmıştır.

hatırlattığım müdahalenin anlamı "vurgu dozajının ayarlanması"nda eritilmemelidir. Vurgunun siyasal gereklerle artıp eksilmesi, siyasal tartışmaların içerisinde her zaman vardır kaçınılmaz olarak. Ancak işin bu yanı, öne sürülen tezin "aslında teorik olarak, tam da öyle olmadığını" çağırıştırıyor. İtirazım bu çağırışıma yönelik. Demokratlık ve sosyalistliğin birbirinden ayrıştırılarak tanımlanması, somut politika bir yana saf anlamda teori açısından da gereklidir. Bu çabanın Türkiye özelinde, sosyalistlerce güncel ve geleceğe dönük olarak atılması gereken adımlarla da çakışması, yani çubukla aynı yönü göstermesi, bir avantajdır. Bu. teorik müdahaleye reel politik bir önem de kazandırmaktadır.

Aşağıda marksist literatürün birkaç eserine ve dönüm noktasına atfen sosyalist devrim perspektifinin teorik yönlerine değinmek istiyorum. Bu değinmenin tarama sayılamayacak denli eksikli olduğunu baştan belirtiyim. Ancak amacım da bütünlüklü bir sergileme sunmaktan ziyade, kritik noktalara seçmecici bir yaklaşımla ışık tutmak.

'48 Öncesi

Manifesto, 1848 yılının başında, Fransa'da Şubat Devrimi başlamadan önce, Komünist Liga'nın programı olarak yayımlandı. İlk siyasal çıkış belgesi olması niteliği ile, *Manifesto* bir teori özeti içeriğini de yüklenmiştir. Günümüzde siyasal programlardan anlaşılanın çok üzerinde bir teorik yoğunluk taşıyan bu metnin reel politik mesajlarına değinmekle yetineceğim.

Genel ve can alıcı bir tezle başlanabilir:

"(...) *komünistler her yerde, kurulu sosyal ve politik düzene karşı, her tür devrimci hareketi desteklerler.*"¹ Bu tezi tartışmayı ileri atarak, somut tezahürlerini düşünelim. Komünistler alıntının özetlediği bakış açısından örnekleri olarak, İsviçre'de radikalleri, Polonya'da ulusal kurtuluş ve tarım devrimini savunan burjuvazi, Almanya'da demokratları destekliyorlar.

Gerekçe, daha açık olarak -ve Almanya özelinde- şöyle konuyor:

"(...) *mutlakiyetçi krallığa, feodal-senior tahakkümüne ve küçük burjuvaziye* (kentli küçük burjuvazinin gerici öğeleri-yayınıncının notu) *karşı, devrimci bir yolda hareket ettiği sürece burjuvaziyle birlikte savaşım*" vermeli... Almanya, Fransa ve İngiltere'nin bur-

¹ Karl Marx - Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, çev: Süleyman Arslan, Bilim ve Sosyalizm yay., Ankara, 1976, s. 66.

juva devrimlerine göre çok daha gelişkin bir proletarya ile yapmak durumundaki bir burjuva devriminin eşliğindedir. Ve bunun sonucu, Almanya'daki burjuva devrimi, onun hemen ardından gelecek bir proletarya devriminin ilk adımı olacaktır.²

İki tür gerçek gözlemleniyor: Birincisi, proletaryanın burjuvaziye karşı kendi öz mücadelesine girişmesi için burjuvazinin kesin iktidarının ve pre-kapitalizme karşı egemenliğinin sağlanması gerekli sayılıyor. İkincisi yükselen burjuva devriminin, bir doruk noktasında -eğer paralel olarak güçlenen bir proletarya mevcut ise- yükselişi bu yeni sınıfa teslim edeceği düşünülüyor.

Bu öğelere birkaç şey eklemek gerekiyor. Yine *Manifesto*'dan:

"(...) burjuvazi proletaryaya politik ve genel eğitimin öğelerini bizzat kendisi sağlar (...)."³ Genel devrimci yükselişin içinde proletaryanın güçlenmesi sürecinin anlamı budur. Burjuva devrimi, proletaryayı "eğitiyor". Bu eğitilmenin öncesi, işçi sınıfı açısından az gelişmiş bir konum olarak kabul ediliyor. İşçi sınıfının siyasal mücadelesinin gelişmesinde tam bir bağımsızlaşmanın öncesinde örneğin şöyle bir geri aşama yer alıyor:

"(...) bu aşamada proleterler, kendi düşmanlarına karşı değil, düşmanlarının düşmanlarına, kralcı mutlakiyet kalıntılarına, toprak sahiplerine, sanayici olmayan burjuvazi ve küçük burjuvaziye karşı bir savaşım yürütürler. Bu yüzden tüm tarihsel hareket, burjuvazinin tekelindedir; bu koşullarda elde edilen her zafer, burjuvazinin zaferidir."⁴

Eklenen iki alıntıyı önceki politik mesajlarla beraber ele aldığımızda, bence şu sonuç çıkıyor: Marx ve Engels, proletaryanın kendi siyasal iktidarını ele geçirmesi için güncel bir olgunluk eksikliğini tespit ediyorlar. Bu eksiklik, özellikle, proletaryanın siyasal ve kültürel gelişkinliğine ilişkindir. Proletarya demokrat burjuvaziyi, bir, bu eksikliğini kapatmak, eğitilmek için; iki, başka türlü yapamayacak kadar geri olduğu için destekliyor. O halde *Manifesto*'ya ilişkin toplu bir değerlendirme bu noktadan kalkılarak yapılabilir: Bilimsel sosyalizmin ilk programı iktidardan uzak-geri bir konjonktürün ürünüdür. Bu ortamın geri çekici etkileri ile örülmüştür. Geri bir konumdan yola çıkılarak geliştirilen reel

² a.g.y., s. 66.

³ a.g.y., s. 39.

⁴ a.g.y., s. 37.

tezler, çoğu zaman geri konumla birlikte aşılacak olan geçici "tutuculuklar" barındırır. "*Her yerde (...) her tür devrimci hareketi desteklemek*", böylesi bir tutuculuk sayılmalı; bilimsel sosyalizmin gelişmesi sürecinde aşılmıştır.

Bu değerlendirmeyi bir karşılaştırma ile sürdürmek istiyorum.

Manifesto'dan bir parça uzaklaşmak pahasına... Türkiye'de uzun süre (belki hâlâ) bir ülkenin feodal yapıları kısmen kıramamış olması, ya da siyasal bağımsızlık ve demokrasinin mükemmellikten uzaklığı, aşamacılığın yeterli koşulu sayıldı. Eğer şu kadar feodalizm, şu kadar dışa bağımlılık ya da anti-demokratik öge varsa, işçi sınıfı ve sosyalistler burjuva demokratlarının önderliğine, ya da bunlarla işbirliğine mahkum edildi... Bu tutumun dayanağı, hiçbir şekilde *Manifesto* değildir ve böyle bir yoruma izin verilmemelidir. Marx ve Engels'in tartışmasında işçi sınıfının gelişimi temel eksendir; söz konusu tartışma ise işçi sınıfının öznelliğinden ve insan eyleminin etkinliğinden arındırılmış bir "objektivite neye izin verir, neye vermez" sorusuna cevap aramakla belirleniyor. Marx ve Engels için insan eylemini ve özellikle sarmalanmış bir tarihsel gelişimi içermeyen nesnellik anlayışları, daha Feurbach üzerine tezlerde aşılmış bulunuyordu.

Karşılaştırmanın ikinci ve bir o kadar da önemli yönü tarihsel bağlamdır. *Manifesto* işçi sınıfının devrimci ve bağımsız ciddi bir girişimine tanık olunmamış bir dönemin ürünüdür. Tarihsel çerçeve düşünüldüğünde söylenmesi zorunlu ikinci bir öge daha var. 1848, Büyük Fransız Devriminin, İngiliz Sanayi Devriminin, burjuvazinin bilimsel kültürel atılımlarının ya hâlâ yaşandığı, ya da sıcaklığının sönmediği bir tarihtir. *Manifesto*, bu burjuva yükselişindeki kesintilerin ve savrulmaların önemsiz istisnalar olarak görüldüğü bir dönemin de ürünüdür. Burjuvazi tanımı itibariyle devrimci ve kararlı bir sınıf olarak bilinmektedir. Gerçekten de burjuvazinin statükosu yeni yeni oluşmaktadır ve bu statükoculuğun tespiti için yeterli bir birikim mevcut değildir... Bunların akıldan çıkartılmaması gerekiyor.

Şimdi bu tarihsel çerçeve netleştigiğine göre, *Manifesto*'nun tezlerinin soyut bir düzleme izdüşümlerini çizmekte, metodolojik hata kalmıyor:

"Burjuvaziye destek olma"nın böyle bir izdüşümü oluşturulduğunda, ortaya çıkan tam ve net olarak aşamacılıktan ibarettir. Aşamacılık beraberinde, uzaklara ertelenen bir nihai hedef dü-

şüncesini de getiriyor. Buna göre, nihai hedefe denk düşen nitelikler her basamak çıkıldığında kendiliğinden edinilir; nihai hedef ile güncel-kısmi adımlar “elbette” farklı olacaktır...

Bunların farklı olduğunu, ben de, elbette kabul ediyorum; ancak sosyalizme çıkan merdivenin hem bir bütün olarak, hem de her basamağı ile sosyalistlere ait olduğunu vurgulamak istiyorum. Sınıf özü ve sosyalist kimlik, ancak zirveye ulaşıldığında görülebilecek seyrine doyulmaz bir güzellik olarak değil, her ana, her harekete yön veren bir somutlukta da düşünülebilir... *Manifesto*’nun aşamacılığı tarihsel çerçevesi içinde düşünüldüğünde belki büyük bir yanılgı vb. değil, ama teorik olarak soyutlandığında tehlikelere kapıları açan bir kolaycılık oluyor. Kapılar, kolay yoldan bir tür sınıf uzlaşmasına aralanıyor: Mutlaka eleştirel bir değerlendirilmeye tutulması gerekiyor...

‘48-‘50 Dersleri

Fransa ve Almanya 1848’in Şubatından başlayarak bir sarsıntıya kapıldılar. Bu iki ülke, aslında tüm Avrupa’yı kapsayan devrimci dalganın doruğa ulaştığı yerlerdi. Fransa sahip olduğu zengin ve sert sınıf mücadeleleri geleneği ile, Almanya ise burjuva devrimindeki gecikmenin patlamayı şiddetlendirmesiyle öne çıktılar. Bu dönem boyunca her iki ülke marksizm için çok verimli bir laboratuvar olarak da işlev gördü. Marksist hareket işçi sınıflarının edindiği pratik deneyim dışında uğranılan yenilgilere karşılık, kendi hanesine hem siyasal olgunlaşma kazancını, hem de birkaç cilt dolusu teorik-tarihsel analizi kaydederek çıktı ‘48 Devrimlerinden.

1848 devrimlerinin temel dersi için karakteristik bir düşünceyi aktarmak istiyorum:

“Birinci Fransız Devriminde, Anayasacıların egemenliği yerini Jirondenlerin egemenliğine, onlarınki de Jakobenlerin egemenliğine bıraktı... Her biri, devrimi, artık kendisinin ardından gidemeyeceği, hele önüne hiç geçemeyeceği kadar ileri götürdüğünde, kendisini izleyen en gözü pek müttefik tarafından uzaklaştırıldı ve giyotine gönderildi. Devrim böylece yükselen bir çizgi izleyerek gelişti.

“1848 devriminde ise bunun tersi oluyor... Her parti kendisini ileri itmek isteyen geri tepiyor, kendisini geri itmek isteyen ileri

doğru yükleniyor... Devrim böylece inen bir çizgi izliyor..."⁵

Fransa tarihinde bulunabilen bu yükselen-inen çizgilerden Almanya'da yalnızca ikincisine rastlanıyor. Sonucu Marx ve Engels'in Komünist Liga Merkez Komitesi adına kaleme aldıkları *Mart 1850 Hitabı*'nda ifade ediliyor: Sürekli Devrim... Yeni formüle *Manifesto*'nun burjuvazinin devrimciliğine verdiği primler artık içerilmiyor; aksine yerlerini şiddetli eleştirilere bırakıyorlardı. Yine yeni formülle, burjuvaziye destek olmak değil proleter bir devrim vurgulanmış oluyor. Bu noktalar ve yukarıdaki verilerden hareketle kestirilebilecek olan teorik yenilik gerçekten önemlidir. Marx ve Engels'in akıllarındaki düzgün tarihsel gelişim, yani egemen sınıfların sırasıyla yer değiştirdikleri modelin yerine konulan bakışı; şu değerlendirmelerin iyi yansıttığını sanıyorum:

*"Burjuva cumhuriyetinin gerçek doğum yeri (burjuvazinin) Şubat zaferi değildir; (proletaryanın) Haziran yenilgisidir."*⁶ Daha önce burjuva zaferinin feodalizm ve aristokrasiye karşı işçi sınıfı ile birlikte kazanıldığı düşünülmüştü; '48 ise işçi sınıfının bir kez siyasal kimliğini elde etmesinden sonra "zafere" hep bu sınıfa indirilen darbelerle ulaşılacağını kanıtladı. Artık kapitalizm öncesinden kalan öğelerin burjuvazinin ekonomik-toplumsal-siyasal gelişimini engellemesi değildi, birincil önemde olan. Tersine kapitalizm, kendi "tarih öncesi"ni, kendi elleriyle canlandırmaktan geri durmuyordu.

Bu nokta işçi sınıfı hareketi ve sosyalizm açısından çok ciddi bir dönemeci simgeler: Burjuvazi bu dönemde ilericiliğine "elveda" dedi. Öncelikle ve en net olarak siyasal alanda, burjuvazinin insanlığa kazandırdığı ileri değerler tahrip edilmeye başlandı. Burjuvazi, kendisini pre-kapitalist öğelerle yeniden donatarak işçi sınıfına karşı bir cephe oluşturdu. Burjuvazinin yeni bir donatımla güçlenmesi bir yana bu gelişmenin bir sonucu da ilerici siyasette işçi sınıfının dolduracağı bir alanın burjuvazi tarafından terk edilmesidir.

Burjuvazinin öteden beri asli işlevi sayılan misyonları terk ederek gündeminin birinci maddesine "proleter telidit"i alması bir

⁵ Karl Marx, Louis Bonaparte'ın 18.Brumaire'i, çev: Sevim Belli, Sol yay., Ankara, 1976.

⁶ Karl Marx, Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, çev: Tektaş Ağaoğlu, May yay., s. 63.

boşluk doğuruyor. Boşluk, dolmak zorunda. Bir sınıf olmazsa bir yenisi tarafından doldurulacak. Bu olgu söz konusu yeni bir sınıf için içinde hareket edebileceği daha geniş alanların açılması demek oluyor. Bütün bunlar, yukarıda sözünü ettiğim bir görüntünün silikleşmesi anlamına da geliyor. Burjuvazi artık her alanda düzgün ve eşitleyici, farklılıkları törpüleyici bir gelişmenin değil, statükonun öznesi haline geliyor. Burjuvazinin eşitsiz gelişim olgusunun ve yasanın üzerini örten devrimciliği artık nesnel olarak gündemden çıkmaktadır.

Bugün bakıldığında kaydedilecek bir özet-tez şu: Eşitsiz gelişmenin burjuva devriminden kaynaklanan ve görev dinamikleri sahipsiz bırakması ile toplumsal gelişmenin farklı aşamaları işçi sınıfının şahsında iç içe girmiştir. Artık işçi sınıfından başka ileri-ci özne kalmadığına göre en genel anlamda demokratik görevler de sosyalist hedeflerden bağımsız olarak düşünülemez hale gelmiştir. Demokrasi ayrılmıştır: Ya burjuva anlamda geri ve tali bir sorun, ya da sosyalizmin bir fonksiyonu olarak anlaşılabacaktır. Bu son söylenenlerin, dönemin sosyalistleri -başta Marx ve Engels-tarafından, olsa olsa, sinyalleri verildi. Fazlasını iddia etmek doğru değil. İlk önce, Batı Avrupa'nın sonraki onyılları düşününce daha fazlasını iddia etmenin maddi zemini kalmıyor. Batı toplumları 19. yüzyılın ikinci yarısında kendi burjuva düzenlerini oturtular. Bu dengelenme her yerde rotasyonla daha geri öğelerin, yeniden yaşam kazanmasıyla oldu; ama gerçekten oldu. Tarihsel gelişmenin bir aşaması işçi sınıfı katılımı olmadan, tersine işçi sınıfı dıştalanarak geçildi. Bu pratik sosyalist düşüncede işçi sınıfı devrimi hedefinin bir sonraki aşamaya bırakılmasına yeniden zemin oluşturmıştır. Ya da belki de daha doğru bir deyişle '48'lerde yıpranan zeminin tamirini sağlamıştır.

İkinci olarak yukarıdaki sonucun kalıcı bir tez olabilmek için eksik kaldığını söylemek gerekiyor. 19. yüzyılın bilimsel sosyalizminin eşitsiz gelişmeyi belki en az düşündüğü alan bizzat işçi sınıfı hareketi olmuştur. İşçi sınıfı çoğu zaman bir homojen bütün olarak algılanmıştır. Homojen bütünlük sağlanamamış ise bunun kısa bir vade sonucunda gerçekleşeceğine inanılmıştır. Oysa eşitsizliklerden payını oldukça bol alan işçi sınıfı hiç de homojen olmayan iç yapısı ve bu yapının hiç de doğrusal olmayan gelişim yolu nedeniyle bir misyonla kitlesel olarak özdeşleşemedi. Yukarıda sözünü ettiğim "aşamaların birleşmesi" de yine kitlesel ve

somut olarak değil belirli dolayımrlarla kendini sergileyecekti. İşçi sınıfının tarihsel misyonu denilen şey ne olduğu belirsiz bir soyut önerme olmaktan çıkıp ete kemiğe bürünmesi, realize olması için, işçi sınıfı kütlesini hareketlendirecek, yönlendirecek, politikasını üretecek bir örgütlenmenin varlığı vazgeçilmez bir koşuldur. Dolayısıyla da işçi sınıfının tarihsel misyonunun tanımlanması, mutlaka böylesi bir örgütlenme misyonunun tamamlanmasıyla bütünleşmelidir... Bu anlamda örgüt teorisi ile devrim teorisi arasında mutlak bir bağ var. 19. yüzyıl sosyalizminin, gerek teorik, gerek pratik olarak 20. yüzyıl Rusya'sına devrettiği bir gerekliliktir bu...

'48 devrimlerinin önemli dersleri bu nedenlerle sosyalist düşünceye içselleştirilemedi. *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*, *Louise Bonaparte'ın 18.Brumaire'i* ve *Almanya'da Devrim, Karşı-Devrim*, ve bunları bütünleyen çok sayıda makale, çoğu zaman "teorinin somut bir duruma uygulanışı"ndan ibaret sayıldı. '48'in dersleri, özel durumlara ilişkin pratik problemlerin tartışılması ya da en fazlasından özel teorik bölmelerle sınırlı katkılar (örneğin Bonapartizm) olarak düşünüldü. Batı Avrupa'da kapitalist gelişme ve işçi sınıfının düzene sosyal ideolojik olarak entegre oluşu ile de yeniliğinin üzerine ölü toprağı serpildi. Bizzat yazarların söz konusu eserlerinde sinyallerini verdikleri yeniliklerin öneminin kavranmasında eksikli kaldığı anlaşıldı.

Yarım Yüzyıl Sonra: Daha Geride

19. yüzyıl marksizminin eşitsiz gelişim yasasını içselleştirememiş olduğu daha önce tartışılmış bir tema. Bu yazı çerçevesinde dik-kati çekmek istediğim bu temanın bir yönü: Sınıf mücadelesinin koşulları iktidar perspektifinin edinilebilmesine el verdikçe, geliştirilen teoride eşitsiz gelişim olgusunu daha fazla sezebiliyor. Tersî söylenirse iktidar perspektifi ile eşitsiz gelişim yasasından birlikte uzaklaşıyor.

Bir karşılaştırma yapmak istiyorum. Az önce ele aldığım 1848 tartışmaları ile Engels'in ünlü '95 Önsözü. *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*'ne yazılan Önsöz, neredeyse yarım yüzyıl önce yaşanan deneyimin yeni bir değerlendirilmesini de içerir. Yeni değerlendirme "özeleştirî" şeklinde de okunabilir.

"Tarih bizi ve benzer biçimde düşünenleri haksız çıkarttı. Kita üzerinde iktisadi gelişme durumunun kapitalist üretimin yok edil-

mesi için o zamanlar henüz olgunluktan çok uzak olduğunu açıkça gösterdi.”⁷ Bu, ciddi bir değişikliktir. Marx ve Engels 1848 sonrasında tüm düşüncelerini proleter devriminin pratik bir olasılık olduğu üzerine kurmuşlardı. ‘48’de mümkün sayılan bir atılıma Engels, Komün’ü düşünüyorken bile artık hiçbir şans tanımamaktadır. (Komün’ün yenilgisinde) “işçi sınıfı iktidarının burada tasvir ettiğimiz dönemden (‘48-‘50 kastediliyor) 20 yıl sonra hâlâ ne denli imkansız olduğu görülebildi.”⁸ Hem ‘48 sonrasında hem Komün değerlendirmelerinde sıcığa sıcığına devrimin muhtemel yeni yolları irdelenmeye, öngörülmeye çalışılmıştı. ‘95’ten bakıldığında ise “olmadı, çünkü zaten olamazdı”dan öte pek bir şey söylenmiyor. Bu sonucun totolojiden başka bir şey olmaması bir yana çıkan ders “demek önce burjuvazinin daha fazla gelişmesi, genel oy hakkının kalıcılığı, demokratikleşme vs gerekliliği” oluyor...

Engels, açıkça söylenmeli, 1895’te iktidar perspektifinden uzaklaşmıştır. Geriye bir gün seçimlerle iktidara gelmesi umulan açık ve kitlesel sosyal demokrat partinin legal eylemi kalıyor.

Marx’ın Bonaparte darbesiyle noktalanın dönemi tahlilinden beri şu bulunuyordu: ‘48 Haziranı’nda proleter devrimin pratik bir tehdit oluşturmamasından sonra burjuvazinin değişik yönetim biçimleri de birbirine yaklaşmıştır. Bizzat Bonapartizmi de buradan kalkarak düşünmek gerekli. ‘48 Haziran ile ‘51 Aralık ayları arasında çeşitli burjuva kesimler kendi siyasal temsilcileri ve farklı yönetim modeli önerileriyle, aralarında bir kavga veriyorlardı. Üç buçuk yıl boyunca dengeye kavuşulamadı; bir biçim diğerini izledi... Sonunda burjuvazinin geleneksel temsilcilerinin hepsini siyasal alanda dışlayan, eski yönetim biçim ve kurumlarının hepsini eleştiren bir dengeye ulaşıldı. Geleneksel yapılar anlamında burjuvazinin üzerine çıkan ondan “bağımsızlaşan” yeni bir kapitalist devlet biçimi doğdu. Bu “bağımsızlaşarak temsil etme” özelliği burjuvazinin iç süreçlerinin bir fonksiyon değil proletarya ile arasındaki mücadelenin yansımasıdır. Bir, proleter tehdit, mülk sahibi sınıfların çıkarlarını yakınlaştırmıştır. İki, siyasal temsilciler burjuvazinin değişik iktisadi fraksiyonlarının dolaysız ve angaje sözcüleri olmaktan çıkarak sosyalist geleceğe karşı tüm burjuva

⁷ Friedrich Engels, “Onsöz, Fransa’da Sınıf..., Oeuvres Choiesies 1 içinde, Ed. Du Progres, Moskova, 1978, s.200.

⁸ a.g.y., s. 202.

düzeninin farklı biçimler taşıyan sigortalarına dönüşmüştür.

Bonapartizm, özel bir devlet biçimi olarak bitebilir, farklı topraklarda yeniden üreyebilir. Bu başka. Ancak, ilk kez Bonapartizmle tarih sahnesine çıkan bu olgular kalıcı olmuştur. En gerici dikta rejimi ile burjuva demokratizmi artık birbiriyle kaynaşma eğilimi göstermektedir. Bu birleşme işçi sınıfı iktidarının önünde ayrı burjuva aşamaların var olabilmesini gündemden düşürmektedir.

'95 Önsözü ise uluslararası işçi hareketinin merkezinin Almanya'ya kaydığı bir dönemin ürünüdür. Kapitalizmin geliştiği ve genişlediği burjuva demokrasisinin hem mülk sahibi sınıfların temsili sorununu çözdiği, hem de işçi sınıfı hareketini barışçı yollara çekerek durağanlaştırdığı bir dönem... Bu özellik ve sonuçta aşamacılığın geri gelerek Batı Avrupa'da marksist hareket ve teoriye egemen olması, yine paralel olarak eşitsiz gelişim yasa-sının hafızalardan silinmesi bu yüzyılın son çeyreğine damga vurmuştur.

Bir Atılım: İktidar ve Örgüt

Bu yazının içerisinde, aşamaların ülkenin iktisadi yapısındaki feodalizm-kapitalizm dengeleriyle tartışılmasına değinildi. Türkiye'de yaygın bir düşünce, bu tür bir tartışmanın kökenlerini tüm marksist klasiklere uzatma eğilimindedir. Yukarıda, böyle bir çabanın anlamlılığı *Manifesto* ve Marx-Engels için reddedilmişti. Bolşevikler söz konusu olduğunda itirazımızın şiddetini artırmaktan hiç çekinmemeliyiz.

Bolşevizm hakkındaki yargı aşağı yukarı şöyle: Rusya'da kapitalizm egemen değildi, burjuvazi devrimini yapmamıştı; Lenin de işçi-köylü ittifakının ilk önce bu gerçekleşmemiş demokratik devrimin işlerini yapması gerektiğini formüle etti... Dar bir açıdan bakıldığında Bolşeviklerin Menşevikler ve legal marksistlerle bir benzerlikleri düşünülebilir: Her üç akımın öncelik verdiği "iş" demokratik devrimin misyonlarıydı. Ancak Bolşevizmin iki ayrırt edici özelliği var: İktidar ve Örgüt.

Bu iki ögenin her zaman birlikte düşünülmesi gerekiyor. En azından Bolşevizm söz konusu olduğunda... İktidar perspektifinden uzak, iktidar mücadelesinde işlevsiz bir örgüt de, örgütsüz bir iktidara gelme projesi de Bolşevizme çok uzak düşüyor. Bolşevizm tarihinde değişik dönemler ve bu değişik dönemlere denk

düşen farklı taktikler ayırt edilebilir. İlk örnek, 1917'nin "Sovyet İktidarı" hedefi ile daha öncelerin "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" formülü. Bunlardan ne ilkinin "demokratik devrimin görevleri bitti" ya da "feodalizm ve aristokrasinin tasfiyesi tamamlandı" türünden değerlendirmeleri temel aldığı, ne de ikincisinin feodalizm ve tüm pre-kapitalist öğeleri yok etmek hedefiyle sınırlandığı iddia edilebilir. 1917 taktikleri Sovyetlerdeki hareketliliği ve öncü örgütün yetkinleştirilmesini temel alıyordu. Eski formülde ise yine aynı örgütle siyasal iktidar arasındaki uzaklığın köylü kitleleri ile kapatılabileceği düşünülmüştü.

Lenin'in "proletarya ile köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" formülü bir açıdan daha ilginç. Adı itibari ile aşamacılığı çağrıştıran bir ifade asıl Menşevik aşamacılıktan çok uzak, neredeyse bir sosyalist devrim görüşüyle özdeş olabiliyor. Lenin'in "demokratik diktatörlüğü", proleter devrim içeriğiyle burjuvaziden bir kopuşu, burjuvaziye devrimcilik atfetmeyi reddi, Menşevizm ve legal marksizmle araya bir sınır çizmeyi anlatıyor, anlatabiliyor...

Bir noktaya dikkat edilmeli: Çeşitli momentlerde işlevsel olan ve teorik ya da terminolojik anlamın ötesinde bir devrimci ruhla da özdeşleşen formüller vardır. Formüller değişebilir. Teorik doğrular da aşılabılır. Önemli olan formülün o momentte iktidar mücadelesi açısından işlevselliğinin ve devrimci ruhun kalıcılığıdır. Bu öğeler varlıklarını korudukça her biri tatminkar ve farklı formüller pekala söz konusu olabilir. İşin ilginç tarafı, kendi momentinde aynı özü taşımış da olsa bir formül artık o özü anlatma yeteneğini yitirebilir de.

Marksist literatürde "sosyalist devrim", ne anlattığı oldukça net bir formül olarak uzun bir süredir mevcut. Köylülükle ittifak konusuna gelince bu ittifak ayrılmış ve sınıfsal olarak bir gücü simgeleyen köylü yığınlarının var olduğu her yerde sosyalizme giden sürecin ayrılmaz bir parçası şeklinde algılanıyor. Öyle ki devrimin niteliğini anlatan formülde bu ittifak fikrine özel bir yer vermeye bile gerek duyulmuyor. Sosyalist Devrim tezi rakiplerinin vermeye çalıştığı "pür" dolayısıyla "sekte" işçi devrimi gibi bir anlam taşıyor... Köylülükle ittifakı ve köylülüğün devrimci rolünü fazla vurgulamak, işçi sınıfının rolünü küçümseyen popülizmin jargonu haline gelmiş bulunuyor. Örneğin, demokratik

devrim tezi, Türkiye'de 1960'lardan bu yana bu jargonun bir parçası olmuştur. İktidar perspektifini ve devrimci ruhu en iyi ifade eden formül ise sosyalist devrim tezi olarak ön plana çıkıyor... Örneğin Troçkist Sürekli Devrim formülü, bugün Trotskiy'in zamanından çok daha fazla iktidarsızlığı anlatıyor. Teorik derinliklerini bırakıyorum. Ekim Devrimi'nin ülkesinde yenik düşmüş bir formül olmasını tek başına yeterli görüyorum...

Sosyalist Devrim-Aşamalı Devrim

Şimdiye kadar söylenenlerin "tek bir iktidar altında farklı aşamalar" tasarlanan demokratik devrim türleri için ilk planda yeterli olduğunu sanıyorum. Eklenecek az şey var. Bir tanesi şöyle bir soru olabilir: Neden sosyalistlerin mutlaka azla (demokrasi, bağımsızlık, tekellerin tasfiyesi, toprak reformu...) yetinmek üzere yetiştirilen gözü tok, mülayim ve mütevazı tipler olması isteniyor? Neden insanlar görece olarak geri hedeflerle sınırlı bir politik eğitim görsün?.. Tam tersi yapılmalı: Sosyalist hareketin insanları çok uzun vadeli hedefleri içselleştirmeyi, güncelliği sürekli olarak buna göre yoğunmayı öğrenmeliler. Böyle olunca somut durum gereği "azı yapmak" kimseyi yörüngesinden çıkarmaz. İkinci bir ek de şöyle: Şimdi tek bir iktidar süreci gözetildiği, yani bir ülkenin sosyalizme giden geleceğinde işçi sınıfının burjuvaziyle ortak iktidarı (bir ilk aşama olarak) mümkün sayılmadığı sürece diğer tartışmalar tamamen skolastiktir:

Savaş Komünizmi, NEP ve Sanayileşme'yi düşünüyorum. Bunlar aynı iktidarın topu topu 15 yıla sığan üç ayrı politikasıdır; hiç de ayrı devrim aşamalarına denk düştüklerinin tartışıldığını duymadım. Nasıl oluyor da böylesi farklılıklar taşıdığı bilinen politikalar aşamaları ifade etmiyorken neredeyse hükümet kararnamelelerinin tarih sırasının altında "aşama" keşfedebiliyor... Anlamak mümkün değil. Yalnız ortada bir yanlış anlama varsa düzeltilmesi gerekiyor. Sosyalist Devrimi savunmak iktidarın ertesi günü ancak ve ancak belirli türde adımlar atılacağına dair bir takım angajmanlara gitmek sanılıyorsa (!) bunu tartışmanın bile işlevsellikten uzak olduğunu tekrarlamalıyım.

Türkiye'de sosyalist devrim savunusu önceleri üretim ilişkilerinin "yeterince" kapitalistleştiği görüşünün üzerine yerleştirilmişti. Geçen zaman içinde "üretim biçimleri terazisi"nin sosyalist devrim terazisi içinde elverişsiz bir kabalık içerdiği anlaşıldı. Bugün

ise demokratik devrimin kimi savunucularının bile burjuvazinin devrimciliğini reddederken eşitsiz gelişmenin sonuçlarını hesaba katıyor olmaları olumlu bir gelişmedir. Ancak bu olumluluğun kalıcı olabilmesi her şeyden önce arka planda bir teorik netliğe ve tutarlılığa ulaşmasına bağlıdır. Hazmedilemeyen ileri adımlar farkında olmadan ellerden kayıp kaybolabilir de...

Bir soru gelebilir akla... Sosyalist devrim görüşüne bu yazıda "teorik bir evrensellik" mi atfedildi? Bu nitelik gerçekten evrensel bir olguya işçi sınıfının siyasal sahnede bağımsız çıkışlar yapmaya başlamasıyla birlikte, proletarya-siyasal iktidar-sosyalizm arasındaki mesafelerin kapanmasına dayandırıldı. Ancak bu söylenenler sosyalist devrim görüşü dışında kalan her şeyin spekülasyon ya da hayal olduğu anlamına mı geliyor? Şüphesiz demokratik devrim tezlerinde gerçek üstü kurgulara sıkça rastlamak mümkündür. Ancak şu da bir gerçek: Dünya üzerinde demokratik-aşamalı devrim düşüncesi ve deneyimleri burjuvazi demokrat olacağı için değil ama bambaşka nedenlerle yaşamaya devam edecektir.

Devrimci demokrat orta sınıf hareketleri iktidara ulaşabilir, uluslararası konjonktür belli biçimler altında ulusal atılımlara elve-rebilir, emperyalizme bağlanamayacak kadar güçsüz ama aşamalı bir geçişe izin vermeyecek kadar da güçlü burjuva sınıflar varolabilirler... Bunların her biri yaşanmış deneyimlerdir de. Ancak Türkiye'de de aşılmış olması gereken eğer henüz aşılmamışsa en kısa zamanda hesabı kapatılması gereken bir yöntem, uluslararası solun çeşitli sorunlarını ve çözüm yollarını kesitler halinde alıp Türkiye sınıfları mücadelesine taşıyan kolaycılıklardır. Mao'nun ya da belirli türde gerillacılıkların Türkiye için eskidiği biliniyor. Batı Avrupa deneyimlerinin de bu ülkede çabuk kuruyacağını düşünüyorum...

Oysa sosyalist devrim savunusunun Türkiye'de özel bir avantaja sahip olduğu söylenebilir. Bu avantaj, bilimsel sosyalist teorinin ve tarihin bu savunuyu yeterince teçhizatlandırıyor olması, artı, Türkiye'de üretilecek doğru politika ile bu bilimsel donanımın arasında oldukça büyük bir uyuşmanın varlığıdır.

Bir Tartışmada Yeni Ufuklar^{*}

KEMAL OKUYAN

Bu yazıma bir tedirginliğimi ifade ederek başlamak istiyorum. *Gelenek Dizisi*'nin bu kitabında ağırlık noktasını "sosyalist devrim" perspektifi oluşturuyor. Burada, bir tür "kimlik kartı"nın okuyucuya sunulması söz konusu. Şimdiye kadar başka sorunlar, başka konular vesilesiyle kendisini ifade etme şansına sahip olan bu "kart", bu kez, bizzat bir sorun olarak, hem de az buz değil, çok önem verilen, hatta bir anlamda merkeze konan bir sorun olarak, *Gelenek Kitap Dizisi*'nin gündemine geliyor.

Tedirginlik de burada başlıyor. Tedirginlik, "kart"ın sunulmasındaki zorluklardan kaynaklanmıyor. Zaten, bugün sözü edilen "kart"ın sunulmasında bir zorluk ile karşılaşılması gerek. Eğer bu, gerçekten bir kimlik sorunuysa...

Tedirginliğin kaynağı başka bir yerde. Bir sorunu az çok merkeze alıyorsun; hatta bu sorunun, sosyalist hareketin teorik-pratik tüm açılımlarında artık temel motif olması gerektiğini söylüyorsun. Peki, bu denli ön plana çıkardığın sorunun ciddiyetini daha baştan hissettirebiliyor musun? Türkiye sosyalist hareketinin gündeminde olan sorunlarla bu temel sorun arasında derin bağları, "psikolojik olarak" gösterebiliyor musun?

İşte tedirginliğin kaynağı bunlar... Tedirginliğin kaynağı, geliştirilen kimi tezlerin doğruluklarının teslim edilmesi halinde bile önemlerinin anlaşılmamasında. Tedirginliğin kaynağı, ön plana çıkarılan sorunun Türkiye sosyalist hareketinin iç dinamiğinde

* *Gelenek*'in Şubat 1988 tarihli 15. sayısında "Cemal Hekimoğlu" imzasıyla yayımlanmıştır.

aşıldığının peşinen ileri sürülmesinde...

Yanlış anlaşılmasın, kimileri için bazı tartışmalar zaten bitmiştir. Bitmiştir çünkü, bu kimileri, sosyalist harekette ve sosyalist hareket için bitmişlerdir. Bunlar için tedirginlik duyacak denli yufka yürekli olunabileceğini sanmıyorum. Ancak başka kesimler var, başka sosyalistler var. Giderek sosyalist hareketin kendi ayakları üzerinde doğrulabilmesi için daha fazla kafa yoruyorlar, kimi ayak bağlarından kurtuluyorlar. İlk önce bu kesimlerin "sosyalist devrim" tartışmasına geride kaldı gözüyle bakmalarından, hatta geçmişten kalma önyargılarla, geri teorik tezlerle soruna yaklaşımlarından tedirginlik duyuyorum.

Gözlerini 12 Eylül sonrasına açanların, bu tartışmanın önemini yeterince kavrayamaması olasılığı vardır. İkinci olarak, bu olasılığın gerçek olmasından tedirginlik duyuyorum.

Bu nedenle sosyalist devrim çerçevesinde yürütülecek çalışmaların önemi üzerinde durmak istiyorum.

Her ülkede sosyalist hareket, bir dizi tartışma ve ayrışma ile kendi kimliğini bulur. O tartışma aşıldığı, bütün teorik ve siyasal uzantıları ile işlendiği oranda, ayrışma sağlıklılık ve mücadelenin yeni bir ivme kazanması sonucunu doğurur.

Bugün şöyle bir baktığımızda, Türkiye sosyalist hareketinin gündeminde önemli bir yer tutan tartışmalarının pek azının geride kaldığını söylemek mümkün. Daha açık olması için tartışmaların nasıl seyrettiğine hiç değinmeden son derece çarpıcı bir durumdan söz etmek istiyorum.

Tartışmalardaki ayrışmaların belli bir mantığının, iç tutarlığının olması gerekir. Bu mantık ve iç tutarlılık da şudur: *Her tartışma bir diğer tartışmanın yarattığı açıklık sayesinde yürütülür. Her tartışma bu anlamda bir başka tartışmanın "ölüm fermanı"dır.*

Türkiye'de rahatsız edici bir durum var. Tartışmalar ne sağlıklı ayrışmalarla sonuçlanıyor, ne de yeni bir adım ileriye götürücü tartışmalara yol veriyor.

Bu durumun nedenleri üzerinde durmak istemiyorum. Ancak Türkiye'de, önümüzdeki bir iki yılda, artık bazı tartışmaları bitirici, bazı gerekli ayrışmaları sağlayıcı ve yeni soruları öne çıkartıcı bir mücadelenin gerekli olduğu kesinlikle vurgulanmalıdır.

Ülkemizde belli dönemlerde parlayan tartışmalar içerisinde sayabileceğimiz "örgütlenme biçimi", "devrim stratejisi", "mücadele biçimleri" , "marksizmin evrensel mirası ve reel sosyalizm" gibi

konuların aşıldığını, bir tartışma olarak geride kaldığını söylemek çok zordur.

Bu tartışmalardan önemli açılımlar sağlanmış, önemli noktalara ulaşılmıştır, ancak en azından yirmi yıldır gündemde olan bu sorunların Türkiye sosyalist hareketinde kalıcı, yol açıcı ayrışmalara neden olduğu nasıl iddia edilebilir?

Türkiye’de “parti” kavramı üzerinde hassasiyetle duranların, başka konularda, işi “devrimci hareketin kendiliğinden girişkenliği”ne bırakan eğilimlerden daha “geri” konumda olduğunu sık sık görmüyor muyuz? Sosyalist ülkelere pek de dostça bakmayan bir çizginin, hemen her konuda, reel sosyalizme yakınlık konusunda adeta bir tekel oluşturduğunu iddia eden kimi partilerden daha doğru tavır aldığına tanık olmuyor muyuz? Türkiye’de hiçbir ayrışma, hiçbir tartışma, gereken sonuçlarla kapanmamıştır. İki istisna ile.

Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısı konusundaki tartışma ve devrimci dönüşümlerin öncü sınıfı konusundaki tartışma, esas olarak tamamlanmıştır. Belki, tartışmaya taraf olanlar arasında yine kalıcı bir ayrışmadan söz etmek güç olacaktır ama, hiç değilse bir zamanların favori tartışması, bugün kimi *Saçak* yazarlarının utangaç girişimleri dışında gündemimizin çok uzağında.

Kanımcı Türkiye sosyalist hareketi, bu iki istisna dışında, bekleyen ve biriken konularda oldukça hızlı, art arda gelen ayrışmalar yaşayacaktır. Türkiye sosyalist hareketinin bu anlamda daha fazla “yükli” kalması mümkün değildir.

Bu durumda, kalıcı ayrışmaların ve yol açıcı birlikteliklerin yararı konusunda kuşkusu olmayan herkesin *netleşme ve kimlik edinme* süreçlerini hızlandırmaları gerekmektedir.

Bizi ilgilendiren, geleneksel solun kendi içerisinde yaşayacağı hatta yaşamakta olduğu bir ayrışmada, mümkün olduğu kadar kesin sınırlarının çizilmesi, ama bir yandan da geleneksel sol dışındaki kesimler içerisinden, geleneksel solun sınırlarını zorlayan radikal kopuşlar için gereken teorik ve siyasal yardımın yapılabilmesidir.

Hedef böyle konduğunda, kopuş ve ayrışmanın mümkün olduğunca az hastalıklı olmasını istemek de doğal karşılanacaktır.

Hastalık nerededir; ayrışmanın, geleneksel sol içerisindeki ayrışmanın konusu ne olacaktır?

Bağımsızlık...

Türkiye’de sosyalist hareket, *örgütsel ve ideolojik* bağımsızlığını garanti altına almak zorundadır. Kopuş, bu bağımsızlığı isteyen ve bağımsızlığın garantörlerini sağlamaya çalışanlar ile, burjuvaziden böylesi bir kopuşu istemeyenler ve bu kopuşu bir türlü beceremeyenler arasında gerçekleşecektir. Bu kopuş sürecine yeterli donanımlarla girilmediği sürece, en küçük sorunda bile doğru, tutarlı yaklaşımlar içerisinde bulunmak mümkün değildir. Türkiye sosyalist hareketi, nesnellik zamanı daraltmadan bu kopuşu düşünmeye ve hızlandırmaya çalışmalıdır.

Sosyalist devrim tartışmasının gündeme getirilmesinin altında yatan neden budur. Sosyalist devrim perspektifinin ön plana çıkartılmasının temel gerekçesi budur. Sosyalist teori ve pratiğin evrensel plandaki kimi sorunlarını da dikkate alırsak *yukarıda* sözü edilen kopuş için en kapsamlı ve güvenilir olanağı “sosyalist devrim” perspektifinin oluşturduğunu bilmek gerekir. Ancak bu sözü edilen kopuşun bu perspektif dışında hiçbir biçimde gerçekleştirilemeyeceği gibi, oldukça kompleksli bir iddia olarak değerlendirilmemelidir. Yalnızca şu bilinmelidir:

Dönemeç noktalarına en sarsıcı en net ve en problemsiz ideolojik donanım ile girmeyi istemek bir tercih meselesidir ve bu tercihi başkalarına da tavsiye etmek ciddiye alınması ve hakkı verilmesi gereken bir yükümlülüktür.

Dönemeç noktalarına girerken eski alışkanlık ve hastalıklardan mümkün olabildiğince arınmak gerektiğini herkes biliyor. Ben burada Türkiye solunun yakın geçmişinde özellikle göze batan bir ideolojik gerilikten söz etmek istiyorum:

Türkiye solu, *sosyalizmin güncelliğini* hissedememiş, gerek teorik gerekse siyasal boyutlarıyla başka arayışlar içinde olmuştur. Eğer Türkiye sosyalist hareketi ideolojik ve örgütsel bağımsızlığını garanti alma yönünde bir kopuş yaşayacaksa, bunun içerisinde sosyalizmin güncelliğini öne çıkaran teorik siyasal araçlara sahip olmalıdır.

Ve geçmişinden bu anlamda kopmamalıdır...

Türkiye sosyalist hareketi kimlerin yazdığının artık pek önemli olmadığı aşağıdaki görüşlerden kesin olarak kurtulmalıdır hem de bir an önce:

“Türkiye devrimi; bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm olgularının üçünü üçlü bir evrede değil; ‘bağımsızlık ve demokrasiyi’ bir,

sosyalizmi de bir evrede olmak üzere iki evrede aşacaktır.”

“Önümüze koyduğumuz, bağımsızlık, feodal kalıntıların temizlenmesi ve ulusal sorunun çözümlenmesi gibi görevler demokratik görevlerdir ve iktidara yönelen sınıflar ittifakı da, demokratik devrimin ittifakıdır.”

“Emperyalizmden bağımsızlık tamamen demokrasinin bir sorunudur. Ama demokrasi sadece işçi sınıfının bir sorunu değildir. Ancak, demokrasinin gerçekleşmesi, işçi sınıfının sosyalizmi kurma yolunun tastamam açılması demektir. Bu her iki ayrı devrim ayrı ayrı süreçlerde gerçekleşecektir.”

“TİP, her iki devrimi birbirine katmakla, oportünist mayasını ispatladığı gibi demokratik devrim görevini unutarak, devrim şiarını atmakla, ‘gericilik’ yüzünü açığa vurmaktadır...”

Bu görüşlerden çoğunun bugün telaffuz edilmesi güçtür. Ama, eğer Türkiye sosyalist hareketi ısrarla vurguladığımız kopuşu çok da eski sayılmayacak, üstelik bugün de bir çok tezin içerisine sindirilmiş olan bu saçmalıklardan kurtulmak zorundadır.

Sosyalizmin güncelliğini iddia etmenin, sosyalist devrim stratejisinin geçerliliğini savunmanın “gericilik” ile suçlandığı bir ülkede, sosyalist hareketin çok köklü bir kopuşa ihtiyacı vardır.

Türkiye sosyalist hareketi için MDD-SD tartışması kesinlikle aşılmamıştır. Kimi crtodoks MDD yorumlarının terk edildiği, hatta geçmişte MDD'nin sonsuz türevlerinden bazılarını savunanların bugün sosyalizmin güncelliğini hissetmeye başladıkları doğrudur. Ancak yazımda da göstermeye çalışacağım gibi, SD perspektifi sosyalist ideolojinin ve örgütsel olarak sosyalist hareketin bağımsızlığının sağlanmasında özel ve ek bazı güvenceler sağlamaktadır. Bu özel ve ek güvenceler değerlendirilmelidir. Ayrıca, bir dönemde, olanaklı olduğu ölçüde geçmişten en radikal kopuşu gerçekleştirmede özel bir yarar da bulunmaktadır. SD stratejisi bugün, yani Türkiye sosyalist hareketi henüz siyasal bir alternatif oluşturmadığı bir sırada, geçmişten kopuşu sağlamada önemli bir rol sağlayabilir; sağlamalıdır...

Geçmişte, 1978-80 arası dönemde, yani Türkiye’de bir devrimci nesnelliğinin yaşandığı bir sırada sosyalist devrimi “titizlikle” savunup da, bugünkü görece daha durağan, ama gelişme vaat eden bir dönemde “sosyalist devrimin savunusunun önemsizleştiği”ni, hatta “aşıldığını” savunanları anlamak mümkün değil.

Bugün, daha önce sözünü ettiğim kompleksli tutuma hiç gir-

meden sosyalist devrim perspektifinin mümkün olabilen en net analizi ve savunusu yapılmalıdır. Yazıda bunu yapmaya çalışacağım.

Nereden Nereye

Metin Çulhaoğlu, bu kitapta yer alan yazısında¹, Türkiye solunda kabaca "MDD-SD" ayrımı üzerinde yükselen tartışmaların bir tarihçesini sunmuş olacak. Bu nedenle bu tartışmalara ve SD perspektifinin teorik ve siyasal çerçevesinin nasıl çizildiğine değinmeye fazla gerek duymuyorum. Ancak yine de SD perspektifini benimseyen sosyalistlerin ne tür sorunlar üzerinde durduklarını, hangi kaygılarla bu perspektifi benimsediklerini açmak istiyorum.

Türkiye'de özellikle 1965 sonrasındaki SD-MDD tartışmasında, birinciden yana tavır koyan sosyalistler bu tartışmayı büyük ölçüde "Türkiye kapitalist mi, sosyalist mi" tartışmasının bir fonksiyonu olarak gördüler. İstisnasız bütün ülkelerde devrimci hareketin doğum sancısına tekabül eden "sosyo-ekonomik yapının analizi", Türkiye sosyalist hareketinin doğum değil, açılım sancılarına denk düştü.

Ve bir eksikliği doğurdu!

Nesnelliğin tanımlanmasını, devrimci hareketin kendi özel perspektifini belirlemesi izler. Yani sosyo-ekonomik yapıya ilişkin tartışmalar, bir strateji tartışmasını da başlatır. Birincisi ikincisini doğurur. Ama, ikincisi bir kopuşu da ifade eder. Türkiye sosyalist hareketinde sosyalist devrim perspektifini savunanlar iki tartışmayı bir türlü birbirinden koparamadılar.

Ve eksik kaldı.

Rus devrimci hareketinde Plehanov, Lenin, Struve gibileri, daha sonraki Menşevikler, 1900'lere gelinceye kadar "Rusya kapitalist mi, değil mi; öncü, işçi sınıfı mı, değil mi" kavgasını verdiler. Hep beraber. Lenin'in ilk çalışmalarına bakın. Hepsi bu tartışmaya taraf olan çalışmalardır. Yeni yüzyılın başından itibaren Rus Narodnikleriyle yollarını ayıranların kendi aralarında değişik yollara yöneldiklerini görüyoruz. Üstelik de zaman zaman birbirlerine yakın konumlara gelseler de, bu yol ayrımlarının "kesin" ve "nihai" olduğunu da...

¹ "Solda Kimlik Aranırları '61-'71", bu kitap, s. 85.

Neydi bu yeni yol ayrımı?

Bu yol ayrımının bir tarafı *Ne Yapmalı*'dır, öteki tarafında ise Avrupa sosyal demokrasisinin küçümsenmeyecek bir süre boyunca benimsediği ve giderek bir alternatif olmaktan çıkan tezleridir. Daha önce Narodniklere karşı birlikte mücadele edenler şimdi başka bir konuda, "işçi sınıfıyla, ama nasıl" sorusuna verdikleri cevapta ayrılıyorlardı.

1971 öncesinde SD tezini savunarak kimsenin sahip olamayacağı bir onur sahibi olanlar; Boranlar, bu anlamda kendi Menşeviklerini yaratamadılar, kendilerini de aşamadılar. Belki biraz da bu nedenle kendileri, sonraları, yaratamadıklarını oynamak talihsizliği ile baş başa kaldılar.

1971 sonrasında Türkiye sosyalist hareketinin gündeminde "Türkiye kapitalist mi değil mi" tartışması daha az yer almaya başlamıştı. Kısacası Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısını "yarı kapitalist-yarı feodal" olarak nitelemek giderek güçleşiyordu. Ancak tek başına bu nesnelliği tanımlamaya yönelik tartışmanın MDD çizgisini bitirmeyeceği de ortaya çıkıyordu.

MDD çizgisi kendisini ıslah etme yoluna gitmişti. Peki ya sosyalist devrim tezi?

Belli bir süre SD perspektifini tek başına omuzlayan 1975 *TİP Programı* bu anlamda kendini yenilemekten çok uzaktı.

Kendini yenilemeyen aşılır...

Etkinliği çok sınırlı olan *Sosyalist İktidar* dergisinde 1979 ve 1980 yıllarında yazılanlar *TİP Programı*'nın, kimi doğrular içermesine karşın devrini doldurmuş tezlerini aşmıştır.

Tek bir noktayı merkeze koyduğu için: *İktidar*.

Ancak, Türkiye'deki tartışmalara katılan bu yeni boyut da tek başına yeterli olmamıştır. SD perspektifi, *örgüt teorisi* ve *siyasal açılım kanalları* ile beraber bir türlü savunulamamıştır. Yani, SD perspektifi, 12 Eylül öncesinde eksikli olmaktan kurtulamamıştır.

Bugün *Gelenek Kitap Dizisi*'inde ele alınan her konu, yapılan her araştırma ve savunulan her tez, ama doğrudan ama dolaylı olarak bu eksikli olma haline son verme çabasıdır. Bu çabanın son derece önemli ürünler verdiğini düşünüyorum. Bu ürünler Türkiye sosyalist hareketinin kimi hastalıklardan "kopuş" sürecinde önemli görevler omuzlayacaktır. Hiç kuşkunuz olmasın...

Sekiz Ay: Kıssadan Hisse

*Gelenek Kitap Dizisi'*nde 1917 Şubat'ından aynı yılın Ekim ayına kadar geçen süreye ilişkin az sayılamayacak miktarda yazı çıktı. Ben bu sekiz aya, SD perspektifinde "yeni ufuklar"ı yakalamak için verdiği ipuçları oranında değinmek istiyorum. Bu sekiz aylık dönemin inanılmaz derecede zengin bir içeriğe sahip olduğunu hepimiz biliyoruz. Ancak, Şubat-Ekim arasının ana doğrultusunu bu zenginlik içerisinde çıkarabilmekte ne ölçüde başarılıyız? Kimi yayın organlarında Bolşeviklerin neredeyse bu dönemi diğer siyasi güçlerle beraber dozu hiç değişmeyen bir "anlayış" ve "nezaket" gösterisi içinde geçirdiğini, siyaseti eşit güçler arasında eşit olanaklara sahip olunarak icra edilen bir şey olarak gördüklerini ima eden yazıları gördükçe, Türkiye solunun bazı şeyleri anlamakta ciddi güçlükler çekeceğini düşünmeden edemiyor insan.

Şubat Devrimi'ni, geçici hükümeti, Bolşeviklerin geçici hükümete yönelik tavrını, *Nisan Tezleri'*ni, Temmuz'daki gösterileri, Kornilov Ayaklanması'nı, Kışlık Saray'ın ele geçirilmesini ve bunlarla beraber tüm olup bitenleri burada ele almaya gerek yok. Burada önemli olan, bu sekiz ayın nasıl, hangi perspektiflerle yaşandığıdır. Ben ilk önce, bu dönem boyunca Lenin ve beraberindeki-lerin yaşadıkları ana çizgiyi belirtmek istiyorum.

Lenin'in 1917 boyunca ileri sürdüğü bütün tezlerde *sosyalist devrime giden sürecin zorlanması* esastır. Vladimir İlyiç, Rusya'daki koşulların, özellikle öznel koşulların değerlendirmesinde her zaman maksimalist olmuştur. Hiçbir zaman kendisinden daha "sol" tezlerle ortaya çıkan olmamıştır. Devrimin güncelliğinin hissedildiği belli zaman kesitlerinde, herhangi bir ülkede programatik olarak "sol sapma"nın etkinlik gösterebilme şansı hemen hemen hiç yoktur. Rusya'da da böyle olmuştur. Köylülüğün ittifaklar zinciri içerisinde yer almasını önemsememesi anlamında Trotskiy, "sol" diye nitelense de, bu saptamanın kendi kimliğini bulması asıl, devrimden sonra gerçekleşmiştir. *Devrimci durum sırasında ve özellikle devrim anına yaklaşıldığında, sosyalist devrim perspektifinin daha solunda bir stratejinin kendisini açığa vurması mümkün değildir.*

1917 yılında (Ekim'den önce). "Lenin gerekenden daha az solda" diyebileceğimiz hiçbir durumla karşılaşmak mümkün değildir. 1917 yılı üzerinde düşünülürken bu hiç unutulmamalıdır. 1917 yılına bakarken, bir ön saptama daha yapmak zorunludur.

Bu da daha önce birkaç kez değinildiği gibi, Lenin'in ve arkadaşlarının Bolşevikleşme sürecinde en fazla sıçrama yaptıkları kesitin 1917 yılı içerisinde olduğudur.

1903'deki RSDİP 2. Kongresi ile beraber Bolşevik-Menşevik ayrımı teorik olarak kendisini *gerçekleştirme* imkanı bulmuştur. Ancak, gerek nesnel koşullar gerekse Bolşeviklerin öznel yetersizlikleri bu ayrımın *fiili gerçekliğinin* tamamlanmasını 1917 yılına kadar bekletmiştir. Bu nedenle, örgüt teorisinde, bizzat parti örgütlenmesinde ve devrim stratejisinde bu ayrımın esas olarak 1903 yılında tamamlandığını iddia etmek, 1905'deki konum ve tezlere 1917'de yaşanan ve söylenenlerden daha fazla önem vermek, hatta daha fazla itibar etmek, ortada bir "öz" varsa, onu hiç kavrayamamaktır.

Lenin, 1917'de yeni bir kopuş ve sıçrama yaşamaları gerektiği için, "yeni bir parti kuralım" demiştir. Bolşevikleşme bir süreçtir ve bu anlamda *örgüt teorisi sosyalist devrim stratejisinin bizzat yanı başında* filizlenir; *devrimin güncelliği* üzerine oturur. 1917 yılının ana fikri budur.

Artık yavaş yavaş "güzel şeyler söylüyorsunuz, ama neden işçi sınıfı ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünden hiç söz etmiyorsunuz" itirazlarına geliyoruz.

Evet Lenin ve arkadaşları 1917 Şubat'ından önce kesinlikle "sosyalist devrim perspektifi"ni ön plana çıkarmamışlardır. Hatta, 1917 Şubat'ından sonra, SD perspektifinin ayak bağlarından tamamen kurtulması Temmuz ayını bulmuştur.

1917 öncesinde, Rus toplumunun önündeki devrimci aşamanın bir burjuva demokratik devrim olduğunun ileri sürülmesine yönelik olarak çok fazla şey söylemek mümkün değildir. Burjuvazinin iktidarda olmadığı bir durumda, kısacası iktidara yönelik hesaplar içine girebileceği, girdiği bir durumda, işçi sınıfının ve emekçi kesimlerinin somut sınıf karşıtı olarak burjuvaziden çok aristokrasiyi gördüğü bir durumda ileri sürülmüştür "Demokratik Devrim" tezi.

Kanımca 1917 öncesinden çok 1917 yılı içerisinde, bir burjuva demokratik devrim beklentisinden sosyalist devrime uzanan yol-daki tartışmalara, bu tartışmalara neden olan gelişmelere göz atmak çok daha büyük bir önem taşıyor.

Rusya'da 1917 Şubat'ında burjuvazi iktidara gelmiştir. Bu, 1905'le birlikte ikinci Rus Devrimidir. İktidara gelme sürecinde

bir sınıfın, kendi kitlelerini yaratması, geniş emekçi kesimleri, küçük burjuvaziye peşine takması, hatta devrimci demokrat eğilimleri paralize etmesi büyük ölçüde kaçınılmazdı. Kısacası, 1917 Şubat'ında Rus burjuvazisi hareketliydi, canlıydı. Yani Anayasal Demokratlar anlamında değil Menşevikler ve SR'lar da bu canlılık içerisinde kimlik yitirdikleri oranda hareketli ve canlıydılar.

Burjuvazinin hareket ve canlılığı yalnızca "iktidara yönelen" bir sınıf olmasından kaynaklanmıyordu. Canlılık ve hareketliliğin bir başka nedeni, ülke ve uluslararası koşulların ilginç bir kesişim noktasında bulunmalarıydı. *Burjuvazi, büyük ölçüde Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı nedeniyle, ülkedeki sınıf ayrılıklarının ötesine geçebilen bir ideolojik vurguyu siyaset arenasına yansıtıyordu.* Hareket ve canlılık buradan da kaynaklanıyordu.

Karşı devrim ile devrimi iç içe yaşayan bir burjuva demokratik devrim süreci, ne Bolşeviklerin ne de bir başka devrimci eğilimin zihninde yaratıldı. Bu süreç bizzat bir gerçekliğin ürünüydü. Nitekim 1917 Şubat'ında gerçekleşti de. Elbette Lenin dahil, Bolşeviklerin beklentisinin çok uzağında bir biçimde. Bu anlamda, demokratik devrim beklentisinin terk edilmesi ve sosyalist devrim perspektifinin bütün cüret ve haşmetiyle ön plana çıkması pek kolay olmadı.

Bolşeviklerin geçici hükümete katılmamaları ve onâ karşı mücadele çağrısında bulunmalarına rağmen, hatta birçoklarına göre "sosyalist devrim tezinin manifestosu" olan *Nisan Tezleri*'ne rağmen, sosyalist devrim perspektifinin gereken sıçramayı hemen yaptığını söylemek güçtür. Bu perspektif sıçraması, Lenin "artık yeni bir sınıf, burjuvazi iktidarı almıştır, burjuva demokratik devrim esas itibarıyla tamamlanmıştır" dediği sırada değil, burjuvazinin, canlılık ve hareketliliğinin düşüşe geçtiği bir sırada yaşanmıştır.

İşte arada geçen bu sürede, "devrimci demokratik diktatörlük" hedefi öne çıkmıştır. Bu hedef, burjuva devriminin tam anlamıyla karşısına çıkarılan yeni bir devrim hedefinin (ki bu sosyalist devrimlerden başka bir şey olamaz) ürünü değil, burjuvaziye bir anlamda taban yaratan ve ikili iktidar denen dönemin taraflarından birisi olan Menşevik-SR bütünlüğünün elinde bir iktidar tekleşmesinin yaşanmasıdır. Menşevik ve SR'cı üslubun egemen olduğu bir iktidarın sosyalist devrim kimliğini taşıması mümkün değildir. Bu anlamda Lenin, iktidarın Sovyetler elinde tekleşmesini

çoğu kez, *burjuva devriminin en radikal ürünü* olarak değerlendirilmiştir. Bu, o koşullarda ileri sürülebilecek en "sol"da hedeftir.

Ancak, sonuçta burjuva devrimlerin mantıki ürünleri duruma hakim olmuştur. Yani, burjuva demokratik devrim tam anlamıyla bir burjuva karakter almaya başlamış, iktidarın tekleşmesi bu karaktere uygun olarak gerçekleşmiştir. İşte bu süreç, Lenin'in önce adı konmayan bir proleter devrim perspektifine, daha sonra da bizzat sosyalist devrim stratejisine sahip çıkmasını gerektirmiştir.

Lenin bu dediğim gelişme sürecinde, emekçilerin yeni kurulan burjuva iktidarının kitle tabanını oluşturma durumunun ortadan kalkması kaygısını her zaman duymuş, *aktif ve siyasal olarak canlı bir kitle bu yeni iktidarın dümen suyuna gittiği sürece, sosyalist devrim programının gerçekleşmesi sürecine girmesinin güçlüğü*nü hissetmiştir. Devrimci demokratik bir iktidar beklentisi belli bir süre boyunca bu kaygının bir ürünü olarak varlığını korumuştur.

Burjuvazinin büyük ölçüde Menşevikler ve SR'lar aracılığıyla kendi çekim alanında tutabildiği kitlelerin bu çekim alanından kurtulabilmeleri için, Lenin 1917 boyunca burjuva iktidarının yalnızca olumsuz yanlarını vurgulamıştır. Küçümsenemeyecek bir demokratik ortamın yaratılmış olmasını hiç önemsememiştir. Burjuvaziyi Menşevikler gibi pohpohlamayı hiç düşünmemiştir. Ve, özellikle altını çiziyorum, 1917 Şubat'ından itibaren bu anlamda hiç yapıcı olmamıştır. "*Mevcut durumu korumaya yönelik çabamız ancak bir proleter iktidardan sonradır*"¹ anlayışını hiç terk etmemiştir.

Daha sonra da sırası geldiğinde değineceğim. Türkiye'de bir burjuva demokratik devrimi, şu veya devrimci demokratik adla önerenler, burjuvazinin bir kesiminin, bir devrim sürecinde, bir devrimci nesnellik sırasında, kitlelerin devrimci beklentilerini tatmin edebilecek, bu anlamda onları peşine takabilecek, bir tarihsel örnek olarak Rusya'daki hareketlilik ve canlılığa ulaşabilecek bir dinamizm, bir sınıfsal dinamizm taşıdığını sanıyorlar demektir. Bu olasılığın dışında, sosyalist devrim perspektifine sahip çıkmamak için başka hiçbir aşılmaz gerekçe bulunamaz.

Türkiye'de yeni bir burjuva demokratik devrim süreci için hiçbir dinamik yoktur.

¹ V.İ.Lenin, *Collected Works*, c. 25 s. 285.

Rusya'da, burjuva demokratik devrim, Şubat ayında esas itibarıyla tamamlanmış, ancak bu devrimin sosyalist devrim önünde bir engel oluşturması için birkaç ay daha geçmesi gerekmiştir.

Bu sürecin anlaşılması için biraz daha yol alınmalıdır.

Lenin, 1917 yılının 8 Nisan'ında *"devlet iktidarının bir sınıftan diğerine geçişi bir devrimin kelimenin hem bilimsel, hem de siyasal anlamıyla birinci ve temel işaretidir. Bu anlamda Rusya'da burjuva veya burjuva demokratik devrim tamamlanmıştır"*² diye yazıyor. Bundan sonrası, kitlelerin demokratik devrim sürecinden koparılması için sancılı bir mücadeledir.

Burjuva demokratik devrimin tamamlandığını söyleyen Lenin, aynı sıralarda *"sosyalizmi gündeme getirmek bizim acil görevimiz değildir"*³ diyebiliyor. Hatta, işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünün alacağı önlemlerin "sosyalizm" olmadığını özellikle belirtiyor. Önerilen, proletarya diktatörlüğü değil, proletaryanın ve yoksul köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğüdür.⁴

Neden?

Birincisi, birkaç sayfadır üzerinde duruyorum, Lenin burjuvazinin program ve siyasal uygulamalar bağlamında hareketlenmiş kitlelerin bu program ve uygulamalardan kopma süreçlerinin diğer iktidar odağı olan Sovyet iktidarının çatısı altında, iktidarı onda tekleştirerek mümkün olabileceğini düşünüyor. İkinci olarak, genel anlamıyla işçi ve emekçi kesimlerden öte, Rusya'da büyük önem taşıyan köylülüğün burjuva devriminin ideolojik ve siyasal çerçevesini aşmasını sağlamak gerekiyor. Bir üçüncü nokta var ki, bu da (daha sonra değineceğim) Trotskiy'in tersten ele aldığı bir şey: Rusya burjuva devriminin en uç noktada, yani yarattığı iktidar odaklarından biri olan Sovyet iktidarı anlamında bir ürünle sonuçlanmasından sonra, Avrupa'da gelişen proleter devrimin Rus devrimine tamamen sosyalist bir karakter kazanacağı düşüncesi ile bağlantılı.

Lenin birkaç ay içerisinde bu düşüncüyü tamamen terk etmiştir.

Lenin'in deyişiyle henüz doğrudan sosyalizme yönelmeyecek olan bu iktidarın en önemli işlevlerinden birisi, bu anlamda *savaştan çekilmek* olacaktır. Rusya'nın savaştan çekilmesi ile birlik-

² a.g.y., c.24, s. 44.

³ a.g.y., c.24, s. 22.

⁴ a.g.y., c.23, s. 330.

te Avrupa, özellikle Alman sosyalist devriminin önünün açılacağını düşünen Lenin, bunun doğal olarak proleter kimliğe sığmasına neden olacağını da düşünmüştür. Nitekim, Lenin Mart ayında, en devrimci ve öncülük konumuna yakın işçi sınıfının Almanya'da olduğunu belirtmiştir. Oysa birkaç ay sonra Lenin'in kafasında çok net bir düşünce şekillenmiştir.

Sosyalizme geçiş çağını, Rus proletaryası, başkalarının çekim gücü olmadan, kendisi başlatmalıdır.

İşçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü üzerine bu değerlendirmeleri bitirmeden önce bir noktayı daha vurgulamak istiyorum. Söz konusu devrimci demokratik iktidar, Lenin tarafından burjuvazinin iktidarı almasından sonra bir ileri hedef olarak öngörülmemiştir. Zaten fiilen, sınıflararası ilişkiler anlamında, var olan, gerçek olan bir iktidarın otoritesinin artması⁵ olarak düşünülmüştür.

Artık, Mayıs ayına gelinmiştir. Lenin, "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganına daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. Bu sıralarda, küçük burjuvazinin, sınıf bilincine sahip olanları da dahil, proletaryanın üzerine ölü toprağı atmakta olduğunu da vurgulamaktadır.⁶ Kısacası tüm demokratik devrim süreçlerinde olduğu gibi, proletarya Rus Şubat Devrimi'nde de hızla kişiliksizleştirilme sürecine girmiştir. Ve bu anlamda artık bir devrimci demokrat iktidar, yani küçük burjuvazinin damgasını vurduğu ve hiçbir önemi kalmamaya başlayan bir iktidar odağı yerine bir proleter devrimi gündeme gelmeye başlamıştır.⁷ Bunalımdan çıkışın "tek yolu proleter devrimdir."⁸

Burada biraz soluk alıp, 1917 yılı içerisinde Lenin'in zaman zaman ileri sürdüğü devrimin barışçıl gelişmesinin olanaklı olduğu tezleri üzerinde durmak gerekiyor. Lenin'in "burjuvazinin bir iç savaşı göze alamayacağı açıktır" dediği durum, biri geçici hükümet, öteki de Sovyetler olmak üzere iki iktidar odağının varlığından kaynaklanıyordu. Lenin, ikincisinin elinde yaşanacak bir iktidar tekleşmesinin devrimin barışçıl gelişmesine yol açabileceğini içtenlikle düşünüyordu. Bu olanağı hissettiği ölçüde, sosyalist devrimin altını fazla çizmemeye titizlik gösterdi. Olanaksızlığı

⁵ a.g.y., c.24, s. 44.

⁶ a.g.y., c.24, s. 65.

⁷ a.g.y., c.24, s. 65.

⁸ a.g.y., c.24, s. 87.

gördü. tezlerini daha somut ve radikal hale getirdi, bir ara Menşevik ve SR'ların bazı olumlu yaklaşımları nedeniyle bir kez daha gündeme gelen "barışçıl geçiş" olanağını, yine bir kez daha ve son kez terk etti.

Daha sonra yeniden değineceğim. Lenin'in bu ihtiyatlı tavrı kesinlikle tek bir nedene dayanır: Ülkede, Menşeviklerin kontrolünde olsa da, devrimci demokratik bir iktidarın varlığı. Bu nedenle Bolşevikler, kendi sosyalist programlarına yönelirken, sürekli olarak bu iktidar odağını gözetmek zorunda kalmışlardır. Ta ki, o iktidar odağını bizzat ele geçirinceye kadar. Bu da, burjuvazinin devrilmesiyle aynı anda gerçekleştirilmiştir. Özetle, Rus sosyalist devrimi yalnızca burjuvazinin değil, Menşevik ve SR'cı Sovyet yönetiminin de alaşağı edilmesidir.

Sosyalist devrim perspektifinin açıkça savunulması sonucu ne olmuştur?

"Küçük burjuvazi kapitalistlerden devrimci işçilere doğru savrulmuştur."

Bolşeviklerin dönemi bundan sonra başlamıştır. Arada yukarıda değindiğim temkinliliğe de dikkat ederek hızlı bir örgütlenme sürecine girmişlerdir. Tam anlamıyla "burnunun doğrusuna gitmek" türünden bir çalışmadır bu. Gerek kadro, gerekse kitlesel anlamda bir genişleme. hem de sıçrayarak bir genişleme sürecidir Nereye kadar?

Bir ülkede *devrimin arkasına alabileceği kalabalıkların matematiksel olarak ifadesi mümkün değildir*. Bu işin istatistik formülleri yoktur Ama bir eğilim olarak kimi ilke ve kurallar vardır.

1917 yılında sosyalizmi arzulamayan ama devrimci bir ruhla hareketlenen geniş bir kitle vardı. Nüfusun önemli bir bölümü, hatta çoğunluğu bu hareketliliğin içerisindeydi. Bolşevikler için *hedef kitle* işte bu önemli bölümdü. Devrimci nesnellikte, bizzat sosyalist program ve örgütlenmenin etkisi olmadan hareketlenen kitlelerin genel nüfusa oranı veya miktarı aynı zamanda, sosyalist hareketin hedef kitlesinin de oran ve miktarını gösterir. Bu kitle sosyalist hareketin potansiyel alıcısıdır.

1917 yılında Bolşevikler, Nisan'dan itibaren, Şubat devriminin siyaset sahnesine itelediği kitlelerin çoğunluğunu kazanmaya çalışmışlardır. Ancak devrim, bu çoğunluğun elde edildiği an

⁹ a.g.y., c.24, s. 214.

değil, gerektiği an gerçekleştirilmiştir.

Her yerde böyledir. Yani devrim, devrimci bir nesnellikte hareketlenen kitlelerin çoğunluğunu elde etmeye yönelik mücadele henüz *tamamlanmadan* gerçekleşir. Bu. eşitsiz gelişim yasasının doğal bir sonucu olarak, öncü sınıfın ve öncü örgütün, kitlesel bir atılımın hep bir adım önünde olması, geniş yığınların eş zamanlı bir sıçrama yapmasının mümkün olmaması nedeniyledir.

Çoğunluğun kazanılmasına yönelik mücadelenin temel dönemi ise iktidarın ele geçirilmesinden sonra başlar.

Lenin, çoğunluk arkaya alınarak gerçekleştirilebilecek bir devrim olanağını hep, devrimin barışçıl gelişimi ile beraber düşünmüştür. Bu anlamda barışçıl geçiş olanağının tamamen ortadan kalktığını düşündüğü “Siyasal Durum” (Temmuz 10) başlıklı dört tez, devrimin sosyalist niteliğinin ve Jakoben yanının daha fazla vurgulandığı tezler olmuştur. “Bütün iktidar Sovyetlere” sloganı, bir başka biçimde yeniden gündeme gelmek üzere terk edilmiştir.

Sonuç: *Sovyetler, 1917 yılı içerisinde Bolşeviklerin hem bastıkları toprak, hem de zaafı olmuş, hatta belli dönemlerde Sovyetler Bolşevikler için ayak bağı teşkil etmişlerdir.*

Temmuz ayı, Bolşeviklerin kendi kimliklerini ortaya dökme döneminin iyice belirginleştiği ay olmuştur. Bundan sonraki dönemlerde Bolşevikler, kendilerin Menşevikler ve SR'lardan tamamen ayırmaya özen göstermişlerdir. Yayın organlarında ısrarla Jakobenezmden söz etmeye başlamışlar, “kriz olgunlaşıyor” mesajını vermişlerdir. Hatta Lenin, “*partimiz diğer herhangi bir parti gibi, kendi siyasal egemenliğinin peşindedir*”¹⁰ diyerek, alışılmış kalıp ve üslubun tamamen dışına çıkmaya başlamıştır. Bir başka yerde, genel anlamıyla bir Sovyet iktidarının kendileri için bir anlam ifade etmediğini, kendi görüşleri doğrultusunda bir Sovyet iktidarının önemli olduğunu belirtmiştir.¹¹

1917 yılından çıkarılacak dersler elbette bu kadar değil. Ancak ben, şimdiye kadar üzerinde az durulan ya da bir kez daha hatırlatılması gereken kimi noktalara değindim.

Bu bölüme son vermeden, biraz da Trotskiy'e göz atmak gerekiyor. Trotskiy, “sosyalist devrim stratejisinin büyük dehası” olarak sunulduğu sürece, bu göz atışın bir zorunluluk olduğunu düşünüyorum.

¹⁰ a.g.y., c.25, s. 306.

¹¹ a.g.y., c.25, s. 189.

Trotsky, üç temel nedenden dolayı sosyalist devrim stratejisinin dehası olarak görülemez.

Birincisi, sosyalist devrim perspektifi, en az kendi arı formülasyonları kadar, bu formülasyonların burjuva demokratik devrimden, kökleri Marx'a kadar uzanan devrimci demokratik diktatörlük perspektifinden kopuşu bağlamında da sahiplenilmelidir. Bu kopuşun tarihinde Trotsky yoktur. Rus devriminin tarihine Trotsky esas anlamıyla 1917 yılı içerisinde girmiştir. Belki "azami program" veya "nihai hedef" in vurgulanması anlamında bir Trotsky söz konusudur ama, bu tarih ile Rus devriminin tarihi bir türlü bir araya gelmemiştir.

İkincisi, Bolşevikler sosyalist devrim perspektifini örgüt teorileriyle, emperyalizm çözümlemeleriyle ve başta eşitsiz gelişim yasası ile beraber geliştirdiler. Trotsky'de bu bağlar birbirinden kopmuş haldedir. Eşitsiz gelişim yasası ise, çok daha önce vurgulandı, Trotsky tarafından arızı bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncüsü Trotsky, Rus devrimini hiçbir zaman kendi iç dinamiği içerisinde değerlendirmemiştir. Onun gözünde bu devrim, dünya sosyalist devrimini ateşleyen bir kıvılcımdı. Bu anlamda sosyalist devrim teorisini sahiplenmesi, Avrupa'nın ileri ülkelerindeki devrim süreçlerine gözünü diktiği orandadır, bunun ise çok fazla anlamı yoktur.

Dördüncüsü ise bugün "sosyalist devrim perspektifine sahip çıkan Troçkist ve kimi yeni solculardır. Bu kesimlerin, "biz de sosyalist devrimi savunuyoruz" türü çıkışları, burjuvaziden somut bir kopuş olarak görülse de, bizzat *sosyalizm yerine bir demokrasinin savunulması nedeniyle* yine pek bir anlam taşımamaktadır. Yalnızca sosyalizmin güncelliğini hissetmenin yetmediği, sosyalizmden ne anlaşıldığı da büyük önem taşıyor.

Eski Tartışmada Eski Üslup

Yazımın başında sosyalist devrimin yalnız başına bir ülkenin kapitalist olması nedeniyle ulaşılabilecek bir perspektif olmadığını belirtmiştim. Bu bölümde, sosyalist devrimin savunulması için kimi "eski" dayanaklara kısaca değineceğim. Hemen başta şunu söylemeliyim:

Kapitalistleşme sürecinde önemli denebilecek bir mesafe kat edilmiş ve egemen üretim tarzı kapitalizm olan ülkelerde bir eğilimden de öte, gündemdeki devrim, ilkesel olarak sosyalist devrimdir.

Bu ortodoks yaklaşım büyük ölçüde benimsendiği için, sosyalist devrim-MDD tartışmalarının en az bizdeki kadar önem taşıdığı bazı Latin Amerika ülkelerinde “sosyo-ekonomik yapının tamamlanması” devrimci hareketlerin teorik çalışmalarında özel bir önem taşıyor. Kısacası gündemdeki devrim aşamasını belirtmek için “nesnel” kıstaslar aranması yalnızca bize özgü olmamıştır. Ancak burada, bu tartışmalar için oldukça önemli gördüğüm bir nokta vardır.

Bir ülkedeki egemen üretim tarzını saptamak için temel olarak “üretim” sürecinden hareket etmek gereklidir. Ancak aynı ülkedeki devrim stratejisinin belirlenmesi, nesnel temelde yalnızca “üretim” sürecinde değil, “pazar”ın da göz önüne alındığı bir tahlil ile gerçekleştirilebilir. Emperyalizm çağında başka türlü mümkün değildir. Emperyalizm çağında, tek tek dünya pazarı içerisinde kendisine az çok bir yer edinmemiş, entegrasyon sürecinin dışında bir ülke düşünmek çok güçtür. Yine bu nedenle, emperyalizm çağında eğilim hep, sosyalist devrim perspektifine doğrudur. Kapitalizmin sınırlı bir gelişkinlikte olduğu ülkelerde de...

Stalin 1924 yılında bu konuda şunları yazmaktadır:

“Eskiden proletarya devrimine hazırlık döneminin önkoşullarının tahlili, genellikle tek başına ele alınan şu ya da bu ülkenin ekonomik durumu bakımından yapıldı. Şimdi artık sorunun bu tarzda alınması yetersizdir. Şimdi sorunu, bütün ülkelerin ya da ülkelerin çoğunluğunun ekonomik durumu açısından, dünya ekonomik durumu bakımından ele almak gerekir; çünkü ülkeler ve ulusal ekonomiler kendi kendilerine yeter birimler olmaktan çıkmışlar. Dünya ekonomisi denen bir zincirin halkaları haline gelmişlerdir; çünkü eski ‘uygar’ kapitalizm gelişerek emperyalizm olmuştur; emperyalizm ise dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun bir avuç ‘ileri’ ülke yararına, mali bakımdan köleleştirilmesi ve sömürgeci baskı altına alınmasıdır.

“Eskiden ayrı ayrı ülkelerde ya da daha doğrusu, gelişmiş şu ya da bu ülkede, proletarya devrimi için nesnel koşulların varlığından ya da yokluğundan söz etmek adetti. Şimdi, bu görüş artık yetersizdir. Şimdi devrim için, nesnel koşulların, dünya emperyalist ekonomi sisteminin tümünde bir eksiksiz bütün olarak bulunup bulunmadığından söz etmek gerekir, çünkü sistem, tümü ile, devrim için olgunlaşmış ise, ya da daha doğrusu, olgunlaştığı için, bu sistemin içinde sanayi yönünden yeter derecede gelişmemiş bazı ülkelerin

bulunması, devrim için aşılmaz bir engel olamaz.”

“Eskiden gelişmiş şu ya da bu ülkede proletarya devriminden sermayenin şu ya da bu ulusal cephesine karşı duran, bu cephenin taban tabana karşıtı olan belirli ve kendi kendine yeten bir varlık gibi söz etmek adetti. Şimdi artık bu görüş yetersizdir. Şimdi artık dünya proleter devriminden söz etmek gereklidir, çünkü sermayenin ayrı ayrı ulusal cepheleri, emperyalizmin dünya ölçüsünde cephesi denilen ve bütün ülkelerin devrimci hareketinin genel cephesi ile çatışma halinde bulunan bir tek zincirin halkaları haline gelmiştir.”¹²

Bu uzunca aktarmadan sonra söylenecek şu olmalıdır: Emperyalizm ve sosyalizme geçiş çağında, sosyalist devrim bilimsel olarak ve perspektif olarak gündemden hiç düşmez. Şu veya bu ülkede devrimin demokratik bir kimlik arz etmesi ise arızı bir durumdur.

Emperyalizmin, kapitalizmi bir dünya sistemi haline getirdiği, bunalımın eşitsiz bir biçimde tüm dünyaya yayıldığı, kapitalizmin şu veya bu ülkede sunacağı bir gelecek olmadığı oranda, sosyalist devrim bütün ülkeler için geçerlidir. Daha doğrusu, “*sosyalist devrim, en geri ülkeler için bile bir zorunluluk haline gelmiştir*”.¹³ Bu zorunluluğun yerine getirilmesi ise ayrı bir “iş”tir. Lenin’in bu zorunluluğu vurguladığı 1918’den bu yana, bu zorunluluğun bir gerçekliğe dönüşme sürecinde sıçramalar ve geriye dönüşler yaşanmıştır. Ama esas olan sosyalist devrimler perspektifidir; bunun dışındakiler arızidir...

Devrim stratejisinin “nesnel koşullar” tarafından belirlendiği tartışmalar etrafında dolaşmaya devam edelim.

Sosyalist devrimin küçük burjuvazinin büyük bir bölümünün proleterleştiği, kapitalizmin kendi iç dinamiğinde en üst noktaya kadar ulaştığı gelişmiş ülkelerde gündeme geleceği iddiası 1917 Ekim’ine kadar marksist teorinin “ortodoks” yaklaşımlarından birisiydi. Öyle ki, Marx ve Engels, zamanında Rusya’nın kapitalistleşme sürecine hiç de memnuniyetle bakmadılar. Hatta tedirgin oldular. Oluşturulan modelde, bir ülkenin kapitalistleşme sürecine girmesiyle birlikte kapitalizmin bütün mantuki aşamalarını yaşayacağı öngörülüyordu. Rusya için bu nedenle tedirgin

¹² J. Stalin, *Leninizmin Sorunları*, Sol yay., s. 28.

¹³ V.İ. Lenin, *Halkın Devlet Yönetimine Katılımı Üzerine*, çev: Metin Çulhaoglu, Işık yay., s. 146.

oluyorlardı. Eşitsiz gelişim yasasının pek kendisini göstermediği bu tezlerde sosyalist devrimin söz konusu mantiki aşamalarının aşağı yukarı tamamlandığı, kapitalizmin gelişiminin üst basamaklarına gelindiği toplumlarda gerçekleşebileceği düşüncesi egemendi. Bu nedenle Rusya'nın köy komünleri üzerinden kapitalizmi atlayarak sosyalizme yönelmesini arzuluyorlardı.

Rusya sosyalizme yöneldi. Ama Marx ve Engels'in pek öngörmediği biçimde. Günümüzde devrim stratejileri üzerinde yapılan tartışmalar giderek verili ülkenin sosyo-ekonomik karakterinin belirlenmesinin ötesine geçmektedir. Gelişkinliği pek tartışmayı gerektirmeyecek birçok Avrupa ülkesinde birtakım gerekçelerle komünist partiler programlarına demokratik devrim perspektifini almışlardır.

Gündemlerine değil; programlarına...

Avrupa'nın ileri ülkelerinde, dünyanın bütün ileri ülkelerinde bir devrim gündeme gelecekse bu kesinlikle sosyalist devrim olacaktır...

Gerek evrensel planda, gerekse Türkiye için kapitalist gelişmenin ölçüsünü belirlemek yolunda bir çabanın artık pek bir anlamı kalmadığını söylemek mümkün. Ama eski tartışmada eski üslup ile "yeni" bir şey söylenemez mi?

Sanırım söylenecek şu olmalı:

Bir ülkede kapitalistleşme, siyasal ve ideolojik olarak "öncü" konuma getirebilecek bir işçi hareketi için nesnel zemin sağlamışsa, o ülkede bir eğilimin de ötesinde, ilkesel olarak sosyalist devrim gündemdedir. Şu veya bu ad altında demokratik devrim sürecinin bir bunalım anına damgasını vurması, bu nesnelliğin değerlendirilmemiş olmasından kaynaklanan arzi bir durumdur.

Türkiye'de işçi sınıfını siyasal ve ideolojik olarak öncü konuma getirebilecek bir nesnellik kesinlikle vardır... Türkiye'nin gündeminde sosyalizm vardır...

Tüm dünyada sosyalist hareketler, sosyalizmin kimi ara aşamalar olmaksızın gündemde olduğunu artık fark etmek durumundadırlar.

Ne Nedir?

Sosyalist devrim perspektifinin "yeni tezleri"ne geçmeden önce sırası gelmişken kavramsal bir soruna açıklık getirmek istiyorum.

Sosyalist devrim nedir?

Lenin *İki Taktik*'te "sosyal demokrasi tarafından, iktidarın ele geçirilmesi, sosyalist devrimin ta kendisidir ve bu kelimeler doğru ve anlaşılabilir anlamıyla kullanılıyorsa, başka şey olamaz"¹⁴ diyor. Evet, sosyalist devrim, sosyalistlerin iktidara gelmesidir...

Peki işçi sınıfına dayanan her devrim süreci "sosyalist" midir? Burada şu söylenmelidir: Burjuvaziden ideolojik ve örgütsel anlamda bir kopuş yaşanmadığı durumlarda devrim süreci, bu kopuş yaşanana kadar sosyalist değildir. Stalin, 1920'lerin başında Almanya'da gelişen devrime bu nedenle proleter tabanlı bir burjuva devrimi demiştir. Evet, sosyalist devrim, işçi sınıfının siyasal hareketinin ideolojik ve örgütsel olarak burjuvaziden koptuğu bir süreçtir.

Sosyalistler için burjuva iktidarı ile proletarya iktidarı arasında bir üçüncü alternatif var mıdır? Lenin bu soruya Ekim devriminin deneyimi ışığında şöyle cevap veriyor: "Bir üçüncü biçim ya da yönetim arayanlar gericedir."¹⁵ Oysa devrimin arifesinde kaleme aldığı *Devlet ve İhtilal*'de çok farklı düşünmektedir.¹⁶ Arada ne olmuştur?... Evet, Ekim ile birlikte sosyalistler için burjuva demokrasisi ile sosyalist demokrasi arasında bir üçüncü alternatif arama dönemi kapanmıştır. Bir üçüncü alternatifin ortaya çıktığı durumlar ise kesinlikle arızidir. sosyalist teori ve pratiğin zenginliğinde hiçbir yerleri kalmamıştır.

Sonuçta sosyalist devrim, işçi sınıfının kendi örgütlenmesi aracılığıyla burjuvaziden ideolojik ve örgütsel olarak koparak, kapitalizmi bütün kurumlarıyla ortadan kaldırma ve sosyalizmin inşası için siyasal koşulu yerine getirmek amacıyla gerçekleştirdiği köklü dönüşümlerin adıdır. Bu dönüşümlerin ne başka adı vardır, ne de yukarıda sayılan özelliklerin eksikliği durumunda bir sosyalist devrim...

Sosyalist Devrim Üzerine Tezler

1) Devrim stratejisi üzerinde tartışmalarda ve devrim perspektifinin geliştirilmesinde nesnel tahlillerden öznelliğe geçiş önemli bir sıçramayı gösterir. Her tartışmada nesnelliğin saptanmasından sonra, tartışmanın eksenini öznelliğe kayar ve bu bir ilerlemedir. Şimdiye kadar Türkiye'de demokratik devrim perspektifi birbirini

¹⁴ V.İ.Lenin, *İki Taktik*, Sol yay. s. 28.

¹⁵ V.İ.Lenin, *Collected Works*, c. 28, s. 63.

¹⁶ V.İ.Lenin, *State and Revolution*, s. 51.

izleyen üç ayrı gerekçeler yığını ile birlikte savunulmuştur. Bunlardan birincisi nesnel engeller ve nesnel sorunlardır. Feodalizmin varlığı, feodal kalıntıların varlığı, işçi sınıfının sayıca azlığı ve nihayet ilerleme çizgisinin büyük katkısı ile tekellerin varlığı! İkinci gerekçeler topluluğu, üstyapısal engellerden oluşmaktadır. Burada demokratikleşme, demokratik kitle hareketlerinin yaratılması ve hukuksal çerçevenin değiştirilmesi gibi hedeflerin, sosyalist devrimin önündeki bir zorunlu aşama ile gerçekleşeceği söylenmektedir. Bir üçüncü gerekçeler topluluğu daha vardır ve bu demokratik devrim perspektifinin dayanmakta olduğu mazeretlerin en yeni kuşağıdır. Burada bizzat devrimci mücadelenin dinamiği, örgüt teorisi ve katılım gibi devrim sürecindeki güçlerin öznel durumlarıyla yakından ilişkili sorunlar ileri sürülmektedir. Türkiye solunda, sosyalist hareket bu üçüncü gerekçeler topluluğunu da aşacaktır.

2) *Sosyalist devrim tartışmaları öznelliğin ana eksene alınacağı bir zemine çekilmelidir.*

3) *"Tarihsel maddecilik proletarya devriminin teorisidir."*¹⁷ Tarihsel maddeciliğin ağırlık noktası başka herhangi bir bölmeye kaydırılmaz.

4) Kapitalizmin gelişkinliği ile sınıf bilinci arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Bu tez Lenin ile beraber, zamanında, sonrasının dönüğü Kautsky tarafından geliştirilmiştir. Sosyalist devrim stratejisinin gelişmiş ülkelerle sınırlandırılmasının mümkün olmadığı bu tezden yola çıkılarak ulaşılan bir başka tezdır. Önsel olarak ve bir başlangıç olarak, *sosyalist devrim süreci, eğer ülkede sosyalist bir programın ete kemiğe bürünme şansı varsa, şu veya bu nedenle dışlanmayacak bir stratejidir.*

5) *Sosyalist devrimin gerçekleşeceği ülkede proletaryanın genel nüfusun çoğunluğunu oluşturması hiçbir şekilde ön koşul değildir.*

"(...) Proletarya devrimi sorunu karara bağlanırken belirli bir ülkenin proletaryasının genel nüfusa oranı hakkında istatistiki hesaplara, emperyalizmin ne olduğunu anlamamış olan ve devrimden tıpkı vebadan korkar gibi korkan ikinci Enternasyonal yorumcularının verdikleri özel önem tamamen büyütülmüştür."¹⁸

¹⁷ G. Lukacs, *Devrimin Güncelliği*, Belge yay.. s. 7.

¹⁸ J.Stalin, *Leninizmin Sorunları*, a.g.y., s. 53.

6) “Batı Avrupa sosyal demokratları, sosyalist devrimde tüm burjuvaziye karşı proletaryanın tek başına hareket edeceği, proleter olmayan bütün sınıf ve tabakalara karşı bağlaşıksız yürüyeceği düşüncesindeydiler. (...) Bu yüzden, Batı Avrupa sosyal demokratları, Avrupa’da sosyalist devrim için koşulların henüz olgunlaşmadığı, toplumun ilerdeki ekonomik gelişmesi sonucunda proletaryanın ulusun çoğunluğu, toplumun çoğunluğu durumuna geldiği zamandır ki ancak, bu koşulların olgunlaşmış sayılacağı düşüncesindeydiler.”¹⁹ Sosyalist devrim yalnızca işçi sınıfının değil onun müttefiklerinin de katıldığı bir iktidar mücadelesidir. İttifaklar zincirinde hangi kesimlerin yer alacağı somut koşullar tarafından belirlenir. Ancak bir değişmez kural olarak, sosyalist devrim sürecinde küçük burjuvazi dışında herhangi bir burjuva kesimi yer alamaz.

7) Devrim süreçleri ile örgüt ve örgütlenme perspektif ve teorileri arasında önemli bağlar vardır. Tarih, bu ikisinin zaman zaman bir araya geldiği durumlara, zaman zaman da birbirlerinden ayrıldıkları durumlara tanık olmuştur. Devrim perspektifi ile örgüt teorisinin aynı anda gelişim kanalları bulunamadığı bir durumda, ikisi için de bir “talihsizlik” söz konusudur. Her biri diğerinin yaratıcısıdır.

8) İşçi sınıfı partisi, sosyalist devrim perspektifi dışında kurulamaz. Sosyalist devrim perspektifini taşımayan bir parti sosyalist bir parti değildir.

9) Sosyalist hareket için esas olan, öncülük durumunu koruyabileceği işbirliklerine girmek, ittifaklar oluşturmaktır. Bu anlamda işbirliği ve ittifakların ortağı olabilecek sınıf ve katmanlar bellidir. Sosyalist hareketin, işçi hareketinin öncülük kudreti sınırsız değildir.

10) Sosyalist idealler halkın ilgisini çekmiyor, çekmez türünden bir mazeret, bırakalım gerçeklikle olan ilişkisini, bir mantık biçimi açısından son derece sakattır. Sosyalist devrimci bir programın kitleselleşemediği veya kitleselleşemeyeceği varsayılarak alternatif bir programı getirmek, istenildiği kadar titiz davranılsın, sınırsız bir oportünizme gebecektir.

11) Sosyalist mücadelenin sürekliliği ile sosyalistlerin her dönemin “birinci adamı” olmaları arasında önemli farklılıklar vardır.

¹⁹ J.Stalin, Parti Tarihi, s. 97.

Sosyalistler, çelişkilerin kendilerini "davet" ettikleri dönemin adamıdır. Sosyalist program ve perspektif de temel olarak bu döneme damgasını vurur. Bu yüzden sosyalist devrim perspektifi "gerçekçi değil" diye eleştirilemez. Emperyalizm çağında sosyalist devrim perspektifinin gerçekçi olmaması mümkün değildir.

12) *"Her devrim aynı zamanda burjuva devriminin hem gerçekleşmesi hem de aşılmasıdır."*²⁰ Bu tez doğru olmakla beraber, sosyalist devrimin burjuva devriminin bir kesin inkarı olduğu da unutulmamalıdır. Sosyalist devrim süreci kendi içinde burjuva demokrat süreçleri de kapsar.

13) Hiçbir sosyalist devrim "saf" sosyalist unsurların bloklaşması ile gerçekleşmez.

14) Sosyalist devrim süreci sonsuz dinamik unsurun harmanlandığı, ama sosyalist program ve örgütlenmenin damgasını vurduğu bir süreçtir.

15) Sosyalist devrim sürecinin öncü gücü, değişik devrimci dinamiklerin toplamının yarattığı otorite boşluğunu doldurmaya hedefler. Devrimin niteliğini değişik devrimci dinamikler değil, öncü gücün bu boşluk doldurma fiili belirler.

16) Sosyalist öncü ve sosyalist, devrimci durum sırasında hareketlenen kitleleri, devrimci demokratik süreçleri, kendisini sağa kaydırarak değil, kitleleri, devrimci demokratik süreçleri siyasal olarak kendi sınıfsal söylem ve eyleminin alternatifsizliği ile kendisine çeker.

17) Bütün tarihsel eylemler, daha önce başkaları tarafından hazırlanmış ve olgunlaşmış koşulların daha öteye götürülmesi, geleceğin eylemlerine yeni zeminler hazırlanmasıdır.²¹ Sosyalist hareket, kendi dinamiklerini öldürmüş devrimci demokrat süreçleri sosyalist devrim perspektif ve programı ile taşıdıkları özün çok ötesinde bir siyasal sürecin içerisine doğru çeker.

18) Sosyalist devrim, kitle katılımı kesik kesik ve anlık sıçramalarla arttırılan bir devrim sürecidir.

19) Sosyalist devrimin asıl kitle tabanı devrimden sonra varatılır.

20) Sosyalist devrimde, iktidarın alınmasından sonraki ilk yıllar çok önemlidir. Hareketlenen kitlelerin devrimci ruh hali, kadroların coşkusu ve hareketin prestiji devrimin ilk anlarında doruğa

²⁰ C.Lukacs, Devrimin Güncelliği, a.g.y., s. 153.

²¹ Plehanov, The Role of Individual in History, Lawrance and Wishart, s. 20.

ulaşır. Ve bu dönemde ne ekersen onu biçersin. *İktidarın alınması fiiline ve iktidarın bu çok önemli ilk dönemlerine sosyalist devrim ideolojisinin damga vurmasında büyük yarar vardır.*

21) Devrimin ilk dönemlerinde yeni kurulmakta olan düzene, sisteme entegre edilecek olan kitlelerin hangi ruhi hali ile, hangi ideolojik çerçeve ile canlı tutulacakları çok önemlidir. Bu dönem devrimci demokratik bir kimlik ile gerçekleştirilemez. *Yeni düzen yeni tabanını sosyalist ideoloji ile yaratmalıdır.*

22) Burjuva ideolojisinin etki gücünün minimuma indiği dönemdir devrim dönemi. Burada, eğer daha sonra birtakım problemlerle karşılaşılacak istenmiyorsa, sosyalist ideolojinin en radikal kimliği ile çıkılmalıdır burjuva ideolojisinin karşısına. Özellikle üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılmasına yönelik adımlar, güçlü ve “arı” ideolojik kuşatma olmadan gerçekleşemez. Aynı biçimde eski ahlak yapılarının kırılması ve ateist propaganda için benzer ideolojik “arı”lıklar özellikle devrimin ilk anlarında gereklidir. *Sosyalist devrim, devrim anındaki ve hemen sonrasındaki ideolojik kavgaya bazı yeni ve ek avantajlar sağlar.*

23) Hangi adla anılırsa anılsın, bir demokratik devrim sürecinde sınıfsal özden, kimi ulusal öğeler adına fedakarlıkta bulunulur. Lenin’in 1908 yılında Paris Komün’üne ilişkin yaptığı eleştirilerden en önemlisi, Komün’ün yurtseverlik ile sosyalizmi birleştirme çabalarına yönelik itirazlarıdır. *Sosyalistler için, devrim süreçlerindeki görevlerden birisi mümkün olduğunca sınıf temelini altını çizmek ve varsa kimi demokratik-ulusal unsurların etkinliklerinin yok edilmesini sağlamaktır.* Bu ise ancak sosyalist devrim perspektifi ile gerçekleşir.

24) “Savaş şartları devrimin iç güçlerinin hareketini şekilsizleştirmekte ve anlamsız hale getirmektedir. Fakat devrim süreci boyunca bu şartlar aynı iç güçler, yani sınıflar tarafından belirsiz bırakılmayacaktır.”²² Dış dinamiğin ön plana çıktığı dönemlerde, örneğin savaş dönemlerinde, sınıfsallığın üzerine ulusal bir toprak atılmamalıdır. *Sosyalistler için en önemli sorunlardan birisi, devrim süreçlerinde özgün uluslararası koşulların yarattığı geçici ulusal birlikteliklerin değil, sınıfsal bir ideoloji ve ruhun ön plana çıkmasını sağlamaktır.*

25) Devrimci nesnelliğin gelişimine hangi çelişki ve çatışmaların

²² L. Trotskiy, 1917 Yılı, Köz yay. s. 15.

damga vurduğu çok önemlidir. İkinci Dünya Savaşı sırasında bazı Avrupa ülkelerinde, sınıfsal temel henüz kendisini hissettiremeden olgunlaşan devrimci kriz, bu ülke devrimlerine ulusal ve demokratik bir kimlik ve çözülmemiş sınıfsal sorunlar miras bıraktı. Devrimler işçi sınıfı hareketinin burjuvaziden kopuşundan önce gerçekleşti. *Devrimin, işçi sınıfı hareketinin burjuvaziden ideolojik ve örgütsel olarak kopamadığı bir durumda eski iktisadi ve ideolojik yapıların tasfiyesi son derece sancılı bir hal alır.*

26) *Demokratik devrim bir olanak veya zorunluluk, veyahut bir öngörü değil, kesinlikle bir zaafıdır.*

27) Her pratik teorik olana, her somut soyut olana, her tekil genel olana şu veya bu şekilde bir katkıdır. Burjuvazinin ilericiliğini ve herhangi bir devrimci dinamik taşıyabilme özelliğini yitirmesi ve bunu diyelim ki 1917 yılı içerisinde Rusya'da çok açık ve net bir biçimde yaşaması, genele, soyut olana ve sosyalist teoriye neden bir katkı olarak görülmüyor da, mutlaka aynı evreler içerisinde yeniden yaşanması gereken bir süreç olarak değerlendiriliyor? *1917 yılı ile birlikte, bir devrimci demokratik diktatörlüğün, ya da demokratik devrim perspektifinin program anlamında benimsenmesi çağdışıdır.*

28) Kapitalizmin Marx tarafından yapılan analizlerinde, artı-değerin gerek bir kategori olarak varlığı, gerekse gerçekleşmesi, ortalama emek süresi, fiyatın oluşumu gibi temel süreçler, üretimin toplumsallaşması olgusu ile beraber ve onun bizzat bir parçası olarak değerlendirilmiş, sistemin bir bütün olarak işlediği ortaya çıkmıştır. Daha sonra Lenin tarafından geliştirilen eşitsiz gelişim yasası, bu bütünselliğin sistem içi eşitsizliklerle nasıl beraber durabildiğini göstermiştir. *Sistemin verili bir ülkede, parçaların eşitsizliğine rağmen bir bütünlüğe sahip olduğu marksizmin bilimsel kazanımlarından birisidir. Sosyalist devrim perspektifi bu bütünlüğün can damarına yönelirken, demokratik devrim perspektiflerinde kısmi, parçalar üzerinde yoğunlaşan kesik ve tevekkülcü bir eğilim hakimdir.*

29) Herhangi bir kapitalist ülkede, devrimci durum, eğer devrimci durumdan tüm ülkeyi saran bir kriz olmaksızın var olabilecek bir şey olarak söz etmiyorsak, ağırlıklı olarak büyük burjuvazinin ve büyük ölçüde sanayi kapitalizminin yeniden üretim sirkülasyonundaki aksamalardan kaynaklanan bir bunalım sonucu çıkar. *Demokratik devrim perspektifleri, bizzat bu bunalım kaynağına*

yönelmedikleri oranda devrimci krizin hakkını vermeyen stratejilerdir; eksiktirler...

30) *Sosyalist devrim teorik olarak evrensel bir stratejidir. Ancak ideolojik ve siyasal olarak bu teorik evrenselliğin her zaman yaşanabileceği söylenemez. Arızı, eksik ve zaafly devrim süreçleri yaşanmaya devam edebilir.*

31) *Sosyalist hareket hiçbir zaman programına arızı olanı, eksik olanı, zaafly olanı koyamaz.*

32) *“Kanatlarını çırpacaksın ama hiç uçamayacaksın”. Bu Arife de Bersyenev tarafından Şubin’e söylenmiştir. Türkiye’de sosyalist devrim perspektifini savunanlar şimdiye kadar hep kanat çırpın ama uçmamaya mahkum olanlar gibi değerlendirildi. Türkiye’de uçacak olan varsa bu sosyalist devrim perspektifi olacaktır. Kanatları çırpmadan uçmak mümkün değildir.*

Solda Kimlik Aranışı '61-71^{*}

METİN ÇULHAOĞLU

Bir geminin ayrıldığı limanı geride bırakıp yavaş yavaş gözden yitirmesi gibi, 1961-71 dönemi de giderek geçmişe gömülüyor. Aramızda, o yılları yaşayan pek çok kişi var, olaylar belleklerde tazeliğini koruyor. Ancak henüz doyurucu bir değerlendirmeye tabi tutamadık bu ilginç dönemi. Malum, akademisyen kesimden ciddi katkı gelmesi artık pek mümkün değil. İş siyasal diriliklerini koruyanların, güncel hedefler ışığında geriye dönüp yapacakları değerlendirmelere kalıyor.

Kimileri 61-71 dönemini kapatılması gerekli bir eski defter olarak değerlendiriyor. Bugünkü siyasal konumları ve perspektifleri açısından, bu tutumları kuşkusuz anlaşılır nedenlere sahip. Bu noktada sorulabilir: 61-71 döneminin ayrıntılarıyla incelenmesi gerçekten de gerekli mi? Yoksa, herkesin kendi hesabına gerekli dersleri çıkardığı, bu anlamda işi biten ve artık kapatılması gereken bir dönem midir söz konusu olan?

Bir bütün olarak Türkiye sosyalist hareketinin gerçek "take-off"unu bu dönemde yaşadığına inanıyorum. *Gelenek*'te hep yine liyoruz, bunu söylemek, 1961 öncesini tamamen yok saymak anlamına gelmiyor. Hiçbir uçak, durup dururken "take-off"a geçemez. Bir "önce" olması, kalkışı hazırlayan bir sürecin yaşanması gerekiyor. 61-71 döneminin önemi de kendinden önceki 40 yıl ile kendisi arasında köklü kopuş denemelerinin yaşanmasından

* *Celenek*'in Şubat 1988 tarihli 15. sayısında yayımlanmıştır.

kaynaklanıyor. Bu açıdan bakıldığında 61-71, öncesi de olan bir başlangıçtır. Bundan da önemlisi, 61-71'in tarihsel miadı bugünün bilinciyle henüz çizilemeyen ve bu anlamda "sonu gelmemiş" bir dönem oluşudur. Özgünlük de buradadır: Kendinden önceki yıllara karşın bir başlangıç olmak ve içerdiği dinamiklerin tam tamına şekillenememesi anlamında bir bitmemişlik...

61-71'in hakkının böyle bir yazı çerçevesinde verilemeyeceğini elbette biliyorum. Yazıda, özel olarak kimlik ve strateji arayışları çerçevesinde 61-71'in harekete geçirdiği dinamikleri ele almak istiyorum. Söz konusu dönemin ünlü Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim tartışmalarının, bu yazının dar sınırları içinde bile yeni bir anlayışla ele alınabileceğini sanıyorum.

Milli demokratik devrim (MDD)-Sosyalist devrim (SD) tartışmalarının önemi neredeydi?

Bu başlangıç döneminde Türkiye sosyalist hareketinin adeta bir kıyafet balosu yaşadığını bugün söyleyebiliyorum. Yeni öğrenmenin, bilimsel sosyalizmin temel metinleri ile yeni yeni tanışmanın heves ve coşkularını içeren bu balodan görüntüler aktarmaya çalışacağım.

Düş gücünüzü zorlayıp sol literatürün önemli kimi yapıtlarının birer "kostüm" durumuna getirildiğini düşünün. Örneğin *İki Taktik*'in, *Devlet ve İhtilal*'in, *Teori ve Pratik*'in, *Sol Komünizm*'in vb. birer kıyafet olarak da "somutlanabildiklerini" varsayın. İşte, insanların bunları giyip aralarında atıştıkları bir balo... Ne var ki, hiçbir elbise giyenin üzerine oturmuyor. Başkasının kılığındaki iğretiliği tefe koyan, kendi kılığındaki komikliğin farkında değil. Diyelim dört dörtlük bir kemalist, üzerinde sırtan bir *Teori ve Pratik* kılığı ile görüldüğü baloda, örgüt anlayışından bütünüyle bihaber olduğu halde *İki Taktik* giyinmiş bir başkasını dalgaya alıyor, vb. vb...

Yukarıdaki tuhaflık, bir ilk heves sonucu olarak anlayışla karşılanabilir. Ancak, doğal sayılamayacak, en azından ciddi yanıt gerektiren sorular da çıkıyor ortaya. Bunlardan biri şu:

Geçmişten gelen, bilimsel sosyalist teori ve örgütlenmeyi temsil eden eski kadrolar bu kıyafet balosunda hiç mi etkili olmadılar? Ortalığa bir çeki düzen vermekten büsbütün aciz mi kaldılar? Hikmet Kıvılcımlı, Behice Boran, M. Ali Aybar, Sadun Aren, Mihri Belli, Reşat Fuat Baraner (1968'de öldü), Şevki Akşit ve diğerleri, tam tamına ne yapıyor, neyi hedefliyorlardı?

Bu sorular, bizi doğrudan doğruya 61-71 döneminin en başlarındaki ortama, bu ortamda oluşmaya başlayan dinamiklere götürür. 71'e doğru strateji tartışmalarına dönüşüp yaratıcılarının ve temsilcilerinin bir bölümünün aşılmasıyla sonuçlanarak bu dinamiklerin sergilenmesi, soruların da yanıtını oluşturacaktır.

Kimsenin öznel niyetlerini, daha derinlerdeki düşüncelerini tam tamına bilmek mümkün değil. Ancak geriye dönüp bakıldığında, eldeki kimi verilerin ışığında, 61-71 dönemi başlarına ilişkin olarak şunu söylemek mümkün görünüyor: TİP ile, Türkiye sosyalist hareketinde, 40 yıllık bir gelenekten, onun kadrolarından ve temel rotasından ciddi bir kopuş denemesine girilmiştir. Aybar, Boran ve Aren'in, böyle bir kopuş konusunda başlarda büyük ölçüde aynı fikirde olduklarına inanıyorum.

Özellikle ve önemle altını çizmek istiyorum: 1960 öncesinden gelen marksist aydınların bir bölümü, TİP aracılığı ile, TKP'nin 40 yıllık kesikli çizgisinde ve bu çizginin kimi kadrolarından ciddi bir kopma ve ayrışma istiyor. Önemli olan, bu istemi tek başına TKP'nin likide olmuş konumuna bağlamamak, soruna basit bir örgüt ikameciliği anlayışı içinde yaklaşmamaktır. Kanımca marksist aydınların TİP'te denemek istedikleri, eski kadroları ile her an yeniden canlanabilecek bir ekolü, hem örgütsel hem de ideolojik olarak gömmektir. Doğru, yanlış. Haklı, haksız. Bunlar tartışılabilir. Üstelik tartışılmalıdır da...

İlk Kapanmalar ve İlk Kalkış Noktaları

Sağlıklı bir tartışma için 61-71 dönemi başlarının dünya ve Türkiye'sine kısaca göz atmak gerekiyor. Soğuk Savaş yılları, ilerici hareketin gündemine en çok, tepkici, anti-emperyalist, milliyetçi yönelimli üçüncü dünya ülkelerini ve onların yol arayışlarını sokuyor. Başka ve daha açık bir deyişle, bu dönemin verdiği dış görünüm şu oluyor: Dünyada artık radikalizmin ateşini özellikle Asya ve Afrika'nın "üçüncü yolcular"ı körüklemektedir. Cezayir ile Mısır, Bağlantısızlar Hareketi vb., Türkiye'yi de yakından ilgilendiren örnekleri oluşturuyor. 27 Mayıs darbesi ve hemen ardından gelen hareketlenmeler, Türkiye'nin arayışlarını dünya solunun o anki gündemi ile daha çok çakıştırıyor. Sonuç olarak da en önemlisi: Türkiye'de eski marksistlerin kemalizmi, kemalistlerin de marksizmi ilk kez ya da yeniden keşfetmeleri ile, 61-71 dönemine damga vuracak nicelikli ama şekilsiz bir blok ortaya çıkıyor.

Avcıoğlu'nun marksizmi yeni yeni, Mihri Belli ve çevresinin ise kemalizmi bir kez daha keşfetmelerinde ileri adımlar atıldıkça, geçmişte hep kesintiye uğramış bir çizgi yeniden şekillenmeye başlıyor. Gerçekte Avcıoğlu'nun TKP ile hiç ilgisi olmamıştır. Belli de, içinden geldiği TKP'nin o an için dışındadır. Ancak bunlar bir yerden sonra önemini yitiriyor. Avcıoğlu ile Belli'nin 61'le birlikte ayrı ayrı başlattıkları, ideolojik özü açısından, tam tamına geleneksel TKP'ciliktir.*

Bu gelişime oldukça ciddi tepkiler doğuyor.

Yalçın Küçük, "*Milli Demokratik Devrim'in Sosyalist Devrim te-zine bir karşı sav olarak ortaya çıktığı*" görüşünde.¹ Buna katılmıyorum. Daha doğrusu, tersini düşünüyorum: Önce marksist aydınların TİP'te başlattıkları kimi vurgulamalar, sonra da yavaş yavaş sosyalist devrim görüşünün şekillenmesi, gerçek TKP ekolüne ve onun özdeki MDD'ciliğine bir tepkinin ürünüdür. İşin aslına dikkatlice bakıldığında, 61-71 döneminde uluslararası planda üvey evlat muamelesi gören TİP'tir ve onun çizgisidir. Eski tüfeklikten gelme kişisel sürtüşmeler dışında, Belli'nin çizgisi ile Avcıoğlu'nun Yön'deki konumu, uluslararası planda baş köşeyi alan programla daha çok örtüşmektedir. En açık deyişle, 61'de TİP'in çizmeye çalıştığı rota bazı açılardan daha "ortodoks", ne ki o dönemde "bilim merkezleri"nin aralarına Türkiye'yi de katarak bir bölük ülke için belirlediği perspektifin dışındadır.

Toparlarken yineliyorum. 61'le birlikte, dünyadaki gelişmelerin ışığında, Türkiye'de en güçlü "el"e sahip olan, kemalizmin ayrışması sonucu düşünce tortularıyla marksizme yönelenler ile 27 Mayıs'ın etkisiyle kemalizm ilgileri depreşen marksistlerin oluşturduğu bloktur. 61'den sonra kısa bir dönem dışında TİP, kimi kadroları bu blokun üyeleri gibi görünse de, bir siyasi örgüt olarak hep ikinci planda kalmıştır.

Geçmiş olan sınırlı sayıda marksist aydın, TİP'e yukarıda sözü edilen güçlü blokun dışında bir yön ve içerik kazandırmayı denedi. İşin başını teorik planda tam bir birlik oluşturmayan, ancak önemli asgari müştereklere sahip oldukları anlaşılan Aybar, Boran

* Belli'nin Yön'de yazılarının çıkması dışında, Avcıoğlu ve Belli arasında bir eşgüdüm olduğu hiç söylenmiyor. Muhtemelen yoktur. Avcıoğlu'nun Yöncülüğü ile Belli'nin MDD'ciliği arasındaki ilişkiler için bkz.: Aydın Giritli, "Türkiye'de Devrimci Demokrasi", *Gelenek* 8, özellikle s. 63-70.

¹ Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler III*, Tekin yay. İstanbul, 1986, s. 281.

ve Aren'in birlikte çektikleri açıktır. Bu birlikteliğin kimi ilginç görüntülerinden söz etmek istiyorum.

1961-68 arasında Aybar-Boran-Aren çizgisinin teorik konumunu ve bu konumun geleneksel-kemalist bloktan farklılığını birkaç ölçüt yardımıyla incelemek mümkün. Önce "uluslararası boyut" ya da enternasyonalizm yorumu üzerinde duracağım. Burada hemen belirtmek gerekir ki 1960'ların başında Türkiye'de dünya sosyalist sitemini ideolojik planda kılavuz alan, pratik faaliyetlerinde bunu gözetken oturmuş bir yapılanma yoktur. Bu veriden şöyle bir sonuç çıkartmak mümkün: TİP çizgisinin enternasyonalizm konusunda başlarda sergileme eğiliminde olduğu ve az sonra değineceğim çıkış, mevcut bir kadrolaşmayı ya da yapıyı değil, bir geçmişi, bir zihniyeti ve onun olası güncel tezahürlerini hedef almaktadır. Bu dönemde ne Belli ne de Kıvılcımlı, bu anlamdaki bir enternasyonalizmin bağnaz savunucuları değildir.

TİP'in enternasyonalizm yorumuna ilişkin, deyim yerindeyse "peşin deklarasyonu" net biçimde Boran'ın 1968 yılında yayımlanan bir çalışmasında bulunabilir. Birlikte hazırlanmasa bile, bu çalışmanın Aybar'dan ciddi bir itiraz almadığı söyleniyor. Boran, bu çalışmasında uluslararası soruna şöyle bakıyor:

"(...) bir ülkede sosyalizmin kurulması ve kapitalist dünyada sosyalist düzenin biricik kalesi veya köprübaşı olarak bütün öbür ülkeler partilerinin o ülkeyi destekleme politikası ve bu politikanın uygulama şekli olarak Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin liderliği (aslında yönetimi) altında öbür ülkeler partilerinin sıkı bir disiplin içinde örgütlenmesi, komünist partilerini kendi toplumlarından az çok kopmuş, kendi toplumlarına yabancılaşmış hale getirmiştir. Sovyetler Birliği açısından izlenmesi gerekli görülen politika ile komünist partilerin kendi ülkelerinin şartları açısından izlemeleri gereken politika zaman zaman birbiriyi çelişir durumlara düşmüştür."²

Daha sonraki yılların Boran'ı bu değerlendirmesine ne demiştir bilemiyorum. Ancak kişisel olarak Boran'ın bu değerlendirmesine büyük ölçüde katılıyorum. Bu, dünya sosyalist hareketinin geçmişte yaşadığı ve geçmişe gömülmesi gereken bir sorundur. Boran'ın değerlendirmesinde öfkeli bir isyan değil, serinkanlı ama

² Behice Boran, Türkiye ve Sosyalizm Sorunları, Gün yay., İstanbul, 1968, s. 118-119.

kararlı bir kayıt düşme vardır. Önemli bulduğum noktayı yineliyorum: 60'larda Türkiye'de Boran'ın iftira ettiği türden bir enter-nasyonalizm anlayışının savunuculuğunu üstlenen kimse yoktur. O halde Boran'ın değerlendirmesi, belirli bir yapılanmayı hedef alan polemik amaçlı bir çıkış değil, geçmişle bir hesaplama giri-şimi, deyim yerindeyse belli bir alanda özgüven egzersizidir.'

TİP'in 60'lar başındaki kimlik aranışı, farklı ve önemli alanları kapsıyor. Daha önce de değindim. Çeşitli uluslararası olayların ve 27 Mayıs hareketinin etkileriyle uluslararası planda Türkiye için "zinde güçler"e, Yön'e ya da yeni Kadroculuk türü çıkışları itibar tanınmışsa, TİP'in ideolojik çizgisini oluşturanlar buna karşı da direnebilmiş, kimlik aranışını bu olumsuz koşullarda da sürdürebilmiştir.

Marksizmi arayan ancak bir geleneğin temsilciliği konusunda iddiasız Avcıoğlu ile geçmişi kimseyle paylaşmayacak ölçüde sahiplenilen Belli ve Kıvılcımlı'nınkilere kıyasla, TİP'in "zinde güçler"e ilişkin çözümlemeleri belki daha sakın, ama daha ger-çekçi, daha sınıfsaldır. Günümüzün modası içinde yönelebilecek itirazları biliyorum: "*Evet, cuntacılıktı ama en azından ihtilalcilik-ti, vb., vb.*"... Yazının kapsamı çok farklı. Bu tür itirazlara karşı, yalnızca şunları hatırlatmakla yetiniyorum: Günümüz koşulların-da ihtilalcilik ve Jakobenlik, ancak işçi sınıfı devrimciliği ile, sos-yalizm ile gerçekleşebiliyor. Dünün Jakobenizmi için özgüven, kadro ve yakın hedeflere ilişkin program yeterli oluyordu. Bugün yetmiyor. Bugünün Jakobenizmi mutlaka sınıfa güven, örgüt ve sosyalist hedefler gerektiriyor...

Yeniden "zinde güçler"e ve Boran'a dönüyorum. Boran, dö-ne-minin modası cuntacılığa ilişkin olarak 1963 yılında şunları yazı-yordu:

* M. Ali Aybar, Çekoslovakya sorununa ilişkin olarak tartışmaların kısıldığı bir sırada şunları söylüyor: "*Milli Mücadelenin sosyalist mücadeleden önce yürütülmesi gerektiğini bir zorunlulukmuş gibi söyleyenler var. Sosyalist literatüre bakılırsa bunların söylediklerine rastlanır, bizim söylediklerimize ise pek rastlanmaz.*" (1968 Ankara İl Kongresi Konuşması, *Ant* dergisinden aktaran Aılan Sayılğan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, Hareket yay., İstanbul, 1972, s. 465.) Aybar burada, Çekoslovakya konusundaki tutumunu da, strateji konusundaki özgünlük ile aynı potada eritmek istiyor. TİP önderlerinin, çizdikleri stratejinin "uluslararası merkez"lerde yazılıp çizilenlerle uyuşmadığını bildikleri ve bundan da pek gıcınmadıkları anlaşılıyor.

"Kestirme yol taraftarlarına göre, bir kere iktidar ele geçirildikten sonra halk yararına işler görerek halkın desteği kazanılır, iktidar halka dayandırılmış olur (...). İyi niyetli, namuslu, bilgili, vatansever aydın bir kadronun işbaşına geçtiğini bir an için varsayalım. Böyle bir kadro kendi kuvvetiyle iktidarı alamayacağına göre, iktidarı kuvvete dayanarak ele alanlar bu kadroyu işbaşına çağıracaklar demektir. İlk soru, çağırırlar mı? Çağırımları sadece bir ihtimal, zorunluluk değildir. Çağrılar tam yetki verirler mi? Verseler, gerçek kuvveti elinde tutanlar her an müdahale etmek imkanına sahip değiller midir? İktidar bütün rizikoları göze alarak ele geçirmeyi başaran kuvvetlerin elbette kendilerine göre görüşleri, tutumları olacaktır." ³

1963 yılına ait bu yaklaşım, Avcıoğlu'nun, Belli'nin, Kıvılcımlı'nın ve daha sonra MHP'yi oluşturacak eski MBK'cılarını bile "radikalizm" adına yaldızlayan kimi yabancı akademisyenlerin düşüncelerinden daha gerçekçidir. Boran'ın eleştiri ve sorgulamalarının muhatabı bir model olarak bu konuda oldukça kafa yormuşa benzeyen Kıvılcımlı'nın düşüncelerini görmek yararlı olabilir.

Kıvılcımlı'nın modelinde iktidarı alan "zinde güçler" mutlaka bir yerlere dayanma gereğini duyacaklardır. Çözüm, aynı zinde güçlerin bu dayanak ararışında başka yerlere değil de, Kıvılcımlı'nın görüşlerine itibar etmeleridir. Kesinlikle abartmıyorum. 27 Mayıs'la, bir fırsat kaçırılmıştır:

"Ulu görevliler eğer Türk milletini önlerinde yuvarlak bir bilmece bulmaca gibi görmeyip de, oradaki sosyal sınıf münasebetlerini olduğu gibi kavrayabilselerdi: tutacakları yanı daha ilk adımı atarken bilirler ve o yana yönelirlerdi." ⁴

Burada sözü edilen "ulu görevliler" 27 Mayıs darbesini gerçekleştirenlerdir.

Kıvılcımlı, çok daha açığını, 27 Mayıs'ın hemen sonrasındaki ortamı ele alarak yazmaktadır.

"Şimdi ne yapılacaktır? İktidara gelmek değil, orada tutunabilmek için, Finans-Kapital'in 7 bin yıldır turşuya çevrilmiş Şark küçük burjuva yığınlarını esrarkeş durumuna soktuğunu unutmamak, yeni bir

³ Behice Boran, "Kestirme Yol Yoktur", Sosyal Adalet, 11; aktaran: Metin Toker, Solda ve Sağda Vuruşanlar, Akis yay., Ankara, 1971, s. 76.

⁴ Hikmet Kıvılcımlı, 27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi, Ant yay., İstanbul, 1970, s. 168.

sosyal sınıfa: Modern işçi sınıfımıza güvenerek, fırsat kollayan Büyük Burjuvaziye geniş halk yığınlarından tecrit etmek gerekti. Türkiye'de Finans-Kapitalin yaydığı afyonkeşlikten milleti uyuracak Program ve Tüzük 1954 yılından beri, Teorik Gerekçesi ve Pratik davranışlarıyla hazırdu: Vatan Partisi, hemen yapılabilecek işi, 27 Mayıs'ın ertesinde MBK'ne Birinci Açık Mektubu ile sundu. 10 Temmuz'da daha geniş ikinci mektup ve Gerekçe-program Tüzük ile, tekliflerini belirtti. MBK'nde 'Rezonans' görölmedi." ⁵

MDD'ci blok içinde çeşitli yönlerden bilimsel sosyalizme en yakın görünen, Lenin'den ve leninizmden haberi olan Kıvılcımlı'nın bu yazdıklarıyla, 1961-71 döneminin tümünde, ama en ağırlıklı olarak 61-69 kesitinde egemen olan tema budur: Sol cunta... Kavramlara ilişkin olarak titizlik gerektiğinin farkındayım. Cuntacılık ile geniş anlamda MDD'cilik, sürekli bir özdeşlik içinde olmamışlardır; zamandaş da değillerdir. Çakışan ve iç içe geçen pek çok yön taşımakla birlikte Türkiye solunun elinde belirli nüanslara da kavuşturulmuşlardır. 61-71 döneminin ilk evresindeki MDD'cilik neredeyse tam bir cuntacılıktır. Bu dönemin cuntacı MDD'si ikinci evrede işçi sınıfının öncülüğünden söz edebilen, örgüt diyebilen ve büyük ölçüde "Halk savaşı"nda karar kılan başka kardeşler de buluyor. Ve çoğunlukla iyi geçiniyorlar.

Buraya dek söylenenlerde dikkatinizi çekti mi, bilmiyorum: MDD blokunun örgüt kavramına ve pratiğine ilişkin hemen hiçbir şey söylenmedi... Gerçekten de ortada ciddi bir örgüt anlayışı olduğundan söz etmek mümkün görünmüyor. Öyle sanıyorum ki, özgün MDD modelinde, daha açığı 61-68 MDD'ciliğinde örgüt olması pek gerekmiyor. Kıvılcımlı, her şeye karşın zaman zaman bunun önemli bir eksiklik olduğunu belirtme gereğini duyuyor. 61-71 tartışmaları sözünü ettiğim kıyafet balosunu bu yönüyle daha da çok andırıyor: Örgütten büsbütün bihaber olanlar *İki Taktik* ile TİP'e teori şovu yaparken zavallı TİP de bilimsel sosyalizmin içerdiği radikalizmin hakkını yeterince vermeden rakiplerini *Sol Komünizm* kılığında yıldırmaya çalışıyor.

Ancak cuntacılığın da MDD'ciliğin de, bunca insanı topladıktan sonra uzun süre örgütsüz kalması çok güç. Cuntacılık ve MDD'ciliğin aradıkları örgüt adına TİP'e kapılanmaları ya da alternatif bir partileşmeye gitmeleri tehlikeleri karşısında TİP ön-

⁵ Hikmet Kıvılcımlı, a.g.y., s. 299.

derleri ellerindeki kuruluş avantajını iyi kullanıp işçi sınıfı ile daha sıkı ilişki kurmayı öne çıkarıyorlar. TİP'in MDD karşısındaki bu kozu, kimi yararların yanı sıra oldukça ağır bir maliyet de getirmiştir. MDD'ye karşı üstünlük adına, partinin oportünist sendikacılar ile emekçi kökenli oldukları ileri sürülen omurgasız kişilerin kapalı av alanı haline gelmesine ramak kalmıştır.

Bu noktanın üzerinde biraz durmak mümkün. Bir yandan pusuda bekleyen MDD'ciler, öte yanda dayanılması gereken işçi sınıfı adına özellikle tüzükteki ünlü 53. maddeye dayanarak partiye popülist bir hava vermeye çalışan kesimler. Arada ise TİP ile Türkiye sosyalist hareketinin yeni bir kimlik kazanmasına çalıştıklarına inanan marksist aydınlar... Ne yapabilirlerdi, ne yaptılar?

Bu sorunun yanıtında, devreye gene Boran'ı sokmak mümkün. 61-71 döneminde Boran'ın üstlendiği işlevler ve bu işlevleri görme biçimi, 40 yıllık gelenekten, onun tortu ve hastalıklarından kopmakta kararlı olduğunu sergiliyor. Ayrıca, bu konudaki en önemli ve ağır teorik misyonların bizzat kendisine düştüğü seziliyor. Ne var ki, "zinde güçler" konusunda gerçekçi bir tutum sergileyen Boran, TİP'in sınıfsal açıdan özel yerini anlatırken teorinin

* Baştan bu yana vurgulamaya çalışıyorum. TİP'te sözünü ettiğim kimlik ararında üç önemli isim, Aybar, Boran ve Aren'dir. 61-71 döneminin başlarında, aralarında buldukları çok önemli, hatta Türkiye sosyalist hareketi açısından "tarihi" aşgari müştereklere karşın, gene de farklılaşmalar gösteriyorlar. Türkiye'de yeni işler denemek isteyen, Türkiye toplumuna ilişkin olarak yeni çözümlere gitmek isteyen ve eski bir geleneği yeni bir biçimde canlandırmak isteyen üç Marksist arasındaki ortak nokta "yeni"liktir. Ama bunun dışında çok farklı insanlardır. İlk tasfiyelerde parti dışında MDD'cilerle ilişkisi olduğu için ihracı istenen genç bir TİP'linin savunmasında şu satırlar yer alıyor: "Onlar benim arkadaşlarımdır. Acaba Sayın Aybar'ın sonuna dek beraber yürüyeceği, benim burada dediğim gibi ağzını doldura doldura ARKADAŞ diyebileceği bir kişi var mı?" (R. Nuri İleri, TİP'te Oportünist Merkezîyetçilik, Yalçın yay., İstanbul, 1987, s. 499.) Çok güzel anlatılmış. Aybar, tam tamına yalnız, bu nedenle de vesveseli, aynı nedenle de tüm "taban" retoriğine karşın ceberrut bir kişidir. 1968'de en yakınlarına bile danışmadan kimi konularda bayrak açması, gerçekte yalnızlığının sonucudur. Aybar'la birlikte Boran'ı da yakından tanıyan İleri, Boran'ın "İdeolojik açıdan ihraç edilen 13'lere yakın olması gerektiği" (a.g.y., s. 578) üzerinde duruyor ki, buna katılmıyorum. Daha doğrusu, Boran da bir "gelenek" temsilcisidir ve bu anlamda topun ağzındakilerle aynı konumdadır. Ancak MDD konusunda Boran baştan beri oldukça kararlı ve ödünsüz bir tutum sergilemiştir.

sınırlarını zorlamaya başlıyor. Gene 68 yılında yapılan şu çözümlemenin titizlikle değerlendirilmesi gerektiğini sanıyorum:

"(Batıda) önce sınıf ayrımları üzerinde kesinlikle durulmuş, sanayi işçileri sınıf temel alınmış, sonra bu sınıfın müttefiki ve yardımcıları olarak öbür sınıflar üzerinde durularak bir cephe birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de ise sosyalist hareket işçi ve emekçi sınıfların bileşik hareketi olarak gelişmektedir."⁶

Cuntacılıkla MDD'ciliğin işçi sınıfını boşlayan tavrına karşın, Boran'ın yukarıdaki çözümlemesinin de sosyalizmi hem ideolojik hem de örgütsel planda sulandırma tehlikesine kapı açtığı söylenmelidir. Nitekim berberin, bakkalın vb. proleter sayılarak tüzükteki kimi maddelerden yararlanmaları (sözgelimi kendi arabası ile taksicilik yapanlar da Türkiye koşullarına göre proleter sayılıyordu) böyle bir sulandırmanın sonuçlarıdır. 61-71 dönemi TİP'i, proletaryanın dünya görüşü, sürekli olarak beslenip geliştirilen bir ideoloji olarak sosyalizm ile, en geniş emekçi kesimlerin verili koşullardaki subjektif düş ve hedeflerinin siyasal ifadesi olan bir sosyalizm arasındaki farka yeterince eğilmemiş, hatta ikisi arasındaki bir bulanıklıkta yarar görmüştür. Bu anlayış sosyalizm açısından TİP'in ve daha sonraki Sosyalist Devrim görüşünün en zayıf noktasıdır. MDD'nin sosyalizm hedefini ertelemek için, sosyalizmi her dönemde ancak ve ancak işçi sınıfının kendine özgü hedefi gösterme anlayışı karşısında TİP, sosyalizmi bu kez neredeyse herkesin malı yaparak sağlam konuma sahip olacağını sanmıştır.

Bölümü kapatırken son olarak söyleyeceğim şu: TİP'in kopuş denemesi, belirli insanları ve aralarındaki ilişkileri de kapsamak-

⁶ Behice Boran, Türkiye ve Sosyalizm..., a.g.y., s. 69.

* Aybar, TİP'in 1968 yılı Kasım'ındaki 3. Büyük Kongresinde yaptığı konuşmada şunları söylemektedir: "Temel çelişki olan emek-sermaye çelişkisi, toplumlara göre türlü biçimler alabiliyor. Mesela Türkiye'de bu çelişkinin kutupları: Bir tarafta Amerikan emperyalizmi, milletlerarası kapital, onun aracısı olan sınıflar, kompradorlar, ağalar, bürokratlar, toprak ağaları, öte tarafta işçi sınıfı, topraksız köylüler, az topraklı köylüler, zanaatkarlar, küçük esnaflar, şu ya da bu şartlar altında geniş anlamda emekçi sınıfların heyeti mecmuası..." (Bkz: Sayılğan, a.g.y., s. 494.) "Temel çelişki olan emek-sermaye çelişkisinin toplumlara göre türlü biçimler alışı" kuşkusuz çok doğrudur. Ancak bu temel çelişkinin Türkiye'de Aybar'ın sözünü ettiği "biçimi" aldığını söylemek mümkün değildir.

tadır. Yaşı elverişli olanların bu konuda çok şey bildiklerini biliyorum. Kendi yargımı en başta dile getirmek istiyorum: Belirli bir ağırlığı olmakla birlikte, TİP'in denediği kopuşu "Baştımar'ın ekibi, Belli ve arkadaşlarına karşı" parolasına indirgemek büyük bir yanıltır. Hiç kimsenin, salt Belli'ye karşı çıkmak için bu kadar ağır ve riskli teorik aranırlar içine gireceğini sanmıyorum.

İkincisi, zaman zaman çirkinlikler de gündeme gelse, kopuş girişimlerinde, egemen sınıflardan icazet arayan bir jurnalciliğe ve anti-komünizme bilinçli olarak başvurulduğu söylenemez. Aybar'ın 1966 yılında bir il kongresine gönderdiği mesajda TİP'in gelenek konusundaki tutumu kanımca açık seçik ve dengeli biçimde sergilenmektedir. Aybar bu mesajda partiyi farklı yönlerle çekebilecek çabalara değindikten sonra ekliyor:

"Bütün bu çabalar partimizin bizden önceki Sosyalist kuruluşlar karşısındaki bağımsız varlığı ile bağdaştırılmayacak bir manzara göstermektedir. Gerçekten biz bu kuruluşların başka şartlar altında göstermiş oldukları faaliyetleri, başarı ve başarısızlıkları ile maziye mal olmuş sayarız; ve herhalde maziye mal olmuş bu hareketlerin partimiz içinde yeniden denenmesi teşebbüslerine izin vermeyiz, müsamaha etmeyiz." ⁷

Aybar da söylemiş olsa, o dönemin bu sözlerinde anti-komünizm, jurnalcılık ya da geçmişe yönelik bir inkarcılık yoktur sanıyorum. Gerçekte sorun, hep değindin, bir yeni başlangıç deneme sorunudur. Sorun, birtakım tortulardan, ayakbağlarından, hatta giderek geçmişteki vıdıvıdılardan kurtulma sorunudur. Kimi marksistler bunu denemek istemişlerdir.

Yeniden soralım: Ne ölçüde başarılı olmuşlardır?

⁷ R. Nuri İleri, TİP'te Oportünist Merkezîyetçilik, Yalçın yay., İstanbul, 1987, s. 68.

* Eski defterler konusunda 1968 yılında Ant dergisi sayfalarında ilginç bir kapışmaya tanık olunmuştur. Bu kapışmada yazılanlar tümüyle okunduğunda, geçmişin tartışmalarını 61 sonrasında taşımamakta gösterilen titizliğe hak vermemek düşünülemez. Kendi hesabıma açık açık söylüyorum: 61-71 döneminde her ikisinden de tek sözcük yararlanmadığım, kimsenin yararlandığına da inanmadığım bir Belli ile bir Baştımar arasındaki kavgada *kimin haklı olduğuyla* hiç ilgilenmedim. Ant'taki kapışmadan A. Dino'nun sözlerini aktarıyorum: "Bu satırları yazarken dileğim eski defterleri karıştırmak değil; istediğim, eski günlerden gelme bulaşıcı hastalığı genç kuşaklara sıçratma denemelerine engel olmaktan ibaret." (Sayılğan, a.g.y., s. 451.)

Genel Bir Değerlendirme

61-71 dönemini kendi içinde iki evreye ayırmak mümkün. Tarihler çok önemli değil. Ancak, 61-68 denebilecek ilk evrede “kopuş” temasının daha ağır bastığı söylenebilir. Çalışmanın başlarında söze edilen, 61-71’in hem bir süreklilik hem de çok belirgin bir kopuş içermesi saptamasını, kimi tekrarları göze alarak, biraz daha açmak istiyorum.

61-71 döneminin ilk evresinde, dışa yansıyan her ne kadar strateji tartışmaları ise de, gerçekte cereyan eden, Türkiye solunun kendine ilk kez ciddi biçimde kimlik aramasıdır. Solun kimliğini, iktidarı ve iktidara giden yolları arayarak bulması, doğal bir süreçtir. Strateji aranışları, özdeki kimlik aranışının bir yansımasıdır. Şimdi, yeniden ve daha derli toplu düşünülebilir: Bu aranışta Türkiye solunun doğal ortamını neler belirledi?

Önce örgütsel anlamda likide olmuş ama gene de kimi kadroları ayakta kalabilen, 40 yıllık geçmişi kemalizmin gerçek anlamda dışına hiç düşmemiş ama deyim yerindeyse “içine” çok düşmüş bir sosyalist hareket. Ek olarak: Darlığın getirdiği kaçınılmaz sürüşmeler ve kadro örselenmeleri. Sonra, dünyada, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki durgunluğun karşısında, milliyetçi eğilimlerin ağır bastığı bir tür Asya-Afrika sosyalizminin egemenliği. Nihayet, 27 Mayıs ile kendisinin başka ülkelere, ordusunun da başka ordulara benzemediğini kanıtlamış sayılan bir Türkiye...

Böyle bir ortamda, örgütü ne denli likide, kadroları ne kadar örselenmiş olursu olsun, sol adına avantajlı olan, kemalistli solculuk ya da geleneksel TKP çizgisidir. Aynı ortam, marksist kalıntıların kemalizmi, ayrışmaya başlayan kemalistlerin de Kadroculuk sinmiş bir marksizmi yeniden keşfetmeleri açısından dört dörtlük uygun bir ortamdır. Sonuçta olan da budur. MDD mayası, 61-71 döneminin başında hazırdır, elverişli koşullara sahiptir.

Ancak, hep söylendiği gibi, tarihsel olaylar hiçbir zaman dümdüz bir çizgi izlemiyor. Eğer böyle olsaydı, bir baskı grubu olarak ya da örneğin Mihri Belli’nin denetiminde bir siyasal parti aracılığıyla eski tüfeklerin kemalist kadroları etkileme çabaları gidişi belirlerdi. Ne var ki, önce Türkiye’deki sendikal hareketin bir siyasal örgütlenme arayışına girmesi mevcut tabloya yeni ve farklı bir renk katıyor. Bu arayışın öyle kalması, Türkiye sosyalist hareketini doğrudan etkileyen bir boyut kazanmaması da mümkündü. Oysa orada kalmıyor; sosyalist aydınlar partiye davet ediliyorlar.

Böylece işçi sınıfı en resmi biçimde, sosyalist aydınların bir bölümünün gündemine giriveriyor. Bununla da bitmiyor. Belki de en önemlisi, davete icabet eden sosyalist aydınlar arasında, geleneksel çizgiye tepki duyan, bu çizginin ön plandaki kadrolarından uzakta, sınıfsal güçlere dayanmaya kararlı, teorik-pratik belirli kopuşları göze almaya niyetli insanlar etkili oluyor. Böyle olunca işlerin rengi değişiyor.

Bu insanların öznel konumları neydi? Özel dürtüleri var mıydı? Sosyalizm adına başlatıldıkları sürecin yüklerini kaldırabilecekler miydi? Bugün bu soruların bir bölümünü yanıtlamak mümkün. Tüm yanlışlarına, aralarından kimilerinin bugün bizim açımızdan “yıldızlar kadar uzakta” olmasına rağmen bu insanlar 61-71 TİP’ini tarihe kazıyarak aldıkları yükün altında ezilmediklerini göstermişlerdir. Çok açık söylemek gerek: Günümüz Türkiye’sinde sosyalizm adına en sağlıklı düşünce ve pratiklerin izi sürüldüğünde, kaynak olarak, 61-71 TİP’i ile açılan bir çağır bulunur.

61-71 döneminin önderleri, en başta, yalnız insanlardı. TİP’ten söz ediyorum. TİP’teki pek çok yanlışta bu yalnızlığın bilincine varılmasıyla baş gösteren güvensizlik ve vehim duyguları yol açmıştır. TİP’teki marksist aydınların bulmaya çalıştıkları yeni yolun, uluslararası hareketten alınabilecek hazır kalıpları yoktu. Klasik metinlere pek az başvurabildiler; pek çoğunun bu alanda yerleşik bir birikimi yoktu. Sonuçta “Türkiye’nin ayrılığı ya da kendine özgülüğü” motifini denediler. Aybar bu konuda çok hızlı gitti. Ötekiler, durmasını bildiler. Ancak, bugün çok rahat görülebiliyor, en büyük yardımcılar 61-71 döneminin sol akademisyenleri oldu. Böylece akademisyenler, Türkiye sosyalist hareketi açısından ilk ve sanıyorum son kez, oldukça olumlu bir rol oynadılar. Boşlukta denebilecek parti önderlerine gelen akademisyen desteği ile birlikte, 61-71 döneminin sonlarına doğru Sosyalist Devrim çizgisi daha net olarak şekillenmeye başladı.

TİP’teki kesim, en başlarda, kendi iradeleri dışında, “bonus” sayılabilecek bir şanstı da yararlandı. Bu, kopuş nesnesi olarak gördükleri bir geleneğin en gürültücü temsilcileri ile Avcıoğlu-Yön çizgisi arasındaki yakınlıklar ve çakışmalardı. O dönem Avcıoğlu-Yön odağının, marksizme, dostça da olsa dışarıdan ve kemalist bir mevziden bakan konumu ile marksizmin içinde olma iddiasındaki Mihri Belli MDD’ciliğinin çakışması. TİP’e güçlü silahlar sağlıyordu: Sınıf mücadelesine, işçi sınıfına ve işçi sınıfı-

nın örgütüne inanmak...

61-71 döneminin ilk evresinde TİP-Yön ilişkilerinde ilginç bir durum gözleniyordu. MDD'ci muhalefet, MDD'ci olarak nitelediği TİP programını doğru ve yeterli bulurken, Avcıoğlu'na göre aynı program geri ya da ılımlıdır.⁸ Bu durumda, marksizme ilişkin iddiaları sınırlı bir Avcıoğlu, bu düşünceyi kimselere bırakmayan Belli ve MDD çizgisinden daha radikal bir konuma yerleşiyordu!

Belli ve MDD'nin hesabı açıktı: Kısa vadede örgütü önemsemekle birlikte, uzun vadede TİP nasıl olsa kendilerine yar olacaktı ve yasal planda bu partiden yararlanacaklardı. Avcıoğlu'nun konumu ise, Yön çizgisine egemen olan Kadrocu eğilimle açıklanabilir:

Sosyalizme de evet; ama sınıf mücadelelerine, bu yolla gelen sosyalizme hayır...⁹ Açıklık burada: Sosyalizm, sınıf mücadeleleriyle değil de belirli bir gücün gene belirli bir programı uygulamasıyla geldiğine göre, sorun bu programı açık seçik yazmaktır. Yazılsın ki iktidarı alanlar hemen sağa sola yalpalamadan işe başlayabilsinler. Böylece elde hazır bulunup "bir gece ansızın" uygulamaya sokulabilecek bir program, elbette çok köklü yönler de içerecekti.

Tekrar da olsa, bu "değerlendirme" bölümünü kapatırken birkaç noktanın sorgulanması önem taşıyor.

1- Özellikle sonlara doğru belirginlik kazanan temalara karşın 61-71 döneminin özünü dar anlamıyla strateji tartışmaları değil, Türkiye sosyalist hareketinin kimlik arayışları oluşturmaktadır.

2- Bu sürece canlılık kazandırıp tartışmaları kızıştıran, sosyalist hareketteki kırk yıllık ideolojik çerçevenin dışına çıkan ve bu çerçeveye belirli tepkileri de içeren arayışların başlamasıdır.

3- Türkiye sosyalist hareketinde 61-71 dönemine gelindiğinde "doğal" ya da "geleneksel" olan MDD'ci çizgi ve onun varyantlarıdır. Tepki olan ve 61-71'le başlayan ise, işçi sınıfını karşı tarafın elinden koparıp almayı ve bu anlamda gerçekten sınıfa dayanmayı amaçlayan harekettir. Henüz başlarda, tam tamına Sosyalist Devrim çizgisi değil. SD çizgisi, MDD-TİP arasındaki örgüt kavgasının bir sonucu olarak, ama zorlama ya da yakıştırma değil doğal bir sonucu olarak şekillenmiştir.

4- Türkiye'de MDD eski, SD ise yeni bir çizgidir. MDD, eskiliği

⁸ Hikmet Özdemir, *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı, Yön Hareketi*, Bilgi yay., 1986, s. 157.

⁹ a.g.y., s. 142.

dolayısıyla daha oturmuş, yılların deneyi sonucunda marksist jargonla bir ölçüde içselleşebilmiş, ancak tam tamına bu nedenlerle de teorik atılım yapabilme gücü peşinen sınırlı bir çizgiydi. SD ise, şekillenme döneminde pek çok yanlışlara ve acemiliklere çanak tutmasına karşın "kural dışı" oluşu nedeniyle daha büyük bir teorik atılım potansiyeli barındırıyordu.

MDD: İç Evrim ve Tutarlılık

Hemen belirtmek istiyorum: 61-71'in önemi, yalnızca soldaki geleneksel çizgiye yönelik bir tepkinin oluşması ve bu doğrultuda bir kopuşun yaşanması değildir. 61-71 dönemi, sosyalist hareketin bütünü için önemlidir. 1920-60 döneminin kesikli ama genel hatları az çok belirgin sol çizgisi de ilk kez bu dönemde oldukça geniş bir niceliğe hitap edebilmiş, yeni kadrolara ulaşmaya başlamıştır. Geleneksel çizgide kemalizme ilgi sürerken, gene ilk kez bu dönemde, özellikle gençlik tabanında ayrışma yaşayan kemalizm de önemli bir nicelikle geleneksel çizgiye eğilim göstermiştir.

Kemalizmle bu alışveriş, MDD çizgisinin 61-71 dönemindeki performansının, hatalarının ve bir bütün olarak yaşadığı parçalanmaların dinamiğini oluşturur. Marksist klasiklerin yaygınlaştığı ve genişçe bir okur kesimine ulaşabildiği koşullarda hem marksizme sahip çıkıp hem de kemalizmle bu denli içli dışlı olabilmek mümkün değildi. Böyle bir cambazlığı kimse beceremezdi. Nitekim MDD 10 yıl içinde inanılmaz bir bölünme dinamiği sergiledi. 1971'e gelindiğinde, bir bütün olarak MDD çizgisinin hatalarını saptamanın kolay bir yolu çıkmıştı ortaya: Tek tek her MDD grubunun ötekiler hakkında yaptığı eleştirileri toplamakla, MDD'nin tam boy fotoğrafı elde edilebiliyordu.

Tam tamına neydi MDD'cilik?

MDD'nin baştan sona ve tam tamına bir strateji söylemi olduğu kolay bir yanıttır. Gerçi bir ölçüde doğrudur; MDD her zaman stratejiye ilişkin bir söylem de içermiştir. Ama ondan ibaret değildir. Kanımca en doğrusu şudur: Açıkça ifade edilmese bile MDD en başta bir sosyalizm modelidir. MDD'nin örtük bir sosyalizm modeli oluşu, bu örtüklüğe karşın, strateji oluşundan önce gelir. Bu anlamda Türkiye'de MDD'nin 1920'ye uzanan köklü bir geçmişi vardır. MDD tam tamına, kemalizmle karıştırılmış bir sosyalizm modelidir. 1930'larmı Kadroculuğu. Türkiye'deki

MDD'ciliğin doğal ve *meşru* çocuklarındandır. Gene de belirtme gereğini duyuyorum: Genel bir stratejik söylem olarak MDD ne Türkiye'ye ne de Sosyalizm-Kemalizm ilişkilerine özgüdür. Ancak, Türkiye'deki MDD'ciliğin, bir iktidar stratejisi olmanın çok ötesinde, bize ait ve modellik bir özü vardır. 61-71 MDD'ciliğinin ilke evresi, doğrudan doğruya budur. 61-71 döneminin ilk evresine. yani 68'e dek damgasını vuran MDD'cilik, milliyetçi ve Batı düşmanı bir sosyalizm modelidir. Sanıyorum en iyi Aydemir anlatıyor:

"Az gelişmiş ve 2. Dünya Savaşından sonra bağımsızlıklarına kavuşan memleketlerde memleketçi sosyalizm eğilimleri tatbikatı, milliyetçi aydınların işlere hakim olmaları nisbetinde gelişmekte ve buna karşılık, komünist eğilimler halk arasında zayıflamaktadır." ¹⁰

Kanımcı, MDD'ciliğin özü de tam tamına budur.

MDD'nin Türkiye'de ve 61-71 dönemindeki on yıllık performansı, yukarıdaki açıkça anti-marksist modelden, bu kez marksist temelli ve MDD'yi daha çok bir iktidar yolu olarak öne çıkaran türevlere doğru evrilmedir. Ancak MDD geçirdiği evrime ve onun sonucunda marksizme genel olarak daha çok yaklaşmasına karşılık, özellikle belirli alanlarda inanılmaz bir ıskellik sergilemiştir. 61-71 MDD'si, çarpık bir sosyalizm modeli varsaymasının dışında, salt bir stratejik söylem olarak kullanıldığında bile, kemalizmle doğal bağlantıları nedeniyle, bilimsel sosyalizmin oldukça uzağında yer almıştır.

Hiç abartmıyorum ve söylediklerimi örneklendireceğim. Sosyalizmin klasiklerini bellemiş, ama 61-71 tartışmalarını yeterince bilmeyen geç kuşaklara sıkı durmalarını öneriyorum. Duyduklarına çok şaşırabilirler, ama üzülmemeliler ve kimseye kin tutmamalılar.

61-71 dönemi ve MDD dendiğinde akla ilk gelen isim elbette Mihri Belli'dir. Bu dönemin özellikle 65-69 arası Belli'nin altın yıllarıdır. Belli, MDD adına TİP'e yönelttiği eleştirileri özellikle bu yıllarda doruğuna çıkartmış, büyük bir yandaş kitlesi toplamıştı. Belli MDD'yi nasıl temellendiriyor, hangi gerekçelerle savunuyordu?

Dinliyoruz:

¹⁰ a.g.y., s. 247.

"Sosyalizm temel şiarını atmak için, iç sömürüyü kaldıracacağım diyebilmek için, mutlaka bağımsız bir ülke gerekir. Onun için demokratik devrim birinci aşamadır. Sosyalist devrime yolu hazırlayacak olan aşamadır. Demokratik devrimi gerçekleştirmeden, sosyalist devrim yapamazsın. Atlayamazsın bu aşamayı." ¹¹

Belli'yi ve MDD'yi tanımaya başlıyoruz. 61-71 döneminin genç kuşakları, sosyalizm açısından, babalarının büyük bir fırsat kaçırdığını da gene Belli sayesinde öğrendiler. Dinliyoruz:

"1946'dan bu yana olan (hiç kendimizi aldatmayalım) 27 Mayıs dönemi hariç, Türkiye'de olan anti-kemalist karşı devrimdir. Ve Türkiye'de objektif şartlar bakımından 1937'de bugünkünden daha yakındık sosyalizme. Sosyalizm şiarını atmak için objektif şartlar bakımından sebepler vardı 1937'de." ¹²

MDD teorisi strateji yaparken "objektif koşullar"a böyle yaklaşıyordu. Ya subjektif koşul? MDD teorisi, onu da şöyle anlatıyor: "*Türkiye'de henüz sosyalist devrimin subjektif şartları yoktur. Yani emekçi halkın sosyalizmden yana oluş durumu, sosyalizmin gereğine inanmış olma durumu yoktur.*" ¹³ Böylece "subjektif" öğeden de sosyalizmi isteyen kitlesel bir bilinçlenmenin anlaşıldığı ortaya çıkıyor. Bu noktada akıllara leninizm, parti öğretisi vb. gelebilir. Belli MDD'sinin bunlara hiç mi ilgisi yoktu?

MDD bilimsel sosyalizmi, elbette leninizmi de kimseye bırakmıyordu. Ama leninizm *İki Taktik* sayıldığı sürece... Ya *Ne Yapmalı*? *Ne Yapmalı* MDD'ye pek cazip gelmiyordu. Genç okurları bir kez daha sıkı durmaya davet ediyorum, çünkü Belli'nin bu ünlü ve temel çalışma konusundaki görüşlerini duyacaklar. Şöyle:

"Lenin işçi sınıfı hareketine sosyalist bilincin dışından geldiği yolundaki bu görüşünü sadece bir defa, 1902'de *Ne Yapmalı*'da kısaca ifade etmiş ve ondan sonra, ölümüne dek, 22 yıl boyunca aynı konu üzerinde bir daha durmamıştır." ¹⁴

İşte bu kadar.

Bu noktada çok net olmak gerekiyor. 20 yıl sonra, sorun elbette

¹¹ Mihri Belli, *Yazılar 1965-70*, Sol yay., Ankara, 1970, s. 31.

¹² a.g.y., s. 40-41.

¹³ a.g.y., s. 36.

¹⁴ a.g.y., s. 241-242.

Belli ile polemik yapmak, görüşlerini yeniden çürütmeye çalışmak değildir. Neden yeniden söz ediliyor? Çok açık bir gerekçeyle; 61-71 dönemi, hiçbir alanda mistifikasyona yer tanınmadan incelenmeli, öğrenilmelidir. Bugün ne denli ilkel görünürse görünsün, Türkiye sosyalist hareketinin 61-71 döneminde dananın kuyruğu yukarıdaki türden görüşlerle ve onların adına koparılmıştır. Gençler, akın akın bu görüşlerin ardından gitmişlerdir. Ve daha iyi anlaşılması için yazıyorum: Hikmet Kıvılcımlı bir yana bırakılırsa, 61-69 arasına ilişkin olarak her kim “biz de MDD’yi savunuyorduk, ama Belli’nin hatalarına düşmeden, farklı gerekçelerle yapıyorduk bu işi” diyorsa, düpedüz yalan söylüyordur. Özellikle 61-69 arasında MDD’cilik tam tamına Bellicilik ve onun görüşleridir.

MDD’nin temel yanlışı neydi?

Sanıyorum doğru yanıt şu: Türkiye’de kapitalizmin gelişmesini ve ona ilişkin sınıf dinamiklerini hiç mi hiç görememek... Gene Belli’ye kulak veriyoruz:

“Türkiye hiçbir zaman gerçek bir kapitalist gelişme tanımamıştır. Ve Türkiye’nin bugünkü düzeni bazı yazarların komprador kapitalizmi diye adlandırdıkları, toplumdaki feodal unsurlarla bağdaşmaya çalışan bağımlı, kısır bir kapitalist düzendir”.¹⁵

Bu sözler 1968 yılında söyleniyor. Bir de feodalizm ve feodal kalıntılar, 61-71 MDD’sinde vazgeçilmez önemde bir yer tutuyor. O kadar ki “feodal kalıntıların giderek önemini yitirdiği” türü MDD revizyonları bile Belliyi kızdırıyor ve kendisini “inadım inat” diyen bir haykırışa zorluyordu: “*Kalıntı ne kelime? Filipin demokrasisi şartlarında Türkiye toprağından feodalizm fişkırmak-tadır.*”¹⁶

İşte, Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısı da budur MDD’ye göre. 61-71 dönemi, Türkiye’de bilimsel sosyalizmin ilk kez geniş bir katılımıla öğrenildiği dönemdir. Böyle bir dönemde belirli bir “devrim stratejisi”nin savunulması adına girilen çabalardan bir bölümü, doğrudan doğruya öğrenim kanallarını ve içeriğini de kirliliyor. Bu dönemin Türkiye’sinde bilimsel sosyalist teori, ne yazık ki, MDD teorisinin kimi ilkel garnitürleri ile birlikte servise

¹⁵ a.g.y., s. 137.

¹⁶ a.g.y., s. 280.

sunuluyor. Düpedüz, mikrop kapıyor. Az önce sözünü ettiğim, sınıf-bilinç ilişkilerine ve örgüt teorisine yaklaşım, basit örneklerdi. Başka örnekler de vereceğim.

MDD, kendi içinde tutarlı kalabilmek için, en başta devrim kavramına belirli bir biçimde yaklaşmak zorundadır. Bu da “siyasal devrim” kavramını yok sayan, kavramın içini salt toplumsal dönüşüm süreçleriyle dolduran bir yaklaşımdır. Şöyle deniliyor:

“(…) devrim, üretim tarzının değişmesidir. Bir üretim tarzından daha ileri bir üretim tarzına geçiştir. Budur marksist devrim anlayışı. Besbelli ki, devrimi iktidar değişmesi gibi bir üstyapı olayı şeklinde yorumlamak, marksist devrim kavramı ile çelişkili bir tutuma girmek olur.”¹⁷

Bu durumda, MDD açısından, Atatürk'ün ölümünden sonra ve 1946 ile başlayan “karşı devrim” sürecinin içermek zorunda olduğu “üretim tarzı değişmelerini” açıklamak çok güç olmalı. Ancak, bu çelişki ciddiye alınmasa bile MDD'nin kendi içi tutarlılığı açısından mutlaka yanıtlanması gereken bir soru vardır: Milli Demokratik Devrim bir devrim olduğuna göre, bu devrimle değişen üretim tarzı nedir?

Bizzat Belli'nin kendisinin bu soruya yanıt aradığına tanık olmadım. Ama aynı dönemde MDD teorisinin savunuculuğunda Belli'nin ağır yükünü paylaşan başka ideologların çalışmalarında, tutarlılık aranışına yönelik çabalar görülebiliyor. Bu çabalar arasında, bugün bile tartışıldığına tanık olduğum, hatta yanlış biçimde Mahir Çayan'a mal edilen garip bir kavram da ortaya atılıyor: Emperyalist Üretim İlişkisi... Kavram, Çayan'ın *Aydınlık*'taki yazılarından önce bulunuyor. Şöyle:

“(…) Kurtuluş Savaşı, emperyalist ve onun arkasından gelen imha amacını taşıyan düşmanı kendi topraklarımızdan çıkarmak, bağımsızlığımızı sağlamak savaşıdır. Anti-emperyalist savaş ise, bizzat emperyalist üretim ilişkilerini (abc-MÇ) hedefe alan ve bu üretim ilişkilerini zayıflatarak ortadan kaldırmak isteyen savaştır.”¹⁸

61-71 döneminde marksist ekonomi politiği öğrenmeye çalışanlar, alfabeden başlarken, bir de “emperyalist üretim ilişkisi” gibi

¹⁷ a.g.y., s. 29.

¹⁸ Muzaffer Erdost, “Türkiye Sosyalizmi” ve Sosyalizm, Sol yay., Ankara, 1969, s. 21.

katkı niteliğinde kavramlarla karşılaşıyorlar. Ancak 71'den önce MDD'yi savunmak üzere ortaya atılan bu ilginç kavram, daha sonra işlenip geliştirilmiyor. Bence, iyi de oluyor.

Özgün MDD'cilik budur. 61-71 döneminin sonlarına doğru ortaya sayısız MDD türevi çıkması sağlayan da, özgün MDD'ciliğin taşıdığı önemli ilkelliklerdir. Bu ilkellikler ve tutarsızlıklar, MDD'cileri bir örneğini az önce gördüğümüz ilginç ararışlara itiyor. Bir başka örnek de "Beyaz" *Aydınlık*'ın "milli demokratik devrim" ile "milli demokratik hareket" arasında yakaladığı korkunç teorik nüanstır. Böylece, proletaryasız olacağı konusunda aşağı yukarı anlaşılan bir değişimin hiç olmazsa "devrim" değil de "hareket" olması sağlanarak, proletaryanın önemi teslim edilmiş oluyordu. Kimileri ise ciddi ciddi 1917'nin "sosyalist devrim" olarak kutlanmasını ters buluyordu. MDD'nin devrim tanımına göre sosyalizm adına, ancak toplumsal dönüşümlerin tamamlanıp örneğin bir tarım sorununun kesin çözüme bağlandığı tarih kutlanmalıydı...

şimdi MDD'nin daha rafine bir savunucusuna geçmek istiyorum.

"MDD'cilik 'Devrim'i Evrim'le, 'Sosyal Devrim'i 'Politik Devrim'le, 1930 Finans Kapital Devletçiliğini 'sosyalizm'le karıştırır."¹⁹ Bu sözlerde, oldukça ciddi bir MDD eleştirisi vardır. Tarih, 61-71 döneminin sonu, sözlerin sahibi de Hikmet Kıvılcımlı...

Sıra, MDD teorisinin iç evrimleşmesine geliyor. Az önce verdiğim tipik örnekler ve bu örneklerin içerdii teorik zorlamalar, özgün MDD teorisinin harekete geçirdii belirli ararış dinamiklerini de sergiler. Ancak, şu noktanın altı özellikle çizilmelidir: MDD teorisi 61-71 döneminde, kendini *bir bütün olarak* sorgulayan ve gene bir bütün olarak reddeden hiçbir uç vermemiş, hiçbir doğum yapmamıştır. Ortalık MDD teorisinin şu ya da bu yönünü, en çok da kadrolarını sorgulayan hareketlerle doludur. Ama bunlardan hiçbirinde MDD dışı bütünselci bir almaşık ararışı yoktur. Bulunduğu sanılan çözüm, artık içinden çıkılamayacağına inanılan teorik açmazları sihirli birkaç sözcükle, yani "eylem", "pratik", "kitleler" türü sözcüklerle aşmaktır. MDD'nin ana gövdesini oluşturan Dev-Genç, THKO ve PDA hareketlerinin dönem sonu konumları budur.

¹⁹ Hikmet Kıvılcımlı, *Devrim Zorlaması, Demokratik Zorlama*. TMY, İstanbul, 1970, s. 181.

Bu durumda kendimizi 61-71 dönemi ile sınırladığımızda MDD'nin bir tür özeleştirisi elde etmenin iki yolu vardır Birincisi, daha önce söylendi: MDD'ci yayınları, özellikle "Beyaz" ve "Kırmızı" *Aydınlık*'ları ve *İleri*'yi alıp, bunların birbirleri hakkında söylediklerini okumak. Çoğu, büyük ölçüde doğrudur. İkinci bir yol ise "milli" sıfatını bir yana bırakıp "demokratik devrim"i savunan ve TİP'e karşı olduğunu her vesile ile ortaya koyan Kıvılcımlı'nın sözlerine kulak vermektir.

Elbette özel olarak, Kıvılcımlı'nın kendi dışındaki MDD'cilere yönelik eleştirilerinden söz ediyorum. Özellikle dönemin sonunda yaygınlaşan bu eleştirilerde, sağlıklı yanlar bulmak mümkündür.* Ama hiç unutulmamalıdır ki, Kıvılcımlı da ilk ve son çözümlenmelerde bir demokratik devrimcidir. Üstelik, yazının başlarında gördük, kartlarının çok büyük bölümünü orduya oynayacak denli "jöntürk" bir demokratik devrimci.

Kıvılcımlı'nın dönemin sonlarına doğru MDD'ye sağlıklı eleştiriler yöneltmesinde kendi içindeki konumun özel bir rol oynadığını sanıyorum. Örneğin Kıvılcımlı da, döneminin tüm MDD'cileri gibi *İki Taktik* düşküner. Yani Kıvılcımlı da, *İki Taktik*'i demokratik aşamanın zorunluluğuna, minimum ve maksimum programlar sorununa ışık tutan bir baş eser saymaktadır. Açık söylenirse, *İki Taktik*'i döneminin ve koşullarının sınırları içine oturtmada MDD de Kıvılcımlı da yetersiz kalmaktadır. Dahası *İki Taktik*'in en azından çok ciddi bir örgütlenmeyi ve işçi sınıfını temel aldığını genellikle iki kesim de es geçer. Her şeye karşın Kıvılcımlı'da, o dönemde pek rastlanmayan sağlıklı bir yan da vardır:

"*İki Taktik*'in yazarı, Teoride temelin, her ülkedeki orijinal ekonomi ve sınıf ilişkileri karakteristiğine dayanırsa teori adını alabileceğini ısrarla belirtmişti. Hani Türkiye'deki MDD formülünün karşılığı- nı ve sağlam temelini verecek orijinal *Ekonomi* ve *Sınıf* ilişkilerinin

* Kıvılcımlı'nın Nâzım'dan hoşlanmadığı biliniyor. Nâzım ise Kıvılcımlı hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunuyor: "*Yahu ne acayip insan bu, bir tarafı nasıl doğru, sıhhatli de, diğer tarafı Dostoyevski tipi gibi.*" (Kemal Tahir'e Mapusaneden Mektuplar, Bilgi yay., Ankara, 1975, s. 156.) Nâzım'ı biraz "demode" saymak mümkün: Bolşevik ruhlu Nâzım, Dostoyevski tipi olmayı sağlıksızlık sayıyor. 12 Eylül dönemini yaşasaydı, Dostoyevski tipi olmanın hem gelişkinlik hem de devrimcilik için neredeyse bir önkoşul sayıldığına tanık olur, şaşırırdı.

karakteristiği?"²⁰

Kıvılcımlı buraya kadar haklıdır. MDD gerçekten de kedi olmadan *İki Taktik* okuyup fare tutma düşüncesindedir. Ya bundan sonrası? Kıvılcımlı, MDD'yi hatalarını giderip eksikliklerini kapatacak çözümlerle yönelme amacıyla değil pek. Ona göre, bunlar zaten hazır. MDD'nin kabahati, bunlara itibar etmemesi. Hazır olan, kuşkusuz Kıvılcımlı'nın basılı eserleri ve Vatan Partisi Programı'dır.

Her şeye karşın Kıvılcımlı ortodoks marksizme dönemin MDD'ci diğer eski tüfeklerinden çok daha yakındır. Örneğin parti öğretisi konusunda Belli'den fersah fersah ileridedir. Sınıflı toplumlarda her militanın teorik çalışmada eşit verim gösteremeyeceğine işaret edip bu saptamayı öncü partinin gerekliliğine uzatacak denli, Lenin'den haberdardır.²¹ Bu görüşü, Belli'nin Lenin'e ve *Ne Yapmalı*'ya yaklaşımı ile kıyaslamak yeter.

MDD'ye yönelik değerli eleştiriler yapabilen Kıvılcımlı'nın sorunu neredeydi? Çok basit de görünse, şöyle bir açıklama sanıyorum gerçekçidir: 27 Mayıs'ın hemen sonrasındaki Kıvılcımlı'dan daha ileride de olsa, görüşlerinde inkar edilemeyecek bir leninist bilgilenme de bulunsa, pratik Kıvılcımlı, son çözümlemede bir cuntacıdır. Kıvılcımlı'nın çelişkisi, MDD'yi eleştirirken leninizme, iktidarı düşünürken de MDD'ye yanaşmasıdır. Gene Kıvılcımlı'yı dinliyoruz:

"Türkiye'de Sosyalizmin 'Stratejisi' 50 yıl önce konulmuş bulunan *Minima Program*'dır. Bu program 'Millî' yahut 'Burjuva' başlığının konulmasına yer kalmaksızın: 'Demokratik Devrim' Stratejisini ve taktiğini içine almıştır (...) Demek *Demokratik Devrim* Stratejisini ve Taktiğini yarım yüzyıl sonra yeniden keşif ve icad etmek diye bir problem ciddiye alınamaz. Olsa olsa: 50 yıldan beri işlenegelmiş, uygulanagelmüş bulunan sosyal Strateji ve Taktiği bugünkü Dünya ve Türkiye şartları için daha objektifçe ve daha somutça, bir yol daha eleştirici bir gözle değerlendirmek ve uygulamak problemi ile karşı karşıyayız."²²

Demek ki, sosyalist hareket için bir strateji ve taktik sorunu bu-

²⁰ a.g.y., s. 91.

²¹ a.g.y., s. 206.

²² a.g.y., s. 109-110.

lunmuyor. Her şey 50 yıl önce, yani 1920'de saptanmış durumda. Dahası, bu strateji ve taktik 50 yıldır sürekli işleniyor ve "uygulanıyor". Yapılacak tek iş, o günün koşullarına şöyle bir kez daha göz atmak...

Kıvılcımlı'nın bu sözleri inanarak söylediğini düşünmek çok güç. Çünkü, şu sözler de ona ait: *"1920 ile 1970 Türkiye'leri iki bambaşka ekonomi ve sınıf yapılı toplumdur. Onları karıştıran MDD'ciler (...)"*²³ Düşünüp yanıt bulmak okura düşüyor: 50 yılda Türkiye, sosyalist hareketin strateji ve taktikleri açısından değişiyor mu, değişmiyor mu?

MDD sonra ne oldu? Böyle bir soruya kesin yanıt vermek mümkün değil. Çünkü MDD teorisi günümüzde de farklı biçimlerde işleniyor. Yeni türevleri çıkarılıyor. MDD teorisinin 12 Mart sonrası serüveni bir başka yazının konusu olabilir. MDD'nin iç evrimini, bu yazıda 1971'e getirip noktalarken, 61-71 MDD'sinin önde gelen üç liderine ilişkin şu saptamaları yapabiliyorum.

Mihri Belli, teorik formasyonu az, hırs, tutku ve cesareti ise çok gelişmiş bir Şevket Süreyya'dır.

Doğan Avcıoğlu, tek başına cuntacılığın ikinci sınıf bir iş olduğunu kavradıkça marksizme daha çok ısınan bir ihtilalcidir.

Hikmet Kıvılcımlı, pratikteki cuntacılığı teorideki Leninciliğine baskın çıkan bir Jakobendir.

TİP'in Serüveni ve Sosyalist Devrim

TİP'teki öncü kadronun 61-71 döneminin başlarındaki çıkışını önceki bölümlerde tanımlamaya çalışmıştım. Tekrar vurguluyorum: Bu, MDD'ye karşı Sosyalist Devrim çıkışı değildir. Sosyalist Devrim MDD'ye tepki olarak daha sonraları, kimi yerde ilkel kimi yerde de sağlıklı kanallardan şekillenmeye başlamıştır.

TİP çerçevesinde, bir stratejik söylem olarak Sosyalist Devrimden önce bir sosyalizm vurgusundan söz etmek mümkündür. Bu vurgunun sağlıklı yönler de içerdiğine değinmişim. MDD'nin, sosyalizmi yalnızca tek başına proletaryanın güçlenmesi ile gündeme getiren ertelemeci anlayışına karşı TİP, bu kez sosyalizmi sulandıran, onu neredeyse tüm orta sınıfların da doğal özlemi sayan bir anlayış geliştirmeye çalışmıştır. Kimseye haksızlık etmemek için altını çiziyorum: TİP, özellikle 61-69 arasında, sosya-

²³ a.g.y., s. 142.

lizm adına çarpık ve hatalı pek çok görüş savunmuştur. Sözünü ettiğim sulandırılmış sosyalizm anlayışı, partideki kopmalarla birlikte Aybar ekibine kalmış, diğerleri bu kopmadan sonra çok daha sağlıklı bir çizgiye yönelmişlerdir.

TİP'in MDD karşısındaki sosyalizm vurgusunda "doğal refleks" sayılabilecek bir öge de vardır ki bu TİP'in belirli konularda MDD ile aynı düzlemde yer alıp aynı ön kabullere dayandığını gösterir. Paradoks gibi de görünse, başlarda, TİP'in MDD'den farklı olarak sosyalizmi vurgulamasının gerçek nedeni MDD'nin kimi kabullerine yakınlığıdır. Başlarda TİP de, aynı MDD gibi, bağımsızlık, demokrasi, feodal kalıntıların tasfiyesi vb. türü görevlerin, sosyalizmin ve işçi sınıfının dışında "zinde güçler" tarafından başarılabilmesi düşüncesine yabancı değildir. Başka deyişle TİP bu alanlarda sosyalizmin ve işçi sınıfının bir "rakibi" olduğunu az çok benimsemektedir. Buna karşılık işçi sınıfının zinde güçlere üstünlüğünün tartışılmayacağı alan, sosyalizmdir. Gerçekte TİP'in sosyalizmi vurgulama nedeni, başlarda, bir stratejik perspektiften çok, işçi sınıfının zinde güçlere önceliğinin altını kuvvetlice çizme düşüncesidir.

Boran, 61-71 döneminin açılışını şöyle yapıyor:

"1961 Türkiye'sinde işçi sınıfının sosyalizmi hedef alan yaşal partisinin oluşturulmasını kolaylaştıracak, ideolojik ve politik düzeyde belirleyici rol oynayacak önemli bir birikim yoktu." ²⁴

Tamamen doğrudur. Bu saptama, aynı zamanda, eski bir kuşağın kendine yönelttiği bir özeleştiri niteliğini de taşımaktadır. Boran, tanıdığı, birlikte mücadele ettiği insanların düzeyi konusunda gerçekçi konuşmaktadır. 61-71 döneminin güçlüklerini Boran'ın bu saptamasından sonra bir kez daha düşünme işini okurlara bırakıyorum ve devam ediyorum. Boran'ın aynı yazısının da Sosyalist Devrim tezine ilişkin olarak da şu söyleniyor:

"Sosyalist devrim tezi bir sonuç olarak ortaya çıktı. Ne 1962-64 arası yer alan tartışmalar ve görüş ayrılıkları, ne de daha sonra MDD'cilerde olan ayrılık ve tartışma MDD-SD ayırımından kaynaklanmadı." ²⁵

²⁴ Behice Boran, "Türkiye İşçi Partisi 1961-1971", Yürüyüş, 67, 20 Temmuz 1976.

²⁵ a.g.y.

Bu son değerlendirmenin üzerinde durmak istiyorum.

Değerlendirmeye özünde katılıyorum. Gene de, aynı değerlendirme ile Boran'ın politika da yaptığı inancını taşıyorum. Bu tezi kanıtlamam, elbette mümkün değil. Ama en azından anlatabileceğimi sanıyorum.

Boran'ın, Sosyalist Devrim görüşünü ciddi olarak benimsediğini, yani bu stratejiye anti-MDD bir inat uğruna sarılmasının söz konusu olmadığını sanıyorum. Çünkü Boran, 61-71 arasında MDD karşısında adam ihraç etmekle kalmamış, kongrelerde bu görüşün savunulmasını cesaretle üstlenmiş, yazılar yazmış, MDD'cilerle açık polemige girmekten çekinmemiştir. Ancak, hemen ekliyorum: 1961-71 döneminin sonlarından başlayarak günümüze değin TİP'te sosyalist devrim görüşünü gerçek anlamda benimseyip savunabilen üst düzey bir kadrolaşma hiç olmamıştır. Boran'ı ve Aren'i ayırıyorum; diğerleri arasında, partiyi başkalarına kaptırmama kaygıları dışında, MDD'ye karşı olmayı tutarlı bir sosyalist devrimcilikle bütünleştirebilmiş insan yok denecek kadar azdır. Boran, yukarıdaki satırları yazdığı 76 yılında, bu anlamda yaslanabileceği bir kadrosu olmadığını farkındadır. Çünkü Boran, en başta, geçmişte MDD çizgisinin ideolojik eleştirisini akademisyen katkıları dışında, partizan olarak yalnızca kendisi ile Aren'in üstlendiğini bilmektedir. Bir strateji, bilimsel sosyalizmin kimi ilkelerinin Türkiye koşullarında yorumlanması vb. olarak sosyalist devrim çizgisi, doğrusunu söylemek gerekirse, TİP'in merkez kadrolarının büyük çoğunluğunun umurunda bile değildir. Bu koşullarda Boran'ın yazısındaki politik mesaj şu oluyor: Sosyalist Devrim, bir sonuç bir tepki olarak biçimlendi; asıl mesele işçi sınıfına dayanmak, onunu öncülüğünü esas almak meselesidir. Bu, kuşkusuz bir "yorumlama"dır. Ve böyle bir yorumdan, yukarıdaki kayıtları gözetken bir Demokratik Devrimciliğe evet sonucunu çıkartmak da mümkündür. Belki "yorum" deyip bırakmamak gerekir. Çünkü TİP, Boran'ın bu değerlendirmelerinden 3 yıl sonra, demokratik devrime "evet" dediğini resmen deklare etmiştir.

Türkiye sosyalist hareketinde 60 öncesi bir tür kapalı kutu olduğundan çok şey söylemek güç. Ancak, sosyalist devrim çizgisinin yaklaşık 20 küsur yıllık bir geçmişı olduğunu savunmak sanırım mümkündür. Burada, hiç duraksamadan vurgulamak gerekiyor: Tarihsel bütünlük içinde alındığında Sosyalist Devrim çizgisi-

nin doğuşunda 61-71 TİP'inin, özel olarak da Boran ile akademisyenlerin önemli katkıları olmuştur.* Ancak, bu tür değerli akademisyen katkısı için elverişli koşulları hazırlayan, en başta, Aybar-Boran-Aren ile TİP'in başlattığı bir kopuştur. Başka deyişle, Sosyalist Devrim çizgisinin köklerini Şefik Hüsnü'de, H. Ali Ediz'de, Vedat Nedim'de, Zeki Baştınar'da, Reşat Fuat'da, Hikmet Kıvılcımlı'da, İ. Bilen'de ve benzerlerinde bulmak mümkün değildir.

61-71 döneminde Sosyalist Devrim çizgisinin şekillenmesinde pek çok illikğin görülebildiği doğrudur. Sosyalist Devrim çizgisi, döneminin koşullarında "yeni" ve "kural dışı" bir içerik taşımaktadır. Hazır kalıpları yoktur. Pek çok yanlış da, uluslararası planda destek ya da çerçeve bulabilmek amacıyla girilen zorlamalar sonucunda düşülmüştür. Ayrıca MDD teorisini çürütebilmek amacıyla Türkiye'de kapitalizmin ne denli geliştiğini kanıtlama çabalarının bir yarışa dönüşmesi, Legal marksist eğilimleri de birlikte getirmiştir. Bunlar, hiç kuşkusuz önemli hatalardır. TİP'te destekçi bulamamasına karşın, Küçükömer'in çember sakallı ve mes giyen herkesi "halktan" ve potansiyel olarak "ilerici" ilan eden teorik zorlamaları da anti-MDD'ci tepkilerin gidebileceği uçlara ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Kuşkusuz, Aybar'ın popülizmi ve parlamentarizmi de MDD'ye içkin sayılan cuntacılığa tepkisel karşı çıkışları barındırıyordu. Önemli olan yalnızca bunlar değil, Sosyalist Devrim görüşünün, işlenip geliştirildikçe bu tür uçlara karşı MDD'den de güçlü mücadele verebilmesidir.

Bir açıdan bakıldığında, MDD'nin de Sosyalist Devrim'in de başına aynı kader gelmiştir. Yeni ve belirli anlamlarda daha iyi eğitilmiş kuşaklar, eski kuşakları ve onların sorunu koydukları çerçeveyi kırarak aşmışlardır. Günümüzün MDD'ciliğinin artık bir Belli'ye gereği olduğunu söylemek çok güç. Aynı şekilde gene bugün, Sosyalist Devrim çizgisinin geçerliliğini kapitalizmin gelişme, feodalizmin ise çözülme istatistikleri ile kanıtlama gereği çoktan aşılmıştır. Ancak, geçenlerde yitirdiğimiz Boran'ın, bugünkü sosyalist devrim anlayışının oluşmasına kimi önemli katkıları olduğu da unutulmamalıdır. Bu katkılardan bir bölümü, aşılmamış, tersine sistemin bütününe yerleşiklik kazanmış nitelikte-

* 1969 yılı Mayıs ayından başlayarak önce 15 günlük sonra aylık çıkan *Emek* dergisinde MDD eleştirisine katkıda bulunan aydınardan bazıları: Adil Özkol, Mehmet Selik, Yalçın Küçük, Kurthan Fişek, Cem Eroğul, Kenan Somer, Taner Timur, Nuri Yıldırım, Kutlay Ebiri, Sadun Aren.

dir. Boran'ın demokrasi ve bağımsızlık konularındaki özlü saptamalarını bir kez daha hatırlatıyorum:

“(Demokrasi mücadelesi) sosyalizmin demokrasi anlayışıyla ve sosyalizmi hedef alarak yürütülürse başarılı olur, sosyalizm yolunun açılmasına yardım eder.”²⁶

Burada oldukça büyük önem taşıyan, demokrasi mücadelesi açısından geçerli olan demokrasi anlayışının, sosyalizmin demokrasi anlayışı olduğunun vurgulanmasıdır. Boranın bu hatırlatması, demokrasi mücadelesi adına burjuva demokrasisinin kurallarının baş tacı edildiği, başkaları bir yana sosyalistler tarafından bile bu kuralların benimsendiği günümüz Türkiye'sinde özellikle önemlidir. Boran'ın anti-emperyalist mücadeleye ilişkin saptamasında da kulak verilecek bir içerik vardır: “*Türkiye şartlarında anti emperyalist mücadele sınıf mücadelesini de içerir, içermekle de kalmaz ön plana çıkarır.*”²⁷

80'lerin sonunda Türkiye'de Sosyalist Devrim çizgisini savunanların bu çizginin önemli dönemeç noktalarından geçtiğini bilmeleri gerekiyor. 61-71 döneminde SD'nin, gelişkin bir savunusunun yapılamadığı gerçek. Ancak, maya o dönemde atılmıştır ve bu maya tutmuştur. 61-71 TİP'inin, Boran, Aren ve *Emek* dergisi yazarlarının bu mayanın tutmasında önemli katkıları olmuştur.

Ne var ki, Sosyalist Devrim çizgisinin ikinci TİP'te yeterince işlenebildiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle *Yürüyüş* dergisinin ve yazarlarının çabalarına karşın TİP yönetimi Sosyalist Devrim çizgisini parti üzerinde giderek ağırlaşan bir kambur olarak görmeye başlamışlardır. Ta ki sorun 1978 yılında “çözülene” dek.

75-80 dönemi, Sosyalist Devrim çizgisinin geliştirilmesi konusunda, hakkı yeterince verilememiş bir dönemdir.

Bu açığın kapatılması gerekiyor.

²⁶ a.g.y.

²⁷ a.g.y.

Devrimci Demokrasiden Reformizme*

ERKİN ÖZALP

Türkiye’de, uzunca bir süredir, sosyalist devrim-demokratik devrim tartışmalarının eski canlılığı kalmadı. Hatta, bu konuda genel bir bıkkınlıktan söz etmek bile mümkün.

Bu bıkkınlığın oldukça haklı nedenleri var. SD-DD tartışması, ömrünü doldurmuş ve aşılmıştır. Açıkçası, 21. yüzyılın eşiğinde ve Türkiye’de, bunun aksi şaşırtıcı ve üzücü olurdu.

Devrim stratejisi tartışması, tarafların birinin diğerine hak vermesi ile sonuçlanmadı. Dahası, Türkiye solunun önemli bir bölümü demokratik devrim tezlerini savunmaya devam ediyor. Ama zaten, bu tür tartışmalar teorik düzeyde bir çözüme bağlanmaz; önem yitirerek aşılır. Türkiye’de SD-DD tartışmasının aşılmasını sağlayan, işçi sınıfı sosyalizmi ile reformizm ve devrimci demokrasi arasındaki ayrışma sürecinin büyük oranda tamamlanması olmuştur.

‘80’li yıllara kadar, sosyalist hareketin ana bölmeleri demokratik devrim tezlerini savunuyordu. ‘80’li yıllar, aşamacılığın sınıf uzlaşmacılığına giden yolu açtığını somut olarak gösterdi. Geçmişin aşamacı sosyalistleri, bugün devrim sorununu bir yana bırakmış durumda. Geleneksel solun demokratik devrimci bölmeleri, TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) ile başlayan ve BSP’nin (Birle-

* *Celenek*’in Temmuz 1996 tarihli 52. sayısında “Burhan Öcal” imzasıyla ve “Devrimci Demokrasiden Reformizme: Emek Partisi” başlığıyla yayımlanmış, bu derleme için yeniden düzenlenmiştir.

şik Sosyalist Parti) ÖDP'ye (Özgürlük ve Dayanışma Partisi) dönüşmesi ile birlikte büyük oranda sonlanan tasfiye süreci içinde, yalnızca devrim sorunundan değil, sosyalizm "yük"ünden de kurtuldu.

Bu gelişme, sosyalist devrimciliğin işçi sınıfı sosyalizminin ayırt edici niteliği haline gelmesini kolaylaştırmıştır. Kuşkusuz, bu noktaya gelmesi, asıl olarak sosyalist devrimciliğin başarısıdır. Sosyalist devrimcilik ve iktidar perspektifi, sosyalizme, Türkiye'de yeniden bir umut haline gelmesini sağlayacak olan dinamizmi kazandırmıştır.

'90'lı yılların Türkiye'sinde, sosyalist devrimci olmayan sosyalizm, reformizmdir. Bu sonuca, devrimci demokrasinin '80'li yıllarda sosyalizme yaklaşan bölmelerinin gelişim çizgilerini izleyerek ulaşmak da mümkün. Bu yaklaşma sürecinde sosyalist devrimciliğe varamayanlar, reformizme takılıp kalmıştır. *Kurtuluş* (TKKKÖ-Türkiye Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü), herhalde buna en iyi örnektir.

Bir başka örnek de TDKP (Türkiye Devrimci Komünist Partisi) olmuştur. Şematik bir leninizm yorumu geliştiren TDKP, kendi içinden sosyalist devrimci bir kol çıkarmakla birlikte, demokratik devrimciliği aşamamış ve devrimci söylemini somut siyasal üretimine yansıtamamıştır. Aslında, TDKP'nin siyaset üretiminde ciddi bir kısırlık sergilediğinden söz etmek gerekiyor. '80 öncesi-nin kitlesel hareketlerinden biri olmasını bir imaj haline getiren TDKP, son on yılı, ciddiye alınır neredeyse hiçbir siyasal üretkenlik sergilemeden geçirmiştir.

Bu partinin dışa dönük sınırlı etkinliklerinde apolitizm ile reformizm arasındaki bir salınımdan söz etmek mümkündür. Sendikal alandaki kadrolarını sendika bürokrasisinden ayırtırmayı başaramayan ve lafız düzeyinde "sınıf sendikacılığı"nı savunmakla birlikte bu alanda tam boy reformist bir çizgi izleyen TDKP, çok önem verdiği kültürel etkinliklerini ise siyasallaştıramamıştır.

Tüm bunlara karşın, devrimcilik ve "proletarya sosyalistliği" iddiasını da kimseye bırakmak istemeyen ve söylem düzeyinde gerçekten de sözgelimi ÖDP'den farklı olmaya devam eden TDKP'nin bugün geldiği noktayı belirginleştirmek için tarihe göz atmakta yarar var.

MDD'den Kopuşlar ve THKO

Türkiye'de devrimci demokrasi, '60'lı yılların öğrenci hareketinden çıktı. Devrimci demokrasinin ihtiyaç duyduğu küçük burjuva dinamizmini öğrenci gençlik sağladı.

Başlangıçta TİP'in (Türkiye İşçi Partisi) kontrolünde gelişen gençlik hareketi, mücadelenin sokağa taşıdığı süreçte bu partinin pasif kalması nedeniyle Mihri Belli öncülüğündeki MDD (Milli Demokratik Devrim) çizgisine kaydı. Sosyalist devrim tezini savunan TİP'in pasifizm ve parlamentarizmi, sosyalist devrimciliğin bu niteliklerle özdeşleştirilmesine yol açtı. Diğer yandan, işçi sınıfının toplumsal muhalefet içinde henüz yetirince öne çıkamamış olması, devrimin öncü gücünü başka kesimlerde arayan MDD çizgisinin güç kazanmasını kolaylaştırdı.

MDD çizgisi, işçi sınıfına güvensizlik üzerine kurulmuştu. MDD'cilere göre, Türkiye'de sınıfsal ayrışma gerçekleşmemişti ve bu nedenle işçi sınıfının devrime öncülük etmesi mümkün değildi. İktidar, komprador (işbirlikçi) burjuvazi ile toprak ağalarının (feodalite) elindeydi. Gündemde, anti-emperyalist ve anti-feodal nitelikte bir milli demokratik devrim vardı. Ordu içinde ilerici (kemalist) subaylar ağırlıklı bir güç durumundaydı ve ordu, devrim sürecinde kritik bir rol oynayacaktı...

Bu tezleri savunan MDD odağının öğrenci gençlik üzerindeki kontrolü de uzun sürmedi. Öğrencileri daha çok bir yedek güç olarak gören MDD odağı, giderek radikalleşen gençlik hareketinin ihtiyaçlarına yanıt veremez hale geldi. Öğrenci gençliğin "öncü" unsurları, yükselen mücadelelerine model ararken, yüzlerini başka ülkelerdeki gerilla hareketlerine çevirdiler.

Bu arayışın ürünleri, TİİKP (Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi; sonradan TKP-ML/TİKKO ve TİKP), THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi) ve THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) çıkışları oldu. TİİKP maoizmi benimserken, THKP-C daha çok Küba devriminden esinlendi.

THKO ise, MDD çizgisinden en duygusal kopuşu temsil eder. TİİKP ve THKP-C'nin aksine, THKO çıkışında "teorik" metinlerin hiçbir ağırlığı yoktur. THKO, İbrahim Kaypakkaya ve Mahir Çayan gibi "teorisyen"lere sahip değildir ve devrim stratejisi tartışmaları açısından MDD'ye tek "katkı"sı, silahlı mücadeleyi temel almak olmuştur.

Türkiye'nin ilk devrimci demokrat hareketleri, 12 Mart sonrası-

na ciddi bir *örgütsel* miras bırakmadı. Gerek TKP-ML/TİKKO, gerekse THKP-C ile ardılları arasında örgütsel bir süreklilikten söz etmek kolay değildir. Ama bu iki hareket, hiç olmazsa “teorik” bazı çıkış noktaları bırakmıştı.

THKO’nun önemli sayılabilecek tek teorik metni, Hüseyin İnan’ın cezaevinde kaleme aldığı “Türkiye Devriminin Yolu” broşürüdür. Teorik-ideolojik düzeyde süreklilik sağlamak için fazlasıyla yetersiz olan bu broşür, THKO’nun marksizmden ne kadar uzak olduğunu da gösterir. Hüseyin İnan, anti-emperyalist devrimin öncülüğünü köylülüğe vermek konusunda diğer devrimci demokrat hareketlerle ortaklaşır. Ama bunu yaparken, işçi sınıfının “üretimde bulunmaya mecbur” olmasını temel bir gerekçe olarak gösterir. Ne Kaypakkaya ne de Çayan, marksizme bu kadar uzak tezler geliştirmiştir.

THKO’nun teorik geriliği, 12 Mart döneminden çıkılırken, bu hareketin mirasçılarının daha ilk adımda bölünmesine yol açmıştır. *Emeğin Birliği* (sonradan TKEP) sovyetik bir çizgiye yönelirken, *Halkın Kurtuluşu* (sonradan TDKP) maoizmi benimsemiştir (Hüseyin İnan’ın broşürüne bağlı kalan bir kesim de hem sovyetizmi hem de maoizmi reddederek Türkiye Devriminin Yolu örgütünü kurdu).

Devrimci demokrasinin maoizmle ilişkisi çift yanlıydı. Maoizm, mücadele biçimleri üzerinden radikalleşen devrimci demokrasi- nin “teori” ve devrim modeli ihtiyacını karşılamıştır. Özellikle işçi sınıfına bakış konusunda MDD çizgisiyle de büyük oranda uyuşan maoist yaklaşımın devrimci demokrat hareketler tarafından benimsenmesi kolay oldu.

Maoizm, devrimci demokrasinin pratik gereksinimlerine karşılık veriyordu ve bir kalkış noktasından çok, varılan sonuçtu. Ama bir kez benimsendikten sonra, devrimci demokrasinin ülke ve dünya nesnelliğine bakışını biçimlendirdi. İşçi sınıfının 16-16 Haziran kalkışmasını görmezden gelen maoist hareketler, devrimin öncülüğünü hiç de devrimci bir dinamizm sergilemeyen köylülüğe verirken, maoizmin körleştirici etkisi altındaydılar. Benzer şekilde, müttefikler arasında görülen “milli burjuvazi” de, Türkiye nesnelliğinin değil, maoist kurguların bir parçasıydı.

Türkiye devrimci demokrasisinin çok sayıda unsuru maoizme yönelirken, Mao, emperyalizmle uzlaşma yoluna girmişti. Bu uzlaşmanın “teori”si olan “Üç Dünya Teorisi”, başlangıçta, tüm

maoist hareketler tarafından benimsendi. Perinçek takımının TİKP'si, bu teorinin hayata geçirilmesinde öncülüğü kimseye bırakmadı. Sovyetler Birliği'ni "baş düşman" ilan eden TİKP, Türkiye'nin NATO'dan çıkmasına karşı çıktı, Türk ordusunun Sovyetler'e karşı güçlendirilmesini savundu ve "sosyal emperyalizm'e karşı mücadeleyi, solcuları devlete ihbar ederek "yükseltti".

Parantez: Maoizm ve "Üç Dünya Teorisi" Hakkında Kısa Bilgi

Temel olarak köylülüğe dayanan Çin Devrimi, milliyetçi bir sosyalizm yorumuna kaynaklık etti. Çin önderliği, özellikle Çin-Sovyet kutuplaşması sonrasında, Mao'nun tezlerini yaygınlaştırmaya ve "kağıttan kaplan" olduğu iddia edilen emperyalizme karşı yürütülen gerilla mücadelelerini desteklemeye başladı.

Maoizmin devrim sürecine dair temel kavramları, "(uzun süreli) halk savaşı" ve "toprak devrimi"dir. Maoizme göre, proletaryanın güçsüz olduğu "üçüncü dünya" ülkelerinde devrimin temel gücü köylülüktür. Halk savaşı, "kırlardan şehirlerin kuşatılması" ile başarıya ulaşacaktır. Kırlar konusundaki tercih, kentlerin emperyalizmin tarafından iyi tahkim edilmesinin ve kırların "yumuşak karın" olarak görülmesinin de ürünüdür. Devrim sürecinde "kurtarılmış bölgeler"ın yaratılması temel bir önem taşır. Uluslararası ölçekte ise, dünyanın kırları olan "üçüncü dünya" ülkeleri, emperyalist ülkeleri kuşatacak ve fethedecektir...

Yine maoizme göre, proletarya, devrim sürecinde, köylülük, küçük burjuvazi ve ulusal burjuvazi ile ittifak yapacak ve halk savaşının başırsı ile birlikte "Yeni Demokratik Halk İktidarı" kuracaktır. Anti-emperyalist ve anti-feodal nitelikteki bu iktidarın ilk hedefi feodal kalıntıların tasfiyesi olacaktır. Yeni Demokratik Halk İktidarı'nın ilk görevi, kapitalist ekonomiyi geliştirmek olarak formüle edilir. Dolayısıyla, dört sınıfın ittifakı devrim sonrasında da sürecektir (Çin'in bayrağındaki dört yıldız, dört "demokratik sınıf"ı temsil etmektedir).

Mao, bir "temel çelişki-baş çelişki" ayrımı icat etmiştir. Buna göre, temel çelişkinin emek-sermaye çelişkisi olmasına karşın, her dönemin özgül bir "baş" çelişkisi vardır ve temel çelişkinin çözümüne giden yol, biri çözüldüğünde diğeri çıkan baş çelişkilerin teker teker çözülmesinden geçer. Eşitsiz gelişme kavrayışından uzak olan ve emek-sermaye çelişkisinin çözümünü çok uzak bir geleceğe erteleyen bu yaklaşım biçimi, devrimci demokratizmin

ortak paydalarındandır.

Bu ayrıma benzer bir diğer ayrım, “temel” ve “tali” mücadele biçimleri arasında yapılır. Her dönem için, birincil ve ikincil mücadele biçimlerinin ayrıştırılması, maoist nesnellik çözümlemesinin en önemli bileşenlerindendir. Devrim sürecinde pek değişmeyenler ise, “kırlardaki mücadelenin temel, şehirlerdeki mücadelenin tali” ve “silahlı mücadelenin temel, diğer mücadele biçimlerinin tali” olmasıdır. Nitekim, Mao’ya göre, “iktidar namlunun ucundadır”.

“Üç Dünya Teorisi” ise, Çin-Sovyet uyuşmazlığının “teorik” bir çıktısıdır. ‘50’li yıllarda yaşanan Çin-Sovyet ayrışması, Çin önderliği tarafından, SBKP’nin (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) 20. Kongresindeki Stalin eleştirilerine dayandırılır. Ancak Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki uyuşmazlığın temelinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu iki ülkenin Uzakdoğu politikalarının farklılaşması yatar. Kendi güvenliği için Uzakdoğu’daki devrim süreçlerine daha müdahaleci ve zorlayıcı yaklaşan, hızla nükleer silah sahibi olmaya çalışan Çin, savaştan yeni çıkmış, emperyalizmle yeni bir savaşı göze alması mümkün olmayan ve sosyalist blokun sürekliliği kaygısıyla hareket eden Sovyetler Birliği’nin ihtiyatlı politikalarına karşı çıkmıştır.

Emperyalizmi “kağıttan kaplan” olarak nitelendiren ve “barış içinde bir arada yaşama” politikasına karşı çıkan Çin’in saldırgan dış politikaları karşısında daha gerçekçi bir politikaya sahip olan Sovyetler’in bu ülkeye atom bombası vermemesi (1957), aralarındaki sorunların büyümesine yol açar. Aynı yıl, Çin, Yugoslavya ile sosyalist blok arasındaki ilişkilerin düzeltilmesine karşı çıkar. Sovyetler-Hindistan yakınlaşması gerginliği artırır.

Sovyetler Birliği’nin 1960 yılında Çin’deki tüm personelini geri çağırması ile birlikte ilişkiler kopar. Çin, Sovyetler’den toprak talebinde bulunur. Bundan sonra, Çin-Sovyet ilişkilerinde, sınır çatışmaları da dahil olmak üzere düşmanlık hakim olmuş, Çin, Sovyetler Birliği’ne “sosyal emperyalist” olarak nitelemiştir.

Hruşov’un politikalarından ve 20. Kongre tezlerinden rahatsız olan Arnavutluk, bu bloklaşmada Çin tarafında yer almıştır.

Çin’in emperyalizme ilişkin tahlillerinin sonuçlarından biri de, 1965 yılında Çin’in yönlendirmesiyle hareket eden Endonezyalı komünistlerin binlercesinin öldürülmesi ve devrim girişiminin başarısızlığa uğraması olmuştur.

Çin, ‘60’lı yılları içe kapanık bir biçimde geçirir. ‘70’li yıllara

doğru, içe kapalılığın zorlukları, Çin'i farklı arayışlara yöneltir. Burada, Çin sosyalizminin milliyetçi yanı bir kez daha açığa çıkar ve ABD ile yakınlaşmak tercih edilir. ABD, Sovyetler karşısındaki pazarlık gücünü artırmak için "Çin kartı"nı kullanmaya başlar. 1972'de, dönemin ABD başkanı Nixon Çin'i ziyaret eder.

Çin-ABD yakınlaşması, Mao tarafından, "Üç Dünya Teorisi" ile teorileştirilir. 1974 yılında net şekilde formüle edilen bu teoriye göre, dünya üzerinde üç kamp bulunmaktadır: ABD ve Sovyetler (Birinci Dünya), Batı ve Doğu Avrupa Ülkeleri (İkinci Dünya) ve bunların dışında kalan Üçüncü Dünya. Devrim dinamizminin taşıyıcısı, Üçüncü Dünya'dır. Ama Birinci Dünya ile İkinci Dünya arasındaki çelişkilerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Son olarak, bu dönemde uluslararası planda güçlü olan Sovyetler, Birinci Dünya içindeki baş tehlike olarak görülür. Bundan hareketle, Üçüncü Dünya ülkelerinin sol hareketlerine de, "baş düşman" Sovyetler'e karşı mücadeleyi öne alma görevi verilmiştir. Bu görevin bir parçası da, sol hareketlerin kendi ülkelerinin burjuvalarıyla ittifak kurmaya çalışmalarıdır.

Çin yönetiminin bu karşı devrimci açılımı Arnavutluk tarafından benimsenmemiş ve Arnavutluk Emek Partisi'nin önderi Enver Hoca, maoizm eleştirisine yönelmiştir.

TDKP'nin Kuruluşu

"Üç Dünya Teorisi", diğer maoist hareketlerin ve bu arada Halkın Kurtuluşu'nun TİKP ile yakınlaşma sürecine girmesine neden olmuştu. Ancak bu yakınlaşma, teoriyi en "başarılı" şekilde hayata geçiren TİKP'ye doğru bir kadro akışına yol açtı. Diğer yandan, bu denli aşağılık bir emperyalizm kuyrukçuluğunu kaldırmak da kolay değildi ve söz konusu "teori" sorgulanmaya başladı. Nitekim, TİKP dışındaki maoist hareketler "Üç Dünya Teorisi"ni kısa aralıklarla reddettiler (1977-78).

Ardından, TKP-ML/TİKKO dışındaki maoist hareketlerin çoğu, aynı dönemde Çin'in politika değişikliğine tavır alan ve maoizmi eleştirmeye başlayan Arnavutluk'un çizgisini benimsedi (Halkın Kurtuluşu, TKP-ML Hareketi, THKP-C/ML ve TİKB).

1978 yılında "Üç Dünya Teorisi"ni reddeden ve bu arada TDKP-İnşa Örgütü adını alan, 1979 yılında da maoizmi reddeden Halkın Kurtuluşu, 1980 yılındaki 1. Kongresi ile birlikte TDKP'ye dönüş-tü. Ancak maoizmin reddi, maocu dünya görüşünün teorik dü-

zeyde aşılması anlamına gelmedi. Gerçi devrim modelinde kimi revizyonlara gidilmişti; ama maoist yaklaşımın özü korunuyordu.

TDKP, 1. Kongresinde, “sürekli ve kesintisiz devrim” modelini formüle etti. Buna göre, önce köylülükle birlikte komprador (işbirlikçi) kapitalizme ve feodalizme karşı Ulusal Demokratik Halk Devrimi (UDHD) gerçekleştirilecek; sonra, “yarı yolda durmadan”, “kesintisiz” bir şekilde sosyalist devrime yönelinecekti. Modelin en “ileri” tarafı, UDHD aşamasında, proletaryanın kendisini demokratik taleplerle sınırlamayacak oluşuydu. Proletarya, bu aşamada gündeme gelebilecek sosyalist görevleri de yerine getirme hakkına sahip olacaktı.* Diğer yandan toprak devrimi, UDHD’nin de özünü oluşturmaktadır. UDHD, “proletarya devriminin özgül bir biçimi” olarak İKDDD’dir (İşçi Sınıfı ve Köylülüğün Devrimci Demokratik Diktatörlüğü).

12 Eylül Sonrasında TDKP

Halkın Kurtuluşu, Dev-Yol ve Kurtuluş ile birlikte, ‘70’li yılların en yaygın devrimci demokrat hareketleri arasında yer almıştı. Bu hareketlerle bir diğer ortaklığı, “örgütsüz devrimcilik”i temsil etmesiydi. Öncü TDKP-İnşa Örgütü’nün, ardından TDKP’nin kurulması, hareketin “parti”leşmesi anlamına pek gelememiştir. Özellikle maoizmin reddi sonrasında Lenin’e daha fazla ilgi gösterilmiş ve bu arada leninist örgüt teorisi üzerinde daha ciddi şekilde durulmuş olmasına karşın, birincisi, örgüt teorisi fazlasıyla biçimsel bir düzeyde ele alınmış, ikincisi, küçük burjuva dinamizmine dayanan hareketin geliştirilen örgüt kalıplarına sokulması mümkün olmamıştır.

Bu durum, 12 Eylül darbesinin TDKP üzerinde fazlasıyla etkili olmasına yol açtı. TDKP, 1981-87 dönemini tam bir örgütsel dağınıklık ve siyasal üretimsizlik içinde geçirdi. Aslında, bazı “özgün” siyasal hamleler yapılmadı değil. Söz konusu dönemde, Ecevit’in

* Bu noktanın “önemsiz” olduğu düşünülmemeli! Proletaryanın, Demokratik Halk Devrimi’nin ilk aşamasında sosyalist görevleri de yerine getirmeye hakkının olup olmadığı, DHD’nin iki farklı versiyonunu savunan siyasal hareketler arasında çok “temel” bir ayrım noktasıdır. 1986 yılında TDKP’den ayrılan ve sonra TDKİH’i kuran grubun belki de en önemli “teorik” eleştirisi bu konudaydı. (TDKİH sonradan TKİH ile ikincisinin adı altına birleşti; ardından TKİH ile TKP-ML Hareketi birleşerek MLKP’yi kurdular; bugün MLKP, DHD aşamasında sosyalist görevlere yer olmadığını savunurken, TDKP ile TİKB aksi görüştedir.)

DSP'si önemsendi ve ittifak önerildi. Bu sağ çıkışı "sol" bir çıkış izledi ve "illegal sendikacılık" faaliyeti yürütülmeye çalışıldı.

Önce TDKİH, ardından Ekim kopuşlarını yaşayan TDKP, 1988 yılından itibaren yeniden toparlanmaya başladı. Bir kez daha geçmişin özeleştirisi verildi ve devrim stratejisi bir miktar daha revize edildi.

1990 yılının Şubat ayında yapılan TDKP (1. Genel) Konferansı'nda, UDHD'nun "U"sunun yanı sıra, toprak devrimi vurgusundan da vazgeçilmişti:

"Günümüz Türkiye'sinde temel üretim ve dağıtım araçları emperyalizmin, uzantısı tekelci burjuvazinin, büyük toprak sahiplerinin (ve ağalarının) tekelindedir. Devlet iktidarı onların elindedir. Bu nedenle, bugün Türkiye'de işçi sınıfının iktidarı ele geçirerek sosyalizmi inşa etmesinin önündeki başlıca engel emperyalizm, uzantısı tekelci burjuvazisi, toprak ağaları ve onların faşist diktatörlüğüdür. (...) tam kurtuluşu sağlamasa da, devrimci-demokratik halk iktidarının kurulmasında en fazla çıkarı olan sınıf, işçi sınıfıdır. İşçi sınıfı bu mücadelede yalnız değildir; başta yoksul köylülük olmak üzere, kırsal ve şehrin tüm ezilenleri onun müttefikidir. İşçi sınıfının devrimci-demokratik halk iktidarı mücadelesinde öncülüğü, aynı zamanda, devrimin kesin zaferinin ve kesintisiz sosyalizme geçişin de garantisidir."¹

Devrimci-demokratik halk iktidarı ile İKDDD'yi aynı anlamda kullanan TDKP, Türkiye'de iktidarı paylaşan güçler arasında "yarı-feodal toprak ağalığı"nın bulunduğu görüşünü savunmaya devam ediyor.²

TDKP'nin bu en "ileri" devrim modelinde dikkat çekici olan nokta, işçi sınıfının öncülüğüne yapılan vurgu. İşçi sınıfının öncüsü olduğu ve "milli" burjuvaziyi içermeyen bir ittifakın neden sosyalist devrim yerine demokratik bir devrim gerçekleştireceği sorusu ile ortada duruyor.

İşçi sınıfının devrime öncülük edeceğini TDKP'ye kabul ettiren, Türkiye nesnelliği. Artık "toprak devrimi"ni³ de telaffuz etmeyen

¹ Konferans Belgeleri, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, Mayıs 1992, s. 13.

² a.g.y., s. 419.

³ "Toprak devrimi", tarımda feodalizmin egemenliğinin kırılmasını ve kapitalist ilişkilerin kurulmasını hedefler. Feodal toprak sahiplerinin elindeki topraklar, bu amaçla, toprak reformu yoluyla köylülüğe verilir. Tarımda kapitalist ilişkilerin

TDKP, demokratik devrimciliğini gerekçelendirmeye çalışırken, reformizme savruluyor. Belki de, reformizm, demokratik devrimcilikte takılıp kalmaya yol açıyor.

Demokratik devrimciliğin klasik argümanlarını açık şekilde kullanamayan TDKP, sınıfsal analizi bulanıklaştırarak, bunları örtülü bir biçimde savunmaya devam ediyor.

Öncülüğünü proletaryanın yaptığı ve burjuvazinin hiçbir kesimini içermeyen bir ittifakın iktidarı, sosyalist bir iktidardır. Daha doğrusu, böylesi bir ittifakın sosyalist bir iktidarı hedeflememesi, proletaryanın gereksiz yere geri hedeflere mahkum edilmesinden başka bir anlama gelmez.

Burjuvazinin en azından bazı kesimlerinin devrim sürecinde yine en azından "tarafsızlaştırılabilir" olması, sosyalist devrimin mümkün olmadığı anlamına gelmese de, demokratik devrimciliğin rasyonalizasyonu için vazgeçilmezdir. Demokratik devrimciler, her dönemde, iktidar bloku içinde yer almayan, dahası mevcut düzene, bu düzeni tehdit eden ve içinde proletaryanın da bulunduğu bir ittifakın karşısına çıkmayacak kadar muhalif bir burjuva kesiminin varlığını göstermeye çalışmıştır.

Böylesi bir burjuva kesiminin varlığını kanıtlamak için, siyasal temsilcisini ya da en azından özgül siyasal ağırlığını göstermek gerekir. Siyaset düzeyinde yansımaları bulmayan bir "kendinde" dinamiğin varlık ya da yokluğunu tartışmak anlamsızdır.

TDKP, "milli" burjuvaziden tümüyle vazgeçmemek için, ısrarla, iktidarda "emperyalizmin uzantısı tekelci" burjuvazinin olduğu-

egemen olduğu ülkelerde ise, toprak reformu gerici bir talebe dönüşür. Piyasa için üretim yapan büyük tarım işletmelerinin parçalanarak köylülere dağıtılması, üretici güçlerin gelişmesini sağlamak bir yana, buna engel olur. Kapitalist tarıma yönelik sosyalist politika, kolektivizasyondur (kolektif çiftliklerin kurulması).

Türkiye'de kapitalist ilişkilerin tarımsal üretime egemen olması, toprak reformu ve feodalizmin tek bir hamleyle yıkılması yoluyla değil, tedrici bir süreç içinde gerçekleşti. Feodal toprak sahipleri bu süreç içinde kapitalistleştiler. Tarımsal üretimdeki makineleşmenin özellikle yoğunlaştığı ve piyasa ilişkilerinin geliştiği '50'li yıllardan itibaren, Türkiye'de bir "toprak reformu" sorunundan söz etmek anlamlı değildir.

Ancak devrimci demokrasi, Türkiye geçiciliğini ithal ettiği devrim modellerine uydurabilmek için, tarımda feodal olmasa bile en azından "yarı-feodal" ilişkilerin egemen olduğunu savunmuş ve yakın geçmişe kadar tüm devrimci demokrat hareketler toprak reformu talebini ileri sürmüştür.

nu vurguluyor. Siyaset düzeyinde herhangi bir etkisini göstere-
mediği “emperyalizmin uzantısı ve tekelci olmayan” burjuvaziye
devrim sürecinde açıkça herhangi bir misyon yükleme cesaretini
bulamayan TDKP, bir bütün olarak burjuvaziye karşıya alma cesa-
retini de gösteremiyor.*

İktidardaki burjuvazinin “işbirlikçi”liğinin yanında “tekel-
ci”liğinin de öne çıkarılmasının anlamı üzerinde durmak gereki-
yor. Emperyalist ülkelerde, sosyalist devrim hedefinin yerine de-
mokratik devrim hedefini koymak için formüle eden anti-tekel
mücadele, 20. yüzyılda marksizm adına öne sürülmüş olan en
büyük garabetlerden biridir. Emperyalizm aşamasına giren kapita-
lizm koşullarında sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması
eğilimlerinin ürünü olan tekelleşme, kapitalizmin temel çelişkisi-
nin, üretimin toplumsallaşması ile mülkiyetin özel ellerde top-
lanması arasındaki çelişkinin derinleşmesi olduğunu ifade eder.
Tekelleşme, kapitalist gelişmenin doğal ve kaçınılmaz sonucudur.
Dahası, üretimin merkezileşmesini sağladığı oranda, sosyalizme
daha gelişkin bir altyapının devrolmasını da sağlar. Merkezi plan-
lama açısından tekelleşmişlik bir dezavantaj değil, avantajdır.

Ama nesnelliğe sosyalist devrimin olanaklarını saptamak için

* Aslında, Türkiye’de bir büyük burjuvazi-orta burjuvazi ayrımı yapmak müm-
kün. Orta burjuvazinin siyasal temsiliyetinden olmasa bile, bu ayrımın burjuva
siyaset sahnesinde bazı yansımalar bulduğundan söz edilebilir. Gerçi orta bur-
juvaziye kesin çizgilerle ayırmak da, bu kesimin bir iç bütünlüğe sahip olduğunu
iddia etmek de olanaksız. Ama burjuva siyasetinde daha çok orta burjuvazinin
kaygılarını ifade eden bazı “hassasiyet”lerin var olduğu söylenebilir.

Orta burjuvazinin “hassasiyet”leri, demokratik devrimcilerin beklentilerinin
aksine, daha ilerici ya da demokratik değil, daha gerici ve sınıf düşmanı nitelik
taşıyor. Bu da son derece doğal. Emek üretkenliğini artırmak için teknik geliş-
melerden daha fazla yararlanabilen büyük sermaye sahiplerinin aksine, orta
burjuvazi, ayakta kalabilmek için, ücretli emek sömürsünü yoğunlaştırmak,
kendi işçilerini daha düşük ücretlerle ve daha kötü koşullarda çalıştırmak zo-
runda. Bugün Türkiye’de en yoğun sömürüye maruz kalan işçiler, büyük işlet-
melerden çok, küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışmaktadır. Dahası, kriz
dönemlerinde, orta burjuvazinin işçilere daha fazla yüklenmekten başka şansı
kalmıyor. Bu durum, işçi sınıfının sermaye iktidarına yönelik (potansiyel) tehdi-
dini ilk olarak orta burjuvazinin hissetmesine ve bu kesimin siyasal hareketlen-
melerine karşı çok daha tepkisel olmasına yol açıyor.

Ama bu şekilde tarif edilen bir ayrım, kuşkusuz, devrimci demokrasinin işine
gelmiyor...

değil, demokratik devrimin ittifaklar zincirini kurmak için bakanlar açısından, tekelleşmenin olduğu her yerde “tekelci olmayan” burjuvazinin varlığı daha önemlidir. Hatta, “tekelci olmayan” burjuvazi, “işbirlikçi olmayan” burjuvaziye göre çok daha somut olarak gösterilebilir. Bulundukları sektörde tekel konumunda olmayan burjuvalar, “tekelci olmayan” burjuvaziyi oluşturur. Bunlar da, hiç kuşku yok ki, tekellerin egemenliğinden hoşnutsuz olmalıdır!

“Tekelci olmayan” burjuvazinin hoşnutsuzluğu, tekelleşme olanağını bulamamaktan kaynaklanır. Orta burjuvazinin karakteristik özelliği, burjuvalar arası eşitlik özlemi değil, bir yolunu bulup büyük burjuvalığa sıçrama özlemidir. Ama bizzat büyük (tekelci) burjuvaların varlığı, sıçramanın önünde engel oluşturur. Bu nedenle de, “tekelci olmayan” burjuvalar, bir yandan sıçrama hayali kurarken, diğer yandan kapitalizmin serbest rekabetçi aşamasına da özlem duyabilir. Bu özlem, tekelleşmede fırsat eşitliği özleminin başka bir şey değildir. İşte anti-tekel mücadelenin önerdiği, bu özlemden “halk” adına yararlanmaktır.

Tekelleşmenin karşısına serbest rekabetçi kapitalizm özlemiyle çıkmak, tarihsel anlamda gericiliktir. Demokratik devrimcilik, kapitalist ilişkilerin gelişmesinin önündeki engellerin kaldırılmasını hedeflediği oranda, görece ilerici bir konuma oturuyordu. Kapitalizmin geliştiği ve hatta tekelleşme eğiliminin güç kazandığı koşullarda, sosyalist devrimden kaçmak için formüle edilen anti-tekel mücadele ise, sosyalist devrimciliğe göre geri olan demokratik devrimciliğin mutlak bir gericiliğe dönüşmesi anlamına geliyor.

Hakkını yememek gerek; TDKP henüz bu noktada değil. Yukarıda da belirtildiği gibi, en azından şimdilik, “tekelci olmayan” burjuvaziye devrim sürecinde herhangi bir görev yüklemiyor; yalnızca varlığının altını çiziyor.

“Tarafsızlaştırılabilir” bir burjuva kesiminin varlığı, demokratik devrimciliğin rasyonalizasyonu için vazgeçilmez, ama yetersizdir. Demokratik devrimin asli içeriği, kapitalist ilişkilerin gelişmesinin önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Kapitalist ilişkilerin yeterince geliştiği bir ülkede, özünde burjuva nitelikte bir devrim olan demokratik devrimi savunmak, anti-tekelcilik gibi, düpedüz gericilik olur.

Dolayısıyla, demokratik devrimi savunabilmek için, bazı kapita-

lizm-öncesi ilişkiler bulmak gerekir. Bunları da büyük kentlerde aramanın pek anlamlı olmadığı fazlasıyla açıktır. Dolayısıyla yüzler kırlara çevrilmelidir. İşin üzücü yanı, Türkiye'nin kırlarında klasik feodal beylere rastlamak da artık mümkün değildir. Ama "yarı-feodal toprak ağaları"nın varlığını da kimse inkar edemeyecektir. Başına "yarı" koyduktan sonra, bu tanımın içine sokulacak birileri her zaman bulunur.

Demokratik devrimciler, kapitalizmin kendisinden önceki sınıflı toplumlardan devralarak kendi çıkarlarına tabi kıldığı ilişki biçimlerini, kapitalist gelişmenin engelleri olarak görmek zorundadırlar. Demokratik devrimi savunabilmek için, "yarı-feodal" tarzdaki sömürünün kapitalist sömürü mekanizmalarına tabi olduğu gerçeğine gözleri kapamak gerekir.

TDKP de, her ne kadar tarımdaki kapitalist gelişmenin "toprak devrimi"ni gündemden çıkaracak kadar yol aldığını kabullenmek zorunda kalsa bile, iktidarda "yarı-feodal toprak ağalarının" olduğunu iddia etmeyi sürdürüyor.

TDKP'yi bu çelişkiye düşmek zorunda bırakan bir diğer neden, köylülüğü bir bütün olarak müttefik listesine sokma kaygısı. "Yarı-feodal" unsurların varlığı öne çıkarılarak, köylülüğün sınıfsal ayrışması ihmal ediliyor.

Oysa Türkiye köylülüğü, ortak hedefler doğrultusunda bir bütün olarak hareket edemeyecek kadar ayrılmıştır. Bugün yarı-proleter tarım emekçileri ve tarım işçileri ile toprak sahibi köylüler arasında bir çıkar ortaklığından çok, çıkar farklılaşmasından söz etmek gerekiyor. Dahası, Türkiye kapitalizminin ve işçi sınıfının bugünkü gelişmişlik düzeyinde, kırlar, devrimin niteliğini belirleyecek güçten tümüyle yoksun kalmıştır.

Ama bunlardan da önce söylenebilecek olanlar var. Demokratik devrimcilerin tüm çabalarına karşın, Türkiye'de bir köylü mücadelesi geleneği yaratılamamıştır. Kırlar, Kürt illeri dışında, sağcılığın ve gericiliğin mekanı olmaktan kurtulmak için gerekli dinamizmi hiçbir dönemde sergilememiştir.

Hele köylülüğün siyasal temsilinden söz etmek konusunda çok daha ihtiyatlı olunmalıdır. İttifak kurabilmek için, siyasal temsilci gerekir. Ama köylülüğün bağımsız ve özgün bir ideolojik çerçeveye sahip bir siyasal temsilci çıkaramayacağı, marksizmin çok eski bir saptamasıdır.

Evet. İKDDD'yi formüle eden Lenin'dir. Ama bu formülasyonun

hangi koşulların ürünü olduğu üzerinde de durmak gerekir. Birincisi, Rusya'da İKDDD'nin formüle edildiği dönemde burjuvazi iktidarda değildir. İkincisi, toprak sorunu, Rus devrimini olanaklı kılan en temel sorunlar arasında yer almıştır. Üçüncüsü, Rus köylülüğü, Rus devrimci demokrasisini yaratacak kadar ciddi bir dinamik olarak, devrim sürecinde ihmal edilemeyecek bir güç olduğunu somut olarak göstermiştir. Lenin de, tüm bunların ürünü olarak, zaman zaman, Rus köylülüğünün siyasal bir temsilci çıkarabileceğini düşünebilmiştir.

Dahası, unutulmamalı: İKDDD, Rusya'da bile gerçekleşmemiştir! Tarımda kapitalist ilişkilerin egemen olduğu, köylülüğün (yoksul köylülük dışında) devrimci bir dinamizm sergilemediği bir ülkede, İKDDD hedefi, tümüyle anlamsızlaşır.

Reformizm, marksist terminolojide, sosyalist hareketleri tanımlayan bir niteliktir ve kapitalizm sınırları içinde kalan değişiklikler uğruna mücadeleyi anlatır. Küçük burjuva dinamizminin ürünü devrimci demokrasi de, kapitalizm sınırları içinde kalan değişikliklere yönelik olarak mücadele eder; özünde reformizm barındırmayan bir devrimci demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Devrimci demokrat hareketlerin devrimciliği dönemseldir. Reel sosyalizmin bir kutup olarak varlığı koşullarında iktidara ulaşan devrimci demokrat hareketler, devrimcilik zemininden sosyalizm zeminine sıçrayabilmiştir. Ama bu türden dışsal faktörlerin bulunmadığı dönemlerde, işçi sınıfını keşfeden bir devrimci demokrasi, reformist sosyalizme eğilim gösterir.

TDKP, 1980 sonrasında işçi sınıfını keşfetmiş, hatta ona devrimin öncülüğü sıfatını bahşetmiş, halkçılığın yerine işçiciliği koymuştur. Ama halkçılık ile işçilik arasındaki mesafe hiç de o kadar büyük değildir. Merkeze işçi sınıfının güncel çıkarlar uğruna mücadelesini alan, işçi sınıfının ileri kesimlerini sınıfın bütününe ileri çekmek üzere siyasal bir eylemliliğe sokmaya yönelik her tür girişimi "bölücülük", "öncü savaşçılık" vb. sıfatlarla mahkum eden TDKP, sınıf hareketinin geniş gövdesi ile sosyalist hareketin ancak (devrimci durum gibi) çok özel dönemlerde çıkışabileceğini görmüyor. Daha doğrusu, "işçi sınıfının büyük çoğunluğu" ile birlikte hareket etme mazeretiyle, reformist çizgisini rasyonalize etmeye çalışıyor.

TDKP'nin sınıf hareketinin gelişimine bakışı tümüyle kendiliğindenci bir içerik taşıyor. Sınıfın ekonomik talepler uğruna mü-

cadelesinin doğrusal bir süreç içinde devrimcileşeceğini öngören TDKP'ye göre, öncü öznenin tek rolü, sınıfa "yardım etmek"tir. İşçilerin günlük talepleri için mücadeleleri, "tayin edici" önem taşımaktadır. Bu nedenle, "gerici sendika bürokrasisi"ne karşı mücadelede bile, asıl öncelik, "sınıfın günlük mücadele ve eylemlerinin bölücüsü bir konuma" düşmeme kaygısıdır. TDKP, "partinin işçilerin çıkarlarından başka özel bir çıkarı olmadığı düşüncesi"ndedir.³

Leninist öznenin görevi, "işçilerin çıkarlarını" temsil etmek değil, "işçi sınıfının tarihsel görevinin" taşıyıcılığını yapmak; mutlaka "çıkart" sözcüğünü kullanmak gerekiyorsa, işçi sınıfının ("işçilerin" değil!) "tarihsel çıkart"larını temsil etmektir. Öncü özne, bu görevin gereğini yerine getirmek için, kendisini sınıfın güncelliğinden ayırmak zorundadır. Bu da, tek başına, "profesyonel devrimcilerden oluşan bir örgütlenmenin varlığı"yla sağlanamaz. Öncü, sınıfın ileri kesimlerini, bütünü ileriye çekecek bir mücadelenin içine sokmak zorundadır. Yoksa, "sınıfın büyük çoğunluğu"nun güncelliğine bağlanan bir siyaset, en geri kesimlerin sınıf hareketini belirlemesinden başka bir sonuç doğurmayacaktır. Öncülük, sınıfı arkadan iteklemeye çalışmak değil, öne geçerek ileri çekmektir.

TDKP, leninist olma iddiasını taşıyan, bunu kanıtlamak için Lenin alıntılarına başvuran bir örgüt. Sözgelimi, açık bir partinin gerekliliğini savunacağı zaman, *Sol Komünizm* aktarmacılığına girişiyor. Ama Lenin alıntıcılığı ile leninist olunamıyor. Hatta, öyle anlaşılıyor ki, hem lenin alıntıcılığı yapıp hem de *Ne Yapmalı*'da yeterince açık şekilde eleştirilen ve leninizmle uyuşmak bir yana, onunla taban tabana zıt konumda yer alan kendiliğindenciliğin en tipik tezlerini savunmak bile mümkünmüş...

"İşçilerin Kurduğu" Bir Parti: Emek Partisi

Emek Partisi (EP) girişimcileri, Türkiye'de bir "işçi kitle partisi"ne neden ihtiyaç duyulduğunu, bundan yaklaşık bir yıl önce çıkardıkları bir broşürde açıklamıştı.⁴ Partinin programından önce, bu broşürde dile getirilen bazı görüşler üzerinde durmakta yarar var.

EP girişimcileri, bu partinin bizzat işçiler tarafından kurulduğunu ve bir "grup partisi" değil, sınıf hareketinin kitlesel partisi

³ Konferans Belgeleri, a.g.y., s. 221-222.

⁴ İşçi Kitle Partisi Üzerine, Evrensel Basım Yayın, Ağustos 1995, İstanbul.

olacağını iddia ediyor. Zaten, “açık bir parti, sosyalizm akamıyla işçi hareketinin, sınıfın ana kitlesini kucaklayan kitlesel bir birleşmesinin gerçekleşmesi demektir”.⁵ Bu iddianın “abartılı” bulunacağı öngörülerek, şunlar ekleniyor:

“Bir yandan, işçi ve emekçi kitlelerin düzenden kopuş derecesi ve yığın hareketinin sahip olduğu dinamiklerin gücü, öte yandan, henüz zayıf olan sosyalist etki ve birikimin sınıf içinde tuttuğu bugünkü sağlam mevzi; birbirleriyle doğrudan bağlantılı bu iki olgu, sosyalist hareket ile işçi hareketinin birbirleriyle örtüşmesi ve kitlesel bir birleşmesi zeminini olağanüstü genişletmiştir.”⁶

Sosyalist hareketin temel hedefinin sınıf hareketiyle bütünleşmek olduğu açık. Ama bu bütünleşmenin ne şekilde gerçekleşeceği konusunda biri kendiliğindenci-ekonomist, diğeri leninist iki yaklaşım vardır. Ekonomistler, sosyalist hareketin her dönemde sınıfın bütününe kucaklamaya yönelik bir politika izlemesi, bunun için de sınıfın ileri kesimlerini değil, ortalamasını gözetmesi gerektiğini savunur. Oysa temel önem taşıyan, sosyalist hareket ile sınıf hareketinin ne oranda örtüştüğü değil, bu iki hareket arasındaki buluşmanın hangi zeminde gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği. Sınıfın gündelik çıkarları ile tarihsel görevi arasında bir açı vardır ve leninist öncü, sınıfın tarihsel görevinin taşıyıcısıdır. İşçi sınıfı, kendisini bölen güncel çıkarlarını ancak devrimci durum gibi çok özel dönemlerde aşarak tarihsel görevini üstlenmeye hazır hale gelebilir. Devrimci durum bile, yalnızca bir olanak sunar. Sınıfın tarihsel görevini fiilen üstlenmesi, ancak, leninist öncünün müdahalesiyle gerçekleşebilir. Leninist öncü, bu müdahaleyi gerçekleştirebilmek için, devrimci duruma kadar sınıfı hareketinin bütününe kucaklamaya değil, sınıf hareketi içinde kritik mevziler kazanmaya çalışır.

Bu noktanın altının çizilmesi gerekiyor: Leninist örgütün devrimci duruma kadar sınıfın bütününe kucaklamaya çalışmaması, yalnızca bunun nesnel olanaksızlığından kaynaklanmaz. Burada bilinçli bir tercih söz konusudur. Sosyalist mücadelenin içeriğini sınıfın çoğunluğunun siyasal düzeyiyle sınırlandırmak, sınıfın geri ortalamasına teslim olmaktan başka bir anlama gelmez.

⁵ a.g.y., s. 29.

⁶ a.g.y., s. 29-30.

EP girişimcileri, daha başından, sınıfın geri ortalamasına teslim olmuş durumda. “İktidar mücadelesi verme”, “sermayeyi tasfiye etme” ve “iktidar olma” niteliklerini taşıyacağını 15-20 kez vurguladıkları “işçi kitle partisi”ne ilişkin broşürlerinde, bu partinin sınıfın bütününe kucaklamasının nesnelliğinin bulunduğunu kanıtlamak için, sınıf hareketinin bugün gelmiş olduğu noktayı abartırken, kendiliğindenciliklerini de gösteriyorlar:

“(…) işçi hareketi bir yandan, ekonomik (işyeri ve sektör çapında) mücadeleden politik (demokrasi talebi ve ülke çapında) mücadeleye doğru genişleme eğilimine girmiş; öte yandan, kendisini örgütleyip yönetecek ileri güçleri biriktirmeyi, sermaye ve sendika bürokrasisine karşı örgütlenmeye yöneltmeyi başarmış bir hareket olmuştur. Hareketteki politik genişleme eğilimi, sınıfın bağımsız parti olma yoluna girdiğini; bağrında birikmiş ileri güçler, onu parti olarak örgütleyecek ve daha geriden gelen kitlelere bağlayacak olan omurgasının oluştuğunu vurgulamaktadır.”⁷

İşçi hareketinin ekonomik mücadeleden politik mücadeleye doğru genişleme eğilimi göstermesi ne anlama gelir? Kendiliğindenciler açısından, sınıfın öne sürdüğü her türden politik talep, sınıf hareketinin gelişiminin göstergesidir. Oysa gündelik çıkarlar uğruna verilen ekonomik mücadele, kaçınılmaz olarak, siyasal bir içerik de taşır. Ekonomik mücadele ile siyasal mücadele arasında herhangi bir karşıtlık yoktur. Sözelimi, sendikal haklar için verilen mücadele, doğal olarak, aynı zamanda siyasal bir mücadeledir.

Dolayısıyla, tek başına tek başına siyasal bazı talepler öne sürmesi, sınıf hareketinin bağımsızlaşma sürecine girdiği anlamına gelmez. Sosyalist hareket açısından temel ayrım, ekonomik mücadele-siyasal mücadele ayrımı değil, kendiliğindenlik-bilinçlilik ayrımıdır. Bilinç, içeriğinden bağımsız olarak siyasallığı değil, sınıfın tarihsel görevinin bilincini anlatır. İncelediğimiz broşürde ise, politik eğilim ile bilinç unsuru bir ve aynı şey olarak görülüyor.⁸

EP girişimcileri, sosyalist hareket ile sınıf hareketinin tam boy örtüşmesinin güncel bir hedef olduğunu savunabilmek için, sınıfın geri siyasal taleplerini allayıp pullamak zorunda. Bazen kendi

⁷ a.g.y., s. 13-14.

⁸ a.g.y., s. 20.

iplerinin ucunu da kaçıracak:

"İşçi sınıfı hareketinin söz konusu dönemdeki [1987-95] en karakteristik özelliklerinden birisi, sermaye ve gericilikle işçi kitleleri arasındaki ilişkinin, karşılıklı kopuş ve uzaklaşma, yer yer karşılıklı cepheleşme ve çatışma biçimini alan ve gitgide birbirini dışlayan bir ilişki olmasıdır." ⁹

Broşürlerinde işçilerin, sermayeye karşı direnişin temel ve öncü gücü olduğunu öteki sınıflar nezdinde de kanıtladığını söyleyen EP girişimcileri, eğer yukarıdaki gibi bir saptamada bulunuyorsa, gündemlerinde "sınıfa karşı sınıf" siyasetinin ve sosyalist devrim hedefinin bulunduğu düşünülebilir. Ama hiç de böyle değil. EP, demokratik devrimcilikte ısrar ediyor. Çünkü EP girişimcilerinin asıl derdi, sınıfın güncel bilinç düzeyini yüksek göstererek, gerireformist politikalarına kılıf uydurmak.

Zaten, broşürde, *sosyalistlerin temel görevinin, "bütün dikkat ve enerjisini pratik hareket ve mücadele eden işçilere yardım üzerine yoğunlaştırmak"*¹⁰ olduğu savunuluyor. "İşçi kitle partisi"nin siyasal-ideolojik zeminini de, sınıfın tarihsel görevi değil, güncel bilinç düzeyi belirliyor.

"Açık işçi partisinin politik platformu (asgari hedef-asgari program), sosyalist değil anti-emperyalist demokratik bir platformdur. Çünkü Türkiye, emperyalist boyunduruk altında bulunan ve uluslaşma ve demokratikleşme sürecini henüz tamamlamamış olan bir ülkedir. Kurtuluşunu sosyalizmde bulan işçi sınıfı, ulusal özgürlük ve demokratikleşme sürecinin önündeki engeller kaldırılma ile sosyalizme geçemeyeceğini bilen bir sınıftır." ¹¹

Burada özellikle ilginç olan, Türkiye işçi sınıfının gündemine, "uluslaşma sürecinin tamamlanması" hedefinin de konması. EP girişimcileri, sol adına son derece utanç verici bu saptamalarıyla, sınıfın içindeki milliyetçi eğilimlerle bile uzlaşacaklarını gösteriyorlar.

Broşürde, Türkiye'nin sınıflar analizi şu şekilde yapılıyor:

"Emperyalizmin egemenliği, Türkiye'de; bir yanda emperyalizm,

⁹ a.g.y., s. 10.

¹⁰ a.g.y., s. 57.

¹¹ a.g.y., s. 68-69.

işbirlikçi tekelci burjuvazi ve onunla iç içe geçmiş kalıntı biçimindeki yarı feodal gericilik; öte yanda, tekel dışı burjuva katmanlar, köylülük ve şehirli emekçi sınıf ve tabakalar olmak üzere toplumsal bir bölünme ve uzlaşmaz bir karşıtlık yaratmıştır.”¹²

Ardından, bu bölünme ortadan kaldırılmadan, yani emperyalizm ve işbirlikçi sınıflar tasfiye edilmeden, sermayenin tasfiyesini ve sosyalizme geçişin olanaksız olduğu vurgulanıyor.

Tekel-dışı burjuva katmanları sınıfsal cepheleşmenin “halk” tarafında yerleştiren EP girişimcileri, ortada bir sorun olduğunun farkında. Bu nedenle, bir dipnot düşerek konuya ek bir açıklık getirmişler:

“Okur kuşkusuz, buradan tekel dışı burjuvazinin ‘devrimci’ bir sınıf olduğu sonucunu çıkarmamalıdır. Bu burjuva sınıfı ‘devrimciliği’ bir yana, ulusal karakteri ve demokrasi potansiyeli en aza inmiş bir sınıftır. Burada sorun şu ki, işçi sınıfı, emperyalizmin egemenliğinin yarattığı bölünme ve karşıtlıkları ortadan kaldırma yeteneğine sahip biricik sınıftır ve öteki halk sınıf ve tabakalarını yedekleyerek, ulusal özgürlük ve demokrasiyi, bu karşıtlık ve bölünmenin kaldırılması yoluyla elde etmek zorundadır.”¹³

Böylece, “tekel dışı burjuvazi” ayrı bir sınıf düzeyine çıkarılarak, marksist sınıflar analizine anlamlı bir “katkı”da bulunulmuş oluyor...

Söz konusu “ikinci” burjuva sınıfın “ulusal demokrasi ve özgürlük” mücadelesine bile yüz vermeyeceği kabul ediliyor. Ama olsun; EP, “tekel dışı burjuvazi”nin çıkarlarını, bu “sınıf”tan hiç yardım görmeden de temsil etmeye hazır!

Öncülüğünü işçi sınıfının yapacağı bir ittifak kurulacak, bu ittifak burjuvazinin hiçbir katmanını içer(e)meyecek ve işçi sınıfı, iktidara geldiğinde burjuvazinin programını uygulayacak! Bu saçmalık üzerinde bir kez daha durmaya gerek yok, çünkü EP girişimcileri de saçmalığın farkına vararak EP Programı’nda gereken “düzeltme”yi yapıyorlar. Kuşkusuz, daha ileri bir hedef tayin ederek değil. Bunun yerine, işçi sınıfına öncülük vermekten vazgeçiliyor!

Bir noktaya değinmekte yarar var. İşçi sınıfının geniş kesimleri-

¹² a.g.y., s. 69.

¹³ a.g.y., s. 69-70 (dipnot).

nin, devrimden önce sosyalist bilince sahip olamayacağı doğru. Sınıfın, kapitalizm sınırları içinde çözülmesi “teorik” açıdan olanaksız olmayan sorunlardan hareketle mücadeleye girdiği de açık. Hatta, devrimin öngününde atılan sloganlar bile, doğrudan sosyalist bir iktidara işaret etmeyebilir.

Tüm bunlar, işçi sınıfının iktidara geldiğinde burjuvazinin programını uygulamak zorunda olduğu anlamına gelmez. Devrimci mücadelenin sloganları ile iktidara gelen sınıfın programı tam olarak örtüşmez. Devrime kadar temel sorun mevcut düzenin yıkılmasıdır; yeni düzenin programı ise, kitlelerin bilincinden fıskırmaz. Devrimin siyasal ve toplumsal programını kitleler değil, sınıfın öncüsü hazırlar. Leninist öncülük, bir de bu nedenle vardır.

Ama zaten Emek Partisi’nde olmayan da leninist öncülük kavrayışıdır.

Emek Partisi girişimcilerinin, üzerinde durulmayı fazlasıyla hak eden bir tezleri var. Onlara göre, kamu çalışanları, işçi sınıfının bir parçasını oluşturmuyor. Kamu çalışanları hareketini, sınıfın “yakın müttefiki” olarak görüyorlar.

Ne yazık ki, EP girişimcileri, kamu çalışanlarının nasıl olup da kendi siyasal temsilcilerine sahip olacaklarını açıklamıyorlar. Ama, kamu çalışanlarının bu konuda en azından köylülüğe oranla daha şanslı olduklarını kabul etmeliyiz. Hiç olmazsa ortak çıkarları var!

“Sınıfı bölmemek” konusunda son derece hassas olan Emek Partisi’nin kamu çalışanları için farklı bir sınıfsal kategori icat etmesi şaşırtıcı bulunabilir. Ama buradaki dert başka. Demokratik devrimin müttefikler listesi, ‘70’li yılların başından bu yana sürekli daralıyordu. EP, bu soruna oldukça pratik bir çözüm bularak, işçi sınıfının bir bölümünü müttefikler listesine aktarmış. Ama bu arada, sınıfın diğer “yakın müttefik”lerini sıralamayı ihmal etmiş. Sözgelimi, hizmet sektörü çalışanları da ciddi bir müttefik adayı olarak görülebilir...

“İşçilerin kurduğu” iddia edilen parti, sınıfı tanımlarken, “işçi sınıfı ortadan kalktı” diyenlerle aynı yöntemsel yaklaşımı paylaşıyor. İşçi sınıfının bazı kesimleri, bazı farklılıkları nedeniyle, sınıfın dışına atılıyor. EP Programı’nda, kamu çalışanları hareketinin son derece anlamlı bir tavır alışla kullanmaya başladığı “memur” sözcüğüne bile yer veriliyor.

Marksizmin işçi sınıfı tanımı bellidir. Üretim araçlarına sahip olmayan, yaşayabilmek için emek güçlerini satmak zorunda olan insanlar, işçi kategorisine girer. Kamu çalışanları bir yana, üretim aracı sahibi olmayan mühendisler, doktorlar vb. de işçi sınıfının parçasıdır. Kuşkusuz, yüksek ücret başta olmak üzere bazı ayrıcalıklara sahip olan kesimler, ideolojik konumlanışlarıyla, sınıfın dışında kalabilir. Ama Türkiye’de kamu çalışanlarının ayrıcalıklı dönemi çoktan sona ermiştir. Sosyalist hareketin görevi, geçmiş dönemlerinde kamu çalışanlarının sahip olduğu “memurluk” ideolojisinin altını çizmek değil, işçi sınıfının bir parçası olma bilinçlerinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Yoksa, tek başına ideolojik bazı farklılaşmaların varlığı sınıfın dışına düşme anlamına gelseydi, bugün bir işçi sınıfından söz etmek bile imkansız hale gelirdi.

Bir Gerilik Belgesi: EP Programı

Türkiye solu bugüne kadar ciddiye alınabilir çok az programatik belge üretti. Sol, en başta, program sorununun kendisini ciddiye almadı. Bu da, mevcut düzeni köklü bir şekilde değiştirmeyi değil, kapitalizm sınırları içinde kalan değişiklikleri hedefleyen, sınıfın tarihsel görevini değil güncel bilinç düzeyini temel alan ve sosyalizmin kitlelerin kendiliğinden mücadelesinin bir sonucu olabileceğini düşünenler açısından son derece doğal. Gündelik mücadelenin ihtiyaçlarını karşılamak için program yazmaya gerek yoktur. Adet yerini bulsun diye yazıldığında da, yazıcıları tarafından bile ciddiye alınmaz. EP Programı da, böylesi bir cidiyetsizliğin ürünü.

Dünya ve ülke nesnelliğine ilişkin çözümlemelerin tutarlılığı ve gösterilen siyasal hedeflerle uyumluluğu, bir programın gelişkin olduğunu göstermese de, gerçek bir “program”ın olmazsa olmazlarındandır.

EP Programı’nın dünya çözümlemeleri bölümünde son derece doğru saptamalar da yer alıyor:

“(...) [Emperyalizm,] kapitalist topluma özgü tüm çelişkileri keskinleştirmiş, işçi sınıfının, tarihsel gelişmenin ona yüklediği rolü yerine getirmesinin koşullarını da dünya ölçeğinde olgunlaştırmıştır.”¹⁴

“(...) üretimin toplumsallaşması ile mülk edinmenin özel karakteri

¹⁴ Emek Partisi Program ve Tüzüğü, 25 Mart 1996, s. 7.

arasındaki çelişki de şiddetlenerek öncesiyle kıyaslanamayacak düzeylere ulaştı.”¹⁵

Türkiye çözümlmelerinde de benzer saptamalara rastlamak mümkün:

“[Tekelci kapitalizm,] Üretimin sosyal karakteri ile mülk edinmenin özel biçimi arasındaki çelişkiyi şiddetlendirdi. Bu gelişme, ülkeyi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin, toplumsal mülkiyete dönüştüğü bir ülke olmaya doğru yaklaştırdı.”¹⁶

Bunun yanında, Türkiye’de, “*ezilen ve sömürülen kent ve kar emekçileriyle sayıları milyonlara varan işsizler kitlesini[n] işçi sınıfına yaklaştığı*” ve “*mücadelelerini emeğin sermayeye karşı mücadelesiyle birleştirme eğilimine soktu[ğu]*”¹⁷ saptanıyor.

Bu oldukça yerinde saptamalardan çıkarılabilecek tek sonuç şudur: Türkiye’nin gündeminde, işçi sınıfının öncülüğünde gerçekleştirilecek ve sermaye ilişkilerini ortadan kaldıracak bir devrim vardır. Oysa EP Programı, ne kapitalist ilişkilerin tasfiyesini öngörüyor, ne de işçi sınıfına devrimin öncülüğü görevini veriyor.

“(…) ülkenin içinde bulunduğu devrim aşaması, ulusal bağımsızlığın, demokrasi ve özgürlüğün elde edilmesi temeli üzerine oturan anti-emperyalist demokratik devrim aşamasıdır. İşçi sınıfı, (...) yolunu açacak, güçlerini çoğaltacak ve iktidarı ele geçirmesine olanak sunacak bu devrim karşısında kayıtsız kalamaz.”¹⁸

Yani, ortada işçi sınıfından bağımsız bir devrim süreci var ve işçi sınıfı da bu sürece “kayıtsız” kalmamalı! Gerçi ardından gelen cümlede sınıfa daha aktif bir rol de yükleniyor:

“İşçi sınıfı, bütün halk ve sınıf tabakalarını, demokratik halk iktidarına varacak bir devrimde örgütlenme ve onların ilerlemesine yardım etmeyi, kendisinin en yakın ve acil görevi bilir.”¹⁹

Ama burada bile, öncülükten değil, “onların ilerlemesine yardım etmek”ten söz ediliyor. Böylece, ortaya dört başı mamur bir

¹⁵ a.g.y., s. 13.

¹⁶ a.g.y., s. 19.

¹⁷ a.g.y., s. 19.

¹⁸ a.g.y., s. 22-23.

¹⁹ a.g.y., s. 23.

devrim stratejisi çıkıyor: Emek Partisi işçi sınıfına, işçi sınıfı da diğer halk tabakalarına "yardım" edecek. Hatta, EP, işçi ve emekçilerin mücadelelerini demokratik halk iktidarının kurulmasına kadar genişletmelerini "teşvik" bile edebilecekmiş.

Bu kadar yardımlaşma ve teşviğin olduğu bir ülkede devrim yapmaktan kolay ne var?

"Emeğin kurtuluşu, emekçilerin kendi eseridir. Emekçi halk kitleleri, kurtuluşlarının ancak halk iktidarı koşullarında olanaklı olabileceğini, günlük eylemleri içinde ve kendi deneyleriyle öğrenebilirler. Emek Partisi'nin yakın amacı, halkın kendini kurtarmayı öğrenmesi ve emeğin kurtuluşunun koşulunu hazırlayacak demokratik halk iktidarının gerçekleşmesidir." ²⁰

Bu söylenenler, öncülüğün yalnızca yokluğunu değil, aynı zamanda reddini içeriyor. Partinin tek yaptığı, "temennide" bulunmak oluyor.

Partilerini kurmadan önce hazırladıkları broşürde sınıf vurgusunu olabildiğince güçlü tutan, işçi sınıfının toplumsal muhalefetin öncülüğünü fiilen kazandığını savunan EP girişimcileri, sıra programa geldiğinde, "emek", "halk" vb. kavramları öne çıkararak sınıfsallığı geriye çekmiş. "İşçi sınıfının kurtuluşu, kendi eseri olacaktır" biçimindeki formülasyon, sınıf ile siyasal öncüsü arasındaki ilişkiyi içermediği için eksikli olmasına karşın, yanlış değildir. Oysa bu formülasyondaki "işçi sınıfı"nın yerine "emek" ya da "halk" konduğunda, marksizmin dışına çıkılır ve devrimci demokrat saflarda yer alınır. Sınıfları toplumsal birer özne olarak kavramak mümkün ve doğrudur. İşçi sınıfının tarihsel deneyimlerinden, belleğinden, ideolojisinden ve bilincinden söz edilebilir. Ama bu nitelikler "halk" için geçerli değildir. Farklı sınıf ve katmanların bir bileşimi olarak "halk"ın ne tarihsel çıkarları ne de kendisine ait bir ideolojisi vardır. İşçi sınıfının yerine "halk"ı koymak, küçük burjuva ideolojisine teslim olmak anlamına gelir.

Sosyalizmi "emeğin ideolojik temeli" olarak tanımlayan EP Programı'nda²¹, hem halkçılığı hem de uvriyerizmi (işçilik) bulmak mümkün. İşçi sınıfını keşfeden bir devrimci demokrasi, "halk"ın yerine "proletarya"yı koyarken, genellikle, işçi sınıfı i-

²⁰ a.g.y., s. 24.

²¹ a.g.y., s. 21.

çindeki küçük burjuva eğilimleri temsil etmeye yönelir. Emek Partisi, programıyla, henüz bu dönüşümü bile tam olarak gerçekleştiremediğini, işçilik ile halkçılık arasında kesin bir tercih yapamadığını gösteriyor.

EP'in devrimci demokratizmden kopamamış olduğunu, programın dünya nesnelliğine bakışı da gösteriyor. Sözgelimi, kapitalizmin, emperyalizm aşamasıyla birlikte, "genel bunalım dönemi"ne girdiği saptanıyor.²² Devrimci demokrasi, devrimci durum soyutlamasından kurtulmak için, kapitalizmin "sürekli bunalım" dönemine girdiğini, üretici güçleri geliştirme potansiyelini tümüyle tükettiğini, evrim ve devrim aşamalarının iç içe geçtiğini savunmuştur. Halk sürekli bir "hoşnutsuzluk" içindedir ve yapılması gereken tek şey, "öncü savaşı" aracılığıyla, mevcut düzenin yıkılabileceğini somut olarak göstermektir. "Öncü savaşı" vermek gibi bir derdi olmayan, aksine öncülüğü neredeyse tümüyle reddeden EP, buna rağmen, bu yaklaşımın geçersizliğini göremiyor. Diğer yandan, "genel bunalım dönemi" saptamasından ne tür siyasal sonuçlar çıkaracağını da bilemiyor. Aslında, söylenmek istenen tek şey, kapitalizmin iç çelişkilerinin giderek keskinleştiği. Ama bunu söylemek için, bir "genel bunalım dönemi"ne girilmesi gerekmiyor. Kapitalizm, "olağan" dönemlerinde de, iç çelişkilerini biriktirmeye devam eder.

Genel bunalım dönemine ilişkin çözümlemelerin sonunda, bizzat genel bunalım saptamasını anlamsızlaştıran sözler sarf ediliyor:

"Kapalist emperyalist sistem, bütün çelişmelerin keskinleşmekte olduğu yeni bir köklü alt-üst oluşlar, savaşlar ve devrimler dönemine doğru hızla yol alıyor. Kapitalizm, genel bunalımının yeni bir aşamasına girmektedir."²³

Demek ki, "olağan" bunalım dönemlerinin yanında bir de "olağanüstü" ya da "ultra" bunalım dönemlerinden söz etmek gerekiyor!

EP'in devrimci demokrat bakışını yansıtan bir diğer örnek, Türkiye çözümlemelerinde dış dinamiğe yapılan aşırı vurgu. Devrimci demokrasi, anti-kapalist mücadelenin yerine, bunu içermeyen bir anti-emperyalist mücadeleyi koyabilmek için, dış dinamiğin tam boy belirleyicilik taşıdığını, Türkiye kapitalizminin içsel ge-

²² a.g.y., s. 10.

²³ a.g.y., s. 15.

lişme dinamiklerine sahip olmadığını savunur. “Yarı-sömürge” ve “yeni-sömürge” tezleri ve “gizli işgal” kavramlaştırması bu bakış açısının ürünüdür. Emek Partisi de, ‘70’li ve ‘80’li yıllarda, “*Ülkenin tam sömürgeleşmesi yolunda en büyük dönemeç[in] alındı[ğın]*”²⁴ saptıyor. 21. yüzyılın eşliğinde ve Türkiye’de, öyle “yarı” ya da “yeni” vb. değil, “tam sömürgeleşme” saptamasını yapmak, en az EP’inki kadar cesaret ve cehalet ister...

Emek Partisi’nin devrimci demokrasiyle ilgili sorunu, demokrasi programından değil, devrimci mücadelesinden kaynaklanıyor. Bu nedenle de, EP Programı, devrimci demokrat bakışın aşılmasını değil, reformist bir çerçevede yeniden üretilmesini içeriyor.

Programın üçte biri, demokratik halk iktidarının karşılayacağı demokratik taleplere ayrılmış. Dile getirilen taleplerden biri oldukça dikkat çekici: Genel bir siyasi affın çıkarılması. Af talebi, bir suçun varlığının kabulünü içerir. Bugün, cezaevlerinde bulunan siyasi tutsakların “suçlu” kabul edilmesi, burjuva hukukunun da olduğu gibi kabul edilmesinden başka bir anlama gelmez. Bu nedenle de, Türkiye solunun çok büyük bölümü, “af” değil, “tutsaklara özgürlük” talep ediyor. Kapitalizm koşullarında, bu talebin somut karşılığı, sermaye iktidarı tarafından “af” ilan edilmesi olabilir. Ama “demokratik halk iktidarı”nın “af” ilan etmesi, bir saçmalaktır...

Uzun talepler listesi üzerinde uzun uzadıya durmaya gerek yok. Sonuçta, ortada bir “demokrasi programı” var. Gerçi taleplerden bazıları, burjuvazinin tekeli olsun olmasın, işbirlikçi olsun olmasın bütün kesimleriyle tam boy karşı karşıya gelmeyi gerektiriyor. Ama bu da, yalnızca, programın kendi içinde çelişkili olduğunu gösteriyor. Çünkü, EP’in “kesintisiz geçiş”i bile, aslında oldukça ciddi bir kesintiyi içeriyor. Parti tüzüğünün “Amaç” maddesinde, sosyalizme yönelmeden önce, “*bağımsızlık, demokrasi ve siyasal özgürlüklerin kazanılıp yerleştiril[ceği]*”²⁵ söyleniyor. Dolayısıyla, Emek Partisi’nin, demokratik devrimden sonra bile, sermaye ilişkilerini mümkün olduğunca kısa bir sürede tasfiye etmek gibi bir derdi yok. Önce, demokrasinin “yerleşmesi” beklenecek...

²⁴ a.g.y., s. 17.

²⁵ a.g.y., s. 35.

Sosyalizmin Güncel Teorik Sorunları İçin Notlar İktidardan Kaçış*

KEMAL OKUYAN

1986-89 arasında yazdıklarımızı, o yıllarda çeşitli sol çevrelerle yaptığımız tartışmaları yeniden okuduğumda uluslararası devrimci hareketin nasıl bir kuşatma ile karşı karşıya olduğunu, bu kuşatmadan neden bir türlü çıkamadığını daha iyi kavradığımı düşünüyorum.

Değişen fazla şey yok. Marksizm, o yıllardan beri ontolojik belirlenimli bir iç gündeme mahkum edildi. Marx'ın bilimsel üretiminin güdülerini ile büyük devrimci dönüşümler arasındaki bağlar zayıflatıldı, ihtilalci iyimserliğin yittiği noktada kapitalizme şu veya bu biçimde methiyeler düzülmeye başlandı, marksizm kapitalizme karşı ahlakçı bir kopuşa indirgendi, devrimin güncelliğinin karşısına ürkütücü bir aktüel sosyalizm yerleştirildi.

Öyle bir kuşatma ki bu, geniş anlamıyla solun kendi nefesini tutması, ayaklarını kollarıyla sarmalaması, gözlerini elleriyle kapaması gibi bir şey...

Uluslararası gericiliğin ve genel olarak burjuva ideolojisinin katkısını artık ikinci plana koymak gerekiyor. Maddi ve psikolojik destek, kuşatmanın doğal sonucu olan cehalet ve inkarcılığa dönük yardımlaşma, uluslararası devrimci hareketin bugünkü tıkanıklığının burjuva ideolojisinin saldırısının ürünü olmaktan çıktığı, bu saldırının bir "iç olgu" haline geldiği gerçeğini perdelememeli.

* *Celenek*'in Şubat 1998 tarihli 56. sayısında "Cemal Hekimoğlu" imzasıyla yayımlanmıştır.

Hatta, burjuva ideolojisinin reel sosyalizmin çözülüşünün doğal sonucu olması gereken ideolojik yenilenme açısından hayret verici bir başarısızlık yaşadığı bile söylenebilir.

Bugün sosyalist düşünce ve eylem "burjuva ideolojisi"nin cephe saldırıları ile değil, cephe gerisindeki iddiasızlık tarafından etkisizleştirilmektedir.

İddiasızlık bu yazı boyunca iktidarsızlıkla özdeştir. Yazının amacı da, sosyalizmin teorik gündeminin sözünü ettiğim kuşatmanın ve iktidarsızlığın yarılması hedefi ile oluşturulması gerektiğine işaret etmektir. Sorunu hafife alarak, teorik çalışmanın güncel pratik ihtiyaçlara denk düşmesi gerektiğini söylemiyorum. Bu zaten mümkün de değil. Hatta bugünkü kuşatmanın yarılması marksizmin üzerindeki kimi güncel baskılardan kurtarılmasına da bağlı. Kastettiğim, teorik çalışmanın nesnesini saptarken ve çalışmayı bizzat örgütlerken sosyalizmi uluslararası arenada hımbıl ve hödük hale getiren ayakbağlarından kurtulmaktır.

Bu anlamıyla marksizm, siyasi bir atılımı önceleyen veya önemsileştiren hiçbir teorik misyona bel bağlayamaz. 20. yüzyılda çeşitli nedenlerle kısırlaşan, 1980'lerden itibaren ise her anlamıyla dağıtılan teorik kazanımlarımızın yeniden ve daha yetkin bir biçimde kurulması, ancak siyasetin yaratılan kirlenmeyi temizlemesiyle birlikte mümkün hale gelebilir.

İşe buradan başlamak mümkün. On yılı aşkın bir süredir dile dolanan "yeni düşünce" kavramı en iyi niyetli yüreklerde ve en yaratıcı beyinlerde bile körelmeden başka sonuç vermedi. Bugün uluslararası devrimci hareketin geleceğe umutla bakmasını sağlayan unsurlar, zorlu dönemi siyasal pratiği yükselten ve teorik düzeltmeleri soğukkanlılıkla zamana yayanlar arasından çıkıyor.

Ama çilemiz henüz bitmiş değildir...

"Yeni düşünce"nin aranmasına devam ediliyor. Bu arayış kıtalararasıdır, bir deyişle globaldir. Bu arayış, solun değişik vektörlerinden herhangi birisi ile sınırlı olmama anlamında, bütün toplumsal mücadele sathını sarmıştır. Geleneksel sol, yeni sol, trotskizm ve hatta maoizm çıkışı bin bir hareket dünyanın dört bir yanına yayılmış, define arar gibi "yeni düşünce"nin peşine düşmüştür.

Bu kadar hummalı bir faaliyetin bir getirisi oldu mu? Açık söylemek gerekirse, bütün iyi niyetime rağmen "yeni düşünce" adına elde avuçta ne olduğunu bir türlü kavrayamadım. Geçtiğimiz yıl Ekim ayında Havana'da sosyalizmin teorik sorunlarına ilişkin ola-

rak yapılan toplantıda konuşmacıların bir bölümü “geçmiş hatalar”dan söz ettikten sonra “bize yeni düşünce tarzı gerek” demeye başladığında kalkıp, *“söylenenleri daha iyi kavrayabilmek için biri bana yeni düşünce tarzının ne olduğunu anlatsın”* diye talepte bulunmuştum. Kimse anlatamadı, ama bu çıkışın yararını gördüm, yeni düşünce tarzından ne kastedildiğini benim gibi anlamayan birtakım devrimcilerle tanıştım.

Sanıyorum bizim sıkıntımız, bu yeni düşünce denen şeye pozitif bir anlam yüklememizden kaynaklanıyor. Halbuki, yeni düşünce tarzı öyle karmaşık bir şey değil, “eskisi gibi olmamak”, “eskiden kurtulmak”, “temizlenmek, arınmak”, “yük boşaltmak” türünden bir şey...

Daha önce de yazdık, bütün bunlarda bir yenilik yok. Eveleye geveleye aynı şeyler tekrar ediliyor. İddiasızlık ve iktidarsızlık “yenilik” adına söylenenlerin kesişim noktası oluyor.

Birazdan bu konuya belli başlıklar üzerinden gireceğim. Ancak işin daha da acı olan bir yönü var. “Yeni düşünce” ayinleri sırasında gerçekleşen günah çıkarma seanslarından düşman kampla hesaplaşmaya pek az vakit kalıyor. Bu az vakti dolduran tek bir tema var: Neo-liberalizm karşıtlığı... Bir sorunla birlikte... Liberalizm salt ekonomik bir kategori olarak değerlendiriliyor ve siyasal-ideolojik alanlarda bizim kampımızda yarattığı tahribat hiç hesaba katılmadan liberalizmin karşısına liberalizmle çıkılıyor! Dolayısıyla, 1980’lerde uluslararası gericiliğin saldırısının genel içeriğinin hiç kavranmadığı, bu saldırılara düşünsel ve pratik yanıtlar üretirken kapitalizmin sınırları içerisinde gezinildiği bir kez daha görülüyor.

Liberalizme dönük öfkeden bir şikayetim yok. Ancak siyasal içeriğinden yoksun kalan bir liberalizm karşıtlığının “globalizm” döneminin popüler çelişkileri olarak güney-kuzey, zengin-yoksul çelişkilerine yaslanmak dışında herhangi bir iddiasının olamayacağını söylemek gerekiyor.

Bu anlamda bizdeki ÖDP, iflah olmaz siyasal liberalizmine eklenen utangaç özelleştirmeciliği sayesinde dünyadaki birçok örnekten daha tutarlı bir profil çiziyor.

İddiasızlık ve iktidarsızlık kırılmak zorundadır.

Marksist teorinin bir-iki temel önermeye ve bu önermelerin etrafında dönen duran düşünce toplarına indirgenmesine izin verilmemelidir. Geride bırakmakta olduğumuz yüzyılın devrimci

pratiklerinin marksist kuram üzerindeki etkisini (ve katkısını) ortadan kaldırma girişimleri engellenmelidir.

Papağan gibi “yeni düşünce”den söz edip, “hep iyi ve haklı olduğu”nu iddia eden anlayıştan kurtulmak isteyen liberal despotların uluslararası hareketteki egemenliği sona erdirilmelidir.

Çözülüşe Bakarken

Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerdeki karşı-devrim süreçlerine baktığınızda ne görüyorsunuz?

Hemen herkesi bıktıran tartışmaları anımsatmak istemiyorum. Bu soruya ilk verilen yanıtın “tek” yanıt olarak kalmaması gerektiğini hatırlatmak gibi bir amacım var. Onca yıldan sonra çözölen bir deneyin akla ilk “nerede hata yaptık” sorusunu getirmesini son derece doğal görmek gerekiyor. Törlü badireler atlatan sosyalizmin girişimlerinin yıkıntısı üstüne çıkıp “iç ve düşmanlar”dan bahsetmenin önkoşulu bu soruya yanıt aramaktır.

Ancak, sosyalizmin tarihi, bu tarihin Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ölkelerdeki kesiti dahil olmak üzere, aynı zamanda sermaye sınıfı ile uluslararası arenada verilen muazzam bir kavganın tarihidir. Bu kavganın orta yerinde yaşanan kapsamlı bir başarısızlığı uzun süre “iç değeriendirmeler”le aydınlatamazsınız. Dört başı mamur bir “çözölüş” teorisi, eğer bundan “yapısal” bir model anlaşılıyorsa, hiçbir zaman üretilemeyecektir. Çare. çözölüş dinamiklerine ilişkin bulguları, geleceğin ihtilalci misyonlarına emdirmektedir.

Dünyada ve Türkiye’de bizi birçok marksistten ayıran, tam da budur. Sovyetler Birliği’nin çözölüşünü marksist teori üzerindeki kısırlaştırıcı atmosferde açılan genişçe bir delik olarak görenlerin aradan geçen süre içerisinde gördüğü zararın karşılanamayacak boyutta olduğunu gördükçe, bu ayrımlara şükretmek geliyor içimden.

Gelelim tekrar sorumuza...

Sosyalizmin güncel teorik sorunları açısından bu sorunun anlamlı bir ısınma turu olduğunu söyleyebiliriz. Sovyetler Birliği’nin çözölüşü ne anlama geldi?

Birçok marksist (veya post-marksist), bu soruya ilk elden “Garbaçov ve ekibi olmasaydı, bunlar olmazdı” yanıtını çocukça buluyor.¹ Eğer, Sovyet sosyalizminin çözölüş dinamiklerini kavrayacaksa, bu türden yanıtlar elbette yetersiz kalıyor. Ancak, ihtilal-

¹ Aydın Engin, *Solda Arayışlar*, Güncel Yay., 1996, s. 59.

cilikten biraz nasibini alan bir kişi, yanıtı tersine çevirerek “Garbaçov ve hainleri alaşağı edilebilseydi, bunlar olmazdı” diyebilme-
lidir. Sanıyorum, Sovyet deneyinde çözülüşü kaçınılmaz görülen-
rin, marksizmin kapitalizme ilişkin çözümlemelerinden ihtilalci
bir iyimserlik çıkarmaları pek mümkün değil.

Sovyet sosyalizminin çözülüşünde “öznel” etmene işaret eden-
lere alaycı bir ifade ile yaklaşanlar, bugün işçi sınıfı hareketinin
dibe vurduğu veya kibarca durgunlaştığı ülkelerde “devrimci gö-
revler” için canını dişine takan soylu insanlara acıyarak bakanlar-
la aynı kişilerdir.

Teorik üretimin nesnesi kadar öznesi de önemlidir. Doğrudan
devrimci bir pratik içerisinde olmayan bir kişinin belli bir kesiti
sağlıklı bir biçimde analiz etmesi mümkündür, ama aynı kişinin
bütün bir tarihsel sürecin yasalarının nasıl çalıştığını, hem özel
hem de genel bağlamda açığa çıkarması mümkün değildir. Bu
anlamda 1917 Ekim Devrimi’nin mantığını kavrayamayanların
1980’lerde SBKP yönetimini ele geçiren hizbin tarihin akışına
yaptığı negatif rolü hafife almalarından daha doğal ne olabilir?

Bugün geçtiğimiz yıllara göre, Sovyetler Birliği’nin çözülüşünde
bu hizbin ne ölçüde etkili olduğuna ilişkin daha fazla gerçek orta-
ya çıkıyor. Bir dizi karanlık nokta hala orta yerde duruyor belki
ama, Sovyetler Birliği’ne dönük çok kapsamlı bir uluslararası ope-
rasyonun 1970’lerin ikinci yarısından itibaren uygulamaya kon-
duğunu, bu operasyonun emperyalist merkezlerin öngördüğün-
den daha hızlı olgunlaştığını, bu operasyon ile başlangıçta orga-
nik bağı olmayan bir sosyalizm karşıtı ekibin 1980’lerin başların-
da ülkenin siyasal-ideolojik boşluklarının bir iktidar değişimine
olanak sağladığını tespit ederek faaliyete geçtiğini ve ancak belli
bir mesafe katettikten sonra emperyalist ülkelerle bağ kurduğuna
ilişkin açık bulgular var uluslararası komünist hareketin elinde.

Sosyalist kuruluşun bilinçli insan müdahalesinin sürekliliğine
gereksinim duyan zorlu bir süreç olduğunu söyleyen bizleriz. Bu
müdahalenin kesintiye uğraması, karşıt bir iradi müdahaleyi ola-
naklı kılmıştır. Bugün, başta çözülüşü yaşayan ülkelerde olmak
üzere, uluslararası komünist harekette, en az Sovyet sisteminin
tarihsel sıkıntıları kadar, 1980’lerdeki mücadelenin örgütsel hata-
ları üzerinde de duranların varolması sevindirici bir durumdur.
Marksizm, insan eyleminin etkilerine kapalı bir toplumsal analizi
kapitalist toplumlara yakıştırmadı, sosyalist kuruluş buna neden

mahkum olsun?

Daha önce de yazdım, çözülüşü “biz ne kadar çok hata yaptık” diye açıklamaya çalışan sağcı komünistleri “enerjinizi artık düşün- mana saklasanız iyi olacak” diye azarladığına tanık olduğum bir komünistin teorik formasyonunu peşinen sorgulamaya kalkmanın son derece saçma olduğunu düşünüyorum. Tersine, azarlanan- larda teorik yaratıcılığın kırıntısını görmedim, onlar hâlâ “planla piyasayı kaynaştırmak”tan veya “tarihin akışını fazla zorlama- mak”tan bahsediyorlar.

Ne büyük yaratıcılık!

Devam edelim... Sovyetler Birliği’nin çözülüşünden sonra dün- ya elbette değişti. Peki bu değişimin doğrultusu ne? Bu değişimi, tez ve anti-tez değişti, doğal olarak sentez de değişecek türünden bir akıl yürütmeyle özetlemek mümkün mü? Mihri Belli, bu yeni senteze sahip çıkmış, “ohoo” diyerek bu özeti onaylıyor.²

Reel sosyalizm deneylerindeki başarısızlık, kapitalizme karşı in- sanoğlunun giriştiği tarihsel mücadele içerisinde oldukça önemli bir dönemeçtir. Bu anlamda kapitalizmden yalnızca “değişme- yen” artı-değer sömürsünü anlamıyorsa, onun dalgalanmalarını, siyasal ve ideolojik yapılanmasını, bu yapılanmanın evrimini de hesaba katıyorsa, bırakalım Marx veya sonrasında Lenin dö- nemini, kapitalizm Sovyetler’in dağılmasından sonra da epeyce değişmiştir. Buna itiraz eden yok. Ancak kapitalizmin değişme dinamikleri Marx’ın büyük buluşunun ana hatlarını yıpratmadığı gibi, Lenin’in devrim ve örgüt teorisine ilişkin temel yaklaşımlarını gözden geçirecek yeni veriler de ortaya çıkarmamıştır.

Burada yöntemsel olarak, kapitalizmin (birçok yönden tartışma- lı) teknolojik alanda yaşadığı gelişme, işçi sınıfının yapısında ortaya çıkan değişim, emperyalist ülkelerle bir bütün olarak kapi- talist dünya arasındaki tahakküm ve bağlılık ilişkilerinde ortaya çıkan yeni unsurlardan hareket ederek, marksist teoriyi yenileme ihtiyacı duyanların yaptıkları işlemi sağlama almaları gerekme- ktedir. Bu da, marksizm-leninizmin anti-kapitalist bir kalkışma için az-çok billurlaşan kazanımlarından hareket ederek bugünkü kapitalizmi kavramaktır.

Önerdiğim, Marx’ın bilimsel darbelerine maruz kalan 19. yüzyıl kapitalizmi ile 21. yüzyılın eşliğindeki dünyamız arasındaki doğal

² Mihri Belli, *Geleceğin Solu Solun Geleceği* içinde, der: M. Gülbay-M. Ören, Alan Yay., 1997, s. 63.

farklıların mazeret gösterilmesine engel olacak bir yöntemdir. Keza, bırakalım bugünü, daha henüz 1917 yılında "Rusya nire Avrupa nire" diyen marksistlerin sayıca bir hayli olduğunu hatırlarsak, kapitalizmin kendisine ilişkin değerlendirmelerle birlikte, kapitalizme karşı mücadelenin de "eskiyip eskimediği" araştırılmalıdır.

Bu açıdan, kapitalizmin işçi sınıfını giderek ortadan kaldırdığına ilişkin "nesnel" saptamaya eşlik eden "işçi sınıfının devrimci misyonunun tükendiği" tezi dışında, ortada ciddiye alınabilecek herhangi bir şey yoktur. İlham kaynağında 19. yüzyıl sosyalizminin ve daha çok popülizminin bazı varyantları bulunmasına rağmen, "işçi sınıfının önemsizleştiği" yolundaki iddialar, bugünkü arayışlar içerisinde "yeni" olmayı hak eden tek kanalı oluşturmaktadır. Bu kanal, kapitalizmin nesnel olarak kavranışından onun dönüştürülmesi veya aşılmasına ilişkin stratejilere varıncaya kadar marksizme alternatif oluşturmaya çalışan veya marksizme değişik bir çehre kazandırma iddiasını taşıyanlar içerisindeki tek "gerçek" kanaldır.

Bunun dışında, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte "yeni" arayışların anlamlı bir ürün verdiği düşünülmemelidir. Tam tersine, bir şeyler yapabilecek teorik birikime sahip yeni sol ve hatta trotskizmin kimi varyantları, çözülüşün kendilerine sağladığı meşruiyete yaslanmaya kalkarak kendi tarihlerinin en kısır ve tembel dönemini geçirmişlerdir. Zamanında, *"kendisini Sovyet sosyalizmine karşıtlıkla var edenleri ancak ve ancak bir hüsrana bekliyor"* derken tam da bunu kastediyorduk.

Demokratik sosyalizm, çoğulcu sosyalizm, bürokratik olmayan sosyalizm veya tekelleri kuşatma, ideolojik hegemonya, sivil toplumun güçlendirilmesi, alternatif hareketlerle ittifak, partisiz mücadele ve nihayetinde iktidarı kategorik olarak reddetmek...

Bunların yeni şeyler olduğu herhalde söylenmeyecek. Oysa, "yenilik" ve "yaratıcılık" iddiasının altından sadece bunlar ve benzerleri çıkıyor. Marksizm-leninizmin 21. yüzyılın eşliğinde bu saçmalıklara özel bir değer biçmesi, "vulger marksizm" suçlamalarından ürkererek bu türden arayışlara şirin gözüğüne çabasına girmesi veya bunlarla bir uzlaşma noktası bulmaya çalışması son derece anlamsızdır. Vulgerlikten arınmak, bizim kendi siyasal hedeflerimizin önünü açmak için gereklidir; bunun dışında yukarıda andığım arayışlarla acımasız ve dışlayıcı bir teorik mücadele başlatılmak zorundadır. Sosyalist teorinin güncel sorunlarını aş-

mak için marksizmin devrimci içeriğini köhneleştiren yeni solcu yaklaşımların koltuk değnekliğine ihtiyaç duyulan bir dönem (bu dönem Sovyet sosyalizminin yeni bir hamle yapmakta açık bir güçlük çektiği 1970'lerin sonu ile çözülüşün başladığı 1987-88 yılları arasındaki dönemdir ve geleneksel solun dünyadaki bütün devrimci bölmeleri, bu dönem boyunca geniş ve öncüllerini kapsayan anlamıyla geleneksel solun dışındaki teorik-örgütsel kaynakları kullanmışlardır) kapanmıştır. Hele hele Türkiye gibi bir ülkede döneklık ve teslimiyet üreten bir zemine kenar süsleri yapan unsurlara bir değer atfetmek anlaşılır bir tutum değildir .

Bu unsurlara yazının sonraki bölümlerinde değineceğim. Marksizmin yirminci yüzyıl sosyalizmine damga vurmasını sağlayan büyük mücadelelerin teorik ve siyasi altyapısında her zaman belli bir yeri olan emperyalizm çözümlemeleri, öncü parti, ikili iktidar, zayıf halka, (belli ölçülerde) ittifaklar gibi köşe taşlarının yeni yüzyılda yerini ikame edecek bir şeyler olduğu düşünülmemelidir. Bu taşların yerini oynatabilen hangi toplumsal gelişme ortaya çıktı veya hangi teorik model bu taşların yer almadığı bütünlüklü bir çerçeve oluşturabildi?

20. yüzyıl devrimlerini, uzunca bir döneme yayılan kuruluş deneylerini devreden çıkararak marksizmin devrimci özünün kurtarılabilceğini sanmak saçmalaktır. Bu saçmalıkla 21. yüzyılı kurtarmak mümkün değildir. Marx'ın çığır açıcı üretiminin belirginleşmeye başladığı dönemin 50 yıl sonrasında açılan 20. yüzyıl başlığının yalnızca başarısızlık ve kir ürettiğini iddia ederek, Sovyet sosyalizminin yetersiz bir altyapıyla yola çıktığı gerçeğini a-bartarak, marksizmi 21. yüzyıla nasıl taşıyacaksınız?

Mücadelemizin tarihsel sürekliliğine vurgu yapmayı Aydemir yol-daşından aldığım bir paragrafa bırakarak bu bölümü kapatıyorum:

"20. yüzyılın sosyalizm deneyimlerini Ekim Devrimi'nden başlayarak tüm Doğu Avrupası'yla, Üçüncü Dünya ülkelerindeki sosyalizme yönelen rejimleriyle, Uzakdoğu'daki deneylerle, hala kısmen bir mücadelenin sürdüğü Kore Halk Cumhuriyeti'ni Küba'yı kendimizin, sosyalizmin tarihi olarak görüyorum. Yenilgiyi de kendi yenilgimiz olarak görüyorum." ³

³ Aydemir Güler, *Geleceğin Solu Solun Geleceği içinde*, a.g.y., s. 103.

Günceli Yaşarken...

Geride bırakmakta olduğumuz yüzyılın devrimci mücadele deneyimlerini, marksizmin bir kenara koyması ve mümkünse unutturması gereken pratikler olarak değerlendirmenin kaynağında “iktidardan kaçış” var. Günahıyla sevabıyla 20. yüzyılın iktidarla taçlanmış devrimci atılımlarına soğuk bakmak için, devrimin nasıl gerçek hale gelebileceği ve hangi gerçekçi araçlarla iktidarın önünün açılabilceği sorularıyla fazla ilgilenmemek gerekiyor.

Zaten pek ilgilenilmiyor da...

1960'lı yıllardan başlayarak '80'lerin ortasına kadar dünya solunun tartışma günlüğünün sayfaları büyük ölçüde “iktidar sorunu” eksenindeki ayrımlarla doluydu. Sermaye sınıfı (veya onun bir kesimi) ile işbirliğine açık olan geri devrim stratejilerinden, devrimi gerekli görmeyen tedrici dönüşüm teorilerine kadar bir dizi olumsuzluğu barındırmakla beraber, bu tartışmalar devrimci hareketlerin toplumsal düzeyde kişilik kazanmasına yardımcı oluyor, örgütsel yapılarını işlevsel kılıyor ve en önemlisi teorik üretimin emekçi sınıflardan büsbütün uzaklaşmasının önüne geçiyordu.

O yıllardaki teorik kısırlığı kesinlikle küçümsemiyorum. Ancak bugün Sovyetler Birliği yok; yaklaşık on yıldır “yeni düşünce” için çekmediğimiz ızdırap kalmadı ve kimse çıkıp marksist teorinin genel geçer bir canlanma içerisinde olduğundan söz edemiyor.

Ve artık tartışmalar devrim stratejilerinden ziyade kapitalizmin yeni dinamikleri üzerinde dögümlenmiş durumda. Kimilerinin kapitalizmin devrimlerle alt edileceğine ilişkin umudu azaldıkça, aslında tamamen umutsuz bir uğraş ön plana çıkıyor: Bugünü kurtarmak...

Bu bağlamda, uluslararası harekette birbirini besleyen ve belki de aynı köke sahip iki sapma olduğu görülüyor. Bunlardan bir tanesi, devrim perspektifini parçalara ayırmak ile ilgili. Devrimin kendisi ile, “olağan dönemler”e denk düşen devrimci politikalar arasındaki mantıksal süreklilik kaybedilmektedir. Devrim dönemlerinde toplumsal dengelerin köklü altüst oluşuna ilişkin fetişleştirilmenin doğal uzantısı, devrimci perspektifin sınıflar mücadelesinin hemen her momentinde kendisini var etmesi (var etme kaygısı taşınması) zorunluluğunun gözardı edilmesidir. Bu anlamda geçmişte “tek yol devrim” şiarını örgüt-devrim-iktidar üçgeninde tutarlılaştıramayan hemen her hareketin, “devrim” söylemlerine rağmen siyasal mücadelede genellikle en geri konumlanışları

tercih eden hareketler olması bir rastlantı olarak görülemez.

Nitekim, bütün dünyada 1980'lerin ikinci yarısından itibaren "tek yol devrim"ci devrimci demokrat hareketlerin "bugünü ihmal etmemek gerekir" diye kampanyalar başlattıklarında, en kolay vazgeçtikleri ellerinde zaten iğreti duran "devrim" oluverdi. Bu da ikinci sapmaydı.

Bu konuda Dev Yol'un geçirdiği evrimi bayağı önemseddiği ve sahiplendiği anlaşılan ÖDP Genel Başkanı Uras'ın söyledikleri, özellikle kıskırtıcıdır:

"Ertelemeci anlayışların sol ve sosyalizm açısından son derece indirgemeci ve tarihsel olarak da yanlış oldukları ortaya çıkmıştır. Bu alanlarda yaşanan sorunların çözümü doğrultusunda öneriler geliştirmek önemlidir. Zaten özgürlükçü, öz yönetimci, demokratik, çevreci ve cinsiyetçi olmayan bir sosyalizm perspektifi de ancak bu bağlamda kurulabilir."⁴

Uras'ın söyledikleri şu: Katılım, çevre, kadın sorunlarının (bunlara başka başlıklar eklenebilir; ekleniyor da) çözümünün devrimde (veya sosyalizmde) olduğunu söylemekle iş bitmiyor. Yeni bir toplum projesine sahip olanlar, bugünden bu projeyi hayata geçirmeye çalışmalıdır.

Şimdilik başkalarının dediklerini bir kenara koyarak, bizim ne önerdiğimizi açmak istiyorum.

Sosyalist iktidar perspektifinin "ertelemeci" bir siyasetle malul olduğu iddiasının temelinde marksizmin siyasal devrim-toplumsal devrim diyalektiğine yönelik bir kavrayışsızlık yatar. Bu kavrayışsızlık bugün, sosyalizmin kuruluşuna ancak ve ancak iktidarın işçi sınıfı (ve müttefikleri) tarafından ele geçirilmesinden sonra geçilebileceği temel gerçeğinin açıkça reddi noktasına gelmiştir. Bu reddiyeye daha sonra değinmek üzere, işi tersinden ele almak istiyorum. Siyasal ve toplumsal devrimler arasındaki iç bağlantıları hiç de zorunlu görmeyen anlayışlar, kendisini sosyalist devrim hedefiyle tanımlayan ve anlamlandıran bir siyasi öznenin, sosyalist devrimin ilk uğrağı olan iktidarın fethine endekslenen siyasal tarzıyla, a) kapitalizme güncel bir alternatif sunmak konusunda başarısız olacağı. b) kendi toplum projesine yabancılaşan bir pragmatizm içerisine gireceği tezini ileri sürmektedirler.

⁴ Ufuk Uras, a.g.y., s. 279.

Acaba böyle midir?

19. yüzyılda işçi sınıfı hareketinin yükseliş trendi bu tartışmayı hep geri plana itti. İşçi sınıfının düzeni son derece yakın hissedilmekte ve daha dolayimsız, siyasal mücadelenin bugünkü karmaşık meselelerini önemsizleştiren bir toplumsal hareketliliğin ürünü olarak resmedilmekteydi. Doğal olarak "işçi sınıfı hareketinin strateji ve taktikleri" türünden bir sorunun bu denli öne çıkacağı fazla anlaşılamadı. Ancak yine de, Marx'ın Fransa üzerinde yoğunlaşan siyasal yazılarında ve işçi sınıfı hareketinin Almanya merkezli program tartışmalarına yaptığı katkılarda "güncel siyaseti devrim perspektifine bağlamak" için titiz bir çabanın gösterildiği kolaylıkla görülebilir.

Bu çabalar ve sonrasında Lenin'in (yalnızca Lenin'in değil 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kalburüstü bütün marksistlerin) katkılarının bu meseledeki yaklaşımı oldukça berraktır: İşçi sınıfı hareketinin güncel siyasetle ilişkisi, a) güncel sorunların sınıf temelini göstermek, b) güncel sorunların tarihsel bir bağlam içerisinde ele alınarak sosyalizmi işaret etmelerini sağlamak, c) güncel sorunların ortaya çıkardığı devrimci enerjinin işçi sınıfı hareketinin sosyalist devrimci hattı etrafında (kesintiler halinde de olsa) toplanmasına çalışmak, d) güncel sorunların ortaya çıkardığı gündelik mücadelenin elde ettiği mevzileri statükocu değil, ileriye doğru devinen bir çerçeveye oturtmak, e) güncel sorunların yarattığı toplumsal gerginliklerden işçi sınıfı ve emekçilerin daha kapsamlı ve gelişkin bir örgütlenme düzeyine ulaşması için yararlanmak.

Dolayısıyla ortada bir "ertelemecilik" yoktur; daha da ötesi, yukarıdaki "güncel"lik yakalanmadan devrimci bir perspektife sahip olmak kesinlikle mümkün değildir.

Sorun, "güncel sorunlar" etrafında üretilecek "çözüm" ve "talep"lerin bütün bu unsurları karşılayacak niteliğe sahip olması, devrimci öznenin bu unsurları bir bütün olarak gözelecek araç ve yaklaşımları elinde tutabilmesindedir.

Bunu becerebilen bir öznenin "tek yol devrim" veya "çözüm sosyalizmde" yaklaşımında ısrar etmesinde sakınca değil, yarar vardır.

Bugünün Türkiye'si'ne baktığımızda, yakıcı olarak kendisini dayatan Kürt dinamiğinden başlayarak, emperyalizme karşı mücadele, insan hakları ihlallerine karşı tavır alma, özelleştirme sürecine karşı durma, faşizme karşı mücadele, çevre sorunlarına du-

yarlılık, kadın sorununun altını çizme, yolsuzluklara karşı tepki üretme gibi “güncel” olarak kendisini sürekli hissettiren başlıklarda sosyalist iktidar perspektifinin “bugün, hemen şimdi” diyen zihniyete göre daha az şanslı olduğunu iddia etmek zerre kadar gerçekçi değildir.

Gerçekçi olmak ne kelime, bunun adı solculuk değildir.

Sosyalist İktidar Partisi^{*}, yukarıda sayılan başlıkların bir bölümünde sözünü ettiğim unsurları karşılayan siyasal açılımlar üretelebileceğini somut olarak kanıtlamış durumdadır.

Ancak ortada bir yanılsama vardır. Sanılmaktadır ki, Sovyetler Birliği ile birlikte “çöken”, somut toplumsal gerilimler ile devrimci iktidar bağlantısını vurgulayan stratejidir. Bu sanı sayesinde, tarihsel bir bağlam peşinde koşmayan, iktidarı filan düşünmeyen “doğrudan eylem biçimleri”nin etkisi global ölçekte her geçen gün arttığı iddia edilmektedir.⁵

Bugünün kapitalist toplumlarında her taraftan gürül gürül sosyalist devrimci öznelere aktığını elbette söylemiyorum. Ancak, “doğrudan eylem”cilerin kapitalizme somut bir alternatif oluşturduğu iddiasına gülüp geçmek gerektiğini düşünüyorum. Bugün, “iktidar” perspektifine sahip olmayan “yeni toplumsal hareketler”in çok büyük bir bölümü, geleneksel sol örgütlenmelerin başına gelenden kat kat daha fazla statükocu hale gelmişler, diğer bir bölümü de bu sürece girmişlerdir. On-on beş yıl önce, “doğrudan eylem” kuramcılarının pek ümitlendikleri “yeşil hareket”in ana gövdesinin bugün belli emperyalist odaklar ve sermaye gruplarının basit bir aracı haline geldiğini söylemem yeterince ikna edici olmasa bile, herhalde önemli bir kanıttır.

Almanya’daki yeşiller hareketi uç bir örnek olabilir. Gerçekten de en azından teorik planda, daha derli toplu denemelerde bulunanlarla karşılaşılabilir. Sosyalizmin (veya yeni düzenden ne anlaşılıyorsa) bazı unsurlarının kapitalizmin bağrında belli bir alan bularak serpilebileceğine dair inanca sahip olanların yarattığı şu ana kadar rastladığım en ileri ve en ciddiye alınması gereken model, yıllar önce *Yeni Sol* dergisinin ağır toplarından Perry Anderson tarafından kurulmuştu. Anderson, batılı kapitalist toplumlarda kitlelerin sosyalizmin kendilerine daha fazla özgürlük

* Bugün, Türkiye Komünist Partisi (TKP) - Ed.

⁵ Arrighi-Hopkins-Wallerstein, *Sistem Karşıtı Hareketler*, çev: C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen, Metis Yay., 1995, s. 42.

getireceğine ilişkin somut kanıtlara sahip olmaları gerektiğini vurguladıktan sonra, şunları söylüyordu:

“Sosyalizmin bu toplumlarda zaferini sağlamanın tek yolu nüfusun çoğunluğu için daha az değil daha fazla özgürlük ifade edebilmektir. Halkın sermaye hakimiyetine son verebilmesi için gereken enerjisi ancak gerçek işçi demokrasisinin nüveleri yaşanıp görülerek harekete geçilebilir. Eski düzenin sona ermesi için imtiyazsız özgürlüğün önceden sergilenmesi şarttır. Bu gerekli sıçramanın adı ikili iktidardır. Ortaya çıkış yollarıyla araçları -hükümet işçi hükümeti olmasa da- her sosyalist devrimin kritik orta vade sorunudur.”⁶

Sosyalist demokrasi ile burjuva demokrasisi arasındaki nicel karşılaştırmmanın anlamsızlığını bir kenara koyuyorum. Burada asıl üzerinde durulması gereken, Anderson’un küçük entelektüel hilesidir. Anderson, “ikili iktidar”ın evrensel karakterine vurgu yaparak çağdaşı olan diğer yeni solcu ve ero-komünist birçok yazardan farklı bir yaklaşım sergiliyor. Ancak, kapitalist toplumda sosyalist demokrasiinin nüvelerini, geniş kitlelerin sosyalizme sahip çıkmalarını sağlayacak ölçüde, geliştirmenin yolu olarak “ikili iktidar”dan söz edilmesi oldukça zorlama oluyor.

İkili iktidar olgusu, elbette emekçi sınıfların “yönetme”ye aday olduklarını hissetmeleri ve belli bir düzlemde doğrudan karşıt sınıfın otoritesini neredeyse bütünüyle dışlayarak “yönetme”leriyle ilgili bir şey. Bu nedenle, özgürlüğün hissedilmesi, somut olarak yaşanması ikili iktidar sürecinin özelliklerinden bir tanesi. Ancak, Anderson’un hilesi, bu özelliğin “ikili iktidar” sürecinde, devrimci iktidar odağının ortaya çıkışını “yeni toplumun eski toplumun bağrındaki boy atışı” olarak göstermesiyle başlıyor.

İkili iktidar süreci, özgün bir kesitin ürünü olarak ortaya çıkar. Bu kesit, devrimci durumdur ve siyasal alanın hızla toplumsal alana hükmetmesi sonucunu doğurur. Bu doğumu takip eden mücadeleler, devrimci iktidar odağının sermaye sınıfının egemenliğini temsil eden diğer odağı ortadan kaldırıp kaldırmayacağını belirler. Siyasal iktidarın fethedilmesi dediğimiz de, ikili iktidarın devrimci iktidar lehine tekleşmesi, diğer iktidar odağının tasfiye edilmesidir.

Burada, “yeni bir toplumun ilk örnekleri”ni yaşatma kaygısının

⁶ Perry Anderson, Gramsci, çev: Tarık Günersel, Alan Yay., 1988, s. 55.

öne çıkması olanaksızdır, çünkü "ikili iktidar" olgusu büyük ölçüde a) mevcut sarsılmakta olan düzenin iktidar erkindeki zayıflamalar, b) yoğunlaşan sınıf mücadelesinin devrimci sınıfları zorunlu olarak otorite alanları yaratma ihtiyacı hissetmeleri ile ilgilidir. Burada ortaya çıkan mantık, marksizmin siyasal devrim ile toplumsal devrim arasında kurduğu ilişkiye bütünüyle uygundur.

Anderson'un hilesi, batılı toplumlarda emekçi sınıfların "kaybedecekleri şeyler" in olmasından hareketle, devrim öncesinde "yaşamaları" gereken pozitif deney üzerinden sosyalizme sahip çıkmalarını sağlayacak "ikili iktidar" ın devrimci durumu gereksindiğini gizlemesi ve batılı kapitalist ülkelerin böylesi bunalımlara girdikleri koşullarda işçi sınıfının elinde "kaybedecek" bir şeylerin kalıp kalmayacağını sorgulamamasıdır. Bir kez bu hile yapıldıktan sonra, kapitalist toplumların bağrına sosyalizm kavanozları yerleştirmek hayalini "devrimci" bir söylemle dile getirmek mümkün olmaktadır.

Sosyalist iktidar perspektifine dolaylı ya da doğrudan "ertelemecilik" eleştirisini getirenler, devrimden umudu kesenler, kapitalizmin bunca süre sonra hâlâ sermayeyi tüketmemesi ve belli bir hareket serbestliğini korumasından gözleri kamaşanlardır.

Devrimci atılımlara dönük umutsuzluk, bugün marksizmi gidecek bir varoluş biçimi, bir ahlak sistemi ve hatta bir dine dönüştürmeye başlamıştır.

Sınıfsız topluma giden süreçte "önce iktidarı alacaksınız" koşulunu beğenmeyenler Marx'ın ekonomik alana verdiği ayrıcalığı, işçi sınıfına yaptığı vurguyu, devlet çözümlemelerini bir kenara koyarak, kapitalizmin irrasyonelliği üzerinde durmaya başlamış ve giderek sosyalizmi bir ahlaki karşı koyuş olarak görmeye başlamışlardır. Marx'ın bir aydın olarak kapitalizme karşı kişisel konumlanışında elbette varolan ahlaki temel, marksizmin temeli olarak kutsanmış ve ortaya nihilist bir tablo çıkmıştır.⁷

Bu tablonun Türkiye'deki yaratıcılarının geldiği nokta, sosyalizmin bir "happening" olarak pazarlanmasıdır. Ahireti olmayan bir dindir bu:

"Sosyalizm önümüzdeki yıllarda kendini bir siyasal parti hareketi olarak örgütlemekten vazgeçmelidir. Bu siyasal irade dediğimiz şeyi,

⁷ Murat Belge, *Geleceğin Solu...*, a.g.y., s. 55. Belge burada Marx'ın "moralist" bir yazar olduğunu söylüyor.

yani iktidara ilişkin kavgaları, talepleri reddetmek anlamına gelmez. Merkezi değildir bunlar. Bunlar bizim yan araçlarımızdır. Bir parti olur, onu koordinasyon için kullanabilirsiniz. Ama bunu, 'sosyalizmi burada kuracağız, sosyalizmi kuracak kadroyu burada eğitiyoruz' şeklinde yapmayın. Sizin kuracağınız şey, şu anda yapmakta olduğunuz şeydir. Orada yapın. Bugün 'ben sosyalistim' diyen insan, sosyalistçe yaşmalıdır. Bir dükkanımız var diyelim. 'Acaba burayı sosyalistçe nasıl düzenleyebiliriz' diye düşünelim." ⁸

İyi bir sosyalistten iyi bir esnaf çıkarmanın her tür kuramsal alt-yapısını reddediyorum. Bunun kapitalizmin gözleri kamaştırmasından ve sosyalizmin alanını dini motiflere daraltmaktan başka anlamı olmadığında ısrar ediyorum.

Reel sosyalizmin çözülüşünü ve genel olarak sosyalist hareketin başarısızlığını "insan"a gereken önemin verilmemesinde görenlerin "insan"ı sınıflar mücadelesinden nasıl çekip aldıklarını gördükçe, "*hayır. ideolojik mücadeleye gereken önem verilmedi*" demek geliyor insanın içinden.

Marksizm kapitalizme karşı bir ahlaki karşı koyuş değil, kapitalizme karşı bütünlüklü bir meydan okumadır.

Umutsuzluk ve Panik

Yeni yüzyıla girerken "dünya devrimi" perspektifinin nihai olarak trotskizmin tekelinden, daha doğrusu elinden çıktığını söylemek mümkün. İki ayağı var bu gelişmenin. Her şeyden önce, dünya devrimi perspektifi, uluslararası komünist hareketin bütün sağlıklı unsurlarının bu kavram etrafında oluşan tuzaklara düşmeden, üzerine bastıkları bir zemin haline gelmiştir. Ulusal, bölgesel süreçleri gözardı etmeden, belli topraklardaki devrimci misyonları dünya devrim sürecinin parçaları olarak değerlendirmek marksizm-leninizmin doğal kavrayışlarından bir tanesi. Şu veya bu nedenle bu kavrayışın üzerine düşen gölgelerden giderek arındığı oranda, trotskizmin kısır ve apolitik "dünya devrimi" modelinin etkisi azalıyor.

Ancak bir de olumsuzluk var dünya solunun bütünü söz konusu olduğunda. Kapitalizmin 20. yüzyıldan kendisini kurtararak çıkmasının altında ezilen bir dizi sosyalizan eğilim, kapitalizme karşı mücadelenin somut olanaklarını görememeye, bu olanakları

⁸ Ömer Laçiner, a.g.y., s. 178.

için parmağını oynatacak enerji ve iradeyi bulamamaya, dolayısıyla “globalizm” safsatalarına bel bağlamaya başlamışlardır. Kuruluşun global ölçekli yaşanacağına ilişkin beklentiler, bir stratejik tercihten çok umutsuz bir “bekleme” anlamına gelmiştir. Belki itiraf edilemeyen bir karamsarlıktan bu, ama iş “ABD’nin devrime en yakın ülke olduğu”nu iddia etmeye kadar varmıştır. ABD’de işçi sınıfının özellikle siyahların ve latinoların sınıf mücadelelerinin yakın geleceğinde önemli işler yapacağını bariz olması ile ABD’nin bir tür “zayıf halka”ya dönüştüğünü bugünden söylemek başka bir şeydir. İkincisinin sosyalizme ilişkin ciddi bir inanç yitimine denk düştüğü açıktır.

Sosyalist teorinin bu umut kaybı ortamında en fazla aldığı yararlardan bir tanesi ise, kapitalizmin teknolojik yenilenmesine duyulan gizli hayranlıktır. Kolektif kapitalist mülkiyet, otomasyon, işçisizleşme gibi ardışık kavramlar etrafında kurulan modeller, “tarih bitti” aşırılığına kaymasalar bile, insanlığın geleceğine ilişkin arayışlarda kapitalizme bayağı bir yer veriyorlar.

Sovyetler Birliği’nin kapitalizmin teknolojik hamlesine yanıt veremediği için çöktüğü, kapitalizmin bu kez işçi sınıfını yaratarak değil de işçi sınıfını ortadan kaldırarak kendi mezarını kazdığı türünden algılama bozuklukları bakın nerelere varıyor:

“Bilimsel teknolojik ilerleme sırasında, şehirli ve köylü işçi sınıfı değişmekte, nitel ve yapısal olarak köklü bir yenilenme sürecine girmektedir. İşçinin sınırlı uzmanlığına dayalı üretim biçimi, artık tarihe karışmaktadır. Üretim, artık gittikçe artan bir şekilde, kalitesi ve teknik bilgisi daha yüksek, ufku geniş emekçiler talep etmektedir.

(...)

“İşçi sınıfı saflarının emekçilerin değişik kategorileri tarafından yeniden ve yeniden doldurulması ve en iyi özelliklerinin geliştirilmesi, sınıf ayrımına dayalı toplumun yavaş yavaş ortadan kalkacağını işaretini vermektedir.”⁹

Rusya’da onca komünist partisi arasında en fazla ön plana çıkmanın programında alenen kapitalizmi öven paragraflar yer alan Rusya Federasyonu Komünist Partisi olmasında diğerlerinin yetersizlikleri, RFKP’ye sermaye sınıfının iltimas geçmesi gibi fak-

⁹ Rusya Federasyonu Komünist Partisi Programı, çev: Doğan Göçmen, Ayraç Yay., 1996.

törlerin yanı sıra, çözülüşün yarattığı şaşkınlığın da herhalde payı var. RFKP Programı, çelişkili, zıt yönlerde vurgular yapan bir programdır. Ancak aktardığım bölüm, “devrimden umudu kesme ve işleri kapitalizmin insafına bırakma”ya son derece tipik ve üzücü bir örnek olarak gösterilebilir.

Burada olan, RFKP içerisindeki muhtemel kimi “burjuva unsurlar”ı bir kenara bırakırsak, somut bir tarihsel gelişmenin tarihe müdahale perspektifini yok etmesi, onu saf dışı bırakmasıdır. Kapitalizmin 20. yüzyılın son çeyreğine elde ettiği “başarı”, solun bazı kesimlerini baştan çıkarmıştır. Oysa bu yazının başında değindiğim gibi, devrimci hareket, her momentte siyasal ve ideolojik açılardan pozitif bir tutum almak zorundadır. Bu anlamda her somut gelişme, gelişmenin bütün içerisindeki yönünden (ileri-geri) bağımsız olarak, devrimci öznenin bütüne dönük müdahalesi ile birlikte ele alınabilir.

Bugün sol içi tartışmaların en önemli başlıklarından bir tanesi, işte bu müdahalenin hangi toplumsal kesimleri kapsayacağına ilşkindir.

“Olacaksa En Geniş Olsun...”

Aslında, bir önceki bölümün başlığı için seçtiğim “panik” sözcüğünün derdimi anlatmada pek uygun olmadığını düşünüyorum. Karikatürleştirilmiş haliyle, neyle karşı karşıya olduğumuzu şöyle bir düşünün: Kapitalizm, sosyalizmin 150 yıldır açmış olduğu büyük savaştan alınının akıyla çıkmış, mekanik yerini elektroniğe bırakmış, ağır işçilik deyimi üretim sürecinden dışarı çıkmaya başlamış, iş saatlerinin azaltılması gündeme gelmiş, tarihsel kurtarıcı işçi sınıfının önemi azalmış, iki sistemli dünyadan ABD merkezli bir emperyalist dünya sistemine geçilmiş...

Buradan ne çıkar?

Bu karikatürün gerçekliği bütünüyle yansıttığına inanan birisinin, eğer onurlu birisiyse ve hâlâ bu düzen değişmeli diyorsa, devrimci akımlar içerisinde en fazla blankizme yakınlık duyması beklenir. Öyle ya, kapitalizm giderek içindeki devrimci öğeyi ortadan kaldırmakta ve bir kabus gibi insanlığın başına çöreklenmektedir. Zaman daralmaktadır, ahlaki olarak bu duruma tahammül etmemenin devrimci karşılığı, sabır işçiliği komünistlik olmayacaksa, sonuna kadar volantarist bir müdahaledir. Panikten daha çok bu eğilim çıkabilir.

Ama çıkmamaktadır. Ortaya çıkan, sonuçları itibariyle bir kapitalizm hayranlığıdır. Teknolojik devrim fasaryalarının arkasına gizlenerek işçi sınıfına sırt çevirip çağdaş toplumların kapitalizmin yeni yönelimleri ışığında dönüştürülebileceğine inananların hiç de onurlu davranmadıklarını düşünüyorum. Bu teslim oluşun marksist ve genel olarak sol saflardan dışlanması mutlaka gerekmektedir.

İnsanlığın bundan 30-40 yıl kadar sonra ne türden bir uluslararası tabloyla karşılaşacağını kestirmek, devrimci hareketin bu tablodaki görevleri konusunda bir şey söylemek şu haliyle oldukça güç. Ama, en azından yakın geleceğe ilişkin olarak marksistlerin Lenin'in 20. yüzyılın başlarında sınıflar mücadelesine armağan ettiği "öncü parti" fikrine sıkı sıkıya sahip çıkması gerektiği rahatlıkla söylenebilir. Kapitalizmin kendisini uçurum kenarından kurtarma yeteneği ve emekçi sınıflar üzerindeki ideolojik tahakküm araçlarının gelişmişliği, durup dururken değil, sermaye egemenliğinin tarihin akışı karşısındaki büyük direnişi ve zorlamaları ile ortaya çıkmıştır. Bu müdahale mutlaka tersine çevrilmelidir.

Evrensel zeminde sol hareketin bugünkü en önemli sorunu, pozitivizmin aptallaştırıcı etkisinden bir türlü sıyrılınamamasıdır. Oysa kapitalizm, müdahale ediyor; kapitalizm değerlendirmiyor, savaşıyor...

En önemlisi kapitalizm, sosyalizme karşı yükselttiği mücadelenin sonuçlarını devrimci harekete dayatıyor. Katılımcılığın veya birçok yerde aynı anlama gelmek üzere demokratizmdir. bu kadar allanıp pullanması bu dayatmanın belirgin sonuçlarından bir tanesidir.

Kapitalizmin 20. yüzyıldaki varolma mücadelesinden başarıyla çıkmasının ardından gerçekten de şaşırtıcı bir biçimde "kitle hareketleri" vurgusu yapılmaya başlandı. Ancak bu kez bir fark vardı. Yirminci yüzyılda solun "kitle" fetişi daha çok dikey bir görüntü veriyordu. Eksen bir biçimde proletaryaydı. Artık eğilimlerin türlerine göre, ya proletaryanın tabandan gelen devrimci enerjisine (yeni sol), ya da proletaryanın pivot noktasına konduğu bir ittifaklar zincirine (Avrupa komünizmi) bel bağlanıyordu. Günümüzdeki eğilimlere baktığımızda, işçi sınıfının eksendeki konumunu giderek kaybettiğini görüyoruz. Bir toplumsal difüzyon yaşanmakta, toplumsal muhalefet dikey değil, yatay bir ilişki ağı

içerisinde algılanmaktadır.

Aslında bugün gelinen nokta, 1970'lerde, '80'lerde çok daha el-verişli bir uluslararası ortamda dile getirilen geri düşüncelerin ürünüdür. O yıllardaki "strateji" tartışmalarında epeyce ünlenen Laclau ve Mouffe'nin aşağıdaki sorusunun bugünkü eksensizliğin nasıl da habercisi olduğunu kolaylıkla görebiliriz:

"Öyleyse, sosyalist politik pratik içinde her zamankinden daha öncücü ve anti-demokratik bir anlayışın ortaya çıkışının, tam da kitle mücadelesinin demokratik boyutunun genişletilmekte olduğu momente rastlaması paradoksunu nasıl açıklayacağız?"¹⁰

Burada leninizme dönük kapsamlı bir eleştiri olduğu açıktır. Soru, devrimci yükseliş döneminde, tam da kitlelerdeki siyasallaşma ve eyleme geçme düzeyinde hatırı sayılır bir artış olduğu sırada, "öncülük" misyonunu ön plana çıkarmanın mantığını sorgulamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu sorgulama şu şekilde devam etmektedir: Marksizmin işçi sınıfına verdiği ontolojik ayrıcalık, leninizm tarafından politik önderliğe aktarılır. Giderek öncü ile kitle hareketi arasındaki ilişki dışsallaşır ve sonuçta kitle hareketi geliştikçe öncünün bu harekete dönük müdahaleleri de artar.

Leninizme ilişkin bu oldukça kabalaştırılmış tarifi bütünüyle "yersiz" bulmuyorum. En azından kitle hareketinin yükseliş dönemlerinde öncünün müdahalelerinin artacağını biz de defalarca yazdık. Ancak, Laclau ve Mouffe'nin buradan gelmek istedikleri nokta son derece ilginçtir. Leninist öncüyü işçi sınıfının kitesinden kopardıktan sonra, bu "kopma"nın devrimci yükselişin sınıf tabanını daralttığı ileri sürmektedirler:

"Katı sınıfcı bir anlayış söz konusu olduğunda, kitle hareketinin demokratik potansiyelinin artması gittikçe daha otoriteryan bir politika izlenmesine neden olur. Kitle mücadelelerinin demokratikleşmesi sınıf sınırlarını aşan kopuş noktalarının çoğalmasına bağlıyken, politik otoriteryanizm sınıf hegemonyasının gerekliliğine temel oluşturmak üzere kitle hareketleri içinde önderlerle önderlik edilenler arasında bir aynm yapıldığı momentte ortaya çıkar."¹¹

Yukarıdaki yaklaşımı fazlasıyla önemsiyorum. Yazarların bütün

¹⁰ Ernesto Laclau-Chantal Mouffe, *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, çev: A. Karam, D. Şahiner, Birikim Yay., 1992, s. 72

¹¹ a.g.y., s. 73.

çaplarına rağmen öncü parti anlayışını bir noktadan sonra kavramakta güçlük çektiklerini ve leninizme olmadık özellikler atfetmekle uğraştıklarını düşünüyorum. Her şeyden önce, leninizmin toplumsal canlanmalarda sınıf eksenli bir politik tarz ve perspektif geliştirmedeki ısrarı ile burada kullanılan “katı sınıfçı anlayış” arasında ciddi bir mesafe olduğu bilinmelidir. Adına marksizmin temel devrimci yönelimi yazılmış olan Lenin’in bir işçi sınıfı devrimcisi olduğu doğrudur, ama stratejisini hiç de katı bir sınıf tavrına göre belirlediği söylenemez. Üstelik, Lenin bir ittifaklar ustasıdır ve yazarların deyimiyle sınıf sınırlarını aşan kopuş noktalarını sınıf eksenine ve sosyalist iktidar perspektifine doğru çekmekte eşsiz bir beceriye sahip olduğunu kanıtlamıştır. 1917 Ekim devriminin bu açıdan hâlâ “en gelişkin” örnek olmayı sürdürdüğü de herhalde bizim öznel bir iddiamız değildir. O halde yazarlar nerede neye takılmışlardır?

Zaten işin püf noktası bu. Batı marksizminin bugün içine girdiği teorik karmaşanın en temel nedenlerinden birisi, “sınıf siyaseti” kavramını bir türlü yerli yerine oturtamamış olmasıdır. Sınıf siyasetinin “işçi sınıfında siyaset yapmak”la özdeşleştirilmesi, hem leninizme dönük anlamsız eleştirilerin odak noktasıdır, hem de bugün sınıf siyasetinden kaçışın en önemli gerekçesi. Örnek olarak aldığım iki batı marksistinin (Laclau’nun Arjantinli olması bir şey değiştirmemektedir) leninizmi işçi sınıfına tecrit olup, ona da otoriteryan bir biçimde yaklaşmakla itham ettikleri dönemlerde, leninizme ısrarcı olan batı marksistlerinin önemli bir bölümü öncü partinin aynı tarifine bel bağlayarak Stalin geleneğini “sınıf” temelinden uzaklaşmakla eleştiriyorlardı!

Sonuçta, kapitalizmin 20. yüzyılda kefeni yırtmasına bakarak, yaygın bir eğilim olarak işçi sınıfıyla yetinmeyen “yeni toplumsal dinamikler” diye bir şeye ulaşıldı.

Marksizmin işçi sınıfına ontolojik olarak bir ayrıcalık tanınmasının anlamı işçi sınıfının kapitalist düzen içerisinde aldığı siyasal ve ideolojik konumlanışta aranmaya çalışıldıkça batı marksizmi ciddi sıkıntılara girdi. Kuramsal tartışmaların konusunu belirleyecek ayrıcalık ve üretkenliğe sahip olan çok sayıda yazar, işçi sınıfındaki keramet ne olduğunu bir türlü kavrayamadılar. Öyle ki, Callinicos ve Harman işçi sınıfının tanımı üzerine kafa yorarken, İngiliz İşçi Partisi gibi bir burjuva partisini işçi sınıfının politik konumlanışını saptamada koşulsuz bir referans noktası olarak

görme yanlışlığına düştüler.¹² İşçi Partisi'nin oy dalgalanmaları, "sınıf siyaseti"ne uzaklaşma veya yakınlaşma ile açıklanıyordu! Bazıları ise, sosyal demokrasi ile geleneksel komünist partilerini işçi sınıfı hareketinin iki kolu olarak görüyor ve bu deneylerin başarısızlığından yeni bir çıkış bulmaya çalışıyorlardı.

Kanımcı, kapitalizm kolay yıkılmayacağını batılı marksistlere gösterdikçe, onlar entelektüel potansiyellerini, düzenin direnişini aşacak bir niceliği yaratacak, muhalefetin ölçeğini artıracak yolları keşfetmeye adanmışlar. İşçi sınıfının sınırları veya tanımı konusundaki literatürün bu kadar artmasındaki temel neden de budur. İşçi sınıfına önderlik edecek partinin stratejik sorunları yerini, kapitalizmin direnişini aşacak bir ölçeğe, işçi sınıfı üzerinden ulaşıp ulaşılamayacağı tartışmasına bırakmıştır.

Yalnızca Avrupa'da değil, Latin Amerika gibi devrimci geleneğin güçlü bir biçimde var olduğu coğrafyalarda parti-dışı örgütlenme biçimlerinin, hatta siyaset-dışı konumlanışların giderek popülerlik kazanması, kuramsal düzlemde işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesinin toplumda dikeyine bir yarılma gerçekleşmesi gerektiği gerçeğinden uzaklaşılmasına denk düşmüştür. Bugünkü kapitalist toplumlarda, işçi sınıfına yatay bir perspektifle "ölçek genişletici" misyonlar yüklemek olanaksızdır. Bir kez öncülüğü geri plana attıktan sonra, işçi sınıfını da biraz kenara çekip yeni toplumsal hareketlerin peşinden koşmanız gerekecektir.

Baştan beri vurguluyorum, bu türden hastalıklar oldukça yaygınlaşmış durumda. Ancak uluslararası hareketin bütününe iktidarsızlıkla sakatlanmış olduğunu söylemek mümkün değil. Burada özellikle, belli bir toplumsallığı korumayı beceren, ama buna karşın "ölçek büyütme" konusuna tamamen farklı bir çerçevede yaklaşan bir örnek üzerinde durmak istiyorum. Yunanistan Komünist Partisi, geleneksel komünist partileri içerisinde gerek ero-komünizm dalgasına, gerekse Garbaçovcu rüzgarlara karşı direnmek açısından oldukça önemli bir örnek. Bu partinin her iki dalgadan hiç etkilenmediğini söylemiyorum. Bu partinin de geçmişinde (sol güçlerin geniş birliğini sağlamak için kurulan, ama sonuçta Komünist Partisi'nin kanı kaybetmesiyle nihayete eren Synaspismos örneğinde olduğu gibi) kimi zigzaglar vardır. Ancak YKP, son dönemlerde bırakın yukarıda sözünü ettiğim "yatayına

¹² A. Callinicos-C. Harman, *Değişen İşçi Sınıfı*, çev: O. Akınhay, Z Yay., 1994.

genişleyen toplumsal muhalefet" teorilerine sıcak bakmayı, işçi sınıfı hareketinin etrafında örülecek klasik genişleme arayışlarına da ciddi rezervler koymaktadır. Örneğin YKP, eski komünistlerin de içinde yer aldığı Synaspismos ile politik işbirliğini, bu ve benzer hareketlerin programlarının sistem içi olduğunu ileri sürerek, reddetmektedir.¹³

Daha da önemlisi, bu parti son yıllarda yeni toplumsal hareketler başlığında ele alınabilecek kimi eğilimlerin siyasi ifadelerini de kapsayan bir biçimde, "küçük partiler"e açık bir tavır almaktadır. Türkiye'deki duruma veya dünyanın geneline bakıldığında YKP'nin bu tutumunu onaylamam garipsenebilir. Ne var ki, bu partinin 15. Kongresi'nde küçük partilerin düzenin çatlaklarını örtme görevini nesnel olarak üstlendikleri ve toplumdaki saflaşmaların etkisini azalttıkları iddiası, Yunanistan örneğinde gerçek bir değer taşımaktadır.¹⁴

Burada, Yunanistan örneğinden biraz sıyrılarak (ama bağlantı noktasını koruyarak), "ölçek" sorunun dışına çıkmak istiyorum. Yeni toplumsal hareketler başlığında ortaya çıkan "küçük" ya da "büyük" örgütlenmelerin (parti ya da değil) birçok durumda kapitalist düzen için tutkal işlevi gördüğünü söylemek istiyorum. Marksizm-leninizmin anti-kapitalist mücadele için öngördüğü dikeyine modelin reddi, kapitalizmin yarattığı çeşitli çelişki ve sorunlardan üremesine rağmen, nesnel olarak burjuvazinin egemenliğine hizmet eden, bu nedenle düzenin öznél olarak zaman zaman alan açtığı çok sayıda dinamığe gereksiz bir devrimcilik yakıştırılmasına neden olmuştur.

Kapitalizm ve kentleşme üzerine ilginç bir kitabı olan Manuel Castells'in, çevreci hareketin kimi durumlarda "*toplumsal sınıfları bir izci hareketinde kaynaştırma*" işlevi gördüğü¹⁵ şeklindeki ifadesini okuduğumda açıkçası gülümsemiştim. Ancak bugün yeni toplumsal hareketler adıyla anılan dinamiklerin eskisi gibi çevreciler, feministler gibi görece kolay tarif edilen hareketler olmadığını bilmek gerekiyor. Yeni toplumsal hareketler, kimliklerini tek bir çelişki veya sorundan almak zorunda değiller. Bu anlamda

¹³ Yunanistan Komünist Partisi, *Political Resolution of the 15th Congress*, 1996, s. 7.

¹⁴ a.g.y., s. 7.

¹⁵ Manuel Castells, *Kent, Sınıf, İktidar*, çev: Ahmet Akif, Bilim ve Sanat Yay., 1997, s. 200.

çevreci hareket, feministler kendi hesaplarına sınıfları kesen bir dikey mantık yaratabiliyorken, bugün çok daha karmaşık ve kapitalizmin iç içe geçen bütün gündelik sorunlarına tepki olarak ortaya çıkan bazı hareketler, bu zenginliği belli bir program etrafında derleyip toparlayacaklarına ve kendi dikey hatlarını öreceklere, tam tersine dağıtıcı bir işlev üstlenmektedirler.

Bu anlamda şu anda dünyada en fazla dikkati çeken devrimci dinamiklerden bir tanesi olan EZLN (zapatistler) üzerinde biraz durmak istiyorum. Daha önce başka yazılarımda, bu harekete kısa yoldan bir etiket yapıştırarak Amerika kıtasında ezilenlerin mücadelesinde yeni bir umut dalgası yaratan bu ilginç harekete haksızlık yapmak istemediğimi söylemiştim. Bu titizliğimi sürdürmekle birlikte, EZLN'nin tam da kimi marksist kuramcıların "yeni toplumsal hareket" arayışına denk düştüğünü belirtmek yanlısıyım. Zapatist hareket, yalnızca ciddi bir örgütlülüğe sahip olduğu Meksika'nın yoksul yerlilerinin değil, bütün "bağımsız" grupların sözcülüğü anlamında ulusal bir muhalefetin temsilcisi olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. Buradaki "bağımsız"lık vurgusu, yalnızca siyasal partilere dönük mesafeyi anlatmak için değil, iktidarı ele geçirmeye dönük klasik devrimci projelerden farklılığa işaret etmek amacıyla hareketin lideri Marcos tarafından da yapılmaktadır. "Bağımsız" (otonom diye de okunabilir) gruplara gösterilen iyi niyetteki cömertlik yanında, geçmişin ve bugünün devrimci partilerine dönük soğukluk ve eleştirelliğin boyutları son derece ilgi çekicidir.

Kendi egemenlik alanlarında geri toplumsal ilişkiler içerisinde sıkışan yerlilere kolektivist, sosyalizan kimi uygulamalarla belli bir ufuk açan EZLN, kendisini "ulusal diyalogdan yana" olarak tanımladıktan sonra, "iktidarı istemiyoruz" diye açıkça ilan etmektedir. Fark ortaya şöyle konmaktadır:

"Politik partiler iktidarı ele geçirmek isterler, bir politik güç buna karşıdır, iktidara karşı bir ağırlık oluşturan ya da iktidara karşı yönelen bir hareket daha geniş kapsamlıdır." ¹⁶

Bu yaklaşımda insanlığın geleceğini görmeyi hiç anlamıyorum. Bu yaklaşımın kesintiye uğramaması halinde EZLN'nin Meksi-

¹⁶ Marcos'un Mektupları, Ülke ve Özgürlük, çev: A. Akif, Gökkuşak Yay., 1996, s. 188.

ka'da dışlanmış yerlileri isteme entegre etmek gibi bir işleve koşar adım gideceğini düşünüyorum. Bir sürü kuramsal meselede kılı kırk yarıp bir araba dolusu laf eden kimi marksistler at sırtındaki gitar ve tüfeğin ay ışığında yarattığı resmin büyüleyici etkisini fazla abartmaktadır. Muhtemel bir entegrasyon elbette Meksika'nın siyasal coğrafyasında pozitif bazı değişiklikler yapabilir, ancak bu değişikliklerin tarihsel bir anlam taşımasının ancak ve ancak siyasal iktidarı hedefleyen bir devrimci partinin yaratacağı sınıfsal yapıyla mümkün olacağı da unutulmamalıdır.

Devrim, İktidar, “Ulusal” Çerçeve

Görüldüğü gibi, 21. yüzyıla girerken sol içi tartışma ve ayrışmalar giderek, düzen karşıtı güçlerin dikey mi, yoksa yatay mı örgütleneneği konusunda düğümlenmeyle başlıyor. Bu açıdan bir sürü gereksiz anlayış artık leninizmin yakasından düşmeye başlamıştır. Sanıyorum ki, hâlâ “*Lenin, dikey örgütlenmenin tam karşıtıydı*”¹⁷ türünden acayip şeyler söyleyenlerin sayısında ciddi bir azalma olacak. Bu türden yaklaşımlara çeşitli nedenlerle çanak tutmakla birlikte marksist ortodoksiye bir biçimde sahip çıkan trotskizan eğilimlerin veya batı marksizminin çeşitli versiyonlarının artık tercihlerini yapmakta olduğunu ve kendi içlerinde saflaşmakta olduklarını görüyoruz. Bu eğilimlerin Rosa Luxemburg ve Korsch gibi geçmiş kalburüstü marksistlerin yaratıcı çabalarıyla ayakta kalan “proletaryanın devrimci teoriyi ayıklayan özgücü”ne bel bağlayarak bu dönemi atlatmaları mümkün gözükmemektedir. Ya, leninist öncülük-sınıf tavrı-iktidar perspektifi, ya da sınıftan-iktidardan-siyasetten kaçış...

Krizden kaçış...

Evet, marksistler kriz kavramının devrimciler için ne denli kritik olduğunu unutmaya başlamışlar. Yatay toplumsallaşma arayışlarının doğal sonucudur bu. Devrimci hareketlerin (buna artık sol da dememiz mümkün) toplumun değişik segmentlerinin “yıkım korkusu”nu devralmaları, kutuplaşmayı toplumsal muhalefetin başarısızlığı olarak görmeleri ve son derece öznel bir düşman tarifi yapmaları bayağı yaygın bir hastalık haline gelmiş durumdadır.

Bu çerçevede, kriz-devrim bağlantısının tamamen unutulması

¹⁷ Marta Harnecker, *Latin Amerika Solu Kendini Sorguluyor*, çev: Ali Berklay, Ceylan Yay., 1997, s. 13.

kaçınılmazdır. Toplumsal muhalefetin güncellik adına tarihsel misyonları terk etmesi, kapitalizmin ortaya çıkardığı yıkımı bir doğal felaket gibi ele almayı da beraberinde getirmiştir. Krizin devrimcileştirdiğini söylediğinizde, insanlar size "suçlu" muamelesi yapıyorlar. Bir kez daha Havana'daki toplantıya dönmek istiyorum. Devrim stratejileri tartışılırken, "kriz" kavramının neredeyse hiç önemsenmemesini eleştiren, sosyalist hareketin "aynılaşan" ve "donmuş" bir kapitalist toplumda seyrediyormuşçasına kendisine yeni müttefikler aradığı bir ahistorik modelin gerçek dışı olduğunu vurgulayan bir konuşma yapmıştım. Kriz-devrim bağlantısı hesaba katılmadan parlamenter mücadele, yeni toplumsal dinamiklerle ilişkiler, ulusallık-evrensellik tartışmalarının bir işe yaramayacağı açıktı. Başkaları da benzer itirazlar yönelttiler birçok Latin Amerikalı örgütün krizden kaçan yaklaşımlarına. Ama en ilginç tepkilerden birisi Ganalı bir sosyalistten geldi. *"Kendi ülkem ve kıtadaki kimi benzerlerini dışarıda bırakarak sizi bütünüyle destekliyorum"* diyordu... Gana'da devrimciler açlıktan kıran yüz binlerce insanın kurtarılmasından başka bir şey düşünmüyorlardı; ama kapitalizmin belli bir istikrar yakaladığı, sınıf dinamiklerinin güçlü olduğu ülkelerde yaşayan devrimcilerin "kriz"i hiç hesaba katmadan strateji tartışmaları yapmalarını anlayamıyordu.

Aslında anlaşılmayacak bir şey yoktu. Bir bölüm marksist değişimden, toplumsal çalkantılardan ürkmüş, daha istikrarlı modeller aramaya yönelmişlerdi. Özellikle Latin Amerika'da devrimci bunalımların yarattığı devrim-karşı devrim ikileminden hep faşist cuntaların çıkması, Avrupa'da ise İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en kapsamlı sarsıntının sosyalist ülkelerin çözülüşü anlamına gelmesi, bu ürküntü için yeterli psikolojik altyapı sunuyordu.

Ancak asıl sorun, bu yazıda değindiğim gibi, marksizmin çeşitli okullarının 1970'lerden itibaren geliştirdiği iktidarsızlaştırıcı virüsün inkıyabon döneminden çıkmasıydı. Leninizmin her tür liberal yorumu veya leninizmin açıktan yadsınması, marksizmi ciddi ölçülerde silahsızlandırdı. Marksizm, elbette devrim teorisine indirgenemez, ama bu silahsızlandırma, marksizmin genel üretkenliğinden ve ideolojik mücadele alanındaki otoritesinden de çok şey götürdü.

Krizden kaçışın kökeninde bu "kayıplar" yatmaktadır.

Oysa, kriz Yunanca'da "karar verme anı"dır. Bu anın "çözümü"

iyi veya kötü'dür. Anti-kapitalist mücadeleyi böyle bir an'dan kaçırmaya kalkmanın tek bir anlamı vardır: İhtilalcilikten vazgeçmek.

Yanlış anlaşılmacak için, bir şeyi hatırlatmak istiyorum. "Kriz"e sihirli bir anlam vermek çabasında değilim. Krizin, ekonomik belirlenimli bir toplumsal uğrak olduğu konusundaki marksist ortodoksiye sadık kalmak gerektiğini düşünüyorum. Kapitalist toplumların daimi bir kriz içerisinde olduğunu ve bu krizin iktidar ile iktidarın karşısında yer alanlar arasındaki çatışmadan kaynaklandığını söyleyenlerden (Castoriadis'in kriz tanımı bu açıdan özellikle ele alınmaya değer¹⁸) ayrıldığımız muhakkak.

Benim burada üzerinde durmak istediğim, toplumsal muhalefeti yatayına örgütleme perspektifinin, dikey örgütlenmenin tersine toplumsal yarılmadan zorunlu olarak kaçınacağıdır. Bu, basit anlamıyla reformizmin sınıf çatışmalarının yükselişinden kaçınacağı doğrusunun ötesinde bir olgudur. "Reformizmin küçük burjuvazinin çıkarlarına denk düştüğü" tezi zamanında fazlasıyla bayağılaştırılmış olsa bile, belli bir gerçekliği anlatmaktadır. Ne var ki, benim altını çizmeye çalıştığım, yatay örgütlenmenin bağlandığı veya arkasına aldığı kitle tabanının sınıfsal tercihlerinden bağımsız olarak da statükocu olduğudur. Bunun nedeni, toplumsal muhalefetin nesnel ve sosyalist devrimciler açısından öznel iç hiyerarşisinin yatay örgütlenmenin düzleyiciliğinde ortadan kaldırılmasıdır. Kriz, sınıfları ve toplumsal grupları eşzamanlı ve eşit vurmaz; bu nedenle krizin devrimcileştirilmesi için, bu eşitsizliği veri alan bir "öncü" devingen segment mutlaka gerekir.

Zamanında İspanyol Komünist Partisi'nin IMF istikrar paketlerini desteklemesi, İtalyan Komünist Partisi'nin "krizden çıkış için" politikalar üretmesi, hem basbayağı bildiğimiz bir reformizmin, hem de yatay örgütlenmenin eşitlediği toplumsal muhalefetteki hantallaşmanın ürünüdür.

Ve bu mantık hâlâ sürmektedir. Çok tipik bir örnek, Rusya Federasyonu Komünist Partisi'dir. Rusya'da karşı devrimin can alıcı darbesi 1991 Ağustosunda gelmiştir. Buna rağmen, bu son derece ilginç tarihsel kesitte, Sovyet iktidarının bazı organlarının hala çalışır vaziyette olması, kimi zaman ülkede ikili iktidar diyebileceğimiz özgün durumla karşılaşılmasına neden oluyordu. Bu

¹⁸ Cornelius Castoriadis, *Marksizm ve Devrimci Kuram*, çev: Hülya Tufan, İletişim Yay., 1997, s. 168.

özgünlük de 1993 Ekimi'nde Yeltsin'in parlamento direnişini kırması ile ortadan kalkmıştır. Kimi Rus komünistlerinin "Rusya'yı yıkımdan kurtarma" üzerine kurulu siyasetlerinin meşruiyeti, 1993 Ekimi'nde tamamen bitmiştir. RFKP Programı'nda, açıkça "*Rusya'nın krizden kurtarılması gerekiyor*"¹⁹ diye yazmaktadır.

Tekrar vurguluyorum, 1993 sonrasında Rusya'yı krizden kurtarmaya çalışmak devrimcilikle bağdaşmamaktadır.

İktidardan kaçış sürmektedir...

İktidardan kaçışın bir başka türü ise, pek devrimci gelen bir söylemle, ulusal sınırlar içerisinde süregelen devrimci mücadelelerin küçümsenmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bunun türlü biçimleri var; bazıları devrimcilikle zaten uzaktan yakından ilgisini kesmiş, kozmopolitizmin en tükenmiş biçimini dile getiriyor:

"Mesela ben Türkiye'nin büyük bir kısmını görmedim. Gördüğüm bazı yerlerini de pek beğendiğimi söyleyemem. Herhalde Yozgat'ta yaşamak istemezdim. Erzurum'da yaşamak istemezdim. Ama Floransa'yı çok seviyorum, Barcelona'yı çok seviyorum buralarda yaşayabilirdim." ²⁰

Belge bunları durup dururken söylemiyor. Öyle olsa, "niye gitmiyor" diye sorulabilirdi, hiç de şoven bir duyguya kapılmadan; insanca... Ancak Belge, siyasetin ulusal sınırlar içerisindeki boyutlarını hafife almak için Barcelona'yı Yozgat'a tercihi ediyor.

Şuradan başlanabilir: Yozgat'ta ben de yaşamak istemezdim; biraz da bunun için komünistim. Ama aynı zamanda bu İstanbul'da da adam gibi yaşanmadığı için komünistim. Tıpkı, Barcelona'da yaşamamanın ızdırabını hisseden İspanyol devrimcileri gibi...

Dönüştürme kaygısı, iktidarın ele geçirilmesi perspektifi ortadan kalktıktan sonra, gerçekten de insanların bir "yurt bağımlılığı" içerisine girmelerinin anlamı yok. Dünyamız her şeye rağmen güzel; dünyanın her tarafı yaşanılır hale getirilmeye değer...

Ancak, sorun şu ki, yurtseverlik denilen kavram, bir yanılsama üzerine kurulu değil. Yurtseverlik, insanlık içerisinde kendisine alt bir alan, dolayısıyla bir ayrıcalık alanı yaratma girişimi değil...

Yurtseverlik, doğrudan toplumsal bir kategori. Milliyetçilik nasıl burjuvazinin yükselişinin toplumun bütününe etkileyen bir ideo-

¹⁹ RFKP Programı, a.g.y., s. 69.

²⁰ Murat Belge, Geleceğin Solu..., a.g.y., s. 50.

lojik ürünü olduysa, yurtseverlik de, kapitalizmin egemenliğindeki bir dünyada uluslararası tahakküm araçlarına, yaratılan uluslararası eşitsizliklere ve zorbalıklara karşı ezilen sınıfların geliştirdiği bir tavidir. Bu temel olarak siyasal bir tavidir, kültürel değil.

Ancak bu konuya girmemin asıl nedeni, başta da söylediğim gibi, “ulusal sınır”lar içerisinde mücadele etmenin devrimci misyonlar açısından bir anlamının kalmadığını söyleyen marksistlerin sayısındaki büyük artıştır. Yine daha önce vurguladığım gibi, bunun trotskist dünya devrimi stratejisi ile pek az bağlantısı var. “Ulusal sınırlardaki mücadele”nin reddi, genel anlamıyla iktidardan kaçışın açık bir biçimi haline gelmiş durumda.

Ulus devletlerin öneminin azaldığına ilişkin “gerçek”lerin dile getirilmesi ile başlıyor her şey. Böyle bir sürecin yaşandığını kabullenmekle birlikte, “gerçek”i turnak içerisine almamanın nedeni, yaşanan sürece başka bir içerik yüklenmesidir. Bazı yazarlar, sermaye sınıfının nasıl bir tarihsel gelişim içerisinde ortaya çıkıp, egemenlik kurduğunu unutuyorlar. Bugün, sermayenin uluslararasılaşması olgusunu, tek bir sermaye sınıfının var olduğu ve değişik coğrafyalarda bu sınıfın uzantılarının faaliyet gösterdiği tezi, abartılı olmanın yanı sıra, kapitalizmin tarihsel gelişim yasalarını hiçe saydığı için yanlıştır da. Uluslararası sermayenin bir hiyerarşisi ve kendi bütünlüğünü borçlu olduğu eşitsiz gelişme dinamikleri var. Üstelik burjuvazinin çağdaş bir sınıf olarak ortaya çıkması, kendi egemenliğini pekiştirmesi, ulus-devletin oluşum sürecine denk düşmektedir. Ulus-devletin ömrünü doldurduğu iddiaları, emperyalizmin de kapitalizmin bir tarihsel evresi olarak artık tükendiğini söylemekle aynı şeydir.

Bunları söylerken, sermayenin uluslararasılaşmasının ulaştığı boyutu, ulus-devletlerin kendi egemenlik alanlarındaki rollerinin azaldığını inkar etmiyorum. Ancak bu konuda da heyecanımızı yatıştırmamız gerekir.

Her şeyden önce, ulus-devletlerin sınıflar mücadelesinde nasıl bir araç olduğu sorusunu doğru dürüst yanıtlamak durumundayız. Burjuva devletinin fonksiyonunu “*dünya ekonomisinde kapitalistler-içi rekabetin saldırgan/savunmacı bir aracı olarak ve ulusal yörelerdeki sınıf mücadelesinin saldırgan/savunmacı bir aracı olarak*”²¹ göstermek, bir vazoyu, “içine su doldurulur” diye tarif

²¹ Arrighi-Hopkins-Wallerstein, a.g.y., s. 18.

etmeye benziyor. Devleti bu fonksiyonlara indirgediğiniz anda, şu andaki uluslararası kapitalist işbölümüne bakarak “o kadar da önemi kalmadı” demeniz mümkün hale geliyor. Halbuki, ulus devletler, belli bir coğrafyadaki sınıfsal dengelerin, sınıfların kültürel biçimlenişlerinin, ideolojik yapıların ve en önemlisi sınıflar mücadelesindeki özgün araçların bütünü bünyesinde toplayan yoğunlaşmış bir kurumsal yapı olduğu için, sermaye egemenliğinin olmazsa olmaz aracıdır da. Az çok benzer tarihsel süreçler yaşamış ve birbirine yakın gelişme düzeyleri yakalamış olan Avrupa Birliği ülkelerinde bile, entegrasyon, ulusal devletleri (bu devletlerin bazılarının çok uluslu olmaları ayrı bir tartışma başlığıdır) yok sayamamakta, tam tersine kendisini ulusal devletlerin varlığına uyarlamaktadır.

Gelelim, ulusal devletlerin rolünün azalmasına. Devletin iç ve dış ayrımlar açısından silikleştiği ileri sürülüyor, bu silikleşmenin bütünüyle kapitalizmin dinamiklerinden kaynaklandığı ve yapısal olduğu söyleniyor.

Globalizm denilen barbarlık düzeninin giderek daha kişilsiz bir devletler sistemine gereksinim duyduğunu, tekil devletlerin hareket alanlarının daraltıldığını, NATO gibi şiddet aygıtlarının giderek uluslararası bir sermaye polisi haline getirildiğini, Balkanlar ve Kafkasya’da ortaya çıkan yeni birimlerin önemli bir bölümünün devlet olmadığını biz de yazdık.²²

Ancak bir şey gözardı edilmemelidir. Uluslararası sistemdeki birimlerin önemsizliği, yalnızca bugünün değil, 1917 Ekim devrimi öncesinin de tipik özelliğidir. Denilebilir ki, o zaman ulusdevletlerin sayısı bugünkü gibi değildi, sömürgecilik hâlâ egemenliğini sürdürüyordu. Buna rağmen, sonrasında, örneğin ikinci savaş sonrasında uluslararası sistemde orman kanunlarının hüküm sürmesini engelleyen şey, sermayenin uluslararasılaşması açısından henüz yeterince mesafe alınmamasından çok Sovyetler Birliği’nin varlığı sayesinde ortaya çıkan dengeleri kullanan devletlerin bir bütün olarak kişilik kazanmasına bağlıdır. Bugün devletlerin önemini azaltan şey, globalizm denilen terör düzeninin gücünü bir süper devletten, Amerika Birleşik Devletleri’nden almasıdır.

Devletleri sınıf egemenliğinin basit bir aracı görmemek, aynı

²² Sosyalist İktidar Partisi (bugün, Türkiye Komünist Partisi), *Siyasi Rapor*, 1997.

zamanda sınıfların oluşumu içerisinde kalıcı bir yere sahip olduklarını da hesaba katmak gerekiyor. Bu ihmal edildiğinde geliştirilen “devrimci strateji”lerin “iktidarsızlığa mahkum”luğu kaçınılmaz hale geliyor. Mekanizma şöyle çalışıyor:

“Ne var ki bu popüler mücadeleler her bir ulusal ortamda, hangi rejimin yönetiminde olduğu üzerinde ve dolayısıyla bir bütün olarak söz konusu ulusal halk adına kimin konuştuğu üzerinde ne denli odaklaşırlarsa, bu tür mücadelelerin dünya ölçeğindeki sınıf oluşum sürecinin çalışmasını o denli zayıflatacağı düşünülebilir.”²³

Türkçesi, şu: Devlet denilen birimler içerisinde iktidarı almak, zaten bütünleşmiş uluslararası sermayenin karşısındaki emekçi sınıfların bütünleşmesini kesintiye uğratacağı için, gericidir. Tek tek ülkelerde gerçekleşen devrimlerin sosyalist kuruluşta nereye kadar yol alabileceklerine ilişkin tartışmalar bu yazının kapsamına girmiyor. Şu anda bu yazıyı ilgilendiren, belli bir birimde iktidarı hedeflemeden tek bir devrimci strateji geliştirilemeyeceği gerçeğini tekrar tekrar hatırlatmak. Dünyanın neresinde bir devrimci yükseliş yaşıyorsa, oraya kuşe kağıda basılmış propaganda malzemeleriyle koşuşturan zengin aile çocuklarından oluşma 20-25 kişilik kozmopolit misyonerlerden bir strateji üretmeyeceksek, tek tek ülkelerdeki siyasi iktidara yöneleceğiz. Bu sorumlulukla hareket eden özneler arası koordinasyon ve işbirliğini, değişik coğrafyalardaki gelişen nesnel dinamiklerin birbirini beslemesini sağlayıcı araçları yaratacağız. Ancak, bu iş “tek tek birimlerde olmuyor” diyen Bezgin Bekir'lere zerre kadar kulak asmamak gerekiyor.

Kimi yazarlar, Avrupa'daki komünist partilerinin enternasyonalizme sırt dönmelerini ve kendi ülkelerindeki “iktidar oyunu”na ortak olmalarını benim karşı çıktığım yaklaşımın haklılığına kanıt olarak göstermektedirler. Her şeyden önce, Avrupa'daki komünist partilerin çok büyük bir bölümü yıllar önce iktidardan vazgeçtiler. Bu anlamda “iktidar oyunu” değildi oynadıkları; eğer bir oyundan söz edilecekse, bu bir “hükümet oyunu”ydü. Bir kez iktidardan vazgeçtikten sonra oyunu ulusal mecliste mi, yoksa Avrupa Parlamentosu'nda mı oynadığın fark etmeyecektir. Bu nedenle sol içinde globalizm şakşakçısı bazı unsurların geleneksel komü-

²³ Arrighi-Hopkins-Wallerstein, a.g.y., s. 76.

nist partileri “sol”dan eleştirmelerine aldanıp bu adamları pek enternasyonalist sanmamak gerekiyor:

“Sol güçlerin batıdaki ulusal devletlerin hükümetlerine katılma olanağına kavuşmaları herhalde ulusal devletin -dünyanın değişen durumu nedeniyle- gücünü yitirir gördüğü döneme rastlıyor. Avrupa işçi hareketinin politikasını kendi ülkeleriyle sınırlı tutması bu yüzyıla damgasını vuran kösteklerden biridir. Uluslararasılaştırma (enternasyonalleşme) süreçleri ve sanayi ötesi toplumların oluşması karşısında bu köstek daha da büyük bir kusur sayılabilir.”²⁴

Kimse kendisini aldatmasın. Globalizmi sola bulaştırmak konusundaki çabaların devrimcilikle bir ilgisi bulunmuyor. İktidardan kaçışın bir başka biçimidir, ulusal sınırlar içerisinde iktidar perspektifini reddetmek.

Bu tür eğilimler, marksizmin yalnızca üretim sürecine sıkışıp kalmasını istiyorlar. Onlar Marx’ın siyasal analizlerini “iktidar” mekanizması etrafında dolanan arazi çalışmalar olarak görüyor ve marksizmin siyasal iktidarla fazla haşır neşir olmasını Lenin’in günahı olarak açıklıyorlar. Bu günahın bir parçası olarak Lenin’in, işyerine vurgu yapan Marx’a göre daha fazla pazar (ve doğal olarak ulusal pazar) ile ilgilendiğini, bunun marksizmin özüne ihanet olduğunu yazıyorlar.

Marksist teorinin tarihine ilişkin bu tartışmalara başka bir çalışmada değinmeyi düşünüyorum. Ancak, yukarıdaki paragraftaki yaklaşımın hem Marx’a hem de Lenin’e dönük çok büyük bir haksızlık olduğunu söylemeden edemeyeceğim. Lenin’in devrim teorisindeki siyaset vurgusunun marksizmden kopma anlamına geldiğini ve bununla Marx’tan çok Adam Smith’e yaklaştığını iddia edenler,²⁵ en azından Marx’ın yapı-üstyapı analizlerini, Komün değerlendirmelerini ve *Kapital*’i bir kez daha okumak durumundalar. Artı-değer sömürsünü işyerlerine çakılı bir olgu sananlar, sermayenin bir toplumsal ilişki biçimi olduğunu unuttukları andan itibaren devlet, siyasi iktidar gibi kavramlardan uzaklaşacaklardır. İşyerlerinde iktidar yoktur, iktidarın temeli vardır. Kapitalist düzeni yıkmaya soyunan her toplumsal hareket,

²⁴ Pietro Ingrao, 21. Yüzyılın Eşiğinde Sosyalizm içinde, çev: K. Emiroğlu-Y. Öner, Belge Yay., 1989, s. 326.

²⁵ Arrighi-Hopkins-Wallerstein, a.g.y., s. 20.

sermaye iktidarının temelini ortadan kaldırabilmek için, siyasi iktidarı fethetmek durumundadır.

Marx'ta ve özellikle Lenin'de "beğenilmeyen" şey, tamamen budur.

Beğenilmeyen şey, sürekli olarak iktidarı düşlemektir. Bu anlamda, bugün uluslararası planda sola yapılabilecek en büyük iyilik, ona iktidar perspektifi aşılmasıdır. Bunun hangi saplantılardan kurtularak gerçekleşebileceğine bu yazıda kendimce değindim. Açık ve net olmak gerekiyor. Che'nin öldürülüşünün 30. yılında bu büyük ihtilalci için çok şey yazıldı, çizildi. Yazılanların bir bölümü, Che'nin ve Küba'daki gerilla hareketinin kitle tabanına ilişkin aşırıya varan abartılardan oluşuyordu. Che'nin bir halk adamı olduğu, Fidel'in hep halk desteğini gözettiği söylendi, yazıldı. Tekrar olacak, böyle olsaydı, Küba devrimi gerçekleşmezdi. Che ve Fidel yurtseverdiler, yaşamlarını Latin Amerika halklarına adadılar, onlara tepeden bakmadılar, halkın desteğini almak için büyük çaba gösterdiler. Ama onlar, ihtilalciydiler... İktidarı düşündüler... İktidarsızlığa şu türden bir methiye düzmediler:

"Arzum bir iktidar arzusu mudur? İyi ama benim istediğim güncel anlamıyla iktidarın yıkılmasıdır. Aktüel iktidar, ötekilerin 'şey' olmasıdır ve benim tüm istediğim bunun tersidir. Başkalarını şey olarak kabul edenin kendisi de bir şeydir ve ben ne kendi adıma, ne başkalarının adına şey olmak istemiyorum." ²⁶

Onlar, Küba Komünist Partisi'nin son kongresine sunulan raporda yazılan gerçeği çok iyi biliyorlardı:

"Tarih, halkın politik iktidarı kaybettiğinde, her şeyi kaybettiğini dramatik biçimde göstermiştir." ²⁷

²⁶ C. Castroriadis, a.g.y., s. 166.

²⁷ Küba Komünist Partisi, *Draft Report*, 1997, s. 48.

Sosyalist Devrim ve Yurtseverlik*

AYDEMİR GÜLER

Türkiye sosyalist devrimini düşünüyoruz. Ülkemizi sosyalist devrimin yapılabileceği bir zemin haline nasıl taşıyacağız? İşçi sınıfımızı bu devrimin öncü toplumsal gücü olma yeteneğine nasıl kavuşturacağız?

Kuşkusuz bu sorularla Türkiye komünist hareketinin aydınlanmacı, kamucu, yurtsever/bağımsızlıkçı ve enternasyonalist kimliği birbirleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlantıya dair kafalarını zerre kadar çalıştırmayanların, komünist hareketin aydınlanmacılığını 28 Şubat ile bağlantılandırma, kamuculuğu kapitalizmin evrimiyle demode olmuş burjuva devletçiliğine, bağımsızlıkçılığı bir o kadar çağ dışı kalmış otarşi milliyetçiliğine yorma çabalarını sorun etmemekten yanayım. Eğer solu ileriye taşıyacak akıl yürütme ve polemiklerin, solun içerisinden türeyebileceğine dair en küçük bir beklentim olsaydı, bu yazıyı, böylesi bir eksene çekerdim.

Hayır... Türkiye solunda bugün iki ana tipoloji var. Kimileri, ülkenin koyu bir karanlık altında olduğunu saptamakla yetiniyor ve içinde bulunduğumuz dönemi “kaybedilmiş” sayıyorlar. Olası tek pozitif beklenti, gelecek dönemlere mütevazı bir başlangıç yapabilecek güçte bir ekip ve bu ekibi tanımlayan teorik çerçeve devretmek olabiliyor. Her nedense bu umutsuz topluluklar, zaman zaman kontratak golleriyle maçı “götürebilecekleri” düşlerine de

* Celenek'in Haziran 2001 tarihli 64. sayısında yayımlanmıştır

kaptırıyorlar kendilerini.

1999 seçimlerinden az önceydi. Bir otobüs yolculuğunda rast-geldiğim bir eski dostum, bir sol ittifak halinde 19 Nisan sabahı ülkede “her on kişiden birinin bizden” olduğunu hissettirecek sonuçlar alınabileceğini ve böyle bir durumda başta moral gücümüz olmak üzere her şeyin değişeceğini anlatmıştı bana... Sonra seçim ittifakı olmadı ama, bu beklentinin ne denli egemen olduğunu sol kampanya adına sergilenen ve halkla bütünleşmek gibi pozitif anlam yüklenmesi mümkün sonuçlar da vermeyen tuhaf temalar sayesinde görmüş olduk.

İlle seçimler değil kontratak fırsatı sayılan. Hatta solun, toplumsal etkisi aşağı yukarı olmayan “kendi örgütsel kuruluş” girişimlerine bile böyle bir “fırsatçılık”la yaklaştığının örnekleri var yakın zamanlarda. Solun bir bölümü kaybedilmiş bugünler ile “top yuvarlaktır” umutları arasında gidip geliyor. Daha doğrusu bir yere gitmiyor! İşte bu tablodan, ilerletici bir dinamik çıkabileceğine ilişkin, dolayısıyla polemiklere teşvik edecek bir umudum yok.

Diğer tipoloji ise burjuva kuşatmanın zayıf noktalarını gözlemliyor. Sınıf mücadelesinde yuvarlak topların işe yaramadığını bilerek sosyalizmi toplumsallaştırmayı bir programlı faaliyetin işi sayıyor ve komünist etkinliği toplumsal ölçeğe, düzenin toplumu saran kabuğunun zayıf bölgelerini delerek çıkartmayı öngörüyor. Üstelik bu karanlık dönemin böyle bir yarma hareketi için çok elverişli olduğunu da iddia ediyor. Yani iddia ediyoruz!

Geleceksiz solculuk, özelleştirmelere karşı kamuculuk dendiğinde, “geçmiş olsun” diye yanıt verip burjuva devletçiliğinin ölümünden söz etmektedir. Dinci gericiliğe karşı aydınlanmacılık dendiğinde, askerlerin alanı kapattıklarına işaret etmektedir. Bağımsızlık dediğinizde küresel kapitalizme karşı ancak küresel mücadele verilebileceğine dair post-modern enternasyonalizm dersleri vermeye başlamaktadır... Belli ki bu solculuk türü, bugün Türkiye’de herhangi bir devrimci imkan görmemekte ve özelleştirmelerin yolsuzluklardan arındırılması, sömürü mekanizmasından ibaret kalite çemberlerinden “çalışanların söz hakkının” türetilmesi, militarizme karşı sivil topluma kişilik kazandırılması, uluslararası emek cephesiyle ya da “emeğin Avrupası”yla bütünleşerek oradan kan alınması gibi bir demokrasi programına fit olmaktadır.

Bu yazı Türkiye sosyalist devrimi ve anti-emperyalizm ilişkisi

ile ilgili bir sesli düşünmedir. Kimilerinin kapkaranlık saydığı şu günlerde devrim için sesli düşünmek iddialarımızın bir parçası sayılabilir.

Demokratik Devrimciliğin Yel Değirmenleri

Türkiye solunda demokratik devrimci tez, işçi sınıfının, tarihsel misyonunu yerine getirecek güçte olmadığını öne sürerken, polemğin akıntısı içerisinde ilginç bir düşman yarattı kendine. Buna göre, sosyalist devrimci yaklaşım, Türkiye’de bir toplumsal altüst oluşun ya da devrimin yalın biçimde emek-sermaye çelişkisi üzerinden gerçekleşebileceğini iddia ediyordu. Oysa işçilerin emek-sermaye çelişkisinin üzerinde yükselecek bir siyasal hareket ve bilinç ediniminden uzak olmalarının yanı sıra başka çelişkiler de vardı. Örneğin sermaye sınıfının orta kesimleri tekelleşme sürecinden muzdaripti. Devrimci öncü, “sosyalist devrim” programıyla bunları ülkütmemeli ve anti-kapitalist vurguların yerine anti-tekelleşme esnetmelere gitmeliydi. Sonra köylülük vardı. Türkiye’nin tarıma damga vuracak ölçüde yaygın küçük ve orta mülk sahibi köylülüğünün bile, kapitalizmle çıkar çelişkileri olabilirdi. Bu çelişkiler karşısında tarımda kolektivizasyon yerine, sahip olunan toprağın ölçeğini artırma yoluna gitmeliydi devrim. Dahası, kapitalistlerin bazı kesimleri uluslararası tekeller tarafından itilip kakılıyordu. Türkiye burjuvazisinin pek küçük bir bölümü emperyalistlerle arasında sıkı bağlar inşa edebilmişti; gerisi ulusal çelişkiler içindeydi. O halde devrim anti-kapitalist vurgulardan bir de ulusal sermaye yönünde esnetilmeliydi.

Bu akla hayale sığmaz ekonomist yaklaşım, ülkede herkesin mutlak anlamda ekonomik çıkarlarının bilincinde hareket ettiğini varsaymakta, siyasal tutumları bir tek buna bağlamaktadır. Galiba bu yeteneğin atfedilmediği tek istisna da işçi sınıfı. İşçiler, hesap bilmediklerinden midir nedir, sömürü ilişkilerinin farkına varmıyor ve ne büyük bir gücü temsil ettiklerini de fark edemiyorlardı. Ama öte yandan işçi sınıfının muhayyel devrimci öncüsü, toplumun çeşitli kesimlerine dağıtacağı çiçekleri işçi sınıfı adına planlayacak ve ardına küçük bir oligarşinin dışında kalan tüm kesimleri toplayacaktı.

Toplumun ekonomik rasyonalite ile hareket ettiği modelin burjuva ideolojisinden oldukça etkilenmiş olduğunu ve bu modelin istisnasını ise işçi sınıfının oluşturması tuhaflığını bir kenara bı-

rakalım.

Ve isterseniz devrim deneylerine bakalım.

Paris Komünü ilk proletarya diktatörlüğü sayılırken, bu hamlede her şeyden fazla rol oynayan dış faktör olmuştur. Paris işçi sınıfı ve yoksulları, ülkelerinin kaderinin ellerinden düşmesi olasılığına, Prusya tehdidine karşı da harekete geçmişlerdi. Komün'ün eksiği Marx'ın analizine bakılırsa programsızlığı olmuştur. Proletarya diktatörlüğünün ne yapıp ne yapmayacağına ilişkin zihni çok karışık bir önderlik iktidarı konsolide edememişti. İsterseniz tersinden okuyun: Kitleler devrim karşısındaki pozisyonlarını hangi kesimlere nasıl ekonomik faydalar sağlanacağına anlaşıldığı bir programı okuyarak belirlemiş değillerdi!

1917'nin hem Şubat hem de Ekim'inde kitleleri harekete geçiren savaş ve barış, yani yıkım ve yaşam ikilemi olmuştur. Savaşa son verme iradesine sahip tek siyasal seçenek, aynı zamanda yokluğa, açlığa da nokta koyacaktı. Üstelik Bolşevikler, çözülmekte olan koca Çarlık Devleti ve düzeninin geleceğine ilişkin bir söz de ortaya atıyorlardı. Kitleler hangi aşamada ne ölçekte sermayelerin devletleştirileceğine, köylerde kolhoz-sovhoz dengesinin nasıl kurulacağına takılmak yerine başka bir alandan enerji buldular.

İspanya İç Savaşı'nda devrim cephesinin adı "cumhuriyetçi" idi.

İkinci Savaş'ın hemen ertesinde Avrupa'da sosyalist iktidarlar işgale karşı verilen anti-faşist bağımsızlık direnişinin ürünü oldu. Hatta Yunanistan Komünist Partisi, savaş sonunda dayatılan yeni dengelerden payına düşen Britanya yanlısı kapitalizme karşı yeni bir cephe açtığında, çağrısı doğrudan devletleştirme ve sosyalist inşaa yönünde değil, ulusal kurtuluşun ancak işçilerce sağlanabileceği biçiminde olmuştur... Tersinden, reel sosyalizmin karşısına dikilen kitleler, artı-değer sömürsünü özlediklerini değil başka talepleri haykırıyorlardı. Bugün Küba'nın sosyalist iktidarı kitleleri genel bir anti-emperyalizmde değil, özel olarak anti-ABD bir dirençle sokaklara döküyor, sosyalizmin arkasına enerji biriktiriyor.

Sosyalist devrim tezinin, devrimci kalkışma zeminini emek-sermaye çatışması ve bu çatışmanın bilincine indirgediği yolundaki eleştiriler, bir yel değirmeni savaşıdır... Yoktur, böyle bir şey.

Sosyalist devrim, yeni iktidarın mülk sahibi sınıflarla paylaşılıp paylaşılmayacağına dair bir tercihtir. Sosyalist devrim, işçi sınıfı iktidarının ertelenip ertelenmeyeceği sorusuna verilen bir yanıttır. Sosyalist devrim, kapitalizmden "umut" kesilip kesilmeyeceğine

ilişkin bir tartışmanın tarafıdır. Sosyalist devrim, emperyalizmle kapitalizmi, kapitalistlerin çeşitli katmanlarını birbirlerinden ayırmak, ya da bunların içsel bağlantılarını saptayarak karşılına mülksüzleri çıkartmak arasındaki bir tercihtir.

Elbette sosyalist devrimin öncü sınıfı ve bu sınıfın partili önderliğinin “zihni”, yani programı sosyalizme ilişkin netliğe sahip olmalıdır. Aşama tarifleri bugüne kadar işçi sınıfının kendine güven duyamamasından başka ne getirmiş ki! Mülk sahibi sınıflardan dost ve müttefik çıkartma çabaları ne zaman hüsranın dışında sonuç vermiş ki!

Sosyalist devrimciliği “kargadan başka kuş, emek-sermaye çelişkisinden başka çelişki tanımam” olarak kavramış unsurların devrimlere önderlik edebildiğinin hiç görülmediği gibi... Görülmedi, çünkü bu eğilim olsa olsa bir çocukluk hastalığı olabilirdi.

Sosyalist Devrimde Evrensel Enerji

Sosyalist devrim, kapitalizmin sömürü sistemi nasıl evrenselse, öyle evrenselidir. Sosyalist devrim, dünyanın herhangi bir noktasında sosyalizmin inşa edilmesi olanaklı hale geldiği andan itibaren felsefi ve teorik olarak, tüm dünyada geçerlilik kazanmıştır. Sosyalist devrimin, dünya üzerinde koca bir uluslararası sistem oluşturmaya karşılık, hedefini sosyalizm olarak belirginleştirmeyen bir titrekliliğin olsa olsa başka niyeti olmalıydı.

Başka niyet, başka sınıf demektir.

Ulusal kurtuluşunu, sömürge statüsünden çıkışı, çağdaşlaşma atağını sosyalizm hedefiyle birleştirmeyen devrimci hamlelerin sınıfsal sahibi eninde sonunda burjuvazi olmuştur. Başından itibaren; ya da sosyalizm seçeneklerini süreç içinde tasfiye ederek, zayıf düşürerek. İşçi sınıfının ağırlık koyamadığı görece geri örneklerde, sınıfın maddi gelişmemişliğinden ileri gelen boşluğun nasıl kapatılacağına kafa yoruyordu marksistler. Geliştirilen siyasal seçenek hangisi olursa olsun, tamamının üzerinde Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin koruma şemsiyesi vardı. Yemen ile Küba, Afganistan ile Vietnam'ın geçtikleri yollar elbette birbirlerinden farklıdır. Ama bu örneklerin yüzlerinin sosyalizme dönük olabilmesi, yalıtılmış iç dinamiklerin ürünü olmamış, bu toplumların kendi başlarına kaldıklarında üzerilerine sosyalizmin inşa edilmesi güç görünen iç dinamikleri, uluslararası bütünlükten sosyalist enerji türetmişlerdir.

Uluslararası bütünlük bir veri ise, son derece somut olarak 20. yüzyıl boyunca dünyamızın herhangi bir ülkesinde sosyalist olmayan bir kurtuluşu programlaştıran devrimciler yalnızca kendi geriliklerini dışı vurmuşlardır.

Reel sosyalizmin “şemsiyesi” ise sadece sosyalistleri korumaya almadı. Türkiye’nin ve kemalizmin tarihsel önemi, sosyalist şemsiyenin kapitalist-yolcuları da koruyabilme özelliğini örneklemesindedir. Hatta böyle bir özellik biraz da Türkiyeli burjuva devrimcilerinin katkıları, emekleri ve yaratıcılıklarıyla ortaya çıkmıştır.

Bu tablo, yani burjuva karakterli kurtuluş hareketlerinin de reel sosyalizm tarafından korunması veya sosyalist enerjisini iç dinamiklere dayanarak yeterli düzeye çıkartamayan hareketlerin reel sosyalizme “borçlanması”, emperyalizme karşı mücadele ile kapitalizme karşı mücadele ilişkilerinin ilginç bir bütünlük oluşturduğunu ifade ediyor.

Reel sosyalizmin gücü, anti-emperyalist hareketleri anti-kapitalizme doğru çekebilmiştir. Ama hepsi bu değil.

Bu bütünlüğün diğer yüzünde emperyalizme karşı mücadele ile kapitalizme karşı mücadele arasındaki bağın kopartılması yer almaktadır. “Kopmaz bağ” tezinin sahibi olan sosyalizmin uluslararası reel pratiği sayesinde, kimi gecikmiş burjuva demokratik devrimcileri bir süreliğine teorinin genellemelerine sığmayan işi yapmışlardır. Ama yalnızca bir süreliğine!

Sosyalizmin katkısı yer yer pratik ile de yetinmemiş ve “kapitalist olmayan yol” tipi tezler, emperyalizm ve kapitalizmi birbirinden ayrı ele almanın, yani sınıf özünü büsbütün örtmenin yolunu açmıştır. Artık bu saatten sonra, sosyalist devrimi hedeflemeyen bir devrimcilik türü, gecikmiş burjuvazinin veya sıkışmış orta sınıfların hareketini temsil etmekten de öteye geçmiş ve işçi sınıfının kendi içindeki program seçeneklerinden biri haline gelmiştir.

Özetle, yukarıda sosyalist devrim tezini eleştirmek için önce bir yanılısına yaratan yaklaşımlara kızmamızın bir sınırı olmalıdır. Aslında uluslararası sosyalist devrim, 20. yüzyılda duraklamalı ve tedirgin bir yolculuk yaşamış, ve bu tedirginliği “aklına” da taşımadan edememiştir. Yönü ne olursa olsun her tür toplumsal hareketlenmeyi sosyalizmle barıştırma arayışı mükemmel örnekler yaratmıştır, ama sosyalizmi likide ettiğine de az rastlanmamıştır. Bizim “demokratik devrimcilik” böyle bir olgudur.

Kimileri reel sosyalizmin açtığı şemsiyeye akıllarını sabitlemiş

ve sosyalist olmanın doğal önkoşulunun demokratik devrimcilik olduğunu kayda geçmişlerdi! Ancak bu girilen yolda, önkoşulun tanımı giderek ne pahasına olursa olsun “sosyalizmden kaçış” biçimini alabildi. Bugün Türkiye solunun eski demokratik devrimciliği, tek devrimcilik türü olarak sosyalizm yalnızlaştıkça, en fazla demokratik reformizme dönüşebiliyor.

Yine dış enerji ile bir bağlantı kurulamaz mı? Reel sosyalizmin şemsiyesi kalktığı anda zamanında anti-emperyalizm ile anti-kapitalizmin geçici sınır boylarında gezinenleri sosyalizm akımının çerçevesi içinde tutacak herhangi bir neden kalmadı.

Umut Kesildiğinde

İşçiler elbette sağcı da olabilir, solcu da. Sağcı ve gerici olduğunda kişinin mülksüzlüğünde ve artı-değer sömürsüne tabi olmasında herhangi bir değişiklik yaşanmaz. Ama işçi sınıfının bilinçli siyaseti yalnızca sosyalizme dönük olabilir. İşçi sınıfı kitlelerinin burjuva ideoloji ve siyasetine teslim olduğu durumdan da kendine pay çıkartmaya çalışmak ve “ne de olsa işçi” diyebilmek için sosyalistlikten istifa etmek gerekecektir.

Aslında Marx’ın *Manifesto*’sundan bu yana bu açıdan işler tersine dönmüş oluyor. *Manifesto*, işçi sınıfının tabi olduğu sömürü koşullarının ve genel olarak burjuva toplumsal ilişkilerin, sınıf kitlesini sosyalizme doğru iteceğini varsayıyordu. Şimdi kimi solcular “itmese de olur” demekte, hatta böyle bir ilişkiden umut keserek “hiç olmazsa demokrasiye, insan haklarına, sömürünün sınırlandırılmasına yönlense” temennisi ile yetinmektedirler.

Bizim konumuzla bağlantısı ise, başlara dönersek, kapitalizm ile emperyalizmin ilişkisine dair.

Lenin’in emperyalizm konusundaki vurgusu ikilidir. Birincisi emperyalizm, kapitalizmin tekelleşme evriminin doğrudan ürünüdür. Lenin’i başka yorumculardan ayıran bu unsur değil. Ayırt edici olan emperyalizmin genel bir gericilik dönemini ifade etmesi. Öyle ki, emperyalist dönemin mantığı, burjuva ilericiliğinin alanını daraltmakta, genel gericilik egemen sınıfı bir bütün olarak batağa saplamaktadır. Bu durumda komünistler için bütün oklar sosyalizmi daha dolaylımsız biçimde gösterebilir. Herhangi bir burjuva demokrasisi emperyalist gericileşme yasasını delmeye muktedir olamayacaktır çünkü.

Leninist tez, leninist devrimin önünü açtığı yeni dinamikler sa-

yesinde istisnai parantezlerle delindi. Burjuvazinin toptan gericileştiği bir çağda, anti-kapitalist olmaksızın emperyalizmden kopan bir dizi hareket, sosyalizme dost kılınmıştır. Ancak bu sonuç, leninizmin tanımlayıcı yaklaşımlarıyla uyumludur. Başka sosyal demokratlar tekelleşme sürecinde kapitalizmin sosyalizme kendiliğinden yakınsaması eğilimi veya kendiliğinden toplu çöküş olasılığı ararken, Lenin, sınıf mücadelesinden başka anlama gelmeyen siyasal mücadelelerin benzeri maddi gelişmeleri beklemeyeceğini, dahası, birtakım maddi gelişmelerin değil, sınıf mücadelelerinin bu gelişmeleri belirleyeceğini vurgulamıştı. Gericileşme bir maddi eğilim ise, bu veriyi dikkate alan işçi sınıfı siyaseti bizzat kendisini maddi bir güç haline getirerek, eğilimleri tersine çevirebilirdi.

Yapılan budur. Reel sosyalizm dünyanın topluca gericileşmesinde, kimi geçici mevziler elde edebilmiştir. Bu komünizmin bir başarısı olarak algılanacağı yerde, kapitalizmin doğasında bir esneme sayılmaya başlarsa, sorun böyle düşünenlerde aranmalıdır.

Kısmi örnekleri bugün de var. Küba isimli küçük ada Güney Amerika kıtasından başlayarak dünyanın bir dizi kapitalist veya emperyalist ülkesi ile ABD arasında çatlaklar açabilmiş ve bu çatlaklarda nefes almayı başarabilmiş ise, değişim kapitalizme değil, başarı Küba sosyalizmine atfedilmelidir.

Uluslararası marksist harekette, II. Enternasyonal sağ emperyalizm ve kapitalizm ilişkisine dair yine bir sapmayı ifade etmişti. Yukarıda geçerken değindim, buna göre tekelleşme, yani emperyalizm, kapitalizmin yıkıcı karakterini ortadan kaldırıyordu. Artıdeğer sömürsünü reddetmek anlamında anti-kapitalist sıfatını hâlâ taşıyan kimi sosyal demokratlar, anti-emperyalist bir kimliği akıllarından geçirmiyorlardı!

Benzeri sapmaların çağdaş örneği kuşkusuz Avrupa Birliği ile ilgili olandır. Bugün kapitalizmin yıkılacağı bir geleceği öngören, ama AB emperyalizminin -en azından bizim ülkemizde- güç kazanmasını bu geleceğin pozitif basamağı sayanlardan söz ediyorum.

Sosyalizmi bilime indirgemeye kalkanlardan korkmak gerek. Sosyalizm bir kurtuluş projesi, bir mücadele programıdır. Kurtuluş olasılığından ve mücadelenin başarısından umut kesenlerin sosyalist olarak kalmamaları gerekir. Komünistler ise umutsuzları kısa yoldan karşı tarafa itmeyi değil, başka bir şeyi denerler: Umudu kanıtlamaya... Ama umutsuzlar için değil. İşimiz bu olduğu

için, bilim bunun mümkün olduğunu gösterdiği için, aklımız ve yüreğimiz yenilgiyi “almayacağı” için...

Nihai Hedef ve Güncellik

Nihai hedef ile güncellik arasındaki gerilim gerçektir. Ve sorun yalnızca mesafeden ibaret de değildir. Bilimsel sosyalizmin tarihsel gelişmesinde ve onlarca iç polemikte temel eksenlerden belki de en önemlisini oluşturan bu gerilimi, burada “halletmeye” kalkışmayacağım. Sadece konumuzla ilişkili olduğu kadarıyla...

Sosyalist devrim, emek-sermaye ilişkisi üzerinde yükselebileseydi, elbette her şey farklı olurdu. Bu koşulda, en azından devrimci durumda geniş emekçi kitlelerin bilinç ve hareketlerinin doğrudan doğruya kapitalizmi tüm kaynak ve sonuçlarıyla birlikte tarihe gömmeye yönelmesi söz konusu olacaktı. Devrimci durum konjonktüründe, nihai hedef ile güncellik arasında yeterli bir örtüşme elde edilirdi. Öncesinde yürütülecek mücadelelerin ana konusu da devrimci duruma hazırlanma ve katkıda bulunma ile tanımlanırdı.

Bu tanımın içi, elbette yeterince kapsayıcı bir içerikle doldurulabilir. Eninde sonunda devrimci siyaset bu tarife uyar. Ancak formülün ham halinde de işaret edilmesi gereken bazı kritik öğeler bulunuyor. Bu öğeler, devrimci durumda bile nihai hedef ile güncellik arasında tam bir örtüşme olmamasından dolayı kritiktir.

Yeri gelmişken, devrimci kalkışmaya imza atan işçi sınıfı ve diğer emekçi kitleleri harekete geçiren enerji kaynağının anti-kapitalizm olmasının aşağı yukarı imkansız olduğunu söylemeliyim. Üstelik bu durum bir eksiklik de olmayacaktır. Yani devrim yapan Rus, Bulgar, Çek işçilerinde ve diğerlerinde, bu eylemlerine yükledikleri anlamlarda eksiklik aramak abes olur. İşçi sınıfının ve emekçi kitlelerin, toplumsal ilişkilerin gerçek yüzünü bilinçle kavramaları, ezilen, sömürülen ve yönetilen bir sınıf konumu açısından boş beklentidir. Kapitalizmin neden yıkılması gerektiğinin bilinci, iktidarı ele geçirmiş işçi sınıfının kendisini ve toplumun tamamını eğitmesinin konusu olacaktır. Sınıflı toplumların yoz mirasının son kırıntılarına dünya emekçilerinin vuracağı son tekme, mutlak anlamda gerçeğin bilgisiyle harekete geçirilecek olabilir. Ama bu, son tekme için bir olasılıktır. Şimdilik şunu bilelim ki, “kitlelere” bilgiye dayalı bir kimlik kazandırma işi, önce egemen sınıf durumuna gelmeyi gerektirir. Sınıf mücadele-

sinin ve örgütlenmenin eğitici salgısı, burjuva ideolojisinin ege-menliğinde çatlaklar, koridorlar açtığı ölçüde hedefe vuruyor demektir. Ancak burada mücadele ve örgütün vereceği “dersin” geçer notu, “harekete geçirip geçirmediği” ile ölçülür.

Rusya’da barış ve ekmek taleplerinin konjonktürel niteliği açık. Bu ikili aşırı sıkıştırılmış bir patlayıcı kalıbının fünyesini ateşledi. Ancak sıkışıklığın nedeni bunlar olamazdı. Olsa olsa verili düzenin ve giderek Bolşevikler dışında hiç kimsenin savaşa ve açlığa çözüm bulamayacağı inancı, barutun üzerine çökmüştür. Sözü geçen inancın kendisi ise salt bilgiye bağlanamaz; bilginin, yalnızca bir unsurunu oluşturduğu ideolojik mücadele ile ilgilidir. Bolşevizm, dağılmakta, çözülmekte, başı dertten kurtulmamakta olan ve üstelik bu dertlerin arasına savaşla açlığın da artık eklendiği bir ülkeye umut olmuştur. Umut olabilmenin de yalnızca bir boyutu kitlelerin mücadeleden aldıkları eğitimidir. Bolşevizm “Rusya’nın kaderine” ilişkin çözümü elinde tuttuğuna halkı ikna edebilmesini, Rusya toplumundaki bir dizi geleneğin canlı temsilcisi olarak kendisini sunabilmesine borçludur.

Nedir bu gelenekler? Ya da bırakalım başka ülkeleri; Türkiye’de neler olabilir?

Gelenekten Kasıt

“Gelenek” sözcüğü çok amaçlı kullanılıyor. Teorinin de kendi geleneği vardır. Teorinin toplumsal ilişkilerin bir “düzlemi” olarak belli bir ülkeye özgü gelenekleri vardır. Marksist teorinin evrensel gelenekleri olduğu gibi, sosyalizm mücadelesi zaman ve mekana bağlı gelenekler oluşturur...

Bu yazıda söz ettiğimiz ise ideolojiler alanı, bu bir. İkinci olarak, burada sosyalizm mücadelesinin toplumsal etkileşim boyutunda, yani harekete geçirici niteliğini geliştirme amacıyla üzerine ayaklarını basacağı zeminlerden söz ediliyor. Yani ne sosyalizmin ne de işçi sınıfının tarihsel pratiklerinin doğrudan ürünü olmayan, tersine, bu pratiklerin “kurulabilmesi” için başvurulması mümkün ön koşullardan söz ediliyor.

Örnek olsun, Rusya’nın Çarlık otokrasisi devrimci halk hareketlerinin büyük derdidir. Ama Çarlık otokrasisi çerçevesinde gerici anlama sahip merkezi iktidar, devrim Rusyası’nın ayakta kalmasında işlev görmüştür. Merkezi iktidar unsurunun Rus toplumundaki kökleri, uzak coğrafyaları bir arada tutma yeteneği vb.

öğeler söz konusu topraklarda sosyalizmin inşasının hizmetine sokulmuştur. Özelle eski düzenden kalma bir öge, düpedüz -ama elbette dönüşüm işlemlerinden geçirilerek- devralınmıştır.

Latin Amerika'nın sömürgecilere karşı savaşı geçmişi burjuva devrimler çağına aittir. Ama bu geçmiş, kendi ulusal pazarını ve devletini kurmaya çalışmış burjuva devrimcilerini fersah fersah aşmış ve kıta halklarının karakterine işlemiştir. Bölgedeki tüm devrimci kalkışmalar bu geleneğin üzerinde yükseldiler.

Sosyalizm, geleceğini, kendi tarihini önceleyen damarlara bağlayabildiği ölçüde toplumsal bir kimlik edinir.

Türkiye'ye ilişkin soru da budur. Özel olarak sosyalist ideolojinin üzerine güvenle ayaklarını basabileceği bir yurtseverlik damarı ülkemizde mevcut mudur?

Hazır bu noktaya gelmişken, iki alt başlığa değinmek istiyorum. Biri, *Gelenek*'in solun tarihinde kapladığı alanla ilişkili olacak. İkincisi ise hemen üstteki soruda, bir başka akraba kavramın değil de "yurtseverlik" kavramının kullanılmasındaki kasıt.

Gelenek...

Sosyalist İktidar Partisi'nin 1970'lere uzanan kaynaklarında Türkiye solunun sağa kayışına gösterilen direnç bulunur. Solun eş zamanlı olarak hem sağa hem de kitleselleşmeye açılması bir vakaıdır. Sosyalizmin, toplumun tarihsel referansları bir yana, kendi kimliğini belirginleştirdiği bir geleneğinin var olmaması, bu açılımı hem mümkün hem de kolay yol olarak karşımıza çıkartıyor. Sosyalizm, Türkiye toplumunun verili ideolojik haritasında özgünlükleri ya da farklılıklarıyla değil, verilere yabancı olmadığını vaaz ederek gücünü arttırdı. Yukarıdaki örnekleri hatırlarsak, bunlarda olanın tersine, sosyalist hareketin toplumda yer etmiş değerleri kendisine ait bir ideolojik sistematiğe yeniden tanımlamayı başardığını söylememiz abartılı olur. Sol, "Türkiye'de" demokrasi denirken en demokrat, kalkınma denirken en kalkınmacı, planlama denirken en planlamacı, bağımsızlık denirken en bağımsızlıkçı olmayı denemiştir. Bu bilinçli bir yol haritasından ziyade refleksif bir gelişmedir. Öyle ki, sahip çıkılan temaların sosyalizmle barışıklığı konusunda çoğu zaman ciddi kuşkular da ortaya çıkar.

Tipik örneği, kemalizmle ilişkiler alanı sunuyor. Kemalizmin bir resmi ideoloji haline getirilişi, hatta tabulaştırılışı karşısında

solda ana refleks, Mustafa Kemal'e Bursa Nutku ile sahip çıkmak olmuştur. Kimliği zayıf olanlar siyasal mücadele verirken kaçınılmaz biçimde pragmatizme, eklektisizme kayarlar. 1970'lerde olan da budur.

Bizim geleneğimizde geleneksel solun, sosyal demokrasinin güç kazanması karşısında bu akımın burjuva karakterini unutturmaya çalışmasına direnç vardır. Bizim geleneğimizde işçi sınıfı içindeki mevzilerin oldukça meşakkatli bir yoldan sosyalist bir kimlikle bütünleştirilmesi yerine, aslında kendileri de gerçekçi olmayan kısmi kazanım perspektifleri adına heba edilmesine itiraz vardır. Bizim geleneğimizde kemalizmin tarihsel misyonunun, toplumdaki ve rejimdeki kemalist duyularla alışverişe girebilmek adına tahrif edilmesine itiraz vardır. Somut olarak bizim geleneğimizde Türkiye'de marksizmi adına burjuva devrim sürecinin alabildiğine sert eleştirisini gerçekleştiren Yalçın Küçük'ün "Türkiye Üzerine Tezler"i vardır. Bizim geleneğimizde reel sosyalizmin kazanımlarını sahiplenirken sosyalist devrimciliği perişan eden mediokrasie karşı duruş vardır...

Kopuş... Bu vurgu ülkemizde burjuva devrimine atfedilen tüm abartıları reddetmek, Türkiye burjuvazisinin kendi devriminden korkan karakterini deşifre etmektir. Bunun yanına burjuvazinin kendi demokrasisinden, sosyal demokrasinin kendi uyuttuğu işçilerden korkması gibi bir dizi alt başlığı eklemeyi okura bırakıyorum...

Bu kopuş yolu, tahmin edileceği gibi risklidir. Komünist kimliğin oluşumu için son derece sağlıklı olan bu yolun, toplumsal bir komünist hareketin inşasına engel oluşturması pekala mümkündür. Sayfalarını çevirdiğiniz bu derginin adı, bir yanıyla riskin bilincinde olunduğunun kanıtıdır. Kopuş yaşayanların geride bir dayanakları kalmaz ise gelecekleri de olmaz. Siyasal mücadelelerde devrimci çizgi "toptan yıkıp sıfırdan kurmak" biçiminde özetlenemez. Devrimci yıkma ve devrimci inşa, kökleri derinlerde yapı malzemelerinin tutsak edildikleri köhne çerçevelerin tasfiyesi ve bu malzemenin başkalaştırılarak yeniden kullanıma sokulmasını anlatmalıdır. Bizim geleneğimiz sorumsuz kopuşların değil, yeni kuruluşlar için gösterilen cesaretin tarihidir. Bu tarihin kritik dönemeci almadığını, tevazu adına değil, ama tembelleştirici bir övünç algısına kapıyı kapatmak için hatırlatmalıyım. Dö-ne-neç, bizim iç evrimimizle ilgili olmayacaktır. Geleneğin bize

ait olmaktan çıkarak ülkemizde işçi sınıfı siyasetinin ayrılmaz unsuru haline gelmesidir, dönemeç.

Yurtseverlik...

Dünyanın her yerinde ve modern zamanların her bir anında sosyalistlerin anti-emperyalist olmaları esastır, ilkedir. Ancak yurtseverliğin kitlesel ölçekte bir kaldıraç rolünü üstlenmesi bu düzeyde genelleştirilemez. Fazla ince ayrıntılara girip konuyu dağıtmamak için en kaba hatlarıyla söylersek; emperyalist piramidin üst sıralarında yurtseverliğin emekçi ve yoksul kitleleri, halkı sosyalizm yönünde harekete geçirme gücünün azalacağı açıktır. Tersine, tarihi boyunca dünya hiyerarşisinin alt sıralarında bir aşağılanma/ezilme ilişkisine tabi olan halkların yurtseverliği, ilericiliğe yatkınlık gösterecektir.

Merdivenin hangi basamaklarında olunduğunun dışında, örneğin ABD’de yurtsever ideolojinin emperyalist saldırganlıktan kopartılması, olsa olsa “vatan” a doğrudan sınıfsal bir içerik kazandırılmasıyla mümkün olabilir. Ülkenin dışarıyla ilişkileri üzerinden bir yurtseverlik tanımlanabilir görülmemektedir. Amerikan İç Savaşı’nda demokratik Kuzey saflarında yerini alan solun ve işçi sınıfının bugüne uzayan canlı bir tarihinden söz etmek kolay olmasa gerek.

Ama, yine piramidin üst sıralarından hiç düşmemiş Fransa’da hem tarihsel mücadeleler, hem bu mücadelelerde emekçilerin ve solun aldığı pozisyonlarla üstlendikleri belirleyici roller, hem de bugün Kıta Avrupası’ndaki kozmopolitleşmeye yayılmacı Amerikan kültürünün eşlik ediyor olması, solda bir yurtseverlik alanını diri tutabilecektir.

Öte yandan tarihleri bağımsızlık mücadeleleri ve deneyleriyle yoğrulmamış bir dizi halkın, hele reel sosyalizm çözüldükten sonra emperyalist manipülasyona bu denli açık hale gelmesi, yurtseverlik-sol ideoloji bağlantısında piramit basamaklarının tek başına açıklayıcı olamayacağı gösterir.

Dönersek; yurtseverlik ne ilkesel, ne teorik, ama düpedüz ideolojik bir kategoridir. Bana kalırsa anti-emperyalist kimlik komünist öznenin bilinçli kimliğinin bir parçasıdır. Her zaman, her yerde ve elbette bizde... Ama anti-emperyalizmin rafine bir içerik ve biçimle geniş kitleleri harekete geçirme yeteneği -hele Türkiye’de- pek tartışmalıdır. İddialı olacağız; Türkiye’de anti-

emperyalist kitle hareketi, solun, sosyalizmin dışında var olmuştur. Böylesi bir toplumsal devrimin yükseliş gösterdiği dönemlere, en fazla da 1960'lara Türkiye solu damga vurmuştur. Bu devrinime isim takan da doğal olarak solun kendisidir. Ancak geniş kitlelerin genel olarak emperyalist egemenlik ilişkilerine karşı eyleme geçtiğini söylemek doğru olmayacaktır. Türkiye'de siyasetin böyle ilkeli bir tarihi bulunmamaktadır.

Türkiye'de Bir Anti-Emperyalist Gelenek Var mı?

Sorunun yanıtını baştan vereceğim. Bana kalırsa, yanıt negatiftir. Ancak buradan yurtseverlik alanının sosyalizmin toplumsal kimliği açısından önem taşımadığı, ve yurtseverliğin kitlesel kaldıraç rolü üstlenemeyeceği sonuçlarını çıkarttığım sanılmamalı. Tam da tersine, anti-emperyalist geleneklerin pek zayıf olduğu Türkiye'de sosyalist devrim sürecinin yurtseverlik alanına kök atması, bu sürecin toplumsal yüzünde işlev görecektir olan diğer öğelerden daha fazla önem taşıyacaktır.

Bu iki boyut arasında bir çelişki olmadığını göstermeye çalışacağım. Ancak bu yazının bir sesli düşünme girişimi olduğunu, okurun "kanıtlama" iddiası taşıyan yazılar için biraz daha beklemesi gerektiğini not etmeliyim. Şimdilik satırlara tezler serpiştiriyorum.

Biliniyor, kamuculuk ve aydınlanmacılık ısrarla üzerinde durduğumuz diğer iki temadır. Yukarıda "gelenek" kavramına sosyalist hareketi önceleyen ideolojik toplumsal damarlar anlamını yüklediğimi anlatmaya çalışmıştım. Bu anlamda, Türkiye'de kamucu ideolojinin, sosyalist hareketin kendi sistematığıne alınmak için oldukça fazla sayıda işleminden geçirilmesi gerektiği açıktır. Dipten gelen dalganın, ya da daha açık ifadeyle kitle mücadeleleri geleneğinin olmadığı bir toplumda kamucu damarlar, sınıf ve kitle dinamiklerini ihmal edecek bir devlet yaklaşımına, etatizme kolayca oturtulabilmektedir. Solun pragmatik geleneğinde bunun örneklerine rastlanır. Burjuva devriminin tarihinde, kamuculuğun doğrudan sermaye birikiminin önünü açmanın ötesine geçerek daha kalıcı bir ideolojik kategori haline gelebildiğini söylemek oldukça güçtür.

Aynı kısıtlar aydınlanmacılık için de geçerli. Gericiliğe, dini ideolojilere karşı kitle hareketi örneği bulmak oldukça güç. Burjuva devriminin tarihinde dini ideolojinin üzerine, laik bayrakların

çekilerek yüründüğüne değil, ama denge ve ağırlık hesaplarına, hatta gericiğin fazla boşaltılması halinde solun genişlemesi olasılığından çekinilerek önlem alınmasına rastlıyoruz...

Türkiye'nin burjuva devrimcileri eski düzenin içinde, hatta merkezinde doğmuşlar, toplumsal altüst oluşlara neden olmaktan ölesiye korkmuşlardır. Adeta ideolojilerin asıl işlevlerine kavuşmalarından, yani kitleleri harekete geçiren silahlara dönüşmelerinden kaçmışlardır.

Bu tarih doğrudan miras bırakabilecek türden değildir.

Özel olarak anti-emperyalizm ve yurtseverlik için de durum böyledir. Kapitalistleşme süreci, Osmanlı'dan daha önce burjuva devrimini yaşamış devletlere teslimiyetin sürecidir. Başlangıçtaki niyetin, arkasına sanayi devrimini ve kapitalist modernizasyonu alan yeni uluslararası güçlerle rekabet gücünü geliştirmek olmasının önemi bir yere kadardır. Sürecin sonu Düyun-u Umumiye olmuştur.

Burjuva devriminin tepe noktası Kurtuluş Savaşı da özel bir anti-emperyalist stratejiye oturmamış, yolunu artık sosyalist Rusya'nın da dahil olduğu uluslararası dengelere bakarak çizmiştir. Kurtuluş Savaşı, emperyalizmin tasfiyesinden ziyade, emperyalistlere Anadolu'da bir bağımsız kapitalist birimin rasyonelitesini kanıtlama mücadelesidir...

Hal böyleyken, anti-emperyalist gelenekleri abartan sol-kemalizm ya da ulusal solcu tezler gerçeklerden çok uzağa düşüyorlar. Son olarak Türkiye'yi kapitalizmin uluslararası krizinden koruma refleksine ve sermaye sınıfına altyapı hazırlığına denk düşen 1930'lardan bağımsızlık ütopyası resmetmeye kalkışmak tahrifattan başka neye dayandırılabilir?

Türkiye burjuvazisi başka türlüünü yapamadı. Tarihsel gecikmişliğinin belirlediği rotasında yol alırken, en kısa yoldan "muasır medeniyet" ile barıştırmaya kalkışacağı halkını, emperyalizme düşman etmenin manası olur muydu!

İkinci olarak; (burjuva, modernleşmeci, vb.) ilerici aydın hareketinden sola devrolabilecek temaların tamamı cılızdır ve bu aydın tarihinden idoller türetmenin de çıkış yolu sunmayacağı görülmelidir. Bu ilerici aydın tarihi dramatik, hatta trajik olabilir. Devrimci olmayı en çok hak eden bir coğrafyada, devrimci olamamak yeterince hüznölüdür! Ancak buradan günümüz komünistlerinin payına düşecek son öge "öykünme" olacaktır.

Sahiplenmeye evet; ama bu sahiplenme güdüsünün öfke barındırmaması mümkün mü?

Dikkat ederseniz, burada burjuva devrim sürecini sınıf karakteri nedeniyle eleştiriyor değilim. Burjuva devrimciliğini sosyalist olmadığı için kınamak, yalnızca toyluktur. Sosyalizm başkalarının işi. Ama burjuva devrimini, toplumu alabildiğine kişiliksizleştirerek gerçekleştirmeyi gözetmek, bu kişiliksizliğin kırıldığı tüm “halkçı” örnekleri, mümkün olan en kısa zamanda tasfiye etmek... Bunlar burjuva devrimciliğinin kaderi olarak kabul edilemez.

Türkiye’nin Robespierre’i, Garibaldi’si yok. Dolayısıyla Türkiye’nin burjuva devriminin, halkçı uçlara karşı-devrimci neşterleri de yok. Bunların yerine ileri ve geri öğelerin iç içe yer aldıkları oldukça tıkHz bir geçmiş var.

Peki burjuva devriminin anti-emperyalist yanlarının mütereddit, yurtseverliğinin hep rezervli olması nedeniyle, bu alanın ve temaların güdük kaldıklarını düşünmek yetecek mi? Güdük kalmanın dışında bir olasılık daha var: Bu alan ve temaların sahipsiz kalmaları... Eğer ülkemiz coğrafyasının ve tarihinin, yabancı kapitalizmle yıldızının barışmaması bir nesnellik haline gelmişse, güdüklüğe değil boşluğa gözlerimizi çevirmeye hakkımız da doğmuş demektir.

Bir gelenek kurmakta ısrar edeceksek, benim önerim bu yöndedir. Ancak bu geleneğin kurulması “tembel işi” olamayacaktır. Üzülenler ve umutsuzluğa kapılanlar olabilir, ama solun olduğu gibi alıp ağzına atacağı pişmiş bir armut, ne yazık ki, yoktur.

“Ne yazık ki” ibaresi bana ait değil. Tersine; “iyi ki yoktur”. İyi ki yurtseverliği pişirmek solun, sosyalizmin işidir.

Türkiye Emperyalizmle Barışık Olabilir mi?

Türkiye’nin kapitalizm yolcusu aydın hareketi, 18. yüzyıldan 19. yüzyıla dönülürken koyulduğu yolun “kopuşsuz” olması için özen gösteriyordu. Bütün burjuvaların zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri olmuştur. Ama burjuva devrimlerinin eski düzeni süpürerek yeni bir çağın önünü açmaları için, halk kitlelerini seferber etme yeteneği de geliştirmeleri gerekirdi. Eski düzenin kurumlarına sıkı sıkıya tutunan ve bu limanın dışında aidiyet ilişkisi kuracağı bir sermaye birikimi görmeyen aydın, tam tersine halk kitlelerini dışarıda tutmayı genel eğilim olarak tercih etmiştir. Açıkçası eski düzenin mirasının tamamı aynı yöndedir.

Bu devrimin arkasında egemenliğini isteyen sermaye birikimi, sınıfı ve hareketi yoktur.

Bu devrimin yanında ideolojik bağlanmayla harekete geçirilen halk kitleleri yoktur. Bu devrimin mutfağında yeni bir düzen programı ve böyle bir programa kaynaklık edecek ideolojik üretim ve ideolojik üretim merkezleri yoktur.

Tüm bu nedenlerle bu sürecin birkaç moment dışında devrime benzer yanı yoktur. Kimilerini burjuva devrimin hiç yaşanmadığı ve hatta ülkede kapitalizm yasalarının yürürlüğe giremediğini iddia etmeye götürmüş bir tablodur bu. Ancak bu tür yorumların, aslında burjuva devrimlerini idealize eden ve ülkede "iyi" kapitalizmin yerleşmesinden başka bir arzu taşımayanlarca uydurulduğu, özellikle solun zayıfladığı dönemlerde kesinkes açığa çıkmıştır.

Türkiye burjuva devrimini beğenmemeye hakkı olanlar, yalnızca bu devrim sürecinden değerli öğeleri devralıp geleceğe, halkın nihai kurtuluşuna taşımaya niyeti olanlardır.

Bu kadar eksikli bir sürecin, saray darbesi olarak resmedilmesi bir diğer hata olacaktır. Türkiye toplumu, karmaşık toplumsal dinamiklerin iç içe girdiği uzun süreli ve düşük tansiyonlu bir dönüşüm yaşamıştır. Saray darbesi tanımı, esasen yaşananların toplumsal ilişkilerde herhangi bir farklılaşmaya neden olmayan, yönetici hihipler arası mücadelelerle sınırlı olduğunu anlatmaya yarar. Bizde sorun ideolojiler alanının yavan, kitlesel katılımların sınırlı olmasındadır.

Daha önce başka yerlerde tartıştığımız ve yukarıda -geçerken-değindiğim gibi, bizim burjuva devrimimizin kalkış noktası, Osmanlı devletinin dış rekabette yaya kalmasıdır. Süreç kapitalistleşmenin çeşitli boyut ve görüngülerinin hayat bulması için uğraşırken, yalnızca tek bir başlıkta kendi varoluşundan kaynaklanan çok özel bir hassasiyete sahip olmuştur: Bağımsız devlet ve bu devletin iktidar sahibi olması.

Bağımsız ve iktidar sahibi devletin varlığı, sınıf bağları alanında kendini yalnız hisseden "devrimci öncü"nün korunma içgüdüsüdür aynı zamanda.

Dönüşümün kitleler sathında değil üstyapı kurumları ekseninde tutulması yeterli, üstelik daha güvenli addedilmiştir. Uluslararası rakiplerine yetişmek için tahkim edilecek olan merkezi devletin iç mücadelelerde yorgun düşmesinden kaçınılmıştır.

Aslolan bu devletin ilkeleri değildir. Bu devlet, dinin toplumsal

ağırlığını azaltacakken, hilafet kurumuyla özdeşliğini korumayı son ana kadar sürdürmüştür. Bu devlet bağımsızlığını korumak ile Batı'yla benzeşme arasındaki gerilim üzerine kendisini yerleştirmiştir. Kısa süre içinde sermaye sınıfının serpilmesini daha rezervsiz biçimde desteklemek seçeneği yani daha arı bir burjuva liberalizmi baş göstermiş, bağımsız devletin iktidarını merkeze alan ve omurgayı temsil eden tarafın liberalizme karşı ciddi bir mücadelesi ise hiç olmamıştır. Kendi iktidarı konusunda bu denli hassas olan devlet mekanizması ve onunla bitişik burjuva devrimi, batıcı, liberal ve dinci dinamikler karşısında tarihsel olarak "özürücü" konumdadır. Yeterince batılı olamadığı, liberalliğin sınırlarını geniş tutmayı samimi olarak arzuladığı ve halkın inançlarını taciz etme niyetini asla taşımadığına dair özürlerden örülü bir tarih...

Böylesi bir devrim sürecinde aydınlarda ya da kitlelerde düşünsel berraklık elde edilmesi olanaklı olabilir mi?

Batıcılık ve Batı taklitçiliği arasında kurulmaya çalışılan denge- nin kitlesel dile, yani ideolojilere tercümesi imkansızdır. Devletçilik ve liberallik, merkezcilik ve adem-i merkezizetçilik, islamizm ile laisizm arasında burjuva devrimi "ne yardan ne serden" demiş durmuştur.

Ortada ilginç ve bana kalırsa üzerinde durulması çok verimli bir çelişkiler yumağı bulunuyor: "Bağımsız ve iktidar sahibi devlet" kapitalistleşmenin omurgasını, kalbini ve beynini oluşturmaya çalışıyor. Ama kapitalistleşmenin kendisi bağımsızlık ve iktidarın merkeziliği inadinın altını oyuyor. Dönüşümün önderliği, altını oyan ama aynı tarihsel yöne yüzü dönük akımları bir yandan törpülemeye çalışırken, bir yandan da bu akımları ürkütmemek durumunda olduğunu biliyor.

Türkiye kapitalizmi bu gerilim hattını hâlâ ortadan kaldıramadı.

Bana kalırsa Türkiye kapitalizminin bu gerilim hattını ortadan kaldırma olasılığının sıfır olduğu, en güçlü ve en çok çeşidi içinde barındıran atağın yapıldığı son yirmi yıllık maceranın sonunda kesinlik kazanmıştır.

Türkiye, kapitalizm yoluna bağımsız ve iktidar sahibi olarak kalmak için girmiştir. Türkiye, kapitalistleşmenin bağımlılaşma ve iktidarsızlaşma anlamına geldiğinin kanıtıdır.

Türkiye'nin modern tarihinde burjuvazinin yönetim aczi gösterdiği ve bu aczin bir krize evrildiği her örnekte, egemen sınıfın

tarihsel şizofrenisi durmaktadır arka planda. Çokça sözünü ettiğimiz paranoyanın ya da korkunun arkasında bir maddi temel vardır, özetle. “Vatanın bölünmez bütünlüğü” hakkında atılan demagojik nutuklar, sadece anti-komünizm kaynaklı değildir. Türkiye burjuvazisi, zamanında Sovyet tehdidi konusunda düpedüz yalan üretmiş, komünist hareketi baskı altında tutabilmek ve kendi konumunu emperyalizme pazarlamak için Boğazlar, Kars-Ardahan öyküleri ve hatta 1980’lerde Fatsa’dan çıkartma yapmaya hazırlanan Kızıldoru masalları hakkında ciddi ciddi raporlar yazılmıştır! Bunlara aklı başında burjuva kadroların kendilerinin inanmaları imkansızdır. Ancak burjuvazinin bildiği az sayıdaki mücadele yöntemi içinde “bölünmez bütünlük” önde gelenlerdendir.

Bölünmez bütünlüğün tehdit altında olduğu iddiası, komünistler ve SSCB söz konusu olduğunda asılsız olmakla birlikte, kapitalizm ve emperyalizmle ilişkinin tarihselliği çerçevesinde yakıcı bir gerçektir! Türkiye egemen güçleri, bağımsız ve iktidar sahibi pozisyonun yitirilmesi halinde dünya kapitalizminin Türkiye burjuvazisini koruyup kollamak için herhangi bir özel eğilime sahip olmadığını bilmektedirler. Tanzimat, Düyun-u Umumiye, Osmanlı’dan parça kopartılması, I. Savaş ve işgal, 1929 Dünya Bunalımının tehdidi... Araları atıyorum, bugün emperyalizmin IMF Türkiye Masası Şefi’nin “valiliği” ile de yetinmeyerek, ekonomiden sorumlu devlet başkanlığına el koyması...

Bu tarih, Türkiye’nin kapitalist ailenin ille de bağımsız bir üyesi olacağına dair dünya üzerinde bir ilke kararı olduğunu hiç göstermemektedir. Türkiye’nin emperyalist hiyerarşideki mevkisinde “bağımlılık” yanı hep ağır basmıştır. Bunun ötesinde Anadolu’da ayrı bir birimin var olup olmayacağı da bir soru işaretini barındırmıştır. Dünya kapitalizminin söz sahipleri önceleri Osmanlı gibi bir uluslararası gücün dönüştürülüp sisteme katılmasından çok, belli ki, bu gücün parçalanması ve zayıflatılması üzerine proje ürettiler. Bu tarihsel gerilim, bağımlılık, emperyalizme taşeronluk ve jandarmalık servisinde en onursuz dönemlerinde bile Türkiye’nin güvensiz ve güvenilmez olmasını getirmiştir.

Türkiye burjuvazisinin anti-emperyalist ideolojisi yoktur. Tür-

* 2001 Şubat krizinin ardından Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Kemal Derviş’in ekonomiden sorumlu devlet başkanlığı görevine getirilmesi kastediliyor - Ed.

kiye burjuvazisi hem bağımsızlıkçı hem de batıcı olduğuna kitleleri ikna etmeye çalışmaktadır. Türkiye burjuvazisinin bağımsızlıkçı değerler geliştirmesini teşvik edecek ekonomik nedenleri de yoktur. Türkiye’de bir sermaye birikimi kendi ulusal pazarını kurmak ve korumak için bağımsızlık istemiş değildir. Tersine sermaye, kendi zayıflıklarını uluslararası işbirlikleri yoluyla gidermek konusunda her zaman daha fazla eğilim göstermiştir. Tablo böyledir ve bu tablo kapitalist dünyaya katılmak ile bağımsızlık arasında uzanan derin bir yarığın çevresinde yapılandırılmıştır.

Kapitalizmin evriminin bir momentinde bu gerilimin ortadan kalkması mümkün müdür? Burjuvazinin ve devletin paranoyak özelliklerinden sıkı sıyrılan muhalif unsurlar bu soruyu olumlu yanıtlamak için yanıp tutuşurlar. Avrupa Birliği, sınırların önemsizleşmesi, hatta belki ortadan kalkması, ama Türkiye’nin rencide olmayıp tersine ihya edileceği bir gelecek... Avrupa’nın emperyalist olduğunu unutmadan bu duaya amin denemez.

Oysa reel sosyalizmin çözülüşü, emperyalistleri kötü, yetersiz ve dolayımı taşıeronlarla kanaat etmekten de kurtarmıştır. SSCB’nin gücü ve sosyalizmin prestiji karşısında silahlandırılan Afgan gericiliğinin yerine bölgeyi kapitalist yapılanmaya açacak, yani kâr tarlası haline getirecek bir rejim elbette tercih edilecektir. Filistin sorunu, bu nedenle barış sürecine ABD eliyle itilmeye çalışılmıştır.

Kısaca reel sosyalizm sonrasında, kapitalist dünyanın tamamında eski dönem silahlarının revizyona sokulduğu bir restorasyon dönemine girilmiştir. Emperyalizm, dolayimleri ortadan kaldırmak ve dünya egemenliğini yalınlaştırmak arayışındadır. Somali’de, Panama’da, Irak’ta, Yugoslavya’da kanılanan bu yönelim, yukarıdaki beklentinin tam tersine işaret ediyor. Emperyalist yapılanma hiyerarşinin alt sıralarında özgünlük, özerklik ve yerel güç anlamına gelecek her tür birikimi tasfiye etmek arzusundadır. Bu dönem Türkiye’nin tarihsel gerilimini aşırı ölçüde irite etmektedir. Gerilimi çözmek için denenen çare siyasal mekanizmaların hiçbir tarihte görülmemiş biçimde ve kelimenin gerçek anlamıyla emperyalist ajanlık müessesesine teslim edilmesidir. Özal bu yolun açılışını yapmıştı. Çiller biliniyor. ANAP kadroları, “bağımsız ve iktidar sahipliği” hassasiyetini toptan terk ettiler. Bu satırların yazıldığı sırada ülkemizde, yeni ekonomi bakanının şahsında

az rastlanır bir Amerikan hayranlığı körükleniyor...

Bu yoldan "kapitalist dünyada bağımsızlık" formülünün gerçekleşebilir olacağı ve gerilim kaynağı olmaktan çıkacağı bir gelecek çıkmaz. Bu yol, Türkiye'de 18. yüzyılın sonlarından beri siyasal denklemlerin en baskın ögesi olagelmış bağımsız devlet ilkesinin, burjuvazinin elinden düşmesine varabilir. Daha doğrusu, sosyalizm mücadelesi bu ideolojik alana bu doğrultuda bir müdahale örgütlemeli, bağımsız ve iktidar sahibi devlet ilkesini, halkçı ve yurtsever bir eksene çekerek yeniden üretmelidir.

Türkiye halkının yurtsever bir ideolojiye derinden bağlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ama iki yüzyılı aşkın ve geçmiş çok daha uzun bir süreçte bağımsızlık fikrinin yerleşiklik kazandığını iddia etmek de abartılı olmayacaktır.

Yanlış Yollar

Daha kısa bir formül icat edemediğim için "bağımsız ve iktidar sahibi devlet" diye sık sık tekrar ettiğim bu tamlamanın gösterdiği saflardan elbette demokrasi dinamikleri çıkmaz. Bu saf, İttihat ve Terakki'nin yoz diktatörlüğüne, kemalist hareketin kendinden başka siyasal odak bırakmama çabalarına, Serbest Fırka'nın dağıtılmasına, Kürt isyanlarının bir kıyım ile yanıtlanmasına, askeri müdahale ve darbelerin baskıcı yanlarına denk düşer. Doğal olarak bu taraf, yalnızca burjuva devrim sürecinin ana yörüngesini temsil eden, dolayısıyla, olabildikleri kadarıyla topraklarımızın en devrimci kesimlerini barındırmakla yetinmemiştir. Aynı hassasiyete sıkı sıkı tutunanlar arasında Türkiye faşizmi de vardır.

Ancak baskıcı ve tepeden inme, devletçi ve kitle korkağı bu tarihsel eğilimin karşısına sivil, burjuva, liberal, halkçı ve dinci bir taban koymaya kalkan sivil toplumcu fantazyalara zerre kadar prim verilmemelidir.

Solda demokratizm, yalnızca eski Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim tartışmaları vesilesiyle değil, esas olarak bu nedenle bir yanlış yoldur. Demokratizm kaçınılmaz biçimde siyasal ve toplumsal düzenlemelere ilişkin tezler ve taleplerle dışa vurulur. Bu bahiste ortaya atılacak her başlık, devlet erkini karşısına almak ve burjuva/liberal/kozmopolit tarafa destek vermek durumundadır. Demokratik taleplerin kapitalizm altında tam olarak gerçekleşemeyeceği tezinin, solculuk adına bu başlıklara eklenmesi, ya da anti-demokratik yapılanmaların kapitalizmle bağının

deşifre edilmesinin sınırı belli. Kitlelerle temas yüzeylerinden söz ediyorsak, talep ve hedef, gerekçe, arka plan ve ekleri her zaman ezecektir. Sol demokratizm, sağ liberalizmin hizmetine girmekten geri duramaz.

Bu ilişki bir niyet meselesi değil. Demokrasi kategorisinin Türkiye siyasi tarihinde kitlelerin mücadelesiyle bağlantısı pek az olmuştur. Sol, arkasına kitlesel duyu ortaklaşmaları alamadığı durumda, demokrasi mücadelesini, kendi sınıf zeminine ve sosyalizm hedefine bağlı hale getiremeyecek, burjuva demokrasisine teslim düşecektir.

Türkiye solu, geçmişte ülke bölücülüğü ve dış kaynaklı olmakla çokça suçlanmıştır ve bu resmi propagandaya haklı bir alerji duymaktadır. Ama Türkiye kapitalizminin gelişmesinin toplumu sadece sınıflara bölmekle kalmadığı, “bağımsızlık” sorununu güncelleştirerek bir ulusal bölücülük dinamiğini de temsil ettiği tamamen doğrudur. Ve bu, solcu bir doğrudur!

Şimdi, vatan-millet demagojisinin en açık mağdurunun, yani solun, devlet paranoyasını alaya alması bir kendiliğinden bilinçtir. Türkiye solu, bu demagojik bağımsızlık hassasiyeti karşısında refleks üretmiştir. Açıkçası, bu refleksin içerdiği tek anlamlı renk, vatan-millet demagojisinin sınıf sömürsünü ve ezilme ilişkilerini perdelemek için kullanıldığı doğrusudur. Bu doğrudur; ama sosyalizmin ideolojik mücadelesi, bütün toplumsal başlıkları emek-sermaye çelişmesine indirgemek değildir. Sosyalizmin ideolojik mücadelesi, bütün toplumsal başlıklarda işçi sınıfını ayrık bir taraf, giderek ana taraf haline getirmektir. Sosyalizm toplumsal karşılığı olan sorunların herhangi birine “suni gündem” deme özgürlüğüne sahip olamaz.

Türkiye solunun, bağımsızlık ve onunla bitişik “bütünlük” problematiği karşısında yalnızca alaycı tutum geliştirmeye hakkı yoktur. Solun, burjuvazinin paranoyasını paçavraya çevirmek için takip edeceği ana yol, kapitalizm yanlısı hiçbir çizginin tutarlı bir yurtsever ve bağımsızlıkçı perspektife sahip olamayacağı tezinden geçer. Kısaca burjuvazi sadece paranoyak değildir, çokça rastlandığı gibi aynı zamanda şizofrendir: Türkiye kapitalizmi bağımsızlık olmadan edemez, ve bunu yitirmekten ölesiye korkar. Ama çifte kişiliktir ve asla uykuya yatmayan öteki kişiliği emperyalizme kölelikten başka bir gelecek perspektifine sahip değildir. Bu köle ruhu, “nereden düştüm bu ülkeye” diye bir nakarat

bellemiştir. Türkiye solu bunlara karşı mücadele ederken, bağımsızlık problematiğinin gerçekliğini reddetmekten kaçınmalıdır.

Burjuvazinin çift kişilikli olduğu doğru olmakla birlikte, bir diğer yanlış yol, bağımsızlıkçı hattın en ufak bir ilerici sempatiyi hak etmediğini kanıtlamaya çalışmak olacaktır. Örneğin Fikret Başkaya'nın "paradigmanın iflasi"nı kanıtlamak için gösterdiği çabalar ciddi ölçüde bu yanlışlığa denk düşmektedir. Yenilikçi Osmanlı padişahlarının resimlerini sosyalist partilerin binalarına asmak yersiz olacaktır, ama tamamının birer kanlı diktatörden ibaret olduklarını söyleyip sırtını dönmek neye yarar? İttihatçıların ve kemalistlerin millet demagojilerini deşifre ettiğimizde, ortaya halkçı karakter kazanabilecek tek akım olarak sosyalizm çıkmalıdır. Yoksa bizim topraklarımızda halkçılığın beş paralık değerinin olmadığını keşfedilmesinin işçi sınıfına bir faydası olabilir mi?

İlerici aydının tarihinde bulamayacağınız pozitif niteliklerin, halk hareketlerine içkin olduğu ise bir tevatürdür. Halk hareketi bahsinde şampiyonluğu tarikatların ve dini ideolojinin elinden almak kolay değildir. Bu konuda Alevi cemaat geleneklerinin, yoksul köylü değerlerinin üzerine çizik atılmamalıdır, ama tabloyu tersine çeviren bir ilerici halkçı kanalın varlığını kimse uydurmamalıdır! Bana kalırsa Türkiye'nin ilericilik tarihinde komünistlerin dümdüz sahiplenecekleri pek bir şey olmamakla birlikte, sempati besleyecekleri çok öge vardır. Sempatinin temelinde ise, "onların yapamadığını bizim yapacak olmamız", hatta "yalnızca bizim yapabileceğimiz" fikri vardır. Bu anlamda elimizdeki en değerli, verimli ve istikrarlı ögenin "bağımsızlık" olduğu kanısındayım.

Emperyalizmin geçtiğimiz on yılda belirginlik kazanan "dolaylımsız egemenlik" stratejisinin, sermaye saldırısının farklı boyutlarının yan yana getirilmesini kolaylaştırdığı görülmektedir. Özelleştirmeler ile Avrupa Birliği'nin, AB ile IMF'nin, yoksullaşma ile iç ve dış borç ödemelerinin, özetle sosyalizmin tarafından bakarsak, kamuculuk ile yurtseverliğin emekçi ekseninde yan yana gelmeleri, giderek daha kolaylaşmaktadır. Bu avantajı değerlendirebilmek için solun bağımsızlıkçılık konusunda cüretli davranması gerekiyor.

Yanlış yollar bahsinde solda emek-sermaye çelişkisinin ötesini "suni gündem" etiketi altında değerlendirenlerden söz ettim. Ba-

ğımsızlık temasının burjuva korkaklığın deşifre edilmesi adına terk edilmesinden söz ettim. Ulusal solun burjuva devrimciliğine olmadık nitelikler atfetmesini de bir kenara koyalım... Liberal solun bağımsızlıktan boşaltılan alana yerleştirmeye çalıştığı temaların da kısırlığının kanıtlandığını eklemeliyim. Örneğini, restorasyon sürecinde açılan “temiz toplum” kampanyaları yeterince vermiştir.

Temiz toplum temasının burjuva demokrasisiyle akrabalığı açık. Ancak ilginç olan, bu demokrat temanın, pragmatizmin elinin kolunun aşırı serbest olduğu toplumumuzda, kitlelerin algısı açısından faşist harekete, liberal sola oranla daha fazla su taşımasıdır. Bu, aklın sınırlarını zorlayan bir olgudur, ama gerçektir. Kapitalizmin yarattığı kirlenmenin öznesi ve doğrudan kirin kendisi olan faşizmin, restorasyon dalgasının üzerine binebilmesi, pragmatizmin gücünün bir diğer kanıtı olmuştur. Türkiye toplumunda demokrasi ideolojisinin tuttuğu yer, liberalizm türlerinin iddia ettiğinin tersine pek sınırlıdır. Bu durumun ille de sosyalizmin aleyhine çalışacağı ise kural olarak sunulamaz. Tersine, siyasal güç haline gelebilmekte “kitlesellik eşiği”nin düşük olduğu ülkemizde, komünist hareket, belli temalarla bütünleşmiş bir kimlik edindiği ölçüde, demokratik biçimciliğin kuşatması altında etkisizleştirilemeyecektir. Siyasal iktidarın meşruiyeti, Türkiye’de, nicel olmaktan ziyade tematiktir. Sosyalist iktidar mücadelesi verenlerin bu durumdan gocunmaları için bir gerekçe olabilir mi?

Yanlış yolun son yolcusu Kürt dinamiğidir. Kürt dinamiği, ulusallık ile ufkunu sınırlı tuttuğu sürece, burjuva düzeninin paranoyasını yalnızca kaşıyacak ve toplumun bütününe ikna edici bir seslenme düzeneği kurgulayamayacaktır. Serpilen bu dinamik, toplumun tamamına seslenme yeteneği geliştiremediği için, yukarıda tarif edilen yola başvurmuş ve bölücülüğün yalnızca bir devlet paranoyası olduğuna, aynı liberalizm türevlerinin denediği gibi burjuvazi dahil herkesi ikna etmeye çalışmıştır. Türkiye’nin buna ikna olması ve bağımsızlık temasının demode olduğunu benimsemesi imkansızdır; ama bunun yanı sıra, olur da Türkiye halkı bu tezi benimserse, geriye halk diyebileceğimiz, yani kendi iç dayanışması, birleştirici kültürü olan bir bütünlük de kalmayacaktır. Atomizasyonu işçi sınıfının telafi etmesi mümkün olmayacak, boşluk emperyalizmin doğrudan egemenlik mekanizmalarına çağrı anlamına gelecektir.

Kürt dinamiği açısından Türkiye toplumunun tamamına seslenmekte bir diğer çıkış yolu, dayanışmacılık olabilir. Ben bu konuda da karamsarım: Türkiye halkının Kürt ulusal kimliğine saygı ve dayanışma duygularıyla yaklaşması, yalnızca bir ulusun hakkına saygı ekseninde mümkün değildir. Afrika sömürgelerine faşist diktatörlüğünün kan kusturmasına tepkisini büyüten Portekiz halkı, Vietnam savaşını karşısına alan ABD ilericiliği, yalnızca soylu bir hümanizmanın ürünleri olsalardı bile, Türkiye’de benzerinin ortaya çıkabileceğini iddia etmek kolay değildir. Kaldı ki, bu tür bir soylu hümanizm, mutlaka, arkasına burjuva demokratizmini güçlü ve yerleşik bir ideoloji olarak almak durumundadır. Bu da yetmez, barışçı bir solculuğun militarizme galebe çalması bir diğer ön koşul olacaktır... Dışsal dayanışma Kürt mücadelesinin ideolojik meşruiyetini getirmemiştir.

Çıkamaz sokaklar çeşitlendikçe, Kürt hareketi, ulusal kimlik edimi ile Kürt bağımsızlığı arasında herhangi bir ilişki olmadığını iddia etmeye başlamıştır. Ama buradan da çıksa çıksa -yine kitlelerin ideolojik algılamaları açısından söylüyorum- bir mazlum söylemi çıkacaktır. Kabul etmeliyiz ki, mazluma yakınlık ile “güç ideolojisi”ni karşılaştırırsanız, Türkiye toplumu oyunu ikinciden yana kullanır!

Bana kalırsa, ulusal olmanın ötesinde sıfat taşımayan bir Kürt dinamiği, burada ele almaya çalıştığım “yanlış yola” mahkumdur. Kürt dinamiğinin aynı zamanda emekçi karakterine sahip hale gelmesinden başka çare yoktur.

Bu ara başlığı kapatıyorum. Son söz ise şu: Yanlış yol ile kastettiğim, Türkiye siyasetinde iktidar meşruiyetini açma potansiyeline sahip olmamaktır. Yanlış yolların bulunduğu kavşakta ise anti-kemalizm yazmaktadır. Solun bir burjuva akımıyla yakınlık kurmasını değil, kemalizmi aşmış olmanın yeteceğini söylemeye çalışıyorum. Kemalizmin “kökünü kazımaya” çalışmak ise başka bir şeydir. Sol bu yöne saptığında, bağımsızlık problematiğini sırtından atmaya ant içmiş köle ruhlu liberalizmin tuzağına düşer.

Komünist Yurtseverlik

Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde bu yönde bir kimlik doğrultusunda yapılan girişimlere saygıyla bakmalıyız. Ancak çoğu örnekte çabaların, burjuvaziye sahip olmadığı nitelikler atfetmeye dönüştüğünü, bu yolla, yurtseverliğin neden komünistlere özgü

olduğunun açıklanamaz ve savunulamaz hale geldiğini görürüz. Sanırım, müdahalesini şür gibi, tanımlayıcı değil betimleyici bir araçla yaptığı için, tarihimizin en şanslı kişisi Nâzım Hikmet'tir. Elbette ve doğal olarak yukarıdaki soruna karşı Nâzım'ın da bir bağışıklığı olmamıştır.

İz bırakan siyasal girdi ise 1960'lara aittir. Türkiye solu o dönem, bağımsızlık ve ulusal değerler üzerinde tek el oluşturabileceğini kanıtladı ve kendisi de gördü. 1960'ların pratiği sonraki kuşaklar için bir özgüven kaynağı olmalı ve laboratuvar incelemelelerine tabi tutulmalıdır.

Ancak 1960'ların bitiminde Türkiye solunda devrimcileşme süreci ile bağımsızlık temasının terk edilmesi, şaşırtıcı bir paralellik gösterir. Dolayısıyla 1970'ler de bir o kadar incelenmeyi hak etmektedir. Türkiye solunun kitlesel toyluk yıllarıdır bunlar. Sınıf gerçeğini öğrenen kuşaklar, ulusal değerler ve yurtseverlik başlığının üzerine bir çizik atabilmişlerdir. Kürt kimliğinin ağalarla şeyhlerin önderliğine mahkum olmadığını anlayanlar, yurtseverlikten söz etmenin Kürt haklarını inkar anlamına geleceğini zannetmişlerdir. Devrimcilik ile toplumsal meşruiyet kavramlarının karşı karşıya geldiği bir dönemdir bu.

Bu kopuşu, I. TİP'in hukuksal meşruiyete abartılı bağlılığı da provoke etmiştir. Ama sonuç devrimci biçimlerini belirginleştiren sol hareketin, ideolojik meşruiyet mücadelesini terk etmesi olmuştur. Devrimci biçimciliğin faşist çetelerle bir yaşam mücadelesine itilmesi ile ideolojik ve toplumsal meşruiyetin yitirilmesi aynı sürecin iki yüzüdür.

Toy devrimciliğin düştüğü yanılığın bağımsızlık temasıyla ve yurtsever kimlikle ilişkili olarak yarattığı erozyona, Kürt hareketinin yalnızlığı eklendi. Solun, zihinlerde Kürt hareketiyle birlikte resmedildiği, ama tam da sınıfsal ve programatik karakteri itibarıyla ulusallığı aşamadığı için, açmazlar üreten bir Kürt hareketi... Türkiye'de sol, bağımsızlık problematiğinde uzun süre söz sahibi olamamıştır.

1970'lerin toyluğuna Kürt dinamiği eklenmekle kalınmamış; sol liberalizm ile uvriyerizm tabloya son rötuşları yapmışlardır. Ulusal solculuğun, Atatürk ve 1930'lar hakkında anlattığı rivayetlerin halk kitleleri üzerinde ne ikna ediciliği, ne de ortada CHP geleneği varken örgütsel çekiciliği olabilirdi.

Gelmek istediğim nokta şu: Türkiye'de komünist hareketin

kendisini yurtsever ilan etmesi kolaydır, ama bu beyanın yeterli sayılması imkansızdır.

En başta, toplumumuzda ideolojilerin tanımlı, çerçeveli alanları bulunmuyor.

İkincisi, düzenin bağımsızlık teması, arada değindiğim gibi, -elbette mutlak tutarsızlıklarla- burjuva milliyetçiliğine, faşizme ve militarizme malzeme oluşturmıştır. Komünist hareketin "haklı" olması ile rakipsiz olması aynı şey değildir.

Komünist yurtseverlik ile burjuva milliyetçiliğini ayırt etmek bir mücadelenin konusudur. Ancak böyle bir alanın tanımlı hale getirildiğini varsaysak, bu kez de sıra bu alanın işçi sınıfı ve aydınlar tarafından temellük edilmesine gelecektir. Açıkçası, ideoloji alanının titrekliliği, yurtseverlik trenine kitlelerin akın akın koşmasına el vermeyecektir. Bu kimliğin cezbetmesi, belki de en fazla komünist hareketin aynı zamanda bir gücü temsil etmesiyle ilişkilidir. Halkımızın sola "haklısın ama pek güçsüzsün" diye bakan gözlerini yakalamak, ideolojik alanda pes etmesek de yenik geçirdiğimiz son yıllarda bile hiç ender rastlanan bir durum değildi...

Öte yandan, ilkesizliğe alıştırılan Türkiye toplumunun, ilkeli ve güçlenen bir akıma kayıtsız kalması mümkün olmayacaktır. Komünist hareketin toplumsallaşmasında da, sosyalist devrimin kendisinde de yurtseverlik temasının kritik rol oynayacağı öngörülmelidir. Bana sorarsanız, "vatan hainliği" ülkenin en popüler ve etkileyici suçlaması olmayı devam edecektir; ve bu suçlamayı yapmaya herkesten çok solun hakkı vardır.

Devrim Stratejisinde Avrupa Birliği*

KEMAL OKUYAN

Güncelin baskısı her zaman komünistleri üzecek değil ya... Bu kez güncel, liberal solcularımız üzerinde sıkı bir markaj uyguluyor, onlara nefes aldırıyor. Emperyalizm ve emperyalist örgütlenmeleri merkeze koyan bir *Gelenek* çıkarmaya karar verdikten kısa bir süre sonra hiçbir teorik çalışmanın, hiçbir marksist analizin elde edemeyeceği kadar kesin bir sonuç, bizzat Türkiye kapitalizminin emperyalist dünya içerisindeki serüveninde karşımıza çıkıverdi. Liberal solcumuzun "*canım siz de AB ile IMF'yi birbirine karıştırmaktasınız*" diye dalga geçercesine önümüze sürdüğü "*Avrupalı emperyalistlerle Avrupa Birliği bir ve aynı şey değil*" safsatası bu sonuçla birlikte bir anda buharlaştı. Top çevirmek için doldurulmuş sayfalar, yuvarlatılmış kavramlar bir kenara itilmiş oldu ve hayat liberal solcularımızı "emperyalist reçetelere muhalefet"e mahkum etti! Oysa şimdi, yani Türkiye kapitalizmi AB üyelik sürecinde en kapsamlı hamlelerinden birisini yaptığı sırada sokaklara dökülmeli ve "Ulusal Program"ı yetersizlikle eleştirip, daha fazla özgürlük ve refah istemeliydiler.

Yapmadılar...

Yapamadılar... Çünkü burjuva iktidarı tuttu, yine tarihinin en kapsamlı saldırılarından birisine "Ulusal Program" adını verdi. IMF tarafından hazırlanan ve işsizlik, özelleştirme, yoksulluk, sanayisizleşme gibi kavramlarla açıklanabilecek bir politika ile

* *Gelenek*'in Haziran 2001 tarihli 64. sayısında yayımlanmıştır.

Türkiye kapitalizmini AB'ye daha da yanaştıran bir program aynı adı taşıyordu. Liberal solcularımız henüz AB sözcülüğü yapamadıkları için "kardeşim bu programla Avrupa'ya giremezsiniz" diymiyorlardı. Çünkü programın ekonomik cephesi söz konusu olduğunda, Avrupahlar, "IMF ne derse o" diye buyurmaktaydı.

Buyrun bakalım...

En iyisi şimdi sesi kısmaktı. Ortaliğa çıkıp "emekçilerin Avrupası" filan gibi laflar etmenin ciddi riskleri vardı. Şu saldırı hayırlısıyla atlatılsın, sonra demokratikleşme ve insan hakları üzerinden yine Avrupa Birliği meselesiyle ilgilenilirdi. Ama şimdi... Şimdi boş tencere, boş tava edebiyatı yapmanın tam zamanıydı.

Acaba neden arsızlaşıp, *"Ey halkım! Avrupa Birliği'nin dışında kalmanın ekonomik sonuçları ortada. Yunanistan'a, Portekiz'e, İspanya'ya bakan, bu ülkelerde kişi başına düşen milli gelir bizim buraların en az dört-beş katı. Tamam orada da sömürü var, ama hiç değilse çalışanların durumu daha iyi"* demediler? Şimdilik bilinmiyor. Bilinen, liberal solcularımızın Avrupa Birliği konusunda "ekonomi" cephesini hiç açmak istemedikleri. Onlar işin siyasi boyutu ile ilgilenmek ve kendileri için her zaman açık olan şu ünlü kapının yanından bir an için bile ayrılmamak istiyorlar: *"Avrupa Birliği emekçi sınıfların daha etkili mücadele verebileceği bir zemindir."*

Ne yapalım? Onları kırmayalım ve bu zemini şöyle bir yoklayalım. Avrupa Birliği'nin ezilenlerin mücadelesine nasıl bir etkisi olacağını enine boyuna değerlendirelim. Bakalım, AB üyeliğini savunmanın bu "pek devrimci" yolunda nelerle karşılaşacağız?

Avrupa Yolları Taşlı

Avrupa yollarının taşlı olduğunu ben söylemiyorum. "Bizi almazlar Avrupa Birliği'ne" diye her fırsatta sızlanan liberaller daha fazla meraklı taş-çakıl ayıklamaya. Ama bir şeyi peşin peşin halletmek gerekiyor. Bu konularda ne zaman bir tartışma içine girsek, hemen *"kardeşim sanki bizi bu halde Avrupa Birliği'ne alacaklarmış gibi sürekli AB'ye hayır demenin ne anlamı var"* diye bize çıkışılıyor. Ve hemen ekleniyor: Olaya Avrupa Birliği üyeliğine evet ya da hayır olarak bakmak yanlış. Önemli olan sürecin nasıl işleyeceği...

Bak sen!..

Demek ki, ortada bir süreç olduğunda anlaşıyoruz. Ama o kadar. Birileri o süreci Türkiye kapitalizmine ve emperyalist ülkelere hediye etmek istiyor, bizse bu sürecin işçi sınıfı hareketinin ayağa kaldırılması için kullanılmasından söz ediyoruz.

Ama biz Türkiye'nin AB'ye kısa yoldan üye yapılacağını asla söylemiyoruz. Tam tersine diyoruz ki, Türkiye'yi iyice hırpalamadan, bu ülkenin burnunu sürtmeyen ve sindirebilecekleri hale getirmeden üyelik asla söz konusu olmayacak. Üyelik söz konusu olduğu bir durumda ise, Avrupa Birliği'nin yapılanmasında özellikle Nice toplantısında belirginleşen hiyerarşik model iyice yerleşmiş hale gelecek. Bunu diyoruz. Yani yolların taşlı olduğunu kabul ediyoruz.

Lakin, "bizi Avrupa Birliği'ne almazlar" sızlanmalarının ardındaki tuzağı iyi bildiğimiz için asla bu tür laflar etmiyoruz. Çünkü siyaseten böyle laflar, Avrupa Birliği'ni matah bir yer haline getiriyor. Daha önce birçok kez yazdığım gibi, Türk ve Kürt halklarına "Yok kardeşim, bizi bu kafayla bizi AB'ye sokmazlar" dedirten şartlanma son derece sistemli bir biçimde yaratılmıştır. İnsanlarımız Avrupa Birliği'nin "hak edilen" bir kulüp olduğuna ikna edilmişlerdir. "Bizi almazlar" edebiyatının bunda payı büyüktür. Bu nedenle zaman zaman biz solcuların da "Efendim Türkiye yalnızlaşıyor, itibarsızlaşıyor" diye ortalığı ayağa kaldurmalarının (eğer bu sistematik propagandanın bir parçası haline gelmediyse), son derece vahim bir gaf olduğu bilinmelidir.

O zaman bize "Sorun AB'ye karşı olmak ya da olmamak şeklinde konulmamalı" diyenlere şu karşılığı vermemiz gerekiyor: Siz Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda nasıl bir konumlanış içerisindesiniz?

Evet uygun soru budur ve herkes "Türkiye"den ne kastediliğine kendisi karar verecektir.

Bizim açımızdan kastedilen açıktır. Avrupa Birliği'nin sistematik saldırılarından kim zarar görüyor? Kim kamu harcamalarının kısılmasından, KİT'lerin talanından, sosyal güvenlik sisteminin tasfiye edilmesinden, tarımda sübvansiyonların kaldırılmasından büyük yara alıyor? Kim bütün bu politikaların acımasız sonuçları olan örgütsüzleşme, işsiz kalma ve yoksullaşma ile baş başa kalıyor? Kim daha fazla sömürülüyor?

Avrupa Birliği bu... Bakmayın bazı uyanıkların, "Canım bizi zaten ekonomik açıdan teslim almışlar, AB'ye üyelik olsun olmasın

durum ortada, bari AB'ye üye olarak demokratikleşmede adım atalım" demelerine. Tekelleşme ve emperyalizm olgusu ile siyasal gericilik arasında bağ kuramayanların, kurmak istemeyenlerin yaklaşımı bu. Neymiş, Gümrük Birliği'ne zaten girmişiz, bu sermayenin çıkarınaymış, ama AB olayı farklıymış. Bu nedenle burjuvazimiz AB konusunda pek istekli değilmiş.

Kim istiyor kardeşim bu işi? Asker karşı, patronlar karşı, gericisi karşı, faşisti karşı? Memlekette bu kadar AB'cilik yapılması yoksa sadece bizim liberal solcumuzun marifeti mi? Öyleyse, cin olmadan çarptıkları için gerçekten bravo...

Bravo ama işin gerçeği farklı. Elbette daha kısa vadeli hesaplar yapan bazı sermaye gruplarının AB üyeliğinden hoşnut olmadıkları doğrudur. Elbette faşistlerin bir bölümünün *"beyaz çorapları çıkardık, bıyıkları kestik şimdi kim bilir neyle karşılaşacağız"* diyerek Avrupa'ya kuşkuyla bakmaları doğaldır. Ve elbette gericiler arasında Avrupa denince *"başımıza taşlar yağacak, millet sokak ortasında cıvı dolaşıp çifüleşecek"* korkusu depreşenlerin sayısı hiç az değildir. Ama siyaset ve ekonominin mantığı böyle işlemiyor. Çok yazdığımız, çok konuştuğumuz için burada tekrar etmek istemediğim nedenlerle Türkiye kapitalizmi kendisini batıya yöneltiyor.

Liberal solcumuz istese de, istemese de...

Ama konumuz açısından liberal solcumuzun yaklaşımı elbette önem taşıyor.

Bu yaklaşım çok açık biçimde teslimiyetçi ve onursuzdur.

Bir arkadaşım vardı, ticari yaratıcılığı siyasi duyarlılığının ötesine geçmişti. Bir tür birahane-kafe arası bir şey açmış, sonra da malum "rezervasyon" numarasını iyice abartmıştı. Hiç de "yüksek tabaka"ya hitap etmeyen bir işletmede insanlar büyük bir tutkuyla "kendilerine onay verilip verilmeyeceği"ni merak etmekte, arkadaşımın göz işareti ile harekete geçen personelin "burası rezerve" değişini boyunlarını bükerek karşılamaktaydı. Bu iş öyle bir noktaya geldi ki, içeri girip de sigara dumanından göz gözü görmeyen bir yerde iki bira yuvarlama "hakkı" elde etmek, kamu emekçisi ve öğrenci ağırlıklı bir topluluğun en büyük hedefi haline geldi. Saatlerini kapıda garsonların vicdana gelmesini beklemekle geçiriyorlardı.

Bizim AB'ci lobinin de bu tür tekniklerden bol bol yararlandığı açık. Mesele, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini hak etmesine

indirgenmiş durumda. Kılık kıyafet uygun mu, muhabbeti keyifli mi, sarhoşluğu pis mi?..

Tartışma buradan çıkmak zorunda. İşin özü, Avrupa Birliği'nin hangi amaca hizmet eden bir kurumsallaşma olduğunun ve AB-Türkiye ilişkilerinin sınıflar mücadelesine nasıl yansıdığının açık biçimde kavranmasında. Komünistler konumlarını ancak buna göre belirleyebilirler.

Dolayısıyla, *"yarın Avrupa Birliği'ne üye olan bir Türkiye mi daha tercih edilir, yoksa bugünkü Türkiye mi"* sorusu başlı başına bir tuzaktır.

Bir tuzaktır, çünkü AB'ye karşı olacağım derken, bugünkü kapitalist Türkiye'yi, bugünkü zorbalığı, sömürü mekanizmalarını, bayağılığı ve en önemlisi statükoyu savunur duruma düşersiniz.

Bir tuzaktır, çünkü *"AB ülkelerinde kişi başına düşen milli gelir şu kadar, orada sokak ortasında kimse öldürülmüyor"* gibi argümanlarla uğraşmak zorunda kalırsınız.

Yeri geldiğinde bu argümanlarla uğraşılmaz değil. Uğraşıyoruz da... AB ülkelerinde emekçi sınıfların durumunu, devrimcilerle dönük şiddetin boyutlarını elimizden geldiğince sergiliyoruz. Ancak merkeze bu tartışmayı koyamayacağımız açıktır.

Soru şudur: Türk ve Kürt emekçilerinin stratejik hedefi ne olacaktır?

Yanıt ise şöyledir: Türk ve Kürt emekçileri hızla siyasallaşmalı, iktidarı talep etmeli ve onu "kurtuluş" için talep etmelidir.

Avrupa Birliği'ne karşı konumlanışta "sol içi tartışmalar"ın merkezinde bu soru ve yanıt yer almalıdır.

O zaman "Avrupa yolu taştan" meselesi asıl anlamını kazanır. Çünkü, ortada bir yakın gelecek durmaktadır. Bu yakın geleceğin içini nasıl dolduracaksınız? Emperyalizmle, Türkiye burjuvazisinin stratejik yönelimleriyle hesaplaşacak mısınız, yoksa, sürecin sadece sonuçlarıyla ilgilenip, AB üyeliğinin sağlayacağını düşündüğünüz olanaklara mı gözünüzü dikeceksiniz?

Veya kimilerini kızdığını bildiğim bir başka deyişle, "tecavüzü kaçınılmaz görüp, zevk almaya mı çalışacaksınız?"

Türkiye solu, tecavüzün kaçınılmazlığına inandığı anda, kaybedecektir. Tecavüzçüye, yani saldırgan emperyalizme karşı mücadele, siyasallaşma, örgütlenme ve iktidara yürümenin tek yoludur.

AB'nin emperyalizme indirgenemeyeceği ya da tecavüzün ondan kaynaklanmadığı iddiası büyük bir yalandır. Türk ve Kürt

emekçileri bu yalana karşı da mücadele etmelidir.

30 Kasım 2000 tarihinde, yani Türkiye'ye AB tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi dayatıldığı sıralarda, Avrupa Komisyonu Türkiye'ye 150 milyon euro tutarındaki yardım için koşullarını açıkladı. Bu koşullar şöyle özetleniyordu:

"Programın amacı (AB'nin MEDA programı kastediliyor-KO), IMF ile imzalanan stand-by anlaşması çerçevesinde gerçekleşen yapısal ve sektörel reformları güçlendirmek ve Dünya Bankası ile görüşülen Ekonomik Reform Paketi'ni bazı özel önlemlerin taahhüt edilmesini sağlayarak desteklemektir. AB kural ve pratiğine dayanan bu önlemler Türkiye'nin katılım stratejisinin hızlanması için biçilmiş kaftandır."¹

Bu satırları yazanların IMF ve Dünya Bankası'nın Türkiye için öngördüğü programın AB ruhuna dayandığını söylerken, herhangi bir kaygı ya da utanç duymadıkları açık. Belli ki, "IMF'ye hayır, AB'ye evet" diyen safdillere fazlasıyla güveniyorlar. Ya da, bu kesimleri bizim dışımızda kimse fazla önemsemiyor!

Acaba, AB karar mekanizmalarındaki sayın baylar "ekonomik işler"de topu IMF'ye atıyor olmasın? Yani, bizim demokrat ve sivil Cumhurbaşkanımız'ın yaptığı gibi, "programın arkasındayım" türünden bir geçiştirme anlamına gelmesin bu?

Demek ki biraz daha yakından bakmamız gerekiyor. Komisyonun raporunda programın dört temel ögesi bulunduğu ilan ediliyor. Bunlar sırasıyla makro ekonomik istikrar, sosyal güvenlik reformu, tarımın yeniden yapılandırılması, deregülasyon ve özelleştirmeler...

İlk başlığın özeti kamu harcamalarının kısılmasıdır; ikincisi SSK'nın tasfiye edilerek özel emeklilik ve özel sağlık sigortası sisteminin yerleştirilmesi anlamına gelmektedir; üçüncüsü sübvansiyonların tamamen kalkması, yabancı sermaye girişini engelleyen her tür engelin bertaraf edilmesi, piyasa taleplerinin dikkate alınmasıdır; dördüncüsünde ise adlı adınca enerji, telekomünikasyon ve altyapıda hızlı ve kapsamlı bir talandır.

Bilindiği gibi siyaset bir kapsama ve dışlama sanatıdır. Sosyalist siyaset, düzen siyasetinden farklı olarak, siyasetin bu özelliğini gizlemeye kalkmaz ve hiçbir zaman "herkes adına" konuşmaz.

¹ Avrupa Birliği Komisyonu Raporu, 30 Kasım 2000, Brüksel, Giriş bölümü.

Kapsama ve dışlama diyalektiğinin doğal ürünü "hedef gösterme"dir. Sosyalist siyaset, işçi sınıfı açısından mücadele edilecek "düşman"ı tanımlar, onu somut bir hedef haline getirir, kapitalist toplumun ve uluslararası dinamiklerin karmaşık yapısını mümkün olduğunca sadeleştirmeye çalışır.

Peki özelleştirmeci, liberalizm şampiyonu, emperyalist Avrupa Birliği böyle bir hedef değildir de nedir? Sosyalist mücadele (veya bazılarının adına demokrasi mücadelesi dedikleri şey), Avrupa Birliği'ni emekçi sınıfların karşı karşıya geleceği, mücadele edeceği bir olgu olarak tanımlamayacak da neyi tanımlayacak?

Taşlı Avrupa yollarına düşen Türkiye kapitalizminin çileli emekçileri onu AB yolundan döndürmek isteyen hayali düşmanlara karşı mı siyaset yapacak?

Liberal solun işine akıl sır ermemektedir.

Avrupa Birliği'ni Savunmak Emperyalizme Onay Vermektir Önce bazı konularda anlaşalım.

Avrupa Birliği, *emperyalist Avrupa ülkelerinin yarattığı*, yaratmakta olduğu bir birliktir. Bu birlik, birbiriyle etkileşim içerisindeki üç mücadeleye doğmuştur. Bunlardan ilki ve temel belirleyeni, Avrupa işçi sınıfına, dünyanın geri kalan coğrafyasında sermaye sınıfı tarafından sömürülen geniş emekçi sınıflara karşı sürdürülen mücadeledir... İkincisi, kapitalist dünyanın mevcut hiyerarşisinde tahakküm altına alınan ulusları kuşatmak, denetlemek, köleleştirmek için sürdürülen mücadele... Ve nihayetinde başta ABD olmak üzere, diğer emperyalist odaklarla rekabetle tanımlanabilecek bir hegemonya mücadelesi. Bu üç mücadeleyi zenginleştiren bir diğer dördüncüsünden de söz etmek elbette mümkündür: Avrupalı kapitalist ülkeler arasındaki hiyerarşik yapıyı korumak ve güçlendirmek ya da değiştirmek için sürdürülen mücadele.

Burada sıralanan mücadeleler dışında bir Avrupa Birliği'nden söz edilebilir mi?

Elbette edilemez.

Avrupa'nın Avrupa Birliği'nden ibaret olmadığı gerçeğini ileri sürerek Avrupa Birliği'nin gerçeğini değiştirmek mümkün müdür?

Elbette mümkün değildir.

Avrupa Avrupa Birliği'nden ibaret değil demek, "Avrupa'da yalnızca kapitalistler yok" demekten farksızdır. Kendilerine

marksist, solcu, hatta “demokrat” diyenlerin bu kadar tuhaf argümanlar etrafında dans etmesi içler acısıdır.

Avrupa Birliği, sermayenin egemen olduğu bir Avrupa’nın ürünüdür. Burada belirleyici olan Avrupa’nın birliği değil, sermayenin egemenliğidir. Ne 19. yüzyıldan itibaren gündeme gelen kapitalist entegrasyon, ne de ihtilalci beyinlerin “Birleşik Avrupa Devletleri” gibi sloganlarda somutladıkları emekçi kimlikli bir bütünleşme, bugünkü Avrupa Birliği’ni algılamak veya değerlendirmek için özel bir anlam taşımaktadır.

Öyle ki, bugünkü AB entegrasyon sürecinin dünya devrim süreci açısından nesnel bir ilerleme olarak (örnek olsun kapitalizmin gelişmesi gibi) görülmesi bile mümkün değildir. Sınıf mücadelesinin mantığı söz konusu olduğunda artık kapitalizmin dinamiklerini üretici güçlerin gelişimi açısından değerlendirme olanağı kalmamıştır. Marksizmin tarihselci temeli değişmez bir veridir, lakin kapitalizmin “bir ilerleme” olduğuna ilişkin önerme, kendi anti-tezini yarattığı ve güçlendirdiği oranda gündemde tutulabilir. Sermaye egemenliğinin yıkılacak oluşuna dair bilimsel, siyasal ve ideolojik önermelerimizden vazgeçemeyiz; ama kapitalizmin her geçen gün kendi anti-tezini ortadan kaldırmaya dönük bir mekanizmayı çalıştırdığını da hesaba katmalıyız.

İnsanlığın kapitalizmden kurtulmak için çok da fazla zamanı kaldığını düşünmemekteyim. Avrupa Birliği, bu zamanı kısaltıcı bir olgudur; sosyalist bir dünyanın işini kolaylaştıracağına ilişkin değerlendirmelerden bütünüyle uzak durulmalıdır.

Burada sosyalist iktidar kavgasının Avrupa Birliği’nde neden daha ciddi engellerle karşılaşmakta olduğunu anlatmaya çalışacağım. Ama bunu yapabilmek için, kısa önermeler halinde Avrupa Birliği’ne ilişkin bir çerçeveyi hazır tutmak istiyorum.

Avrupa Birliği’nin kelimenin her anlamıyla bir emperyalist kurumsallaşma olduğunu zaten söylemiş bulunuyoruz. Ancak, Avrupa Birliği’nin emperyalist karakterinin nereden kaynaklandığı son derece iyi anlaşılmalıdır. Ortada bir neden-sonuç ilişkisine indirgenebilecek bir durum yoktur. Yani, Avrupa Birliği yalnızca bazı emperyalist ülkelerin önyak olduğu bir proje olduğu için emperyalist karakter taşımamaktadır. Avrupa Birliği, aynı zamanda emperyalizmin evriminin özel bir aşamasına da denk düşmektedir. Bu anlamda AB’ye karakteristiğini veren birkaç emperyalist ülke, aynı zamanda onunla birlikte yeni bir özellik de kazanmak-

tadır. Avrupa Birliği'nin tıpkı marksist devlet kuramını altüst edenlerin yaptığı gibi, emperyalist karakterden arındırılmasına dönük stratejiler, başka şeyler bir yana, bir de bu nedenle tutarsızdır.

Avrupa Birliği'ne ilişkin değerlendirmelerde onun bir üst entegrasyon olma yönü çok fazla öne çıkartılmamalıdır. Mahir olmayan zihinlerde birliğin ulus-devletin rolünü azaltıcı veya ortadan kaldıracı müdahalelerinin hiç değilse kapsama alanı içinde bölgesel eşitsizlikleri yok edeceğine ilişkin bir yanılsama kolayca ortaya çıkmaktadır. Burada üç şey söylenmelidir. Bunlardan ilki, siyasal etiğin konusudur: Avrupa Birliği'nin dünyanın başka coğrafyalarının aleyhine kendi içine "eşitlik" aktarması, asla bizim eşitlikçi mücadelemizde bir ilerleme olarak görülemez. İkincisi, bu gerçek değildir: Avrupa Birliği kendi içinde eşitsizlikleri yeniden üretmekte ve ulus-devletlerin bu eşitsizliklere ayakbağı olacak özelliklerini törpülemektedir. Avrupa Birliği'nden "sınırların aşıldığı" müjdesini alanların kendilerine çeki düzen verip yüz yıl içerisinde üçüncü kez bu kadar aç gözlü biçimde yayılan Alman sermayesinin çıkarttığı palet gıcırtilarına kulak kabartmalarında yarar vardır. Üçüncüsü, bu yazının konusudur: Söz konusu entegrasyonun sosyalizm mücadelesinde işleri zorlaştırdığı çok açıktır.

Avrupa Birliği'nin kendine özgü ve asla ortadan kaldırılamayacak bir hiyerarşisi vardır. Bu hiyerarşide yaşanacak değişimlerin birliğin emperyalist karakterini zayıflatması söz konusu bile değildir. Tam tersine, Avrupa Birliği geçmişteki balayı döneminden sonra, her geçen gün daha net çizgilerle belirlenmiş bir hiyerarşiye doğru evrilmektedir. Almanya'nın Nice'te elde ettiği ayrıcalıklar Avrupa Birliği'nde bir dönüm noktası değil, birliğin kendi ayakları üzerinde durmaya başladığının göstergesidir. Birliğin tepesinde Almanya, ya da önünde böylesi bir ekonomi olmaksızın Avrupa Birliği kof bir uluslararası örgüte dönüşecektir. Avrupa Birliği'nin gelişim çizgisi dikkatli bir gözle izlendiğinde neredeyse bütün kritik dönemeçlerde Almanya'nın geleceğe dair bir projeksiyonu olduğu fark edilir. Avrupa Birliği'nin esası budur. Bu koşullarda birlik içinde "kuzey ittifakı"nı ya da Akdeniz kuşağındaki "sol" rüzgarları Avrupa Birliği'ni ıslah etmek için büyük bir olanak olarak gören sol-liberter güçlerin ham hayallerini kendilerine saklamalarında yarar bulunmaktadır.

Hiyerarşik bir düzene sahip olması Avrupa Birliği'nin genişleme

eğilimlerine de son derece uygundur. Emperyalist bir odak olarak Avrupa Birliği'nin tarihindeki AET, AT gibi evreler birliğin bir dünya gücü haline gelmek için kendisine zemin hazırladığı dönemler olarak görülmelidir. Bu dönemlerin en önemli özelliği Avrupa Birliği'nin bir cazibe merkezi olarak ortaya çıkışıdır. Bilindiği gibi İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden şekillenen dünya siyasetine Amerikan yaşam biçimi ile Sovyet eşitlikçiliği damga vurdu. Avrupa, savaşı takip eden 15-20 yıl boyunca bu rekabetin giderek Sovyetler Birliği tarafından terk edilen bir alanı olarak ABD tarafından yeniden düzenlendi. Ve bu yeniden düzenleme doğal bir biçimde Avrupa'nın kendisini yeniden üretmesine, dünya siyasetinde bütünüyle bağımsız olmasa da, belli ağırlık taşıyan bir merkez olarak devreye girmesine yardımcı oldu.

Avrupa Birliği bu ağırlığa ulaşabilmek için, kıta halklarına "umut" veya "alternatif" olmak durumundaydı. Az-çok temizlenmiş bir "güvenlik alanı" yaratmadan "umut" olamazsınız. Sovyetler Birliği gibi emekçi sınıfların talep ve beklentilerine ilişkin çıtayı yükselten bir devin yanı başında Avrupalı emperyalistler imaj tazelenmenin yolunu aradılar. Başka bir yazının konusu olarak Portekiz, İspanya ve Yunanistan'ın "kurtarılması" bu döneme denk geldi. Portekiz ve Yunanistan'da aynı yıl, yani 1974'te çöken faşist diktatörlüklerin ardından güçlü ve iddialı işçi sınıfı hareketlerini raydan çıkarmak için "refah" ve "özgürlük" demagojisi parlatıldı, bu demagojiyi belli oranda gerçekçi kılacak ekonomik-siyasal uygulamalar yürürlüğe sokuldu. İspanya'da Franco rejimi de aşağı yukarı aynı dönemde yavaş yavaş tasfiye edilmeye başlandı. Bütün bu yıllar boyunca "Avrupa entegrasyonu" yüksek sendikalaşma oranı, reel ücretlerde artış ve kişi başına düşen gelirden gözle görülür bir iyileşme anlamına geliyordu.

Nasıl gelmesin? Avrupa bir dünya gücü olmaya soyunuyordu...

Bu dönem kapandı. Belli bir güvenlik alanı yaratıldı. Bu güvenlik alanı elbette kendi eşitsizliklerini korudu, kendi içinde halkalar üretti, ama yine de 1990'lara kadar, AB üyesi olmanın zararlarından söz etmekte genellikle zorlanıldı.

1990'larda AB açısından yeni bir dönemin açılması, Sovyetler Birliği'nin açtığı büyük kanalın kapanmasının sonucudur. Olan iki şeyden bir tanesi Avrupa'da emekçi sınıfların referans noktasının yok olması, Avrupalı kapitalistlerin bu sayede huzura kavuşmasıdır. Artık yüksek ücret, sendikal özgürlükler, "sosyal dev-

let" kavramı etrafında oynanan oyun terk edilebilirdi. Diğer i ise sosyalizmin geri çekilişı ile birlikte açılan yeni alanlarla ilgilidir. Emperyalist Avrupa, kıtanın ortası ve doğusunda genişlemek için nihayet muazzam bir fırsat ele geçirmiştir.

Bu fırsatın nasıl değerlendirildiğini biliyoruz. Çek Cumhuriyeti bugün bir Alman eyaletidir. Yugoslavya parçalanmış ve hâlâ parçalanmaktadır. Polonya, Macaristan, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya... Bütün buralar eski Sovyet Cumhuriyetleri ile birlikte emperyalist yağmanın konusu haline gelmişlerdir.

Kısacası Avrupa Birliği'nin balayı 1990'ların hemen başında sona ermiştir. Artık bir cazibe merkezine ihtiyaç yoktur. Avrupa Birliği oyunu gerçek kurallarına göre oynamaya başlamıştır. İşçi ücretleri düşmüş, sendikalılık oranı bazı ülkelerde 10 yılda yüzde 60'lardan yüzde 10'lara kadar gerilemiş, eğitim ve sağlık hizmetleri paralı hale gelmiş, bütün kazanılmış haklar geri alınmaya çalışılmıştır. Hedef, yeni alanlara girmek, yeni alanların ortaya çıkarıldığı işgücü olanaklarını Avrupalı emekçileri sindirmek için kullanmaktır.

Avrupa Birliği'nin gerek yatay gerekse dikey açılardan belli bir hiyerarşıyle, yani katmanlar veya halkalar halinde genişlemesi, tamı tamına bir emperyalist yayılma olarak adlandırılmalıdır.

Bunun anlamı nedir?

Bunun anlamı, Avrupa Birliği'nin genişlemek zorunda oluşudur.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi üyeliğe kabul edip etmeyeceğine ilişkin tartışmalarda unutulmuş gerçek zaten budur. Avrupa Birliği'nin kendisine bağımlı Türkiye'yi kendi tercih edeceği bir kurumsallık içerisinde tamamen "mahkum" kılmak zorunda oluşu, onun emperyalist karakterindendir. Elbette birtakım hesaplar, siyasi gerilimler, ideolojik ya da kültürel kaygılar her ne türde olursa olsun bu kurumsallaşmanın önüne bir engel olarak çıkmaktadır. Lakin, emperyalizmin ve de sermayenin mantığı bu engelleri "son tahlilde" üst belirler.

Kimse panik yapmasın...

Ha, AB'nin yaratacağı kurumsallığı *"efendim biz de Fransa, ya da olmadı İspanya gibi olacağız"* diye algılayanlar varsa, onlara denecek bir şey yok. O bağlamda, Türkiye'nin AB'ye üyeliği, elbette söz konusu bile değildir...

Ancak bunu herkes bilmektedir ve hemen herkesin bildiği bir şeyi marifet gibi tekrarlayanın marksistlere özel bir yararı

yoktur.

Avrupa Birliği başka nedir? Avrupa Birliği ulus devleti ortadan kaldıran bir entegrasyon biçimi değildir. Birliğin merkezinde duran Almanya, Fransa ve İngiltere, “kendi ulusal ayrıcalıklarını güvenceye alan” ve bu ayrıcalıkların arkasına çok güçlü bir şoven toplumsal doku yerleştiren ülkelerdir. Çokuluslu, ya da ulusötesi şirketler kavramıyla adlandırılan dinamiğin sermayenin enternasyonalist kimliğini yansıtmak açısından bir zararı yoktur belki, ama sermayenin pasaportunun gündemden düştüğünü iddia etmek için de hiçbir neden bulunmamaktadır. Avrupa’da şirket evlilikleri, ya da el değişikliklerinde Alman ve Fransız yayılcılığı son derece tipik bir sonuç olarak kendisini belli etmektedir. Bir marksist, ekonomi, siyaset, devlet gibi kurum ve kavramlar arasındaki bağlantıyı yitirme hakkını kendisinde bulmamalıdır. Paranın düdüğü öttürdüğü, düdüğü öttürenin de daha çok para yaptığı bir mekanizmadan söz etmekteyiz. Bu verili mekanizmada AB’nin üç merkez ülkesinin kendi devlet yapılarını büyük ölçüde tahkim ettiklerini ve bu tahkimatla AB üzerindeki otoritelerini pekiştirdiklerini görüyoruz.

Son olarak, emperyalist odaklar arasındaki çekişmede “ulus-devlet”in rolünü ortadan kaldırma olanağının olmadığından söz edilmelidir. Asla bir “ulus-devlet” olmamasına karşın Amerika Birleşik Devletleri, feodalizmi pas geçen özgün yapısıyla “ulus-devlet” sürecini de önemsizleştiren bir birlik yaratmayı becermiştir. Siyahlar ve latinoların varlığı bile (çok ciddi toplumsal sorun ve dinamiklere yataklık etse bile) bu birliği tehdit etmemektedir. Dolayısıyla bugün hegemonik güç olan ülke bir Amerika Birleşik Devletleri’dir. Bu devletin oluşturduğu Kuzey Amerika odağına karşı Avrupa’daki devletlerin de bir Avrupa Birleşik Devletleri oluşumuyla çıkmaları, bir dizi nedenle çok güçtür. Para birliği, ortak başkent vb. başlıklarda alınan mesafeye rağmen, Avrupa’da yeni bir Birleşik Devletler deneyimini engelleyecek ölçü ve nitelikte tarihsel bir birikim vardır. Bu birikimin eşitsizlikler ve farklılaşma boyutu, birleştirici ve ortaklaştırıcı dinamiklerden daha baskındır. Bir başka deyişle, ABD ile girişilen rekabet ABD ile AB arasında bir rekabetten çok, ABD ile arkasına belli bir entegrasyon düzeyini, ya da egemenlik alanını alan Alman emperyalizminin rekabetidir.

Peki bunun neresine ulus-devletin ortadan kalktığı iddiasını

yerleştirebiliriz?

Elbette ulus-devletlerin işlevlerinin değişmesi ve birçok devletin dışının tırnağının sökülmesi gibi tartışılmaz gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak pre-kapitalist dönemlerden “modern” zamanlara kadar bu tür eşitsizliklere her zaman rastlanmıştır. Hiç kimse şunca yılda ülke sayısının neredeyse bir buçuk katına çıktığını hesaba katmamaktadır. Nihayetinde otorite aynı coğrafyada bu şekilde parçalanıyorsa, parçaların otoritesinde mutlak bir zayıflama da ortaya çıkacaktır. Ve bazı parçaların gücü hem göreceli hem de mutlak olarak artacaktır.

Evet, Avrupa Birliği’ne özet bir bakış bizi bu bulgulara ulaştırmaktadır. Ama şimdi daha önemli bir şeye, bizim stratejimize dönmekte yarar vardır.

Seçmeden Kurtuluş!

Son üç-dört yıl boyunca sık sık kullandığımız kavramlardan birisi siyasetsizleştirmeydi. Bundan esas olarak sermaye egemenliğinin kendi kurumsal yapısında siyaseti arka plana iterek yürütme gücünü kalıcı mekanizmalara terk etmesi mi anlaşılmalıdır? Türkiye’de restorasyon sürecinin en belirgin müdahalelerinden birisinin bu doğrultuda düzenlemeler yapmak olduğunu hatırlayacak olursak, siyasetsizleştirme dendiğinde her şeyden önce siyasetin hareket alanının ve etkisinin kısıtlanmasını anlamamızın çok büyük bir sorun olmadığını söyleyebiliriz.

Ne var ki, söz konusu süreci burjuva diktatörlüğünün sınırları içerisinde değerlendirmemek ve sınıf mücadelesinin genel mantığı ile daha dolayimsız bir biçimde ilişkilendirmek durumundayız. Böyle bir perspektifle baktığımızda, siyasetsizleştirme siyaseti iktidardan uzaklaştırma ve aynı anlama gelmek üzere siyaseti partisizleştirmedir. Siyasetin iktidardan uzaklaşması, işçi sınıfının iktidardan uzaklaşması, mevcut sınıfsal egemenlik aygıtlarının kendi kalıcılıklarını güvence altına almasıdır.

Bu sürecin burjuva demokrasisinin zaten her durumda şekilsiz ve sınırları belirsiz yapısını ciddi bir biçimde değiştirmekte olduğu bilinmelidir. Bu değişimin en önemli unsuru, sermaye egemenliğinin zor ve ikna diyalektiğinin dışında yepyeni bir boyut kazanmasıdır: *Emperyalizm, gerçek siyaseti toplumsal zeminin dışına, mümkün olduğunca uzağına taşımaktadır.* Egemen sınıfın en önemli aygıtı olarak devletin tarılı sahnesinde yerini aldığı

dönemlerden beri söz konusu olan “yabancılaşma” sürecinden tamamen farklı, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir olgudan söz etmekteyiz.

Bu olgunun genel hatlarını Avrupa Birliği ile bağlantı bir biçimde ortaya çıkartmaya çalışacağım.

Az önce zor ve ikna diyalektiğinden söz etmiştim. Burjuva siyasetinin bu özelliği, aslında sistemden zarar gören, hatta hoşnut olmayan kitleleri ona zarar vermeyecek bir noktada tutmaya ve sömürü mekanizmalarının kazasız belasız işlemesine dönük bir rasyonele sahiptir. Ancak burada ikna ve zor hangi biçim ve dengede uygulanırsa uygulansın, burjuva siyaseti ile geniş kitleler arasında bir temas yüzeyi vardır. Bu temas yüzeyi kırılmalar, engeller, dolayimler, muazzam bir ideolojik sis perdesi vb. ile koruma altına alınmıştır ama, sermaye sınıfının yok sayamayacağı kadar gerçektir.

Şimdi olup bitenleri, bu temas yüzeyini bütünüyle yok etmek mümkün olmadığından, büyük ölçüde önemsizleştirmeyi ve bu sayede reel olmaktan çıkarmayı hedefleyen global ölçekli bir operasyon olarak algılamakta yarar vardır.

Bu operasyonun en önemli özelliklerinden birisi “seçmen” baskısının ortadan kalkmasıdır. Marksistler, komünistler arasında seçim mekanizmalarına yaklaşım konusunda değişik düşünceler var. Ancak iyi bir komünistin sandığa bel bağlayamayacağı bir altın kuraldır. Teorik ve de ampirik açıdan bakıldığında sandıktan devrimin çıkmadığı, devrimin sandığa sığmadığı kolaylıkla görülür.

Ne var ki, sermaye sınıfının “seçmen baskısı”nı hissetmesi, tarihsel bir perspektifle baktığımızda, ezilen kitleler açısından büyük bir olanaktır. Bu olanak yalnızca sömürü ve şiddetin dizginlenmesi açısından değil (zaten bu birçok durumda söz konusu bile olmaz), işçi sınıfının siyasallaşması açısından da değerlendirilmeli, ele alınmalıdır.

Bu yazıda burjuva diktatörlüğünde genel seçimlerin ne anlama geldiği üzerinde durmak istemiyorum. Ancak *Gelenek*’in on beş yıla ulaşan yayın hayatında bu konunun üzerinde fazlasıyla durduğumuzu hatırlatmak durumundayım.

Hatırlatmak durumundayım, çünkü bu yazıda üzerinde durmak istediğim meselenin önemini azaltıcı, yani dengeleyici başka uyarılar kesinlikle yapmayacağım.

Seçim mekanizmasının bir dizi nedenle önemli olduğunu söy-

leyeceğim. Ama sermaye sınıfı tek bir nedene takılmış durumda: Neden seçmen baskısını veri alalım?

Sovyetler yok, güçlü bir sınıf hareketi yok, sendikalar genel olarak geriliyor... Bu koşullarda neden? Neden büyük ekonomik gücü elinde tutan, dünyayı on yılda adam akıllı değiştiren sermaye böyle bir “yük”le yan yana yaşamaya devam etsin?

Evet, popülizm tartışmaları yalnızca bizim rezil medyamızda yapılmıyor. Marksizmin ona yüklediği anlamdan ayrıştırarak vuruluyorum: Son aylarda popülizme karşı açılan cihadın “son kriz”le uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Burjuva dünyası, popülizmi “sızlananlara emzik verme” olarak değerlendirmekte ve gözü dönmüş biçimde “emzik” masrafından kurtulmak için çaba harcamaktadır. Burjuva medyasındaki popülizm düşmanlığında öyle karmaşık bir ideolojik, hatta bazılarının sandığı gibi bir felsefi yön aramak son derece saçmadır; işin özü tam da budur: Artık kitlelerin yatışması için bile kaynak ayırmak istemiyorlar.

Bu nasıl mı olacak? Bu elbette hesap kitap işi... Bizden ve yine burjuva basınından bir örnekle devam edelim. Serdar Turgut’un “öteki Türkiye” üzerine paralandığı edebiyat hoşnutsuz kitleleri yatıştırmak için ayrılacak kaynağın çok daha azı ile hoşnutsuzluğun kontrol edilebileceğini birilerine anlatmaya dönüktür. Özkök ile ortaoyununa çıkması için çuvalla para alan Turgut’un hamburger kültürüne ve ekonomi-politiğine karşı bayrak açan üniversitelilerden nefret etmesi tam da bu nedenledir. Onun derdi birilerinin harekete geçmesidir. Buna karşı mücadele etmesi için ona para verirler, kendi patronundan aldığı yetmeyince, devreye elbette Big Mek ikramiye girecektir.

Evet gerçekten de bu Serdar Turgut’un yaptığı gibi hesap kitap işi. Sermaye sınıfı kitlelerin sevk ve idaresini daha ucuza getirmek istiyor. Yani havuç ve de sopanın her ikisinin de maliyetli olduğunu hissettiği için aynı anda her ikisinden de kısmının yollarını arıyor.

Avrupa Birliği bu arayışta son derece önemli bir koz olarak ortaya çıkıyor. İnsanlar hoşnutsuzluklarını doğru muhataba yansıttıklarında siyaset yapmış oluyorlar. Giderek yoksullaşan onmilyonların bağırdıklarında onlardan korkacak, el kaldırdıklarında ürperecek, kısacası mücadele edecek bir karşıta ihtiyacı var. Bu olmadan umut olmaz, değişim için mücadele azmi ortaya çıkmaz.

Emperyalizmin operasyonunda emekçi sınıfları kendi hallerine bırakma var. Yani siyaset mekanizmasını onların erişemeyeceği, hissedemeyeceği bir yere taşımak.

Avrupa Birliği'ni bu nedenle ciddiye almalı.

Ekonomiden başlayalım. Avrupa Birliği ekonomik alana ilişkin bazı olmazsa olmaz kurallar koyuyor. Biz bunun en fazla özelleştirme başlığını ele aldık ve Avrupalı solcularımıza "ayağınızı denk alın, AB'nin yasası özelleştirmedir" dedik. Ne var ki iş burada bitmiyor. Avrupa Birliği, sermaye hareketleri üzerindeki her tür "ulusal" kontrolü kaldırıyor. Konumuz açısından bunun şöyle bir anlamı var: Daha önce de sermaye çıkarlarına hizmet eden tek tek siyasi iktidarların bu kez sermaye karşısında herhangi bir otoritesi, sorumluluğu kalmıyor. Siyasi iktidarların sorumsuzlaşması siyasi iktidarların önemini azaltmıyor, onu "değişim"den uzak tutuyor.

Devam edelim. Avrupa Merkez Bankası liberalizmin kutsal kitabına uygun olarak her tür siyasi denetimin dışına çıkıyor. Bu tek tek ülkelerdeki durumdan çok daha vahim bir gelişmedir, çünkü Avrupa Birliği'nin merkez bankası belli bir aşamadan sonra belki çok büyük bir ekonomik güce sahip olmayacak, ama siyaseten sorumluluğu olmayan bir yapıda aklına eseni hayata geçirebilecektir. Üstelik hiçbir bedel ödmeden.

Sermayenin bankasının aklına nelerin eseceği herhalde bellidir.

Avrupa Birliği'nin "bugünkü haline" karşı çıkarak bizim "gizli onay" olarak değerlendirdiğimiz bir yaklaşımı savunmakla birlikte, Avrupa Birliği'ne dair oldukça kapsamlı raporlar yayınlayan Avusturya Komünist Partisi'ne bu konuda kulak vermekte yarar vardır:

"(...) Avrupa Birliği kurumları, tıpkı memurlardan oluşan AB Komisyonu'nda ve hükümetlerce tayin edilen üyelere sahip Avrupa Konseyi'nde olduğu gibi atanmış bürokratların ve kapalı kapılar ardında toplanan organların hakimiyetindedir. Her iki organ da en geniş yetkilerle donatılmıştır. Avrupa Parlamentosu ise hâlâ bazı kararlara ancak sınırlı bir biçimde ortak olabilmektedir.

Bu, Avrupa Birliği'nin iktidar yapısında Avrupa Parlamentosu'nun ağırlığının artırılması gerektiği anlamına gelmektedir." ²

² Avusturya Komünist Partisi, Parti Konferansı, Platform for the Elections to the European Parliament, Mart 1999.

Gözlem doğru... Sonuç?

Demokrasi mücadelesini sosyalizm mücadelesinden kopartmamak gerekiyor. Daha da önemlisi Avrupa Birliği'ni demokratikleşme başlığında ele almaktan özellikle kaçınmak gerekiyor. Çünkü burada asıl sorun benim yazıda üzerinde durduğum konudur. Bürokratik Avrupa Birliği, sermaye politikalarını uygularken "seçmen"den kaçmakta, ne kadar şartlanmış olursa olsun, burjuva ideolojisiyle ne kadar kirletilirse kirletilsin "seçmen baskısı"ndan kurtulmaya çalışmaktadır.

Bir ülke sınırları içinde "seçmen"den kaçmak, belli koşullar üst üste gelirse, patlama yaratır. Çünkü ortada "kaçan" somut bir iktidar vardır. Avrupa Birliği gibi, üye devletlerin üstüne genel bir örtü seren bir yapılanmada ise emekçi sınıfların muhatabı yoktur. Tek tek ülkelerdeki iktidarlar bazı başlıklarda son derece somut olmaya devam etmekte, lakin AB kuralları (dayatma da diyebilirsiniz) nedeniyle emekçi sınıflara karşı saldırılarda en küçük bir sorumluluk almamaktadırlar.

Güzel iş... Sınıf mücadelelerinin mantığı şunu demektedir: Avrupa'nın güçlü emperyalist ülkeleri bu mükemmel kurgudan asla vazgeçmeyecek, başka gerekçeler bir yana, bir de bu nedenle AB'yi bir Avrupa devletine taşımak istemeyeceklerdir.

Burada sırası gelmişken, Avrupa Birliği'ne bizim MGK'yı şikayet edip duran çok bilmişlere değinmek istiyorum. Avrupa Birliği bütün sistemi atanmışlar üzerine oturturken, MGK'ya karşı "seçilmişler"in hakkını Brüksel'de aramak ya zavallılık, ya ahmaklık, ya da sahtekarlıktır. Bu insani özelliklerden hangisine denk düşüklerine kendileri karar verebilirler.

Avrupa Birliği'nde kararları sermaye memuru sivil-askeri bürokrasi almaya devam edecek nasılsa!

İktidar tek tek ülkelerde ama bu iktidarlar sorumsuz... Güç ve otorite Avrupa Birliği'nde, ancak bu birlik alışkın olduğumuz anlamıyla bir iktidar mücadelesine konu olmuyor!

Dünya komünist hareketi, anlamsız tartışmalardan çıkarak, bu son derece önemli stratejik konu üzerinde kafa yormalıdır. Ve kafa yorarken asla zaman kaybetmemelidir: Avrupa Birliği'nin siyaseti yok eden "siyasal sistemi" bir bütün olarak reddedilmeli, bu yapılırken "Acaba ulusalcı tuzağa düşer miyiz?" kaygısı taşınmamalıdır.

İktidarı Kaçırmak...

Siyasetin merkezinde “iktidar mücadelesi” var. Peki bu iktidar nerede? Efendim, gidişat, Avrupa devletine doğru, artık bu gerçeği kabul etmek lazım...

Lazımmış!

Biz de bundan bahsediyoruz. Gidişat, “iktidar” olgusunun üzerine örterek sermaye egemenliğini garanti altına almaya doğru... Avrupa Birliği bundan ibaret değil elbette. Ama, artık bu birliğe salt ekonomik nedenlerle, salt birliğin emperyalist karakterine odaklanarak karşı çıkma zamanı değil. Çünkü birlik bazı ülkeleri daha şimdiden yuttu. Yunanistan, İspanya, Portekiz’de AB bayrağı dalgalanıyor. Emperyalist ülkelerin işçi sınıfları açısından da üzerinde durduğumuz mesele daha az önem taşıyor. Fransız işçisi oportünist eğilimlerden kurtulduğunda, ya da kurtulmak için nasıl bir strateji geliştirecek? Siyasal mücadelenin konusu ne olacak?

Bu sorulara yanıt vermeden Avrupa Birliği meselesinde bir ilerleme sağlanamaz.

Yanıt vermeye Pinochet olayını hatırlayarak başlayabiliriz. İspanya’da açılan bir dava nedeniyle eli kanlı faşist diktatörün İngiltere’de gözüaltına alınması sırasında çok iyi hatırlıyorum, liberal koro “İşte Avrupa” diye çıkırıyordu. Biz ise, Pinochet’yi o halde görmekten pek mutlu olmakla beraber, “eyvah” diyorduk. Eyvah, çünkü Avrupalı emperyalistler, ABD’nin de onayıyla artık zerre kadar önemi olmayan bir katil üzerinden son derece önemli bir stratejiyi yürürlüğe koyuyorlardı. Kimileri bu stratejiyi emperyalizmin ellerini yıkaması olarak değerlendirdi ve pek uyanık olduklarını kanıtlamak için “yemeyiz” tepkisini verdi. Öyle ya, demokrasi mücadelesi emperyalist baylara mı kalmıştı!

Keşke bu kadar basit olsaydı. Emperyalistler, içişlerine ve yargıya karışma, yani tek tek ülkelerdeki iktidarların hareket alanını kısıtlama konusunda önemli bir adım atıyorlardı ve bu adım bir faşist diktatörün başına patladığı için kimse işin ciddiyetinin farkında değildi. Bugün Miloseviç’i uluslararası mahkemelerde yargılamak için sürdürülen kampanyanın aktörleri, Pinochet meselesinde de işin içindeydiler. Yarın fırsat bulduklarında Castro’yu bir dış gezide tutuklamaya kalkacaklar.

Tabii yürekleri yeterse...

Şimdilik bu noktadan uzaklar ama adım adım yol alıyorlar. Bu

sürece yalnızca “Emperyalistler her şeye müdahale ediyor, egemenlik ortadan kalkıyor” diye yaklaşamazsınız. Yaklaşımınız yalnızca bu olursa, bugün yerküreyi 200’e yakın egemenlik alanına bölen ve adına “ülke” denilen oluşumların suç ve bağımlılıklarını görmezden gelmiş olursunuz. Oysa ortada bir sorun daha var: İnsanlığın yarını...

Bizim yarınımız... Ya bu düzen böyle gitmez diyenler bu düzeni alaşağı ederlerse? Pinochet’ye “insanlık” adına dokunanlar, bizim eşitlikçi düzenimize “insanlık” adına saldıracaklardır, onu yalnızca kendi sınıf mantıkları açısından değil, Kopenhag Kriterleri açısından da, AB kanunları bakımından da pek uygunsuz ilan edeceklerdir.

Bunun anlamı nedir? Bunun anlamı, emekçi sınıfların siyasette küme düşürülmek istenmesidir. Bu yazıda çok fazla üzerinde durmayacağım, zamanı geldiğinde şu “seyyar kuvvetlerle global kapitalizme okkalı bir tokat atma”yı tasarlayan gezginci özgürlük savaşçılarına da ayrıntısıyla değinmiş olacağız. Burada önemli olan, işçi sınıfı hareketinin “siyaset”te ne yapacağıdır. Hem AB’nin içinde, hem de AB’nin gözünü diktiği ama henüz kapsamadığı ülkelerde...

Pinochet olayını hatırlatarak girdiğimiz konu üzerinde biraz daha duralım. Avrupa Birliği, emperyalist ülkelerin genel projeleri doğrultusunda tek tek ülkelerdeki siyasi iktidarlara bazı şablonlar dayatıyor. Yere tükürme, bacağına açma, ne bileyim, çayı o kadar sıcak içme... Ya da sat, kapat, at...

İlk bakışta Avrupa Birliği yetki devralıyor sanırsınız. Ne yetkisi? Avrupa Birliği bu mekanizmalarla iktidarı ya da otoriteyi olduğu gibi yerinde tutuyor ama onu karşı karşıya olduğu siyasi sorumluluklardan kurtarıyor. Seçimle yönetime gelmiş ve her şeye rağmen geniş kitleleri ikna etmek ya da aldatmak gibi yükümlülükleri olan bir hükümet “*altına imza attığımız uluslararası anlaşmalara göre sayın vatandaşlarımız, bu adımı atmak zorundayız*” dediğinde insanlar kimin suratına tükürecek?

Türkiye’de son beş-altı ayda olanlara yakından bakılırsa ne demek istediğim çok iyi anlaşılır. Burjuva siyasetini salt sermaye sınıfının gündelik çıkarlarına hizmete endeksli bir düzenleme olarak algılayanlar, MHP ve hatta ANAP’ın emperyalist kurumların bazı dayatmaları karşısında neden sızlandıklarını hiç anlayamadılar. Bu dayatmalara kimsenin (bazı özel rant kapılarının ka-

panması dışında) itirazı yoktu. Sızlanmaları mutluluktan; seçmen baskısı hissetmeyen bazı uluslararası kuruluşların ve de yerli bürokrasinin onların üzerindeki yükü almalarının getirdiği rehavettendi. İstedikleri gibi “onurlu siyasetçi”yi oynadılar.

Burada üzerinde durduğum, dar anlamıyla “seçmen baskısı” değildir. Siyaset kurumunun en temel özelliklerinden birisi olan ve yazımın başlarında değindiğim ikna-zor diyalektiğine tekrar işaret etmek istiyorum. Avrupa Birliği, kendisini bir “kutsal devlet” olarak devreye sokarak, oyunun üst kurallarını kimsenin itiraz edemeyeceği bir biçimde belirlemeye kalkmaktadır.

Henüz bu sürecin başlarındayız. Bu süreci kabullenip “Avrupa Birliği’nde atanmışların rolü azalsın, her şey seçimle hallolsun” demek çok büyük bir hatadır. Her şeyden önce, Avrupa Birliği’ni dönüştürmek için uygulanacak siyasi kuvvetin kendisine bir ağırlık merkezi bulma şansı yoktur. Devrimci siyasette sonuç alıcı darbeler eşitsiz gelişim yasaının yarattığı olanakların üzerine gelir. Oysa Avrupa Birliği, eşitsizlikleri ortadan kaldırmadan, onun yarattığı olanakları bertaraf etmektedir. Bugün AB’nin zayıf ortakları olan üç-dört ülkede emekçi sınıfların “demokratik bir AB için” yürütecekleri mücadele Berlin ve Paris’ten geri dönecektir. Oysa anti-kapitalist bir eksen de sürdürülecek AB karşıtı veya AB’den kopuşu hedefleyen bir mücadelenin elde edeceği anlamlı mevziler, hatta mevzi ötesi kazanımlar söz konusudur.

Bu da şu ünlü “zayıf halka” konusudur ve yine bir başka yazıya bırakılmalıdır.

Başka bir yazıya bırakılmaması gereken konu, Avrupa Birliği’nin siyasal iktidarı emekçi sınıfların göremeyeceği, gördüklerinde erişemeyecekleri bir hale getirmesidir.

Az önce AB’nin yapısına ilişkin değerlendirmelerine yer verdiğimiz Avusturya Komünist Partisi, bir başka metinde geçtiğimiz yıl Avusturya’da yapılan seçimlerden sonra ortaya çıkan faşizan hükümet yapısına Avrupa Birliği’nin müdahalesinin başka şeylerin habercisi olduğunu ve gelişmelerin kaygı verdiğini ileri sürerken kesinlikle haklıdır.³

Hak teslimimiz ne demokratlığımızdan, ne de Avusturya’daki seçmen tercihlerine duyduğumuz saygıdandır. Tekrar olacak, Avrupa Birliği siyasal iktidarı ezilenlerin uzağına taşımaya karar-

³ Avusturya Komünist Partisi, **Ulusal Komite Kararları**, 18 Mart 2000.

lıdır ve bundan daha kaygı verici bir girişim düşünülemez bile.

Kapitalizmin yükselişi ile birlikte siyasal otoritenin gökyüzünden yeryüzüne inişi hızlandı. Şimdi emperyalizm onu görünmez yapmak istiyor...

O halde ne yapmalı? Ne yapmalı da bu iktidarsızlaştırma operasyonuna çomak sokmalı?

Tarih Komünistlere Akıl-Fikir Vermiş

Komünistler akıl-fikir sahibi insanlardır. Avrupa Birliği'ne teslim olacak değildir. Elbette bir şeyler yapılacaktır. Elbette Avrupa Birliği'nin zayıf noktaları genel olarak sermaye egemenliğinin boşluklarıyla birlikte ele alınarak değerlendirilecektir. Bu bağlamda bazı temel ilkeler belirlemek mümkün ve gereklidir. Avrupa Birliği üyesi ya da aday ülkelerde faaliyet yürüten komünist partilerin tartışma, hazırlık ve pratiklerinde ciddi bir yenilenmenin gerektiği bir dönemde bu ilkeleri mümkün olduğunca açık bir biçimde gündeme getirmek ve gündemde tutmak zorundayız.

Bir başlangıç olarak, *sürecin kaçınılmazlığı veya tamamlandığı düşüncesi bir kenara atılmalıdır*. Avrupa Birliği'nin artık geri dönülmez bir yola girdiği ve bu yolun bir veri olarak alınması gerektiği düşüncesinin üç nedeni olabilir. Bunlardan bir tanesi umudu yitirmek ve aslında emperyalizmin inisiyatifi bir daha kaybetmeyeceğine ilişkin bir kanaate varmaktır. Sol içinde böyleleri olduğu bilinmiyor. Bunların bir bölümünün umuda taşınabileceği de... Lakin ikinci olarak üzerinde duracağımız "neden"e takılanların sağaltım şansı bulunmuyor. Bunlar öyle ya da böyle ihaneti içlerine sindirenler. Solda duruşları, insanları emperyalizme teslim olmaya ikna etmek için.

Buraya kadar "teorik" bir neden gözükmüyor. Bu ihtiyacı üçüncü kategoriden "kaçınılmazcı" görüş karşılıyor. Avrupa Birliği'nin tarihsel evrim açısından beklenir ve "uygun" bir etap olduğuna dayanan bu görüşü savunanları kabaca ikiye ayırabiliyoruz. Bunlardan ilk grup Avrupa Birliği'ne son derece nesnelci bir biçimde yaklaşarak, sürecin çok da abartılmamasını ve kapitalizm nasıl onca kötülüğün kaynağıyken aynı zamanda insanlığa sınıflı toplumlardan kurtulmak için fırsat da sunuyorsa, Avrupa Birliği'nin de olumsuzluklara rağmen benzer olanaklar yaratabileceğini söylüyorlar. Yani daha önce tek tek ülkelerde karşınıza çıkan kapitalizm şimdi AB olarak hizmetimizde... İkinci grup ise Avrupa Birli-

ğ'inin kaçınılmazlığında hayır görüyor. Hayır işleri karışıktır ma-lumunuz, bunu sınırlar ortadan kalkıyordan, evrensel demokratik normlar yerleşiyora kadar geniş bir marjda savunmaktalar.

Her birisine yetiştirecek lafımız var. Ancak bizi ilgilendiren temel kalkış noktası, Avrupa Birliği'ne karşı mücadelenin tam da bugünün sorunu olduğudur. Hem içerik hem de yönelim itibariyle Avrupa Birliği'ne karşı mücadele etmeden "küreselleşme" denilen ve bu yazıda kullanmamak için özen gösterdiğim, bir daha tövbeler olsun kağıda düşürmeyeceğim olguyla hesaplaşamaz. İşsizlik, ücretlerde düşme, toplumsal hakların gaspı, sosyal güvenlik sisteminin tasfiyesi, sendikasılaştırma, silahlanma vb. başlıklarda "benim kafam dik" deyip, AB'ye boyun bükme mas-karalıktır. Daha da önemlisi, Avrupa Birliği'nin uzun bir süreye yayılacak olan serüveninin, zaman boyutunda insanlığın kaderine ilişkin ölümcül kararların verileceği bir dönemle örtüştüğü nasıl unutulabilir? Bu zamanı onlara hediye mi edeceğiz? Onlar enteg-re biz biçare mi olacağız?

İkinci aşamada ise, söz konusu serüvenin, ya da *sürecin adını koymakta tereddüt etmeme zorunluluğu* var. Marx'ın kapitalizmin altüst edici ilerleyişinden heyecan duyması için epeyce neden vardı. Bu nedenlerin başında kapitalizmin gelişmesinin dünya ölçeğinde proleter ordusunu daha kalabalıklaştırdığı gerçeği geli-yordu. Aradan ciddi bir süre geçti. Sermaye sınıfı yıkıcı ve gerici özünü az da olsa hafifletecek herhangi bir tarihsel role artık sahip değil. Yoksa, Avrupa Birliği'ne şöyle alıcı gözle bakarak "teselli" bulmak her zaman mümkün. Mesela... Neyse benim at gözlükle-rime verin, bir anda bulamadım, ama eminim birileri hemen ya-kalayacaktır "iyi"liklerini bu birliğin.

Hiçbir şey mutlak iyi ya da kötü olamaz... Marksizmden bunu öğrenenlere bırakalım AB'den yağ çıkarmayı... Biz ona emperya-lizmin bir saldırı projesi diyoruz. Adını böyle koyuyoruz. Bu ber-raklığın üzerine getirilmek istenen her tür sis perdesini kaldırmak istiyoruz. Avrupa Birliği'nde somutlanan entegrasyon sürecinin getireceği kimi olanakların ancak AB'ye karşı kararlı bir mücadele sırasında ve mücadele edenlerin elinde değer kazanacağını söylü-yoruz. AB'nin iyi ve kötü yönlerini ayıklamayı ve birtakım denge-ler üzerinden politika üretmeyi başkalarına bırakıyoruz.

Bu anlamda Avrupa Birliği sürecini ikirciksiz bir biçimde tarif eden, üyeliğin ülkelerinde yol açtığı vitrin düzenlemeleri asla

konu bile etmeyen komünist dostlarımızla ortaklaşıyoruz:

“Yunanistan, Avrupa Birliği ve NATO’ya katılım yolunda değildir. Yunanistan zaten emperyalist projelere entegre olmuş ve bu projelerin aktif katılımcısı haline gelmiştir. Bugün stratejik öneme sahip bölgelerde özelleştirmelerin uygulamaya konması, esnek üretim biçimlerinin devreye sokulması, sosyal güvenliğin tasfiyesi gibi gerçekleri görmezden gelemeyiz. Gerekli görüldüğünde Yunanistan içindeki halk hareketlerine ve Balkanlar’da ve Karadeniz’de kullanılacak olan bir misyoner ordusunun ülkemizde kurulduğu gerçeği de ihmal edilemez.”⁴

Evet, emperyalist entegrasyon projeleri konusunda asla kemküm edilmemelidir.

Sonra *siyasi mücadelenin ve partinin işçi sınıfı açısından ne kadar vazgeçilmez olduğu yüksek sesle tekrar edilip, gereken yapılmalıdır*. Siyasi mücadele, siyasi iktidar olgusu etrafında yapılır. Siyaset yapan her akım siyasi iktidarı fethetmek iddia ve niyetinde olmayabilir. Ancak siyaset bir zorunluluk olarak, siyasi iktidarın merkezde durduğu bir düzlemdir. Bunun iddia ve niyetlere bağlı bir tarafı yoktur. Şimdi dünya komünist hareketinin iki işi vardır. İlk iş, bu genel tarif üzerinden siyasetin ne kadar önemli, ne kadar vazgeçilmez bir ihtiyaç, adeta bir varolma sorunu haline geldiğini işçi kitlelere kavratmaktır. İkincisi ise, siyasette iktidarsızlığın çok kötü bir şey olduğunun anlatılmasıdır. Yani işçi sınıfı siyaset yapacak, siyaset yaparken iktidarı düşünecek. Hangi iktidarı? Sanıyorum bu yazıda yeterince açık oldu; her kim ki Avrupa Birliği’nde birleşik bir sınıf hareketinin “iktidarı ele geçireceği”ni düşünüyorsa, bilin ki o iktidarı önemsemeyen birisidir. Avrupa Birliği’nin merkez ülkelerinden dış halkalarına kadar, bütün ülkelerde komünistler kendi ülkelerindeki siyasal iktidar mücadelesini hem önemli kılmalı (bu onlara ek olanaklar sağlayacaktır) hem de bu mücadelede öne çıkmalıdır. Enternasyonalizm, Avrupalı ve genel olarak dünyalı işçilerin ortak kavgası da ancak böyle örülecektir. Ve daha da önemlisi, gelecekte dünya devriminin Avrupa’da ardı ardına zaferler kazanışı da, bu “ulusal ölçekli” mücadelenin eseri olacaktır. Dolayısıyla *“sermaye uluslararasılaşıyor,*

⁴ Aleka Papaniga (Yunanistan Komünist Partisi Genel Sekreteri), *Komünist ve İşçi Partileri Toplantısı’nda konuşma*, Atina, Haziran 2000.

emek cephesi de küresel direnişe geçsin" türünden beyitler derhal çöpe atılmalıdır. Tek tek ülkelerde siyasete, siyaset kurumuna yönelik tasfiye girişimleri bu gözle değerlendirilmeli ve bu girişimlere karşı akıl dolu bir direnç örülmelidir. Devamla, siyaseti önemli kılarken, partinin altı çizilmelidir. Siyasi partileri önce sendika ve kitle örgütlerinin, ardından da genel bir sivil toplum örgüsünün içinde eritmeye dönük manevralara karşı çok sert yanıt verilmelidir. Her taşın altından sivil toplumcu örgütlerin çıkmaya başlaması ile sınıf uzlaşmacılığı ve emekçilerin örgütsüzleştirilmesi arasındaki bağ, işçi sınıfına somut kanıtlarla anlatılmalıdır. Bu bağın Avrupa Birliği ile ilişkilendirilmesi ise en az diğer başlıklar kadar önemlidir. Çünkü siyasetsizleştirme, iktidarı kaçırma (birkaç yıl önce *GeleneK'te İktidardan Kaçış* diye bir yazı yazmıştım, o yazı AB'yle ilgili değildi ve daha çok dünya solunda iktidardan vazgeçme eğilimleri üzerinde durmaktaydı. Ne ilginçtir, şimdi iktidarı emekçi sınıflardan kaçırmaya dönük çok kapsamlı bir projeyle karşı karşıyayız ve birileri kaçanı kovalayacağına, tam tersini yaparak, öbür istikamete yöneliyor) gibi olgularla Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı arasında birebir ilişki var. Bu kurumsal yapı işçi sınıfını atomize ederken, çok daha büyük bir ölçekte sulandırıyor. Emekçi sınıflar bir eğilim olarak toplumun benzer bir oranını kaplasa da, *ölçeğin çok ülkeli hale gelmesi tekil ülke işçi sınıfı açısından birleştirici değil, dağıtıcı bir etki yapıyor*. Çünkü AB eşitsizlikleri veri alıyor, tek tek üye ülkelere farklı gelirler yapıyor, bu koşullarda işçi sınıfı daha fazla atomize oluyor.

Bütün bu söylediklerim, işçi sınıfının ancak siyasal düzlemde birleşeceğine bir başka kanıt olarak görülebilir. Sınıfın nesnel olarak üretim araçları karşısındaki konumu ve artı-değer sömürüsüne maruz kalması noktasında ortaklaştığı bilinir. Ama sınıf mücadelesinde emekçileri bu nesnel konumlanmış değil, siyasal hedefler birleştirmektedir. Avrupa Birliği düzlemi, siyasal hedefleri kadük ve belirsiz kıldığı için, proletarya için asla bir birlik aracı haline gelemez. Dolayısıyla Avrupa ölçeğinde tartışma, koordinasyon ve dayanışma gibi başlıkları asla küçümsemeden komünist güçlerin tek tek ülkelerdeki misyonlarını yeniden gözden geçirmelerinde ve "iktidar" olgusunu daha fazla ciddiye almalarında yarar bulunmaktadır.

Bu açıdan aşağıdaki yaklaşıma ciddi bir ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir:

“Uluslararası eylemimiz için Avrupa’da çokuluslu ve çoğulcu bir siyasal aktör inşa etmek esastır. Avrupa Parlamentosu’ndaki üniter grubun, NELF’in ve Avrupa’nın değişik başkentlerinde gerçekleştirilen toplantıların olumlu deneyimi artık yeterli değildir. Yakın gelecekte, Avrupa Sosyalist Partisi’yle hegemonya mücadelesinde rekabet edecek bir güç yaratmak için somut adımlar atmalı, onun perspektif hatalarına müdahale etmeli ve tüm Avrupa’nın emekçi sınıfları ile toplumsal hareketlerine ulusötesi bir referans noktası oluşturmalıyız.”⁵

Son olarak *Avrupa Birliği’ne ve onun genişlemesine hiçbir misyon yüklenmemelidir*. Bu son başlık, bizim gibi ülkeler açısından daha büyük önem taşımaktadır. Ancak çözüm Avrupa Birliği’nin merkez ülkelerinde mücadele eden dostlarımıza meramımızı iyi anlatmaktan geçmektedir. Çünkü Avrupa Birliği’ne ilişkin birçok sağlıklı değerlendirme yaptıktan, sermaye sınıfının nasıl acımasızca saldırdığından söz ettikten sonra sıra “geri” ülkelerin birliğe adanlığına geldiğinde her şey birbirine girmektedir. Bir anda Avrupa Birliği standartlarından, demokrasinin beşiğinden, Kopenhag Kriterlerinden dem vurulmaktadır.

Bu iyi bir şey değildir. Söz konusu ülkelerdeki, örneğin Türkiye’deki baskıları, haksızlık ve sömürüyü teşhir etmek elbette çok önemli. Bu ülkelerde toplumsal kurtuluş için mücadele edenlerle dayanışma da... Ama bunu yaparken bir anda AB içinden konuşmaya başlamak... İşte bu çok tehlikeli. Hem de çok...

Avrupa Birliği’nin yeni üyeler almasına “bu ülkeler demokratik değil” diye itiraz etmek, ilk bakışta işlevsel olsa da, AB’yi meşrulaştırmak ve uluslararası komünist hareketi erosentrik bir çıkmaza sokmak anlamına gelecektir.

Bu bağlamda elbette bir sorun vardır. Çünkü AB üyesi ülkelerde önemli konularda AB standartları bir önkoşul olarak toplumsaliyasal yaşama yerleştirilmiştir. Dolayısıyla nasıl bir kapitalist ülkede filanca anti-demokratik yasanın değişmesi için bir talep yükseltiliyorsa, bugün bazı Avrupalı komünist partileri de “AB’de şu uygulansın, bu uygulanmasın” diye politika geliştirmektedir. Ancak bu örnekler son derece farklı bağlamların ürünüdür. Yalnızca AB henüz çok yol alması gereken bir süreç olduğu için değil, aynı zamanda AB’nin meşruiyetini sorgulayan politikaların

⁵ Komünist Yeniden Doğuş (İtalya), Ulusal Komite Kararı, Haziran 2000.

AB'yi dönüştürmeye yönelik politikalarından daha fazla nesnel dayanağı ve hatta toplumsal desteği olduğu için "AB ölçeğinde politikalar üretme"yi bir eğilim olarak (bir kural olarak demiyorum) reddetmekte yarar vardır.

Örnek olsun, hangi iyi niyetli yaklaşımın ürünü olursa olsun, "*insan haklarının garanti altına alınması demokratik bir Avrupa'nın mihenk taşıdır*"⁶ diyerek AB'nin İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun düzenlemeler yapmasını talep etmek ve hatta AB'nin üye olmayan ülke halklarının insan haklarını gözetmesini talep etmek, her açıdan tehlikelidir. Daha önce bu tehlikenin nereden kaynaklandığına değinmiştim. Bir ek olarak AB otorite ve meşruiyetini artırıcı her girişimden kaçınmak gerektiğini söyleyebiliriz.

Bunlar dostlar arasındaki tartışmalar. Peki ya, AB'ye doğrudan misyon yükleyen yaklaşımlar? Onlara ne diyeceğiz?

"İtalyan komünistleri genişlemenin bütün AB halkları ve yeni üyeler için demokratikleşme ve toplumsal ilerleme açısından bir fırsat olarak görülmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bu süreçten doğacak olan toplumsal sistem erişilecek uygarlığın düzeyi konusunda bir kanıt olacaktır. Kıtamızın her ülkesinde çok sayıda bedel ödenerek kadın ve erkek işçilerce yürütülen mücadelenin ürünü olan kurallar ve koruyucu önlemlere sahip Avrupa toplumsal sistemi, aşırı-liberal saldırılara teslim olamaz ve olmamalıdır. Ve bu sistem her ülkede aynı olmadığı için, her yerde en gelişkin düzeyde empoze edilmeli ve uygulanmalıdır."⁷

Ne diyelim? Allah akıl-fikir versin...

⁶ Avusturya Komünist Partisi, **Parti Konferansı**, Mart 1999.

⁷ Maura Cossutta, **Eastward Enlargement of the EU: The Social Dimension**, Rosa Luxemburg Konferansı'nda Sunuş, Berlin, Haziran 2000.

11 Eylül'den Sosyalist Devrime*

ERKİN ÖZALP

Sosyalist devrimcilik, bugünün dünyasında, yalnızca farklı devrim stratejileri arasında en “ileri” olanı savunmak anlamına gelmiyor. Sosyalist devrim perspektifi, güncel gelişmeleri doğru yorumlamak ve doğru tavırlar alabilmek için de vazgeçilmez hale geldi. Bunu görmek için, 11 Eylül sonrasında yazılıp çizilenlere bakmak bile yeterli olabiliyor.

Dünya ölçeğindeki tüm diğer “sarsıcı” olaylar gibi 11 Eylül de, farklı siyasal ve ideolojik yönelimlerin kristalize olmasını sağladı. Gerek “sıcağı sıcağına” yapılan yorumlar, gerekse 11 Eylül sonrasındaki gelişmelere gösterilen tepkiler, sosyalist devrimci olmayan bakış açılarının körleştirici etkilerini fazlasıyla somutladı.

“Üçüncü Dünya Savaşı”nın başlamış olduğu türünden aceleci saptamaları bir yana bırakalım ve marksizm hakkında “yeni düşünceler” ileri sürdüğü iddiasıyla ortaya çıkan bir yazara kulak verelim:

“Dileriz ki Amerika, ‘Suçlular en kısa vakitte cezalandırılacaktır’ deyip tek başına hesap sorma yoluna sapmaz ve terör kanserine karşı uluslararası bir işbirliği ve dayanışmayı güçlendirmede rol alır.”¹

* *Celenek*’in Mart 2002 tarihli 72. sayısında “Dünya Armağan” imzasıyla yayımlanmıştır.

¹ Server Tanilli, “Bir Saldırının Arkasından...”; 11 Eylül içinde, hazırlayanlar: Tamer Erdoğan vd., Yapı Kredi Yayınları, Ekim 2001, İstanbul; s. 73.

Bugünün dünyasında, ABD'nin de katkılarıyla güçlendirilecek bir "uluslararası işbirliği ve dayanışma"nın ne anlama geleceği açık değil mi? Emekçiler ya da ezilenler adına, emperyalist ve kapitalist ülkelerin iktidarlarına, kendi aralarındaki "işbirliği ve dayanışma"yı güçlendirme çağrısı yapmaktan daha anlamsız bir politika olabilir mi?

11 Eylül'ün iktidar perspektifine sahip olmayanların çoğunda yarattığı temel duygu korku oldu. Hem "terör" korkusu, hem de ABD'nin dünya ölçeğindeki saldırganlığının artacak oluşundan duyulan korku. Bunun son derece anlaşılır, "insani" yanları var elbette. Ama korku, hem körleştirir hem de teslimiyetçiliği güçlendirir. Nitekim ABD de, her iki korkuyu büyütmek için özel bir çaba harcadı.

Kimileri, ABD Başkanı Bush'un "Haçlı Seferi"nden söz etmesinin bir dil sürçmesi ya da gaf olduğu açıklamasına kolayca inandı. Daha doğrusu, inanmak istedi. Oysa, her bir cümle ve sözcüğü danışmanları tarafından özenle seçilen bir başkanın böylesi bir hata yapması ihtimal dışıydı. "Haçlı Seferi" benzetmesi, bir yandan korkuları beslemeye, diğer yandan da dünya ölçeğindeki temel çelişkiyi tarif etmeye yönelikti...

"Medeniyetler Çatışması" ya da Yeniden Isıtılan Doğu-Batı Tartışmaları

"(...) bu karışıklıkta zarlar hilelidir: Batı her zaman kazanacaktır, diğerleri de her zaman yenilecektir. İşte bu yüzden diğerlerinin kültürelci seçenekleri, yalnızca tolere edilmez, aynı zamanda cesaretlendirilir." ²

Samuel P. Huntington'ın 1993 yılında *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan "Medeniyetler Çatışması mı?" başlıklı makalesinin tek amacı, ABD'ye ya da daha genel olarak emperyalist ülkelere yeni bir "global strateji" önermek değildi. En az bunun kadar önemli olan bir diğer amaç, her türden muhalif hareket için bir zemin tarifi yapmaktı. Kuzey-Güney çelişmesine ilişkin tezler gibi Medeniyetler Çatışması tezi de, önemsendiği oranda, muhalif

² Samir Amin, "Emperyalizm ve Kültürelcilik Birbirini Tamamlıyor"; **Medeniyetler Çatışması** içinde, Murat Yılmaz (derleyen), Vadi Yayınları, Genişletilmiş Üçüncü Basım, Ekim 2000, Ankara; s. 355.

dinamikleri sınıfsal çelişkilerden ve iktidar perspektifinden uzak tutmak gibi bir işleve sahipti.

Huntington şunları söylüyordu:

“Medeniyet kimliği, gelecekte gittikçe artan bir şekilde ehemmiyet kazanacak ve dünya büyük ölçüde, belli başlı yedi veya sekiz medeniyet arasındaki etkileşimle şekillenecektir. Bunların içine, Batı, Konfüçyus, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika medeniyetleri giriyor. Geleceğin en mühim mücadeleleri, bu medeniyetlerin birini diğerinden ayıran kültürel fay kırıkları boyunca meydana gelecektir.”³

Bu kadar çok sayıda medeniyetin tarif edilmiş olması elbette bir sorundu. Huntington, sadeleştirme ihtiyacını şu şekilde giderdi:

“Kültür ve güç sebebiyle Batı’ya katılmak istemeyen, katılamayan ülkeler, kendi ekonomik, askeri ve siyasi kudretlerini geliştirerek Batı’yla rekabete giriyorlar. Bunu dahili inkişaflarını ilerletmek ve Batılı olmayan diğer ülkelerle işbirliği etmek suretiyle yapıyorlar. Bu işbirliğinin en göze çarpan şekli, Batılı menfaatler, değerler ve iktidara meydan okumak için doğmuş bulunan Konfüçyen İslami yakınlıktır.”⁴

Huntington’a göre, “*Batılı olmayan medeniyetler, Batılılaşmadan modernleşmeye çalışmışlardır*” ve “*Bu ülkeler aynı zamanda, bu modernliği geleneksel kültür ve değerleriyle telif etmeye çalışacaklardır.*”⁵

11 Eylül sonrasında neredeyse aynı tezi “sol” adına gündeme getirerek “Asya Kalesi”nden söz edenlerin varlığını anımsamamak elde mi?

11 Eylül, emperyalistler açısından, “İslam”ın ya da “Doğu”nun ciddi bir “tehdit” (ya da en büyük tehdit) olarak tarif edilmesini kolaylaştırdı. Medeniyetler Çatışması tezi, 11 Eylül’le birlikte, daha bir güç kazanmış oldu.

Bir yanda “İslami terör”, diğer yanda ise modernliği yalnızca iktisadi ve askeri olarak değil, kültürel olarak da temsil eden “Batı”. Hangisini tercih edersiniz?

Eski bir solcu, Fred Halliday, böylesi bir ikilem karşısında ABD

³ a.g.y., s. 25.

⁴ a.g.y., s. 45.

⁵ a.g.y. s. 49.

emperyalizmini meşrulaştırmaya çalışıyor:

"ABD, insanlık tarihindeki en müreffeh ülke. Belki de dünyanın yarısının gidip yaşamak istediği yer. Müzikten tıbbaya kadar birçok alanda herkesin önünde. Cinsellik ve göçmen politikasındaki geçmişi Avrupa'yı utandırır. Amerikan militarizmi ve saldırganlığına çuvala laf edilir. Ancak, hiçbir ülkenin sicili ABD kadar ılımlı değil. II. Dünya Savaşı'na da, Bosna'ya da rızası hilafına sürüklendi. Bir de Amerikan saldırganlığına çatan (Almanya, İtalya ve Japonya bir yana) Asya ile Afrika'nın yarısını çiğnemiş Fransa, İngiltere, Rusya ve Çin'e bakın." ⁶

Halliday, ABD'yi "dışa dönük" olmaya çağırıyor!

Dünya solunda "savaşa da teröre de hayır" çizgisinin bu denli güç kazanması da aynı korkunun ürünü değil miydi?

Söz konusu korkunun ardında, "İslami tehdit" hakkındaki abartılı değerlendirmeler vardı. Nitekim, 11 Eylül sonrasında, Afganistan'ın hiç de kolay bir hedef olmadığı ve ABD'nin bu ülkeye saldırması durumunda ikinci bir "Vietnam Sendromu" yaşayacağı sanısı bir hayli güçlüydü. Örneğin, Noam Chomsky, şu uyarıda bulunmuştu:

"Afganlara yapılacak bir saldırı çoğu analistin beklediği etkiyi yaratacaktır. Tam da onun [Usame Bin Ladin'in - EÖ] umduğu gibi, çok sayıda insan, onun saflarına katılacaktır. O öldürülse bile, pek bir şey fark etmeyecek. Sesi, İslam dünyasının dört bir yanına dağıtılan kasetlerden dinlenecek ve muhtemelen şehit muamelesi görüp başkalarına da ilham verecektir." ⁷

Benzeri bir korku, Eric Hobsbawm'da da vardı:

"Teröristler, petrol bölgesinde yönetimi ele alabilecek bir yedek yönetici sınıf oluşturuyorlar. Bu açıdan bakıldığında, eylemleri, 21. yüzyıl savaşlarının bir başlangıcı olarak görülebilir." ⁸

Korku cephesinin sol kanadında yer alanlar, ABD'nin bir Frankenstein yaratmış olduğunu düşünüyordu. Ama eğer ortada tüm insanlığı tehdit eden bir Frankenstein varsa, bunu kimin ya-

⁶ Fred Halliday, "Hiç Kimse Bir Ada Değildir"; Küreselleşme ve Terör içinde, derleyen: Mehmet Ali Civelek, Ütopya Yayınları, Aralık 2001, Ankara, s. 257.

⁷ "Chomsky ile Söyleşi", "11 Eylül" içinde, a.g.y., s. 187

⁸ "Eric Hobsbawm ile Söyleşi", a.g.y., s. 262

ratmış olduğu ikinci plana düşecektir.

ABD'nin Afganistan'a karşı yürüttüğü savaş, "İslami tehdit" in gücü hakkındaki abartılı değerlendirmeleri boşa çıkardı. En fazla kaygı uyandıran Pakistan'da bile, gerici hareketler, ciddiye alınabilir bir toplumsal muhalefet örgütleyemedi. "İslam medeniyeti", İsrail'in Filistin halkına yönelik saldırıları karşısında bile ciddi bir direnç oluşturmamış. "Radikal islami" ya da "fundamentalist" hareketler, yeni mevziler kazanmak bir yana, bir hayli geriletildi.

Böylece, Türkiye'nin burjuva medyasında iddia edildiği üzere, dünya ölçeğinde bir "28 Şubat süreci" mi başlamış oldu?

Birincisi, dinci gericiliğin dünya ölçeğindeki gücü, hiçbir zaman, Türkiye'deki gerici hareketin bir dönem kazanmış olduğu siyasal güçle karşılaştırılabilir düzeye ulaşmadı.

İkincisi, Ortadoğu'nun ve Asya'nın dinci gerici hareketleri, birleşik bir "radikal islami hareket" oluşturabilecek duruma hiçbir zaman gelmedi. Nitekim, ABD, geçmişte bizzat iktidara taşıdığı Taliban gericiliğine savaş açarken, Afganistan'daki diğer gerici hareketlerin ve hatta İran'ın desteğini almak konusunda herhangi bir zorlukla karşılaşmadı.

Emperyalizm, dinci gericiliği kullanmak konusunda, iki yüzyıllık bir deneyim birikimine sahiptir.⁹ Diğer yandan, kimi dinci

⁹ "Napolyon, kendisini Mısırlılara zorla benimsetmek için gücünün yetersiz kaldığını görür gibi olduğunda, yerel imamlara, kadılara, müftülere, ulemaya, Kuran'ı Grande Armee [Fransız Ordusu] lehinde tefsir ettirmeye çalıştı. Bu amaçla, ulemadan El-Ezher'de hocalık yapan altmış kişi Napolyon'un karargahına davet edilip Grande Armee nişanları verildi; Napolyon'un, İslam ile Hz. Muhammet'e duyduğu hayranlıkla, çok iyi bilir görüldüğü Kuran'a duyduğu, açıkça da gösterdiği saygıyla kendilerini pohpohlamasına izin verdiler. Taktik işe yaradı; Kahire halkı kısa sürede işgalcilere duyduğu güvensizlikten kurtulmaya başladı. Napolyon sonraları vekili Kleber'e, kendisi ayrıldıktan sonra Mısır'ın hep Şarkiyatçılar ile kendi yanlarına çekebildikleri Müslüman dini liderler aracılığıyla yönetilmesi konusunda kesin bir talimat verdi; başka bir siyaset fazlasıyla pahalıya patlar, akılsızlık olurdu." (Edward Said, *Şarkiyatçılık – Batı'nın Şark Anlayışları*, çev: Berna Ülner, Metis Yayınları, İkinci Basım, Ekim 2002, İstanbul, s. 92)

Emperyalizm, "İslam"ın siyasal bir tehdit haline gelmemesi için yapılması gerekenler hakkında da ciddi bir birikime sahiptir. Örneğin, Thomas Edward Lawrance'ın 1916 yılında İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği memorandumda şu sözler de yer alıyordu: "Şerif Hüseyin'in çalışmaları, acil hedefimiz olan İslam Birliği'nin parçalanması, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve çökmesinde lehimize bir durum yaratmaktadır. Öte yandan Şerif'in Türkler'in

gericilerin kendileri hakkındaki yanılsamaları bir yana, gericilik, ne kapitalizme alternatif bir toplumsal düzen tasarımına sahiptir, ne de böylesi bir düzen tasarlama potansiyelini taşımaktadır. Özel mülkiyeti kutsamak konusundaki mutlak mutabakat, her türden gericiliği emperyalizme yalnızca "bağımlı" değil, ama aynı zamanda "mahkum" kılmaktadır.

Bu çerçevede bakıldığında, ABD yönetiminin 11 Eylül sonrasında "İslam", "terör" ve "düşman" kavramlarını özdeşleştirilmesi, basit bir "dar görüşlülük" örneği olarak değil, bir ideolojik saldırı olarak değerlendirilmelidir. Saldırıya uğrayan ve kendisini savunması gereken taraf, bir bütün olarak "İslam dünyası" ya da "İslam ülkeleri"dir. Bu durumda savunma da, kaçınılmaz olarak, "İslami kimlik" merkeze yerleştirilerek yapılacaktır.

Birlikim yazarı Ruşen Çakır, tarif edilen görevi ne kadar iyi kavradığını şu şekilde gösteriyor:

"Henüz vakit geçmeden, İslam dünyası; dindarı, dinsizi, sağcısı, solcusu, Arabı Türkü Acerniyle kendi gerçeğiyle yüzleşmek ve kendisiyle hesaplaşmak durumundadır. Bu kaçınılmaz ve daha fazla ertelenemez bir zorunluluk. Hiç kuşkusuz bunu ABD ya da Batı istiyor diye yapacak durumda değiliz." ¹⁰

Hiç kuşkusuz! Zaten bu ülkede emperyalistlerin istediği her şey, onlar istediği için değil, bize çok lazım olduğu için yapılıyor!..

Dileyenler, bu saldırıları, tarif edilen karşı kutba geçerek göğüslemeye de çalışabilir. Yeter ki, "İslam dünyası" ufkunun ötesine geçilmesin!

Diğer taraftan, böylesi bir "kutuplaşma"ya muhalefet etme im-

yerine koymak üzere yaratmaya çalıştığı yeni devletlerin Türkler'in ve Almanlar'ın oyuncağı olmadan ve önceki dönemlerde olduğu kadar uysal olacaklarını düşünüyorum. Araplar, Türkler'den daha kararsız. Eğer dikkatli hareket edersek bu devletler birbirlerini kıskanan, aralarında uyum sağlayamayan ama her zaman dışarıdan gelecek bir kuvvetle anlaşmaya hazır politik bir mozaik olarak kalacaklardır. Hüseyin, Hicaz'daki Türk Hükümeti'nin yerine geçmeyi planlamaktadır. Bu olayı şiddet kullanılacak bir biçimde düzenlememiz, İslam'ın kendi içinde bölünmesinin başlangıcını sağlayarak, İslam'ın politik bir tehdit olarak karşımıza çıkmasını önleyecektir." (A. Gresh-D. Vidal, *Ortadoğu*, çev: Hamdi Türe, Alan Yayıncılık, Kasım 1991, İstanbul, s. 33.)

¹⁰ Ruşen Çakır, "Şeytanlarımız İçimizde", *Birlikim*, Ekim 2001, sayı: 150, s. 48.

kanları da mevcut: “Çokkültürlülük”, “hoşgörü”, “diyalog”, “çok-kimliklilik” vb. için mücadele ne güne duruyor? Üstelik, bu mücadelenin “gerçekçi” olduğunu, “hemen şimdi” kimi somut sonuçlar alma olanağını barındırdığını kanıtlamak için çok fazla çaba harcamak gerekmiyor. 12-13 Şubat tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilen İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)-AB Ortak Forumu, “medeniyetler buluşması”nın imkansız olmadığını göstermedi mi?

Bu konudaki sorumluluk elbette “sivil toplum örgütleri”ne düşüyor. Çok şükür, onlar da üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeye çalışıyorlar. Örneğin, Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2000 yılının Mart ayında İstanbul’da “Daha Geniş Bir Avrupa: Modernleşme ve Çoğulculuk” başlıklı iki günlük bir toplantı düzenliyor. Avrupa Birliği Komisyonu’nun “desteğiyle” (yani verdiği paralarla) düzenlenen bu toplantıda sunulan bildiriler, yine Avrupa Birliği Komisyonu’nun “katkılarıyla” (yani verdiği paralarla) *İletişim Yayınları* tarafından basılıyor. Dernek Başkanı Nazan Aksoy, toplantının mana ve ehemmiyeti hakkında şunları söylüyor:

“Önümüzdeki dönemde Türkiye’de gerçek bir toplumsal barış ortamı oluşabilmesi için bu fikirlerin tartışılmaya başlamış olması çok önemliydi. Türkiye’deki farklı etnik ve dini kimlikleri temsil eden katılımcılar çokkültürlülük ve çoğulculuk konusunda geniş bir yelpazede yer alan görüşlerini bu toplantıda dile getirdiler.”¹¹

Böylece, bir yandan farklı dinlerden yobazlar ve farklı etnik kimliklerden ırkçılar meşru/doğal muhataplar haline getirilirken, diğer yandan da insanların kendilerini etnik, dini (ya da belki cinsel) kimlikleriyle tarif etmeleri neredeyse bir zorunluluk halini alıyor. Yeter ki sınıfsal ve siyasal kimlikler bir yana bırakılsın!

Bu noktadan sonra, ABD emperyalizmini daha fazla “dışa dönük” olmaya çağırانlar, akılcılık ve ilericiilik adına konuşma yüz-süzlüğünü gösterebilir hale geliyor:

“Birliktelik savaştan iyidir; fakat kültürlerin temel farklılığı ve meşruiyetini, dolayısıyla bunları yorumlayan din adamlarının meşruiyetini kabul ettiğiniz an kendinizi örümcek ağında buluverirsiniz.”¹²

¹¹ *Modernleşme ve Çokkültürlülük*, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İletişim Yayınları, 2001, İstanbul, s. 9.

¹² Fred Halliday, a.g.y., s. 256

Doğu Birleşebilir mi?

“Şark, sırf sıradan on dokuzuncu yüzyıl Avrupalısının varsaydığı tüm o basmakalıp biçimleriyle ‘Şarklılığı’ keşfedildiği için değil, Şark’ın Şarklı kılınabilmesi -yani, Şarklı kılınmışlığa boyun eğmesi- için de Şarklaştırıldı.”¹³

Sorun yalnızca emperyalistlerin “İslam ülkeleri”ni kendilerine bağımlı kılmak için çok gelişkin “taktik” ve “komplo”lara başvurmaları değil. “Doğucu” yaklaşımların en sık yanlarından biri, emperyalizmin ya da “Batı”nın “siyasi oyun”larını fazlaca öne çıkarmaları. Oysa önemli olan, kimilerinin oyun oynamaya çalışmasından çok, bu oyunların tutmasını sağlayan koşullar.

En geniş anlamıyla eşitsiz gelişme, insanlığın tüm bir tarihi boyunca gözlenebiliyor. Farklı uygarlıklar farklı tarihsel kesitlerde yükseliyor ve düşüyor. İnsanlığın ilerlemesini temsil eden “çığır açıcı” gelişmeler çok farklı coğrafyalarda yaşanabiliyor. Kimi ilerleme süreçleri, farklı coğrafyalarda birbirlerinden bağımsız olarak yinelenabiliyor. Ve farklı tarihsel kesitlerde farklı uygarlıklar “en ileri” sıfatını kazanabiliyor.

Aslına bakılırsa, kapitalizm öncesi dönemde, “ilerleme”den çok, “yükseliş” ve “düşüş”lerden söz ediliyor. İnsanlığın çok yavaş ilerlediği, her bir kuşağın en fazla bir ya da iki ciddi yenilikle karşılaştığı oldukça uzun bir tarih dilimi boyunca, “ilerleme” kavramına pek fazla başvurulmuyor.

Kapitalizmle birlikte, iki önemli tarihsel gelişme yaşandı. Birincisi, toplumsal ilerleme büyük bir hız kazandı ve kolaylıkla algılanabilir hale geldi. İkincisi, kapitalizm, giderek tek bir uluslararası pazar ve tek bir dünya tarihi yarattı:

“Burjuvazi, tüm üretim aletlerinin hızla iyileştirilmesi ve çok büyük ölçüde kolaylaştırılmış ulaşım aracılığıyla, en barbarları da dahil olmak üzere tüm ulusları uygarlığın içine çekiyor. Mallarının ucuzluğu, tüm Çin setlerini yerle bir eden, barbarların en inatçı yabancı düşmanlığını teslim olmaya zorlayan ağır toplardır. Yok olmak istemeyen tüm ulusları burjuvazinin üretim tarzını benimsemeye zorluyor; onları uygarlık denen şeyi benimsemeye, yani burjuva olmaya

¹³ Edward Said, a.g.y., s. 15.

zorluyor.”¹⁴

Tek bir uluslararası pazarın ve tek bir dünya tarihinin yaratılması, bir açıdan bakıldığında, hiç de “doğal” ya da “kendiliğinden” bir süreç olmadı. Batı Avrupa dışındaki coğrafyalar, bu süreçte içsel dinamikleri aracılığıyla değil, “zorla” dahil edildi. Yalnızca iktisadi zorlama mekanizmaları aracılığıyla değil, aynı zamanda siyasi/askeri zor kullanımıyla. Söz konusu zorlamanın ardında da, kuşkusuz, kapitalizmin dünyanın geri kalanını “muasır medeniyet” seviyesine yükseltme azmi değil, dünya üzerindeki bütün kaynaklara el koyma hırsı bulunuyordu. Kapitalizmin Batı Avrupa’daki gelişiminde de, emperyalizme dönüşümünde de, uluslararası sömürü mekanizmaları merkezi bir rol oynamıştır.

İyi mi olmuştur, yoksa kötü mü?

Açıkçası, bugünden bakıldığında, bu soru çok fazla anlamlı değil. İyi ya da kötü, “böyle” olmuştur!

“Şarkiyatçılık” eleştirmeni Edward Said, başka pek çokları gibi, Marx’ın Hindistan sorunu üzerine yazdıklarından rahatsız. Marx, Hindistan’ı kan dökerek, mevcut toplumsal dokuyu parçalayarak ve insanları sefalete sürükleyerek sömürgeleştirmiş olan İngiltere’nin, aynı zamanda geri bir toplumsal yapıyı yıkarak Asya’nın kapitalistleşmesinin, yani ileri bir aşamaya geçişinin temellerini attığını vurgular. Said ise, Marx’ın bu yaklaşımının, “Şark’ı Şarkılaştırma” hedefine yönelik Şarkiyatçı girişime tam anlamıyla uygun olduğu kanısında:

“Burada doğrudan doğruya, on dokuzuncu yüzyıl başı düşünürlerinin pek çoğu gibi Şarkiyatçıların da insanlığı ya geniş ortak terimler ya da soyut genellemeler kullanarak düşündüklerini görmüş oluyoruz. Şarkiyatçılar bireyleri ele almakla ilgilenmezler; kaldı ki bunu yapabilecek durumda da değildirlere; bunun yerine, kökleri belki de Herder’in popülizmine uzanan yapay varlıklar egemendir. Şarklılar, Asyalılar, Samiler, Müslümanlar, Araplar, Yahudiler, ırklar, zihniyetler, uluslar vb. vardır, bunların bazıları Renan’ın çalışmalarındaki gibi bilgisel işlemlerdir. Benzer biçimde ‘Avrupa’ ile ‘Asya’ ya da ‘Garp’ ile ‘Şark’ arasındaki yüzlerce yıllık ayırım, her olası insan çoğulluğu çeşitlemesini, kapsamları son derece geniş etiketlerin altına sokar,

¹⁴ K. Marx-F. Engels, *Komünist Parti Manifestosu*, çev: Dünya Armağan, Çelebek Yayınları, Mart 1998, İstanbul, s. 12.

süreç içinde bu çoğulluğu bir ya da iki nihai, ortak soyutlamaya indirger. Marx da istisna değildir.”¹⁵

Eğer bu şekilde bakılırsa, yalnızca “Şark”tan değil, işçi sınıfından, burjuvaziden ya da köylülükten de söz edilemez! Ne de olsa tüm bu “geniş ortak terim” ya da “soyut genelleme”ler de, “her olası insan çoğulluğu çeşitlemesini, kapsamları son derece geniş etiketlerin altına sokar”!

Sorun basit olarak şu: Akılcılık, özgürlükçülük, ilerlemecilik ve hatta eşitlikçilik, belirli bir tarihsel dönem boyunca, kapitalizm (“Batı”) tarafından temsil edilmiştir. Edward Said’in aradığı “bi-rey”, bugün anladığımız biçimiyle ve varolabildiği kadarıyla, kapitalizmin ürünüdür. Yazılı kültürün gelişmesi ve yaygınlaşması, geniş kitlelerin eğitimi, iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişimi gibi insanları özgürleştirme potansiyeli olan ilerlemelerin tümü, kapitalizmin ürünüdür. Kapitalizm öncesi dönemde, “kültür” ya da “uygarlık”, neredeyse mutlak bir şekilde ikiye bölünmüştür: Bir yanda iktidar organları etrafında toplanmış dar gruplara özgü ve toplumun geniş kesimleriyle bağları son derece sınırlı bir “yüksek kültür”, diğer yanda ise emekçi kitlelerin kendi gündelik pratikleriyle sınırlı ve bunlara uygun dinsel/batıl inançlarla zenginleştirilmiş bir “halk kültürü”.

Nitekim, kapitalistleşme sürecine geç giren ülkelerde “Batı”ya ya da onun kimi kurum ve ilişkilerine kuşkuyla yaklaşarak “öz değerlerimize dönmeliyiz” diyenler, önemli bir açmazla karşı karşıya kalmıştır: İçinde yaşadıkları toplumun büyük çoğunluğunu gerçekten de ifade eden ve geleceğe taşınabilecek tarihsel değerlerin sınırlılığı.

Bu nedenle de, tarihsel ilerlemenin fazlasıyla yavaş işlediği toplumlar hakkında kimi genel yargılarda bulunurken, her bir toplumu ve her bir toplumun içindeki “her olası insan çoğulluğu çeşitlemesini” incelemek, yalnızca olanaksız değil, düpedüz gereksizdir.

Söz konusu toplumlar, benzeri bir gelişme sürecini, yalnızca kendi içsel dinamiklerine dayanarak yaşayamaz mıydı?

Elbette yaşayabilirdi. Kapitalizmin yalnızca ve yalnızca Avrupa’da ortaya çıkabilecek bir toplumsal formasyon olduğunu iddia etmek anlamsız olur.

¹⁵ Edward Said, a.g.y., s. 165-166.

Ancak kapitalizm bir kez ortaya çıktıktan ve gelişme sürecine girdikten sonra, kapitalist ülkeler ile kapitalist olmayan ülkeler arasındaki ilişkilere, kapitalist ülkelerin diğerlerini birer ucuz hammadde kaynağı ve pazar haline getirme, yani sömürgeleştirme süreci damga vurdu. Bu süreç, Marx'ın üzerinde durmadığı yeni bir eşitsizliğe yol açtı. Sömürgecilik, bir yandan Batı Avrupa'da ve ABD'de kapitalizmin gelişimini hızlandırırken, diğer yandan da kapitalistleşme sürecine geç (ve çoğu kez sömürgeleştirilme yoluyla) giren toplumların Batı Avrupa ülkelerine ve ABD'ye yetişmesini giderek daha fazla zorlaştırdı. Emperyalizm döneminin başlamasıyla birlikte de, geriden gelenlerin aynı yolu izleyerek ileri geçmesi neredeyse olanaksızlaştı. Almanya'nın, kapitalistleşme sürecine oldukça erken girmesine ve oldukça hızlı bir gelişim göstermesine karşın, sömürgeleri olmadığı için çektiği ciddi sıkıntılar ve bu sıkıntıların ürünü olan savaşlar hatırlanabilir.

Kapitalizmin gelişme süreci, aynı zamanda sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşme sürecidir. *Emperyalizm*'in ilk cümlesi şöyleydi: *"Sanayinin olağanüstü gelişmesi ve üretimin gitgide daha büyük işletmeler içinde son derece hızlı yoğunlaşma süreci, kapitalizmin en belirleyici özelliklerinden biridir."*¹⁶ Yoğunlaşma, belirli mal ya da hizmetlerin üretimi için gerekli sermaye miktarının artması, merkezileşme ise farklı üretim alanlarına ait sermayelerin bir araya gelmesidir. Bu iki sürecin toplamı, tekelleşme sürecidir.

Kapitalistleşme sürecine erken giren ülkelerin uluslararası ölçekte faaliyet gösteren tekellerini yarattığı bir dönemde kapitalistleşmeye başlayan ülkeler ciddi bir sıkıntıyla karşı karşıya kalmıştır: Mevcut sermaye birikiminin, büyük ölçekli yatırımlara girişmek için yetersiz olması. İşe küçük ölçekli yatırımlarla başlamak da mümkündü elbette. Ama bu durumda, gelişkin kapitalist (ya da emperyalist) ülkelerin sermayesiyle rekabet edememe sorunu yaşanacaktı.

Bulunan ara çözümlerden biri, belirli bir sermaye birikim düzeyine ulaşana kadar korumacı politikaların uygulanması, yani ithalatın engellenmesi, ve bir dönem boyunca şu ya da bu oranda "bağımsız" bir kalkınma sürecinin yaşanması oldu.

Ancak unutulmamalı: Bağımsız kalkınma stratejileri, dünya

¹⁶ V.İ. Lenin, *Emperyalizm*, çev: Cemal Süreya, Sol Yayınları, Onuncu Baskı, Ağustos 1998, s. 19.

gündemine asıl olarak 1917 Ekim Devrimi'nden sonra girmiş ve en "prestijli" dönemlerini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, yani sosyalizmin emperyalizm karşısında bir kutup olarak tanımlanabilir güce ulaşmasının ardından yaşamıştır.

Diğer yandan, kapitalizmden kopuşu içermeyen "bağımsız" kalkınma süreçleri, emperyalist sistemle bütünleşme ya da bağımlılaşma dinamiklerini de üretmiştir. Korumacı politikalarla yerli bir sermaye sınıfı yaratmak mümkündür. Ama sermaye sınıfı bir kez ortaya çıktıktan ve sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşme süreci belirli bir aşamaya vardıktan sonra, siyasal açıdan da giderek daha fazla güçlenen büyük sermaye sahipleri açısından, emperyalist sermaye ile işbirliğine gitmek çok daha kârlı hale gelir. Emperyalist sermaye ile kurulan ortaklıklar, hem daha büyük pazarlara ulaşmayı, hem de daha büyük ölçekli yatırımlara girişerek tekelleşme sürecini hızlandırmayı mümkün kılar. Kuşkusuz, bağımsızlıktan vazgeçmek karşılığında! Emperyalist ülkelere kaynak aktarımını ve emperyalistlerin izin verdiği, "stratejik olmayan" sektörlerde yoğunlaşmayı içeren bağımlılık ilişkileri, bir kez kurulduktan sonra, kendi sürekliliklerini de sağlar.

Buraya kadar tartışılanlar, kapitalistleşme sürecine geç giren ülkelerdeki sınıfsal mücadele dinamikleri üzerinde de belirleyici rol oynamıştır.

Önce bir hatırlatma: Burjuvazi, henüz siyasal iktidara sahip olmadığı dönemde, feodalizme karşı mücadelesinde işçi sınıfı da dahil olmak üzere tüm ezilen sınıflarla birlikte hareket etmeye ve ezilen sınıfları harekete geçirmeye çalışmıştır. Buna karşın, 1848 Fransız Devrimi sırasında işçi sınıfının, burjuvazinin talepleriyle bile olsa, burjuvaziden bağımsız bir şekilde tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte ittifak bozulmuş ve burjuvazi, işçi sınıfına karşı, feodal sınıflarla ittifak kurma yoluna gitmiştir. Ve 1848 sonrası burjuva devrimlerinin karakteristik özellikleri, sınıfsal/toplumsal hareketlenmelere duyulan güvensizlik, feodal sınıflarla ittifak ve bunların ürünü olan bir "tepeden inmecilik"tir.

Kapitalistleşme sürecinin uzun bir döneme yayılması, sürecin aktif bir unsuru haline getirilmeyen geniş kitlelerin düzene "modern" ideolojiler aracılığıyla bağlanmasını zorlaştırır. Toplumsal ölçekte ciddi sancılara yol açan kapitalistleşme süreci, bir grup "Batıcı" aydın ve bürokratin toplumsal gerçeklikten kopuk özlemlerinin bir ifadesi gibi görünmeye başlar. "Batıcılık", bir tür "tak-

litçilik" olarak görülür. Batı hayranı aydınların omurgasızlığı, "Batıcılık" hakkındaki bu türden yargıları daha bir pekiştirir. *"Tamam, Batı'nın teknolojisini alalım, ama kendi kültürümüzü, kendi ahlakımızı, kendi değerlerimizi koruyalım"* türünden sığ ve çoğu kez gericiilik üreten tezler güç kazanır.

Ama bundan çok daha önemlisi, kapitalistleşme sürecine önderlik eden iktidarların, geniş kitleleri düzene bağlama ihtiyacıdır. "Modern" ideolojilerin toplumsal dayanaklarının zayıf kaldığı koşullarda, geniş kitleleri düzene bağlamak için geri ideolojilerin ve bu arada kimi geri ilişkilerin (ağalık, şeyhlik, mollalık vb.) yardımına başvurulur. Kuşkusuz, "geleneksel değerler"in hakkını teslim etme adına...

Dolayısıyla, kapitalizm öncesi döneme ait kimi ilişki biçimleri ile ideolojilerin 20. yüzyıla, hatta bazılarının 21. yüzyıla kadar yaşamasını sağlayan, kapitalizmden başka bir şey değildir!

Diğer yandan, geleneksel değerlerin içeriği de, kaçınılmaz olarak, bir hayli değişir. Hatta geleneksel olduğu iddia edilen bazı değerler, düpedüz kapitalistleşme sürecinin ürünüdür.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*'da, "iç kıymetlerimiz"in savunuculuğunu yaptırdığı romanın baş kişisi Mümtaz'a şunları söyler:

"Elbette ki bizden mesut memleketler ve vatandaşlar vardır; elbette ki iki asırlık hezimetlerin, çöküntülerin, henüz kendi şartlarını bulamamış bir imparatorluk artığı olmanızın bir yığın neticesini hayatımızda, hatta etimizde duyacağız. Fakat bu ıstırapın bizi inkara götürmesi, daha büyük bir hezimet kabul değil midir? Vatan ve millet, vatan ve millet oldukları için sevilir; bir din, din olarak münakaşa edilir, ret veya kabul edilir, yoksa hayatımıza getirecekleri kolaylıklar için değil..."¹⁷

Vatan, millet ve din... "Millet", kapitalizmle birlikte ortaya çıkmış, "vatan" ise, milliyetçi bir bakış açısıyla yeniden tanımlanmış kavramlar. Geriye yalnızca din kalıyor. Dinsel inanç, uygulama ve örgütlenmelerin kapitalizm koşullarındaki değişimi ise bu yazının sınırlarını aşıyor...

Tüm bunlar, "Doğu" ülkelerinin ya da halklarının aym kaderi ya da en azından benzer kaderleri paylaştığı anlamına gelmiyor mu?

¹⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Yapı Kredi Yay., Nisan 2000, İstanbul, s. 42.

Elbette. Ama yalnızca, emperyalist-kapitalist sistemle kurulan ilişkilerin niteliği açısından! Buna karşın, tek tek ülkelerin emperyalist-kapitalist sistemin birer parçası olarak tutulmasına hizmet eden dinsel, ulusal ya da kültürel değerler, birleştirici değil, bölücüdür. Doğu ülke ve halkları arasındaki yüzlerce yıldır süren savaş ve çatışmaları hatırlatmaya gerek var mı?

Emperyalizmin egemen olduğu bir dünyada, az gelişmiş ve orta gelişkinlikteki kapitalist ülkelerin sermaye sınıfları ve iktidarlara açısından, emperyalizmle kurdukları ilişkiler, kendi aralarında kurdukları ilişkilerden daha belirleyici bir rol oynar. Kuşkusuz, zaman zaman pazarlık gücünü artırmak için kimi ittifaklar kurulabilir. Ancak bu ittifakların hedefi de, emperyalist sistemin yaratmış olduğu hiyerarşi içinde daha iyi bir yer kapmaktan başka bir şey değildir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan kimi aykırı deneyimlerse, Sovyetler Birliği'nden bağımsız olarak değerlendirilemez.

Dolayısıyla, Doğulu, İslami ya da Asyalı bir "ortak tarih"ten söz etmek pek mümkün değildir. Olsa olsa, böylesi bir ortak tarihin yaratılması için mücadele etmenin mümkün olduğu iddia edilebilir.

Ancak burada da ciddi bir çelişkiyle karşı karşıya kalınacaktır: Sınıfsal dinamikler yerine kültürel dinamikleri temel alan böylesi bir mücadelede, sermaye iktidarına ve sermaye egemenliğine karşı mücadele kaçınılmaz olarak ikinci plana (belki de çok daha gerilere) düşürülecektir. Buna karşın, sermaye iktidarına son vermeden de hedefe ulaşmak mümkün olmayacaktır!

Peki, sınıfsal dinamikleri merkeze yerleştiren ve sermaye egemenliğine son verilerek kurulacağı kabul edilen bir "Birleşik Doğu" projesi geliştirilemez mi?

Buna kim engel olabilir?

Ama böylesi bir proje, çok daha ciddi bir iç çelişki barındıracaktır: İnsanlığın kurtuluşunu ve bunun için de tüm dünyanın emperyalist-kapitalist boyunduruktan kurtarılmasını hedefleyen sosyalizm, kendisini belirli bir coğrafyayla sınırlandıramaz! Sınırlandırmaya kalkıştığında, insanlığın ortak bilimsel ve teknolojik birikimi ve dünya kaynaklarının önemli bir bölümü üzerindeki emperyalist tahakkümü de, kendi kaynaklarının çoğunu "savunma"ya ayırmayı da kabullenmiş olur.

Dünya devrim sürecinin belirli bir aşamasında sosyalizmin Doğu'da daha fazla güç kazanması elbette ciddi bir olasılıktır. Ama

sosyalizm, Doğu-Batı geriliminin bir tarafı olarak tarif edilemez.

Sosyalizm, Doğu'nun da Batı'nın da aşılmasıdır!

Doğu'nun kurtuluşu, "Doğululuk"un ortadan kaldırılmasındadır. Tıpkı Batı'nın kurtuluşunun "Batılı" olmaktan kurtulmaya bağlı olması gibi!

Avrupa Birliği'yle ilgili başka çalışmalarda üzerinde epeyce durduğumuzdan, burada "Baticılık" bahsine yeniden girmeyeceğim. Yalnızca bir hatırlatma:

"Aydınlanmacı gelenekten tek tek Avrupa uluslarının sosyo-kültürel yapılarına ve bir bütün olarak kıtadaki yaşam tarzına kalan değerler nedir diye bakıldığında, bugün görülen büyük bir hayal kırıklığıdır. (...) Avrupa, bugün aydınlanmanın beşiği değil, büyük ölçüde inkardır." ¹⁸

Yoksa Alternatif Porto Alegre'de mi?

"Burjuvazinin bir kesimi, burjuva toplumun sürekliliğini güvence altına almak için, toplumsal kusurları düzeltmek ister. İktisatçılar, hayırseverler, insanlıkçılar, çalışan sınıfların durumunu düzelticiler, hayır işi örgütleyicileri, hayvanlara dönük kötü muameleyi ortadan kaldırmacılar, ılımlılık derneklerinin kurucuları, her renkten sahte reformcu bu kesime girer. Ve bu burjuva sosyalizmi, eksiksiz sistemler haline de getirilmiştir." ¹⁹

11 Eylül sonrasında üzerinde en fazla durulan konulardan biri, dünya ölçeğindeki eşitsizlikler ve yoksulluk sorunuydu. Üstelik, liberaller de bu soruna dikkat çekti. Örneğin Ali Bayramoğlu, 16 Eylül günü *Sabah* gazetesinde yayımlanan yazısında şunları söylüyordu:

"Bugün 1.2 milyar insan günde bir doların altında parayla geçiniyor. Her dört çocuktan biri açlık sınırında bulunuyor. 1960'ta dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'sinin geliri en fakir yüzde 20'sinin 30 katıydı. 1995'te bu fark 82 kata çıktı. 1997'de ise 225 kata. 225 en zengin kişinin yıllık geliri, dünya nüfusunun yüzde 47'sinin, yani 2.5 milyar insanın gelirine eşit.

¹⁸ Ali Mert, *Omurgayı Çakmak*, Gelenek Yayınları, Ocak 2002, İstanbul; s. 44.

¹⁹ K. Marx-F. Engels, a.g.y., s. 35.

Terörün, radikal hareketlerin kazandığı meşruiyetin özünü işte bu rakamlarda aramak gerekir.

(...)

ABD, NATO, AB elbette teröre karşı askeri ve siyasi mücadele vermeli; bu, 'insanlığın bir kaçınılmazı'dır. Ancak terörü üreten sorunları, adaletsizlikleri, eşitsizlikleri ortadan kaldırma çabası her şeyden daha önemlidir." ²⁰

ABD'nin Afganistan'a bir yandan bomba yağdırırken diğer yandan da yiyecek paketleri atması boşuna değildi!

Terörün nedenleri arasında "küresel yoksulluk" sorununun da bulunduğunu tespit edenler arasında, İngiltere Başbakanı Tony Blair, Almanya Başbakanı Gerhard Schröder ve Fransa Başbakanı Lionel Jospin de var! 22 Şubat 2002'de İsveç'in başkenti Stockholm'de buluşan ve kendilerini "ilerici liderler" olarak adlandıran 11 devlet ve hükümet başkanı, Cumhuriyet'in haberine göre, "(...) yayımladıkları sonuç bildirgesinde, 11 Eylül saldırılarının ardından uluslararası teröre karşı başlatılan mücadelenin bir benzerinin de yoksulluk ve çevre sorunları ile savaşım konusunda gösterilmesi gerektiğini söylediler. Bildirgede, terörle savaşıldığı gibi terörün nedenlerine karşı da mücadele edileceği kaydedildi." ²¹

Aslında bu konudaki mücadele çoktan başlamış durumda. Sözelimi Dünya Bankası, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ülke için "sosyal risk azaltma" projeleri hazırlıyor ve uyguluyor. En yoksul ülkelerin (zaten ödeyemedikleri) dış borçlarının en azından bir bölümünün silinmesi emperyalistlerin de gündeminde.

Emperyalistlerin "küresel yoksulluk" meselesine dönük bu ilgisi neden? Yoksa, "küreselleşme karşıtı" olarak anılan hareketin yoksulluk eleştirileri fazlaca etkili olmaya başladığı için mi?

İşin özü başka: Yoksulluğu bir kez "küresel" bir sorun olarak kabul etti(rdi)kten sonra, bu sorunla ancak küresel ölçekte mücadele yürütülebileceği tezini kabul et(tir)mek bir hayli kolaylaşır. Bugünün dünyasında da, küresel ölçeği ve küresel hedefleri temel alan mücadele stratejileri, ihmal edilebilirlik ile tümüyle emperyalizm tarafından belirlenme uçları arasında bir yerlere yerleşektir.

²⁰ Ali Bayramoğlu, "Terörün Kaynağı"; 11 Eylül içinde, a.g.y., s. 117-118.

²¹ Cumhuriyet, 24 Şubat 2002.

Seattle'dan Porto Alegre'ye uzanan süreçte yaşanan temel değişim de, ikinci uca doğru daha fazla yol alınmış olması. Sol kanadında Wallerstein, Amin ve Negri gibi küreselleşmeci solcuların yer aldığı Porto Alegre toplantısı, belki de her şeyden önce, meydanların ikinci plana itilmesini simgeliyordu.

Dünya Sosyal Forumu'nda öne çıkan talepler şunlardı: Uluslararası sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi, en yoksul ülkelerin borçlarının silinmesi, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların reforma tabi tutulması ve bu kuruluşların karar alma süreçlerine sivil toplum örgütlerinin de katılması, yeni kimi "küresel" kurumlaşmalara gidilmesi ve kuşkusuz sivil toplum örgütlerinin bu kurumlaşmalar içinde ağırlık sahibi olması...

Kısacası ve işin özü, muhalif küreselleşmeci hareket, sermaye egemenliğini ortadan kaldırmak değil, ama onu sivil toplum örgütleri aracılığıyla denetim altına almak istiyor:

"Sosyalist burjuvalar, modern toplumun yaşam koşullarını, bunların zorunlu sonucu olan mücadele ve tehlikeler olmadan istiyor. Onu devrimci dönüşümlere uğratan ve çözen öğeleri çıkarıldıktan sonra, mevcut toplumu istiyorlar. Proletaryasız burjuvazi istiyorlar." ²²

Diyelim ki, uluslararası sermaye hareketleri vergilendirildi (bunun bir vadede yapılması gerçekten de olası). Borçlu ülkeler açısından böylesi bir verginin temel sonucu, borçlanma faizlerinin daha da yükselmesi olacaktır!

Bunu boş versek bile, toplanan vergilerin nereye gideceğini sormamız gerekmiyor mu? İki olasılık var. Birincisi, bu paralar sermaye devletlerine teslim edilirse, yine sermaye sınıfına aktarılır. Ya da, "hayır işlerinde" kullanılmak üzere örneğin sivil toplum örgütlerine teslim edilirler. Böylece, kimi uluslararası ve ulusal sivil toplum örgütleri daha bir palazlandırılmış olur. Nitekim, Dünya Bankası'ndan proje kredisi alma koşulları arasında, sivil toplum örgütlerinin "katılım"ını sağlamak da bulunuyor. Avrupa Birliği, başta aday ülkelerde faaliyet gösterenler olmak üzere pek çok ülkedeki sivil toplum örgütüne (ve yakın geçmişte Türkiye'nin gündemine de girdiği üzere kimi solculara!) mali destek sağlıyor. Ama bu da sermaye sınıflarını üzmez. Sivil toplum örgütlerinin kimi kamusal görevleri üstlenmesi sayesinde, devletin

²² K. Marx-F.Engels, a.g.y., s. 35.

eğitim ve sağlık harcamalarını daha da kısarlar!

Bundan 154 yıl önce yazıldığı gibi:

"(...) bu sosyalizm, maddi yaşam koşullarının değiştirilmesinden, gerçekleştirilmesi yalnızca devrimci yollarla mümkün olan burjuva üretim ilişkilerinin kaldırılmasını değil, (...) en iyi durumda burjuvazinin egemenlik masraflarını düşüren ve devlet bütçesini küçülten idari düzeltmeleri anlıyor." ²³

Üstüne üstlük, tek nedeni kapitalist üretim ilişkileri olan yoksullukla mücadele adı altında, tüm emperyalist ve kapitalist ülkelerin mevcut iktidarlarına meşruiyet kazandırılıyor!

Sivil toplum örgütleri güç kazandıkça, öne çıkanlar, devlet ve sermaye bağlantıları en güçlü olan örgütler oluyor haliyle. Örneğin, Dünya Sosyal Forumu'nun düzenleyicileri arasında, ATTAC adlı örgütün (öncülüğünü Fransa'da çıkan Le Monde Diplomatique adlı sol-liberal derginin yaptığı ve uluslararası sermaye hareketlerinin vergilendirilmesini savunan bir örgüt) ağırlıklı bir yeri vardı. Ve bugün hâlâ sömürgeleri olan Fransa, New York'taki Dünya Ekonomik Forumu'nda üç bakanla, Porto Alegre'de ise altı bakanla temsil edildi.

Sivil toplum örgütlerinin muhalif küresel hareketinin işlevleri arasında, bunalım koşulları altında yaşayan emperyalistlerin önüne kimi seçenekler koymak da bulunuyor. Örneğin, dış borçlarının ödeyememe noktasına gelen ülkeler için kimi ek önlemler almak, er ya da geç zorunlu hale gelecek. Ve o gün geldiğinde, muhalif küreselleşmecilerin kimi taleplerinin kısmi bir şekilde de olsa hayata geçirilmesi, bu hareketin bir zaferi gibi sunulacak. Tıpkı MAI'nın (Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) emperyalist ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle rafa kaldırılması örneğinde olduğu gibi (aradan geçen süre içinde "uluslararası tahkim" başta olmak üzere MAI'nin içerdiği neredeyse tüm maddelerin az gelişmiş ve orta gelişkinlikteki kapitalist ülkelere kabul ettirildiği unutulmamalı).

Muhalif küreselleşmeci hareket içinde, sermayenin tümüyle ortadan kaldırılmasını ve eşitlik ve özgürlüğe dayalı bir toplum düzeninin kurulmasını temenni edenler de var elbette. Ama bu hedefe küresel ölçekte ne tür bir mücadele stratejisiyle ve hangi

²³ a.g.y., s. 35-36.

dinamiklere dayanarak ulaşılabileceği konusunda, doğal olarak, ya hiçbir şey söylemiyorlar, ya da düpedüz saçmalyorlar.

Örneğin, Michael Hardt ile Antonio Negri'nin, "21. Yüzyılın Komünist Manifestosu" olarak pazarlanan kitaplarında asıl yapmaya çalıştıkları, "çağdaş küresel düzen"in, "dışarısı olmayan" bir "İmparatorluk" haline geldiğini kanıtlamak. "Dışarısı olmayan" vurgusu, bu düzene karşı yine ancak küresel ölçekte mücadele edilebileceğini kabul ettirmeye yönelik. Ulus-devletlerin ve sınıf mücadelelerinin hükmünün kalmadığı bir dünyada, *İmparatorluk*'un karşısına çıkan toplumsal gücü ise "çokluk" olarak tarif ediyorlar. Aslında çok da fazla etmiyorlar! Yazarlar, kitabın Türkçe baskısı için yazdıkları önsözde şunu söylüyor: "İmparatorluk kavramı bu kitapta etraflı bir biçimde işlenmiş olmakla birlikte, çokluk kavramı soyut, neredeyse poetik bir düzeyde kalır."²⁴

"Çokluk"un neyi nasıl yapacağı konusundaki tartışmaları ise, kısa alıntılarla aktarılamayacak kadar karmaşık. Neyse ki, bu tartışmanın son iki cümlesi yeterince anlaşılır:

"Elimizde bu olay [Çokluk'un İmparatorluk'un yerine bir başka şeyi koyması - EÖ] için önerecek herhangi bir model yok. Sadece çokluk pratik deneyleri yoluyla modeller sunacak ve mümkün olanın ne zaman ve nasıl gerçek haline geleceğini belirleyecektir."²⁵

Ama asıl açıklayıcı olan, kitabın sonundaki "Militan" başlıklı kısa bölüm. Bu bölümde soyut kavramları ve anlaşılmaz betimlemeleri bir yana bırakan yazarlar, dertlerini şu şekilde ifade ediyor: "*Günümüz militanı, sömürülenlerin temel insani ihtiyaçları için bile, bir temsilci gibi davranamaz.*" Peki, ne yapar? "*O, yıkıcı deneyimin iki yüz yıllık isyan eyleminin erdemlerini yineler; ama aynı zamanda da yeni bir dünyayla, hiçbir dışarısını bilmeyen bir dünyayla da bağlantılıdır. Bu militanlık yalnızca bir içerisine, toplumsal yapılar dizgesine canlı ve vazgeçilmez bir katılımı bilir; bu yapıları aşma ihtimalini tanımaz.*" Yani, tarih hakkında bilgi edin, ahlaklı ol, ve bu düzenin sınırlarını aşma! Yeterince açık olmadı mı? O zaman, "*Komünist militanlığın geleceğine ışık tutabileceğini düşündüğümüz bir destan var: Assisili Saint Francis destanı. Francis çokluğun yoksulluğunu mahkum etmek için onların ortak*

²⁴ M. Hardt-A. Negri., *İmparatorluk*, çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, Üçüncü Basım, 2001, İstanbul, s. 15.

²⁵ a.g.y., s. 410.

koşulunu benimser ve orada yeni bir toplumun ontolojik gücünü keşfeder.”²⁶ Yani, eğer bu düzenin eğitim kurumları, medyası, çalışma ve yaşam koşulları bile seni sıradanlaştırmayı başaramadıysa, o zaman kendi iradi çabanla sıradanlaş!

Ve bu gibi adamlar hâlâ “solcu” sayılıyor!

Küresel ölçekli bir mücadelenin örgütlenmesine daha “radikal” önerilerle katkıda bulunanlar da var elbette.

Örneğin, 11 Eylül'den bir gün sonra, Dario Fo, Franca Rame ve Jacopo Fo, ortak imzalı yazılarında, “çokuluslu ölüm”leri durdurmak için bir kurtuluş stratejisi önermiş:

“Bankalardaki paralarımızı çekelim. Esso yakıtları, Nestle ürünleri satın almayalım. Coca Cola içmeyelim. McDonald’s’tan yemeyelim. Benzinli araçlarımızı gazyağı, kolza yağına dönüştürelim. Tasarruflarımızı daha etik şekilde değerlendirelim. Bu öldüren sistemin ortağı olan özel sigorta şirketlerinin poliçelerini feshedelim. Mayın üretenlerin arabalarını satın almayalım, çocukları köle gibi çalışanların ayakkabılarını giymeyelim, kimyasal gıdalar tüketmeyelim.”²⁷

Ama burada kalmak çok yanlış olur. Çöplerimizi dökmeden önce ayrıştıralım. Eski kağıtlarla üretilen tuvalet kağıtları kullanalım. Yerlere tükürmeyelim...

Ya bankada parası, sigorta poliçesi olmayanlar? Ya araba satın alabilecek durumda olmayanlar? Onlar da orta ve üst katmanların bu dünyayı değiştirme mücadelesine kendi paraları kadar katkıda bulunsun!

Tüm bunlar bir yana, “doğru” bir küresel mücadele stratejisi çizilemez mi?

Elbette çizilebilir!

Sınıfsız ve sömürsüz topluma ancak dünya ölçeğinde (ille de sermaye cephesinin ürettiği kavramlar kullanılacaksa, “küresel ölçekte” de denebilir) ulaşılabileceği, marksizm-leninizmin temel doğrularından biridir. Ancak, bugünkü koşullarda ilk saptanması gerekenlerden biri de, dünya üzerindeki tüm devrimci dinamikleri açığa çıkararak birleştirebilecek somut ve gerçekçi bir siyasal hedefin yokluğudur. Olsaydı, çoktan bulunmuş olurdu!

Buna karşın, ulus-devletlerin önemsizleştiğine ilişkin tezlerin

²⁶ a.g.y., s. 411-412.

²⁷ D. Fo-F. Rame-J. Fo, “Barışa Bir Fırsat Ver!”, *Küreselleşme ve Terör* içinde, a.g.y., s. 335.

haklılık payı ne olursa olsun, işçi sınıfı ve emekçi kitleler açısından ulusal ölçek belirleyici olmaya devam etmektedir. Ve emperyalist-kapitalist sistem, çelişkilerini Türkiye gibi, Arjantin gibi ülkelerde biriktirmeyi sürdürmektedir. Ulus-devletlerin zayıf düştüğü, daha doğrusu zayıf düşürüldüğü doğrudur. Ama bu zayıflık, aynı zamanda, emperyalist-kapitalist sistemin zayıf hallerinde sermaye iktidarına son verme olanağına işaret etmiyor mu?

“Her ülkenin proletaryası kuşkusuz önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmalıdır.”²⁸

Kimileri hemen yaygara koparmaya başlayacaktır: İyi ama, asıl hedef sosyalizme dünya ölçeğinde ulaşmak değil mi? Tek tek ülkelerde sosyalizmin kurulamayacağı kanıtlanmadı mı?

Üstelik, bunların büyük çoğunluğu, “hemen şimdi” bir şeyler yapmak, daha doğrusu yalnızca “hemen şimdi” yapılabilecek olan şeyleri yapmak gerektiğini iddia edenler olacaktır! Sanki “yoksulluk”la mücadele edince, sermaye düzeni “hemen şimdi” ortadan kalkacakmış gibi... Sanki “tüketimden gelen güç”ü kullanmaya başlar başlamaz komünizme ulaşılacakmış gibi...

Ama bu tartışma bir noktadan sonra anlamsızlaşıyor. Çünkü tartışmanın bir tarafı, bu dünyada gerçekten “radikal” herhangi bir değişim istemek bir yana, buna var gücüyle direnenlerden oluşuyor.

Emperyalist-kapitalist sistemin bu kez bir türlü çıkamadığı bir büyük bunalım dönemini yaşadığı bugün, tek tek kapitalist ülkelerin zincirden koparılması, sistemin bütünü açısından da sarsıcı sonuçlar doğurmaya adaydır.

Bu söylenen, aynı zamanda bir göreve işaret ediyor: Önümüzdeki dönemde zincirden kopacak halkaların dünya devriminin birer mevzisi olarak üstlenecekleri görevler, insanlığın nihai kuruluşunun nesnel koşullarının çok daha fazla olgunlaştığı bir dönemde, eskisine göre çok daha kritik bir önem taşıyacaktır.

²⁸ K. Marx-F. Engels, a.g.y., s. 18.

Sosyalist Devrim Tezi Çok mu “İktisadiyatçı”?

“Eleştirel-ütöpik sosyalizm ya da komünizmin önemi, tarihsel gelişmeyle ters orantılıdır. Sınıf mücadelesinin gelişmesi ve biçimlenmesi oranında, bu hayali mücadele-üstü olma durumu ve sınıf mücadelesine karşı yürütülen bu hayali savaş her tür pratik değerini ve hür tür teorik meşruiyetini yitiriyor. Bu nedenle de, bu sistemlerin kurucularının pek çok açıdan devrimci olmasına karşın, öğrencileri, her seferinde gerici tarikatlar kuruyor.”²⁹

Lenin'in *Ne Yapmalı*'da üzerinde en fazla durduğu, en fazla eleştirdiği düşünce, *ekonomizmdir*. İşçilerin gündelik çıkarları ile sosyalizm hedefi arasındaki açığı, neredeyse bıktırarak kadar vurgulanır. Lenin'e göre, komünistlerin işi, işçileri zaten bildikleri kendi iktisadi durumları hakkında bilgilendirmek ya da onları kendi iktisadi çıkarları uğruna mücadeleye teşvik etmek değil, işçi sınıfını siyasallaştırmaktır.

Marx da, sosyalizmi iktisadi süreçlerin doğal ve kaçınılmaz bir uzantısı olarak görmez. Aksine, kapitalizm koşullarında bilinçlenme sürecini tamamlaması mümkün olmayan işçi sınıfı, ancak bir “siyasal devrim” gerçekleştirdikten, yani iktidarı aldıktan sonra “toplumsal devrim”i, yani sosyalist dönüşümleri gerçekleştirebilir.

Ancak bu vurgular, ne Marx ne de Lenin hakkındaki ekonomizm eleştirilerini gündemden düşürmüştür. Yaygın iddiaya göre, marksizm (ya da leninizm), her şeyi ekonomiyle açıklamaya kalkışır ve bu nedenle de “indirgemeci”dir. Dahası, marksizme (ya da leninizme) göre, devrim, büyük fabrikalarda çalışan kol emekçileri tarafından yapılacaktır.

Ya siyasallık vurguları? Onlar da, büyük fabrikalarda çalışan kol emekçilerinin iktisadi çıkarlarını temsil etme iddiasıyla iktidarı ele geçirme hayalleri kuran dar grupların otoriter-despotik yönetimlerinin bir ifadesidir! Bu dar grupların tek istediği kendi devlet iktidarlarını kurmak olduğundan, geniş kitlelerin (ya da bireylerin) güncel ihtiyaçlarıyla ve “hemen şimdi” karşılanabilecek olan talepleriyle ilgilenmez, bunları ne zaman olacağı belirsiz bir “siyasal devrim”in sonrasına ertelerler. Elbette o devrimden sonra da bir şey değişmeyecektir...

²⁹ a.g.y., s. 38.

İşin “iktisadi” cephesinden ve çok temel bir soruyla başlayalım: Üretim araçlarının özel mülkiyetine son vermeden daha ileri bir toplumsal düzene ulaşmak mümkün müdür?

Toplumsal devrim sürecinin “hemen şimdi” başlatılabileceğini ve başlatılması gerektiğini iddia edenler, doğal olarak bu kanıda.

Söyledikleri özetle şu: Toplumsal ve siyasal sorunlar, iktidar hedefine kilitlenmiş bir strateji tarafından kucaklanamayacak kadar çoğalmış ve çeşillenmiştir. Üretim araçlarının özel mülkiyeti, bir sorun olsa bile, bir yığın farklı sorundan daha önemli değildir. Sorunları hiyerarşik bir düzen içine sokma anlayışı yanlıştır. Gelecek kuşakları ipotek altına almamaya da özen göstererek, bir yığın sorunla aynı anda ve şimdi mücadele etmeliyiz. İktidar ise daha şimdiden yok sayılmalı ve bir vadede kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak elde edilse bile, hemen yok edilmelidir...

Tüm sorunların kaynağını oluştursa da oluşturmasa da, ortada bir “iktisadi alan” ve bu alanda da sermayenin üretim araçları üzerindeki egemenliği ve ücretli emek sömürüsü var. Üstelik, “hemen şimdi”ciler, “serbest piyasa” ideolojisine de karşı görünüyor. Bu “özel” sorunun çözümü doğrultusunda ne yapılacak?

Bulunan çözüm, devletin ve özel sektörün dışında bir “kamusal alan”ın inşa edilmesi.

Bu alanda ne yapılacak? Gönüllülük temelinde katılan tüm üyelerin bizzat belirleyeceği kamusal faaliyetler yürütülecek. Bugün için, eğitim, sağlık, yaşlıların ve kimsesizlerin korunması, çevre temizliği, park ve bahçe bakımı, hayvanların korunması vb. vb... Böylece devlet ve “iktisat” küçülmeye başlayacak. Ve kamusal alan zaman içinde büyüdükçe, devlet de özel sektör de silinip gidecek³⁰...

Ütopyacı sosyalistler, hiç olmazsa yalıtık ve kendi kendine yetebilecek düzenler tasarlamaya çalışıyordu. Buradaki öneri ise, sermayeye ve onun devletine dokunmadan, “kurucu” faaliyetlere girilmesi. Yani, haftada 40-50 saat çalışan bir işçi, eğer ek bir “devrimci” enerjiye sahipse, onu da kamusal hizmetlerin üretimine katılarak tüketecek!

Ama biz yine “işçicilik” yaparak, bu stratejinin barındırdığı çok ciddi bir imkanı gözden kaçırmış oluyoruz: İşsizler, kamusal ala-

³⁰ Örnek olarak: Ertuğrul Başer, “Özelleştirme Vesilesiyle İktisada ve Kamusala Dair”; Yeni Bir Sol Tahayyül İçin (Birikim’den Seçmeler 1) içinde, derleyen: Tanıl Bora, Birikim Yayınları, 2000, İstanbul.

nın inşasına çok daha aktif bir şekilde katılabilir! Üstelik bu sayede boş boş vakit geçirmekten kurtulmuş, hatta belki iş bulmalarına da yardımcı olacak kimi nitelikler kazanmış olurlar. Bu süre boyunca ne yiyip ne içeceklerini ise, olsa olsa "iktisadi" bakış açısından kurtulamamış olanlar soracaktır...

Sözü edilen türden bir alanın inşası çoktan başlamış durumda. Sivil toplum örgütlerinin, sermaye sahiplerinin de destek ve yönlendirmesiyle, tam da bu işi yaptığına daha önce değinilmişti. Zaten, bu türden alanların devletten ve sermaye sahiplerinden bağımsızlığını sağlamak, sosyalist devrim yoluyla iktidara gelmekten çok daha zordur!

İktisadi alan konusunda başka iddialar da var. Örneğin, bu alanın zaten kendi kendine yok olmakta olduğu da söyleniyor. Zihinsel emeğin üretim sürecinde giderek daha büyük bir ağırlık kazanmasıyla, bir yandan kol emeğinin önemsizleştiği, hatta gereksizleştiği, diğer yandan ve asıl önemlisi, sermayenin de gereksizleştirdiği, hatta etkisizleştiği iddia ediliyor.

Bu noktada uzunca bir alıntı yapalım:

"Maddi-olmayan emek dolaysız bir biçimde toplumsal etkileşim ve ortak faaliyet gerektirir. Başka bir ifadeyle, maddi-olmayan emeğin ortak oluşu daha önceki emek biçimlerinde olduğu gibi dışarıdan dayatılmış ve örgütlenmiş bir şey değildir; ortaklık *bizatihi* emek faaliyetine *tamamıyla içkindir*. Bu gerçek, emek gücünün 'değişen sermaye' olarak, yani sadece sermaye tarafından harekete geçirilen ve bir araya getirilen bir kuvvet olduğunu savunan (klasik ve Marksçı politik ekonomistlerin ortak görüşü) eski nosyonun sorgulanmasını gerektirir; çünkü emek gücünün (özellikle maddi-olmayan emek gücünün) ortak güçleri emeğe kendi değerini kendi biçme imkanı verir. Beyinler ve bedenler değer üretmek için hala başkalarına ihtiyaç duyar, ama ihtiyaç duyulan ötekileri sağlayan artık zorunlu olarak sermaye ve onun üretimi yönlendirme yetileri değildir. Bugün üretkenlik, servet ve toplumsal artıkların yaratılması dilsel, iletişimsel ve duygulanımsal ağlar yoluyla ortaklaşa etkileşim biçimini alıyor. Dolayısıyla, maddi-olmayan emek, kendi yaratıcı enerjilerini dışa vurarak, görünen o ki, bir tür kendiliğinden ve çekirdek komünizm imkanı sağlıyor." ³¹

³¹ M. Hardt-A. Negri, a.g.y., s. 306.

Bu satırların iki yazarı da akademisyen. Biri edebiyatçı, öbürü felsefeci. Felsefeci olanı, aynı zamanda politikaya da bulaşmış, hatta karışmadığı iddia edilen eylemler yüzünden hapis cezası almış. Dolayısıyla, “maddi-olmayan emek” dedikleri şeyin gerçekte neye benzediğini bilmiyor olabilirler. Belki de, kafa emekçileri hakkında değerlendirmeler yaparken, kendilerini örnek alıyorlardır. Tıpkı “teorik” ya da “entelektüel” üretimleri için devlet yerine kimi sermaye gruplarından maaş alan bazı “aydın”lar gibi...

“İktisadiyatçı olmayan” bu “solcu”lar, dolambaçlı yollarla da olsa, öz olarak şunu söylüyor: Bu dünyanın değişmesi için devrim yapmaya falan gerek yok. Komünizmi bile “hemen şimdi” yaşamaya başlamak mümkün. Eğer kendinizi “maddi-olmayan emek” seviyesine yükseltirseniz, yani iyi bir eğitim alırsanız ya da kendi kendinizi eğitir ve sonra da “maddi-olmayan” emeğinizi kullanacağınız bir iş bulursanız, “kendiliğinden ve çekirdek komünizm” aşamasına ulaşmış olursunuz!

Bu türden “buluş”ların Türkiye acentalığını yapanlar da, bir dönem boyunca savunmuş oldukları “tembellik hakkı”ndan vazgeçerek, çalışmanın faziletlerinden söz ediyor:

“Üretim ve üretkenlik için artık gerekli olmaktan çıkmakta olan nitelsiz kol emeğini içeren bir sentezi değil, hemen tümüyle zihni emek-faaliyet türlerinin sayısız kombinezonlarıyla, birleştirme biçim ve türleriyle oluşacak sentez(ler) gerçekleştirilebilir artık. Sosyalizm hareketi, bu sentezleri yapabilmeyi, insanlığın ortak çabasıyla oluşan bu -sınırsızlığın kapılarını açmış- miras ve birikimi doğrudan kullanmayı tüm insanlar için temel, varoluşsal bir hak olarak savunan ve bu hakkı fiilen edinme girişimlerinin alanı olan bir hareket olarak ortaya çıkabilir, öne atılabilir.”³²

Sanki işsizler ve kol emekçileri hallerinden pek memnun ve bu nedenle de zihinsel emeklerini kullanabilecekleri işlere girmek için “fiilen” çaba harcamıyorlar!

Sermaye sahiplerinin üretim süreci açısından gereksizleşmiş olduğu çok doğrudur. Üstelik bu, hiç de o kadar yeni bir olgu değil. Kapitalizmin ilk evrelerinde, sermaye sahipleri, üretim sürecine bizzat, kendi (zihinsel ve hatta maddi) emek güçlerini de kullanarak katılabiliyordu. Zamanla, üretim sürecinin “dene-

³² a.g.y., s. 51-52.

tim"ini yapmaları yeterli hale geldi. Sonrasında bu iş de ücretli yöneticilere bırakıldı. Marx'ın *Kapital*'de aktardığına göre, daha 1835 yılında, "*sanayi sistemimizin ruhunun' sanayici kapitalistler değil, sanayi yöneticileri olduğuna parmak basmış...*" olan Andrew Ure, "*fabrikatörlerinin çoğunun, harekete geçirdikleri mekanizma üzerine en ufak bir bilgileri olmadığına da tanıklık eder.*"³³ Marx da şunları ekler: "*...sermaye üzerinde herhangi bir hakka bulunmayan bir yönetici, (...) kapitaliste kapitalist olarak ait bulunan bütün gerçek işlevleri yerine getirir, ve böylece, (...) kapitalist, bir fazlalık gibi üretim sürecinde ortadan kalkar.*"³⁴

- Kapitalistin üretim sürecinde herhangi bir rolünün kalmaması, sermayenin ortadan kalkması anlamına gelmez. Tam tersine, sermaye, bireysel kapitalistin öznel tercihlerine bağımlı olmaktan kurtulmuş olur! Zaten, "*Sermaye kolektif bir üründür ve ancak toplumun çok sayıda üyesinin ortak bir etkinliğiyle, hatta son tahlilde ancak toplumun tüm üyelerinin ortak etkinliğiyle harekete geçirilebilir.*"³⁵

Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi oranında, üretim de toplumsallaşır. Üretimin toplumsallaşması ise, hiç kuşku yok ki, sermayenin ortadan kaldırılmasının koşullarını da üretir.

Ama tüm bunlardan sermayenin kendi kendine ortadan kalkabileceği sonucunu çıkarmak için, ya dünyada olup bitenlerden bihaber, ya da üç kağıtçı olmak gerekir.

Sermaye sahiplerinin üretim sürecinden kopması, üretim sürecinin kâr mantığına göre örgütlenmesini gündemden düşürmez. Tam tersi gerçekleşir. Tek tek kimi kapitalistlerin, muhtelif ideolojilerin etkisi altında kalarak, kâr hırslarını dizginlemeleri mümkündür. Buna karşın, sermaye sahiplerinin üretimle ilgili tek bağı elde edilen kârları paylaşmak olduğunda, böylesi yufka yürekli-liklere de yer kalmaz.

Bugün, emperyalist tekellerin büyük bir bölümünün "sahipleri" bilinmez. Çünkü bunlar ne tek bir kişiye, ne de tek bir aileye aittir. Büyüklü-küçüklü binlerce, hatta bazen on binlerce hissedarları vardır. Hissedarların da tek beklentisi, ellerinde tuttukları kağıt parçalarının mümkün olduğunca fazla değer kazanmasıdır. Bu

³³ K. Marx, *Kapital - Üçüncü Cilt*, çev: Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, İkinci Baskı, Şubat 1990, Ankara, s. 340.

³⁴ a.g.y. s. 341.

³⁵ K. Marx-F.Engels, *Komünist Parti Manifestosu*, a.g.y., s. 21.

durum, tekellerin üst ya da ara kademe yöneticilerinin ya da teknik elemanların kar mantığından bağımsız kararlar almasını sağlamaz. Tam tersine, kâr mantığına uygun hareket etmek, yalnızca yükselmek için değil, işini korumak için de zorunludur.

Kafa emekleriyle geçinenlerin, aslında genellikle rutin işler yapmalarına karşın, zaman zaman daha “yaratıcı” olabildikleri doğrudur. Ama bu “yaratıcılık”, genel bir kural olarak, toplumsal çıkarların karşısına dikilir. Örneğin, bankalar başta olmak üzere mali sektör, zerre kadar “toplumsal fayda” üretmez. Mali sektörün işlevi, üretim sürecini kontrol altında tutmak ve elde edilen kârların sermaye sahipleri arasında yeniden paylaşımını sağlamaktır. Ve bugün mali sektör, kafa emekçilerinin “yaratıcılık”larına en fazla ihtiyaç duyan sektörlerden biridir. Kumarhane mantığıyla işleyen piyasalardan olabildiğince fazla para kazanmaya odaklanmış bir “yaratıcılık” ile sınıfsız ve sömürsüz bir toplum hedefi arasında herhangi bir akrabalık ilişkisi olabilir mi?

Ya imalat sanayisinde çalışan kafa emekçileri?

Onların görevi, ulaşımın toplumsal maliyetini artıran otomobilleri, yalnızca bireysel olarak tüketilebilen dayanıklı tüketim mallarını, koruyucu sağlık hizmetlerinin eksik bırakılması nedeniyle ihtiyaç duyulan ilaçları, sürekli eskiyen “kişisel” bilgisayarları, sağlıksız ve dengesiz beslenme alışkanlığı kazandıran aburcuburları vb. üretmektir. Bu konularda da bir hayli “yaratıcılık” sergiledikleri kesindir!

Üretimin toplumsallaştığı bir dünyada, ihtiyaçların bireysel olarak ve toplumsal açıdan zararlı biçimlerde giderilmesini zorunlu kılacak türden nesneleri tasarlayıp geliştirenlerin sermaye ilişkilerinden bağımsızlaşabildiğini ya da bağımsızlaşabileceğini söylemek mümkün olabilir mi?

Medya ve reklamcılık sektörlerinde çalışanların yaratıcılıklarını ayrıca tartışmaya gerek yok...

Peki, bugünün dünyasında sermayeye ihtiyaç duymadan değer üretenler yok mu?

Herhalde en doğrusu, bu soruyu 2001 yılında gerek ABD’de gerekse Türkiye’de işsiz kalmış olan kafa emekçilerine sormak olacaktır. Acaba işsiz kaldıktan sonra, “dilsel, iletişimsel ve duygulanımsal ağlar yoluyla” ne gibi değerler ürettiler?

Belki de, kendi şirketlerini kuran ve böylece kendi kendilerinin patronu olanlar kastediliyordur.

Gerçekten de, özellikle henüz gelişme aşamasında olan sektörlerde, "iyi fikir"lerini paraya çevirmek isteyenler, görece sınırlı bir sermaye birikimiyle "girişimci" sıfatını kazanabiliyor. Bilgisayar sektörü bunun tipik bir örneğiydi. Ama kısa bir süre içinde, birkaç şirket tekelleşirken, diğerleri de tekelleşen şirketler tarafından satın alınmaya başladı. Diğer yandan, tekelleşme arttıkça, küçük sermaye birikimleriyle hayata geçirilebilecek "iyi fikir"lerin sayısı da hızla azaldı. Dahası, "iyi fikir" üretimi, tekeller tarafından bir tür "sınai üretim"e dönüştürüldü.

Ya her şeye rağmen "kendi kendilerinin patronu" olmak konusunda direnenler ve özelde de kriz döneminde yapacak başka bir şeyi olmadığı için şirket kuranlar?

Onların işi, bir büyük şirkette ücretli olarak çalışanlarınkinden çok daha zor! Birincisi, kendilerini her gün yeniden pazarlamak zorundalar! İkincisi, ürettikleri mal ve hizmetleri sürekli daha ucuza mal etmek, bunun için de çoğu kez gece-gündüz çalışmak zorundalar. Üçüncüsü, piyasalar kriz dönemlerinde daraldığında gelirleri ilk önce azalanlar onlar.

Gelelim emeğin kendi değerini kendisinin biçmesi meselesine...

Bilgisayar mühendisleri, endüstri mühendisleri, işletmeciler vb., bazı sektörlerde bir dönem boyunca gerçekten de "istedikleri" ücreti alabilir hale geldiler. Bir bankada, bir bilgisayar donanım ya da yazılım şirketinde veya bir medya kuruluşunda çalışmaya başlayanlar, ömür boyu yüksek ücretli ve sosyal güvenceli işlerde çalışabileceklerini zannetmeye başladılar. Vazgeçilmez olduklarına ve öyle kalacaklarına inandılar.

Ama son bir yıldır, dünyanın her tarafında ve bu arada Türkiye'de, sokağa atılmayanlar daha düşük ücretlere ve daha sınırlı sosyal güvencelere razı oluyor! İşsiz mühendislerin ve yöneticilerin sayısı arttıkça, pazarlık güçleri daha da azalıyor. Üstelik aralarındaki rekabet "küresel" ölçeğe taşınmış durumda. İletişim ağlarının gelişimi, zihinsel emek gerektiren pek çok işin dünyanın herhangi bir köşesinde yapılmasını mümkün kılıyor. Üstüne üstlük, üniversitelerden her yıl benzer niteliklere sahip milyonlarca yeni işsiz adayı mezun oluyor!

Ve belki de onlardan bazıları, Laçiner'in şu satırlarını okuyor:

"İnsanın asli niteliğinin yaratıcılık olduğunu bu denli somut duyumsayabileceği bu çağda, insanlara bu niteliklerine tek tek, bizzat ve bütünüyle sahip hale gelme çağrısını yapmak, bu şevki uyandırmak ve

bu uyanışın mecrası olmak... Sol burada ve sadece buradadır.”³⁶

Bu arada, dünyada “işgücü” sınıfına sokulan insanların üçte bir işsiz, milyarlarca insan açlık sınırında dolaşıyor, Türkiye’nin eğitilmiş gençlerinin bile yaklaşık üçte biri iş bulamıyor...

Her şeyin “kendiliğindenlik”e bırakılamayacağını iktisadiyatçılık düşmanları da kavramış. Ve, özel mülkiyeti ortadan kaldırmaya yönelik olarak son derece etkili (ve kesinlikle iktisat-dışı) bir silah geliştirmişler! Yeni bir “ortak mülkler” kavramı tanımlanacak ve böylece özel mülkiyet alt edilecekmiş. Nasıl mı?

“What is Philosophy?” kitabında Deleuze ve Guattari, yaşadığımız devirde ve iletişimsel ve etkileşimsel üretim bağlamında, kavramların kuruluşunun tek başına epistemolojik bir işlem değil; eşit oranda ontolojik bir proje olduğunu iddia eder. Kavramları ve onların ‘ortak adlar’ dediği şeyleri kurmak gerçekten de çokluğun zekasını ve eylemini birleştiren, bu zeka ve eylemin birlikte işleyişini sağlayan bir etkinliktir. Kavramlar kurmak gerçeklikte bir ortaklık projesini var etmek anlamına gelir.”³⁷

Neden daha “radikal” bir adım atıp, bugünkü düzeni “komünizm” diye adlandırmıyoruz ki? Bu konuda şartların henüz olgunlaşmadığını iddia etmek, fazlasıyla “iktisadiyatçı” ve “indirgemeci” bir yaklaşım olmaz mı?

İktisadiyatçılık düşmanlarının söylediği her şey yanlış değil elbette.

Örneğin, kol emeğinin yakın bir gelecekte tümüyle gereksizleşmesi mümkün olmasa bile, kol emekçiliğinin ortadan kaldırılması gerçekten de hedeflenmelidir. Tüm insanların zihinsel üretim potansiyelinin toplumsal çıkarlar doğrultusunda harekete geçirilmesi, insanlığın ilerleme sürecinde muazzam bir sıçramayı mümkün kılacak ve bu arada kol emeğinin neredeyse tümüyle gereksizleşmesinin koşullarını da yaratacaktır.

Ama tam da bunun için, sermaye egemenliğinin ortadan kaldırılmasına, yani sosyalist devrimlere ihtiyaç var!

Diğer yandan, kafa emekçilerinin sınıf mücadeleleri içinde üstlenebileceği roller üzerine daha fazla düşünmek gerektiği de doğ-

³⁶ Ö. Laçiner, “Sol-Sağ : Ebedi Bir Arayış Dinamizi”. Yeni Bir Sol Tahayyül İçin, a.g.y., s. 25.

³⁷ M. Hardt-A. Negri, a.g.y., s. 314.

rudur:

"(...) sosyalizm, toplumların en fazla ezilen katmanlarının sözcülüğünü yapmanın ötesinde, ideolojik ve siyasal ağırlıkları bulunan ve yeni bir düzen kurmanın olanaklılığını kavramanın ötesinde temsil edebilecek yarı-aydın kesimleri sınıf mücadelelerine kazanma mücadelesi vermelidir. Bu kesimler üzerinde bir ideolojik belirleyicilik sahibi olmadan, geleceği temsil etme iddiasının altını doldurmak mümkün olmayacaktır." ³⁸

Ancak tartışma bu türden zeminlere kaymaya başladığında, ilerlemecilik, devletçilik, ertelemecilik ve bireyi ikinci plana itme eleştirileri bir kez daha gündeme sokulacaktır.

Bu noktada, fazlasıyla "iktisadiyatçı" kimi vurgular yapmanın sakıncası bulunmuyor:

'70'li yılların başından bu yana bir büyük bunalım döneminin içinde bulunan dünya kapitalizminin "toplumsal ilerleme"ye öncülük etmek bir yana bunun önündeki tek engel haline geldiği bir dönemde, ilerlemeciliğe reddiyeler düzülmesi bir tesadüf müdür?

Tam da sermaye sahiplerinin "devleti küçültme", yani devletin toplumsal çıkarlara yönelik her türden işlevini tasfiye etme hedefini bayraklaştırdıkları bir dönemde, her türden devlete yönelik düşmanlığın bu denli güçlenmesi bir tesadüf müdür?

Kapitalizmin insanlığın ezici çoğunluğuna herhangi bir gelecek umudu sunmadığı bugün, geleceğe yönelik her türden projeye düşmanca bakılması bir tesadüf müdür?

Kapitalizmin "sosyal devlet" politikalarını tümüyle tasfiye etmeye çalıştığı bir dönemde, bireyin ne kadar önemli olduğunun keşfedilmesi bir tesadüf müdür?

³⁸ Dünya Armağan (Erkin Özalp), "Son Devrim Çağı", Gelenek 63, Ekim 2000, s. 71.

“Hemen Şimdi” Yapılabilecek Olan: “Sivil İtaatsizlik” ya da Eylemli İtaat

“Yavaş yavaş iyi bir vatandaş için asıl vazifenin adalet dediğimiz cihazın işlemesine yardım etmesi olduğuna inandı. Bu büyük makine kendi kendine işleyemezdi; nasıl bir lokomotif kömür lazımsa, ona da hakkını isteyen vatandaşların iyi niyeti lazımdı. ‘Memalik-i Osmaniye’de her vatandaş senede üç dava açsa işler değişir’ diyordu.”³⁹

“Ne Yapmalı”cıları fazla otoriter ya da katı disiplinci bulan “hemen şimdi”cilerin, iş bulup çalışmak dışında da bir “eylem” önerileri var: Sivil itaatsizlik.

İtaatsizlik deyip geçmemek lazım. Çünkü gerçekte, sivil itaatsizlik yapmaya kalkışacak olanların itaat etmesi gereken kuralların sayısı hiç de az değil.

Birincisi, sivil itaatsizlik eylemlerin ciddi ve daha önemlisi *tekil* haksızlıklara karşı yapılması gerekiyor. İkincisi, yasal olanakların tükenmiş olduğundan emin olunması gerekiyor. Üçüncüsü, toplumun “ortak adalet” anlayışının temel alınması gerekiyor. Dördüncüsü, her türden şiddetin reddedilmesi, karşı çıkılan tarafın “malına bile” zarar verilmemesi gerekiyor. Beşincisi, eylem sürecinde daha önce kamuoyuna ilan edilmemiş hiçbir adımın atılmaması gerekiyor. Altıncısı, dinci gericiler ve faşistler dahil, eylemlere herkesin katılmasını hedeflemek gerekiyor. Yedincisi, “düzeltici” ya da “yapıcı” olmak gerekiyor. Sekizincisi, işin içine siyasal partileri, hele hele komünist partileri kesinlikle karıştırmamak gerekiyor!

Örneğin, Hannah Arendt, ‘70’li yılların başında, “politik ya da başka türden ideolojik görevlerin” öne çıkarılmasını kaygı verici bir gelişme olarak değerlendiriyor:

“Günümüzde sivil itaatsizliğin baştemsalcisi durumundaki öğrenci hareketini tehdit eden, sadece yıkıcılık, şiddet, kötü ruh hali ya da daha da kötü olan üslupları değil, tersine hareketin giderek daha fazla, kendisini bölüp dağıtacak olan ideolojilerin (Maoizm, Castroizm, Stalinizm, Marksizm-Leninizm vb.) etkisi altına girmesidir.”⁴⁰

³⁹ Ahmet Hamdi Tanpınar, **Mahur Beste**, Yapı Kredi Yayınları, Nisan 2001, İstanbul, s. 103.

⁴⁰ Hannah Arendt, “Sivil İtaatsizlik”; H. Arendt ve diğerleri, **Kamu Vicdanına**

Sivil itaatsizlik eylemleri, Almanya, ABD ya da Fransa gibi "demokratik" ülkelerde, mevcut adalet mekanizmasıyla çözülemeyen sorunların, "anayasal düzen" ve "demokrasi" sınırları içinde çözüme kavuşturulmasını hedefliyor. "Totaliter olmayan anti-demokratik rejimler"de ise, Batı tipi demokrasiye ulaşma amacıyla mücadele ediliyor.

Bu eylem biçiminin, sermaye düzenine "eylemli" bir şekilde itaat eden yurttaşlar yaratmaktan başka hiçbir anlama gelmediğini uzun uzadıya tartışmaya gerek var mı?

Buraya kadar yazılanların ardından gereksiz bulunabilecek bir ek: "Hemen şimdi" ciler, uzun vadeli hedeflere güncel hedefler eklemiyor; uzun vadeli her tür hedefle birlikte, sermaye düzenini ortadan kaldırma hedefine karşı çıkıyorlar:

"Her türlü teleolojik* politikarlardan vazgeçip, politikayı kendi içinde bir amaç olarak değil, şimdi ve burada karşılaştığımız sorunların aşılma yolu olarak görmemiz gerek."⁴¹

Sosyalist Devrimciler Çok mu "Despotik"?

"Sosyalist devrimin en önemli meşruluk kaynağı, sınıfsız topluma doğru en önemli sıçrama olmasıdır."⁴²

Kapitalizm, yüzyıllardır, kendisine uygun insanlar yaratmaya çalışıyor. Bu düzende, yaşayabilmek için bile, şu ya da bu oranda paragöz, bencil, çıkarıcı, rekabetçi ve mülkiyetçi olmak zorunlu. Ama bu yetmiyor ve eğitim kurumları, medya, sermaye partileri, sivil toplum örgütleri ve hatta reklamcılar, itaatkar ve dar görüşlü insanlar yaratmak için sürekli bir seferberlik halinde tutuluyor. Sermayenin hukuk düzeni, özel mülkiyet düzeninin sınırlarını zorlayanları yeniden yola sokmaya çalışıyor. Bunlar yetmiyor, dinci gerici ve faşizm, düzen dışı tepkiler vermesi muhtemel

Çağrı - Sivil İtaatsizlik, çev: Yakup Coşar, Ayrıntı Yayınları, İkinci Basım, 2001, İstanbul, s. 114.

* Belirli bir hedefe yönelik - EÖ.

⁴¹ Şükrü Argın, "Nostalji İle Ütopya Arasında", Yeni Bir Sol Tahayyül İçin, a.g.y., s. 201.

⁴² "Sosyalist Devrim Teorisi ve Türkiye'de Demokratik Devrim Tezleri", bu kitap, s. 27.

insanların bir kesimini teslim alıp diğer kesimlere saldırıyor. Bunların da yetmediği noktada devreye devletin karşı-devrimci örgütlenmelerinin ve hatta bir bütün olarak ordunun gireceği, gerektiğiçe hatırlatılıyor.

Nüfusun büyük çoğunluğunun insanlığın kültürel ve bilimsel birikimine ulaşma olanaklarından yoksun bırakıldığını hatırlatmak herhalde gereksiz...

Bütün bunların üzerine eklenen bir "demokrasi" ile toplumun ve tek tek insanların gerçek çıkarları arasında ne gibi bir ilişki olabilir? Bütün bunların üzerine eklenen bir "demokrasi", mevcut düzene meşruiyet kazandırmaktan başka ne işe yarayabilir?

Burada sorun, demokratik içerikli kimi taleplerin iktidar mücadelesinin belirli uğraklarında kritik bir önem kazanıp kazanamayacağı değil. Çünkü artık, "demokrasinin araçsallaştırılması"na itiraz ediliyor! Demokrasi, bir nihai hedef kategorisine yükseltiliyor.

İnsanlığın (ve tek tek insanların) özgürleşmesinin her şeyden önce bir düzen sorunu olduğunu söyleyenlerse, indirgemecilikle, ikamecilikle ("insanın kurtuluşu" hedefinin yerine "sınıfsal-toplumsal kurtuluş" hedefinin konması), despotizmle vb. suçlanıyor.

Yani, açıkça, bu düzenin biçimlendirdiği insanı istiyorlar! Kuşkusuz, yine bu düzen tarafından biçimlendirilmiş olan idealleriyle birlikte!

Leninizme yöneltilen bir diğer itiraz, sınıfsal-toplumsal kurtuluş mücadelesini merkeze yerleştirdiği oranda, başka insanlar için neyin doğru olduğu konusunda karar verme yetkisini kendinde görmesi.

Sanki kapitalizm tüm insanlık için neyin doğru olduğuna yüzyıllardır karar vermiyormuş gibi!

Leninistler, elbette, insanlık için en "doğru" olanın ne olduğu konusunda bir fikre sahipler ve kendi "doğru"larını hayata geçirmeye çalışıyorlar.

Buradan kaçınılmaz olarak despotizm mi türer?

Bir kere, iktidarı alana kadar, leninist öznenin yaptırım gücü fazlasıyla sınırlıdır. Belirli bir programı ve belirli siyasal ilkeleri benimseyen tek tek insanlar, leninist örgütte, gönüllülük temelinde bir araya gelir. Herhalde bunu yapmaya hakkımız vardır. öyle değil mi?

Bir araya gelmiş bu insanlar, kendi "doğru"larını topluma be-

nimsetmek ve hayata geçirmek için mücadele eder. Üstelik, bir başka "azınlık" tarafından belirlenen mücadele koşulları altında!

Bu arada, toplumun büyük çoğunluğu, bu mücadeleye karşı "ilgisiz"dir! İktidardaki azınlığın en önemli silahlarından biri, nüfusun büyük bir çoğunluğunun apolitizmidir. Bu da, çoğunluğu oluşturan bireylerin "bilinçli" tercihlerinin ürünü değildir!

Gönüllülük temelinde bir araya gelen insanlar, yanlış bir hedefe ya da yanlış bir örgütlenme anlayışına sahip olamaz mı?

Elbette! Kapitalizm koşullarında gerçekleştirilen gönüllü birlik-teliklerin çok büyük bir çoğunluğu hem yanlış hedeflere hem de yanlış örgütlenme anlayışlarına sahiptir!

Ama yanlış yapma ihtimalinin bulunması nedeniyle bugünkü yanlış düzeni değiştirmek için hiçbir şey yapmamak, en büyük yanlıştır!

Ya iktidar alındıktan sonra? Leninizmin iktidar alındıktan sonra bir tür despotizme dönüşmesi neredeyse kaçınılmaz değil mi?

Her şeyden önemlisi, leninist iktidar, toplumsal onayın sürekliliğini sağlamak konusunda, sermaye sahiplerinin iktidarına oranla ciddi bir dezavantaja sahiptir. Sermaye iktidarının en önemli toplumsal dayanağı, sermaye ilişkilerinin kendisidir. Buna karşın, sınıfsız topluma giden yoldaki bir geçiş süreci ya da daha doğrusu mücadele dönemi olan sosyalizm, kendi kendini yeniden üreten ve bu arada tüm toplumsal ilişkilerin yeniden üretimini belirleyen bir iktisadi temele sahip değildir.

Tam da bu nedenle, sermaye sahiplerinin iktidarından farklı olarak, leninist iktidar, toplumun pasif bir onayıyla yetinemez. Toplumsal katılımı artırmak, leninist iktidar açısından, bir ölüm-kalım sorunudur! Leninist iktidar, önce kapitalizmin biçimlendirdiği insanların doğal durumu olan apolitizmle mücadeleyi sürdürmek, sonra da sosyalizmin insanların toplumsal süreçlere bilinçli/iradi katılımını süreklileştirmek zorundadır.

Bu görev ihmal edildiğinde başa nelerin gelebileceği artık tecrübeyle de sabit.

Tecrübenin sonuçları ise gerçekten acı: Sosyalist ülkelerin büyük çoğunluğunun çözülmüş olduğu bir dünyada yaşamak, yalnızca eski sosyalist ülke yurttaşları için değil, insanlığın ezici çoğunluğu için eskisine göre çok daha zor! Kimse, "Ya barbarlık ya sosyalizm" sloganının aslında ne kadar doğru olduğunu keşfetmek için böylesi bir tecrübeyi bir kez daha yaşamayı istemeyecektir!

Türkiye’de Sosyalist Devrimin Dayanağı Var mı?

“(...) ilkesizliğe alıştırılan Türkiye toplumunun, ilkeli ve güçlenen bir akıma kayıtsız kalması mümkün olmayacaktır.”⁴³

Avrupalı bir demokrasisi, kültürel açıdan gelişkin bir burjuva sınıfı, sivil toplumu, bireyi olmayan bir ülkede “sosyalist devrim” hedefi ne kadar gerçekçi ve asıl önemlisi ne kadar günceldir?

Aslına bakılırsa, yukarıda tartıştığımız üzere, solun önemli bir kesimi, her türden devrim stratejisine karşı çıkma noktasına gelmiş durumda. Diğer yandan, bir zamanlar strateji tartışmalarını diri tutan “demokratik devrim” taraftarları da, en azından bugün için, siyaset sahnesinden silinmiş durumda. Geriye yalnızca, “ulusal”lıktan “milliyetçilik”e transfer olma sürecindeki “sol”un “Büyük Doğu” stratejileri kalıyor...

Yine de, sosyalist devrimci olmayanların tümü, Türkiye’deki “demokrasi yokluğu”nu temel bir sorun olarak görme noktasında birleşiyor.

Bu da son derece doğal. Çünkü Türkiye emekçilerinin “demokrasi bilinci”nin farklı tarihsel nedenlerle bir türlü gelişmemiş olması, tam da sosyalist devrim perspektifine sahip olmayanların altını oyuyor! Liberal sol, tıpkı liberalizm gibi, bu topraklara bir türlü kök salamıyor. İşçi sınıfının gündemine “demokrasi mücadelesi”ni sokmaya çalışanlar, sınıftan bir türlü olumlu tepkiler alamıyor. Demokratik bir devrim için “halk hareketi” yaratmaya çalışanlar, ya tümüyle başarısız oluyor, ya da yarı yolda kalıyor.

Ekim Devrimi’nden önce, Rusya’daki halk hareketleri geleneği, bu ülkedeki düzen karşıtı hareketlerin çok daha geniş bir yelpaze oluşturmasını ve farklı eğilimlerin teori alanında da derinleşmesini mümkün kılmıştı. Buna karşın Türkiye’de, siyaset, çok daha fazla devlet ve iktidar odaklıdır.

Bu durum, iyi ya da kötü değil, Türkiye toprakları söz konusu olduğunda tarihsel bir veridir.

Sorun, bu ülkede herhangi bir muhalefet dinamiğinin bulunmaması değil. Tam tersine, özellikle ‘50’li yıllardan bu yana, Türkiye, dışarıdan bakanlar açısından hep “karışıklıkların hakim olduğu” bir ülke olmuştur.

⁴³ Aydemir Güler, “Sosyalist Devrim ve Yurtseverlik”, bu kitap, s. 197.

Buna karşın Türkiye topraklarından, "liberal düşünceli yurttaşlar" gibi, bir "halk hareketi" de çıkmamıştır.

'60'lı yıllarda ikincisine çok yaklaşıldığı söylenebilir. Türkiye kapitalizminin görece hızlı bir ilerleme kaydettiği bu dönemde, sermaye iktidarları, toplumsal dinamiklerin bir miktar güçlenmesinde çok fazla sakınca görmemiş, hatta bunu düzenin toplumsal dayanaklarını sağlamlaştırabilecek bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Ancak riskler kısa zamanda belirginleşmiş ve bu arada ilerlemenin temposu da düşmeye başlamıştır. Diğer taraftan, bir toplumsal hareketliliğin içine doğan sol, iktidar perspektifinden uzaklığı nedeniyle, görece kolay kazandığı kitle desteğinden kalıcı toplumsal kazanımlar çıkaramamıştır.

'80'li ve '90'lı yıllarda, bencil, köşe dönmece, çok tüketen, "serbest piyasa"nın erdemlerine inanan "özgür birey"ler yaratmak için epeyce çaba harcandı. Bankacılık, bilişim, medya ve reklamcılık gibi sektörlerin hızla büyürken bol miktarda yüksek ücretli eleman istihdam etmelerinin de yardımıyla, bu konuda kısmi bir başarı elde edilebildi.

Ancak Türkiye kapitalizminin son krizi, düzenin "kendi bireylerini" yaratmak ve korumak konusundaki olanakların ne kadar sınırlı olduğunu gösterdi.

Bu ülkede liberal ideolojiyi güçlendirmeye yönelik çabaların ne denli ciddi bir iflasla karşı karşıya olduğunu somutlayan örneklerden biri, "serbest piyasa"yı sloganlaştıran *Habertürk* adlı televizyon kanalının TKP'li öğrencileri tartışarak alt etmekle görevlendirdiği "Basın Kulübü" mensuplarının uğradığı hezimet oldu. Bugünkü düzeni komünistlere karşı "fıkrî planda" savunmanın iyiden iyiye olanaksızlaştığı bir kez daha görüldü.

Ortada son derece yapısal bir sorun var: Türkiye kapitalizmi, kendi toplumsal dayanaklarını da güçlendirecek bir ilerleme dinamiğinden yoksun. Dünya kapitalizminin bunalımı da hesaba katıldığında, bu durumun öngörülebilir vadede değişmesi mümkün görünmüyor.

Buradan yalnızca devrimci sonuçlar çıkmaz elbette.

Sermaye düzeninin kitlelerde herhangi bir gelecek umudu yaratmadığı ve sermaye siyasetinin kitlelere yalnızca yönsüzlük duygusunu taşıyabildiği bir dönemde, toplumsal değerlerin aşınmaya başlaması kaçınılmazdır. Bugünün Türkiye'sinde, dayanışmacılık ya da paylaşımcılıktan adalet arayışına, komşuluk'tan "mülkiyet

haklarına saygı”ya kadar pek çok değer aynı anda aşınma tehlikesiyle karşı karşıya. Son aylarda yaşanan bazı “toplumsal olaylar” da, toplumsal ölçekte bir çürüme sürecinin yaşanabileceğine işaret ediyor.

Söz konusu tehlikenin kendiliğinden hareketlenmelerle bertaraf edilmesini beklemenin fazla bir anlamı bulunmuyor. Diğer yandan, kimi toplumsal değerleri diri tutmaya ya da örneğin “demokratik değerler”i güçlendirmeye yönelik mücadele stratejileri de iflas etmeye mahkum.

Bu ülkenin insanların asıl ihtiyaç duyduğu şey, bir “gelecek umudu”.

Sermaye düzeninin hiçbir gelecek umudu sunmadığı bugün, “insanca ve onurlu bir yaşam” ve “bir başka düzen” taleplerinin toplumsal karşılık bulması, her zamankinden daha kolay.

Ancak, söz konusu toplumsal karşılığın “helal olsun adamlara” düzeyinde kalmaması için, siyasal iktidarı en “somut” hedef olarak tarif edebilmek gerekiyor.

Kısacası, sosyalist iktidar, bugünün Türkiye’sinde, yalnızca gerçekçi bir hedef değil, aynı zamanda bu toprakların kirlenmesine karşı acilen alınması gereken bir önlem!

KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU

Karl Marx - Friedrich Engels

Almanca'dan Çeviren: Erkin Özalp

Marksizm ve komünizm hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin ilk başvurusu gereken kaynak... Tüm dillere çevrilmiş olan *Manifesto*, dünyanın en çok okunan kitaplarından biri, belki de birincisi. Çünkü yazıldığı 1848 yılından bu yana güncelliğini yitirmedi. *Komünist Parti Manifestosu*'nun NK Yayınları tarafından yayımlanan çevirisi, Almanca orijinal metne dayanıyor.

"NE YAPMALI" CILAR KİTABI

Öncülük ve Parti Teorisi

Kemal Okuyan

"Biz sosyalizmi kurma işine, soyut ya da bu amaçla özel olarak hazırladığımız insan malzemesiyle değil, kapitalizmin bize miras bıraktığıyla girişebiliriz" diyen Vladimir İlyiç Lenin'in miras bıraktığı leninist örgüt teorisini günümüze taşıyan, "gelenek ve gelecek 'Ne Yapmalı'cılarındır", diyen Kemal Okuyan'ın kitabı, mücadele eden insanın eskimeyen sorusuna güçlü bir yanıt oluşturuyor.

TÜRKİYE'DE SOSYALİZMİN İKTİDAR ARAYIŞI

Burjuva Restorasyonu ve Solun Yakaladığı Fırsat

Kemal Okuyan

Kamuoyunda "28 Şubat süreci" olarak anılan restorasyon sürecine ilişkin çözümlemelerden hareketle Türkiye solunun bugünkü durumunu, ulusal ve liberal sol akımların tez ve politikalarını değerlendiren Kemal Okuyan, solun ne tür bir iktidar stratejisine sahip olması gerektiğini de tartışmaya açıyor. Türkiye kapitalizminin son restorasyon girişimiyle birlikte kendi bünyesinde kalıcı boşluklar bıraktığını söyleyen Okuyan, sosyalizmin güncel bir seçenek olduğunu vurguluyor: "Türkiye'de sosyalizmi güncel yapan ve çok uzak olmayan bir gelecekte muzaffer kılacak olan, sermaye egemenliğinin zayıflığına dair mutlak bir bilgi ve inançtır."

YOLLARI BİRLEŞTİRMEK

Sosyalist Devrim ve Ulusal Sorun

Aydemir Güler

"Kürt sorunu"na marksizm cephesinden yaklaşan bu temel başvuru kitabında, Aydemir Güler, "demokratik cumhuriyet" projesini gerçekçilik testinden geçiriyor, "emperyalizmin Kürt kartı"nın karşısına sosyalizmin birleştirici yolunu çıkarıyor. Kürtlere bir "sorun" olarak değil, toplumsal bir dinamik olarak bakan Güler, Türkiye işçi sınıfı ile Kürt emekçilerinin ortak bir kurtuluş mücadelesi yürütmesinin koşul ve olanaklarını tartışıyor. Güler'e göre, ülkemizde devrimci dinamiklerin yollarını birleştirme uğraşı, kapitalizmi övmeyi reddetmekle başlıyor...

SINIF VE PARTİ

Haluk Yurtsever

"Parti sürekli bir inşa işidir. Bir kez kurulup kenara konulmuyor. Her yeni durumda yeniden ve yeniden üretilmesi gerekiyor. Şimdi hedef, komünizmi toplumsallaştırmak, meşrulaştırmak, sosyalist iktidarı gerçek bir siyaset seçeneği olarak bu topraklarda mayalandırmaktır. Bu hedefe ulaşmanın başat yöntemi örgütlü siyaset, dönemin görevi parti örgütlülüğünü yeni bir aşamaya, daha ileri bir düzeye yükseltmektir"

MARKSİST FELSEFE KILAVUZU

Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir İlyiç Lenin

Çeviren: Mesut Odman

Bu kitap, Amerikalı Marksistler Howard Selsam ile Harry Martel tarafından, Marx, Engels ve Lenin'in çeşitli amaçlarla yazdıkları hemen hemen bütün eserleri taranarak onların felsefe sorunlarıyla doğrudan doğruya ilgili bölümlerinin seçilip bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş. Derleyenler, bu parçaları yedi ana bölümde toplamışlar ve en başa bir "genel giriş", her bölümün başına da ayrı ayrı birer giriş yazmışlar. Tümünün de okuyucuya bir toplu bakış imkanı sağladığı ve önemli ölçüde yol gösterici olduğu görülecektir. Derleyenlerin sözleriyle, "Parçalar, öğrenciye ve genel okuyucuya bir bütün olarak Marksist dünya görüşünün ve aynı zamanda mantık, bilgi kuramı, tarih kuramı, ahlâkbilim gibi felsefenin özel dallarına Marksist yaklaşımın açık bir kavranışını vermek amacıyla seçilmiştir."

HALKIN DEVLET YÖNETİMİNE KATILIMI ÜZERİNE

Vladimir İlyiç Lenin

Çeviren: Metin Çulhaoğlu

Lenin'in farklı dönemlerde kaleme aldığı makale ve kitaplardan yapılan bu derleme, sosyalist demokrasi ve halk katılımı ile ilgili tartışmalara somut bir deneyimin zenginliğini katıyor. Kitabın çevirmeni şunları söylüyor: "(...) 'doğrudan demokrasi', 'sosyalist demokrasi', 'tabandan katılım' vb. gibi kavramları fazlaca işiten ya da konuşan Türk solunun, kendi ülkesinin koşullarını da gözetenek, Lenin'in söylediklerine kulak vermesinde yarar vardır. Lenin, önce Rus halkının örgütlenme deneyiminin son sınırlı olduğundan söz ediyor ve buradan hareketle 'yukarıdan aşağıya' kuruluş girişimlerine değiniyor. Ama burada kalmıyor; halkın katılımının, bir süreç içinde ve halkın kendi özgün deneyimleriyle gerçekleşmesinin gerekliliğini vurguluyor. Örgütlenme deneyimi olmayan halk - yukarıdan aşağı yapılanma - halkın örgütlenmesi ve katılımı biçiminde oluşan zincir, bugün de, soyut ve mutlakçı demokrasi-katılım edebiyatından hem daha gerçekçi hem de daha zengindir."

SOSYALİST İKTİDAR YAZILARI

(1979-1980)

Sosyalist İktidar, yayın hayatının kısa sürmesine karşın, Türkiye solunun tarihinde önemli bir yere sahip oldu. 12 Eylül Darbesi'nden sonra Türkiye'de sosyalist iktidar perspektifine sahip, sosyalist devrim tezini savunan ve giderek güçlenen bir hareketin ortaya çıkmasında Sosyalist İktidar dergisinin de katkısı vardı...

KÜBA SOKAKLARI

Bir Halkın Günlük Yaşamından Kesitler

Evren Madran

Küba'da bürokratlar nasıl yaşar? İnsanlar nerelerden alışveriş yapar, neler alır? Televizyonda ne izlenir? Halk, Fidel Castro hakkında neler düşünür? Kübalılar nasıl eğlenir? Fahişelik çok mu yaygın?... Evren Madran, Küba'da gördüklerini, yaşadıklarını anlatıyor...

ESNEK ÜRETİM DERİN SÖMÜRÜ

İlker Belek

"Postkapitalist Paradigmalar" adlı kitabın da yazarı olan İlker Belek, yeni çalışmasında, esnek üretim, esnek teknoloji, esnek yönetim ve esnek istihdam biçimlerini, farklı ülkelerin somut deneyimlerini de değerlendirerek inceliyor. Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Çemberleri gibi kavramlar üzerinde de duran ve esnek üretimin işçi sınıfı üzerindeki etkilerini tartışmaya açan Belek'in çalışması, konuyla ilgilenenler için önemli bir başvuru kaynağı...

TÜRKİYE NEREYE GÖTÜRÜLÜYOR?

AKP Karanlığında Ekonomi, Siyaset, Dış Politika ve Eğitim

İzzettin Önder

IMF ve Dünya Bankası'nın cenderesi altına sokulan ekonominin gerçekte hiç de iyiye gitmediğini, Türkiye'nin iç ve dış sermaye çevreleri tarafından tam anlamıyla kısıpaca alındığını, özelleştirmelerin Türkiye ekonomisi için bir yıkım anlamına geldiğini somut verileriyle ortaya koyan Prof. Dr. İzzettin Önder, AKP iktidarının karanlık yüzünü tartışmaya açıyor.

İKTİSAT KILAVUZU

Tevfik Çavdar

İktisatla yeni ilgilenmeye başlayanlar kadar temel iktisadi kavram ve ilişkileri eleştirel bir gözle yeniden değerlendirmek isteyenlerin de başvuracağı bir çalışma... Kitapta şu bölümler yer alıyor: İktisadın Başlangıç İlkeleri, Kısa İktisat Tarihi, Millî Gelir, Tüketim, Yatırım, Faiz Oranı, Para, Uluslararası İktisadi İlişkiler, İktisadi Dalgalanmalar, İktisadi Büyüme ve Kalkınma, Temel İktisat Kavramları.

SOSYALİST TÜRKİYE HANGİ KAYNAKLARLA KALKINACAK?

Kapitalizmin Kaynak İsrafı ve Sosyalizmin Olanaıkları

soL Meclis

Alper Birdal, Ayfer Eğilmez, Aziz Hatman, Ebru Voyvoda, Erinc Yeldan, Erkin Özalp, İzzettin Önder, Korkut Boratav, Mesut Odman, Nihat Falay, Oya Köymen, Öztin Akgüç, Tahir Öngür, Tayfun Özkaya, Tevfik Çavdar, Yücel Çağlar, soL Meclis Sağlık Komisyonu

soL Meclis tarafından hazırlanan bu çalışmanın temel hedefi, kapitalist Türkiye'de israf edilen ya da atıl bırakılan kaynakların sosyalist Türkiye'de bir sanayileşme ve kalkınma hamlesini gerçekleştirmeye yeteceğini göstermekti. Ancak, kitapta yer alan 17 teflik, bu hedefin ötesine geçerek, Türkiye'nin ve özelde Türkiye ekonomisinin tarihsel ve güncel pek çok sorununa ışık tutuyor ve bu sorunlara farklı bakış açılarıyla yaklaşma olanağını sağlıyor.

AB YALANLARI VE GERÇEKLER

soL Meclis

soL Meclis, beşinci kitap çalışmasında, Avrupa Birliği'ni ve AB-Türkiye ilişkilerini mercek altına alıyor. Kitapta, AB'nin insan hakları ve demokrasi sicili, AB'nin iktisadi politikalarının emekçiler açısından doğurduğu sonuçlar, Avrupa Anayasası'nın içeriği ve Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin siyasi, iktisadi ve kültürel boyutları tartışmaya açılırken, Avrupa Solu Partisi'ne (ASP) ilişkin bir rapora da yer veriliyor.

Devrim stratejisine ve iktidar perspektifine sahip olmayan bir sol, varlık nedenini büyük oranda yitirmiş demektir. İşin üzücü yanı, solun önemli bir kesiminin, tam da emperyalist-kapitalist sistemin iç çelişkilerinin bu denli derinleştiği, kapitalizmin her tür ilerleme umuduna düşman kesildiği bir dönemde, devrim ve iktidar kavramlarından bu denli soğumuş olmasıdır.

Devrim stratejisi tartışmasını yeniden açma zamanının geldiğini düşünüyoruz. Bu derlemede bir araya getirilen makaleler, demokratik devrim-sosyalist devrim tartışmalarına taraf olmanın ötesinde, sosyalist devrim teorisine katkıda bulunuyor ve Türkiye'nin sosyalist devrim yoluna ışık tutuyor.